

**CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE SOSYAL BİLGİLER VE HAYAT
BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA SAĞLIK KONULARININ YER
ALMA DURUMU**

Çağatay Yıldız

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

EKİM, 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 (on iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı :Çağatay

Soyadı :Yıldız

Bölümü :Sosyal Bilgiler Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında
Sağlık Konularının Yer Alma Durumu

İngilizce Adı: Inclusion of Health Subjects in Social Studies and Life Sciences Textbooks
from the Republic to the Present

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Çağatay Yıldız

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Çağatay Yıldız tarafından hazırlanan “Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Sağlık Konularının Yer Alma Durumu” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Bahadır KILCAN

(Sosyal Bilgiler Eğitimi, Gazi Üniversitesi)

.....

Başkan: Doç. Dr. Tevfik PALAZ

(Sosyal Bilgiler Eğitimi, Gazi Üniversitesi)

.....

Üye: Prof. Dr. Osman ÇEPNİ

(Coğrafi Bilgi Sistemleri, Karabük Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 27/09/2022

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

.....

TEŞEKKÜR

Eleştiri ve önerileriyle bu araştırmaya katkı sağlayan danışmanım Doç. Dr. Bahadır KILCAN ve jüri üyeleri Doç Dr. Tefik PALAZ ile Prof. Dr. Osman ÇEPNİ' ye, yüksek lisans eğitimim boyunca beni destekleyen ve yanımda olan kıymetli eşim Şule YILDIZ'a ve değerli aileme sonsuz teşekkürler.

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE SOSYAL BİLGİLER VE HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDA SAĞLIK KONULARININ YER ALMA DURUMU

(Yüksek Lisans Tezi)

Çağatay Yıldız

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ekim, 2022

ÖZ

Ders kitapları eğitim sürecinde kullanılan materyaller arasında oldukça önemli bir rol almaktadır. Bu araştırma, Cumhuriyetten günümüze kadar okullarda okutulan sosyal bilgiler, hayat bilgisi, yurt bilgisi ders kitaplarını, sağlık konularını ele alma durumlarını incelemektedir. 1924-2020 yılları arasında okullarda okutulan sosyal bilgiler, hayat bilgisi, yurt bilgisi ders kitapları incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemine uygun olarak gerçekleştirilmiş ve veri toplamak için doküman analizinden yararlanılmıştır. Ders kitapları üzerinden elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ders kitaplarında hayat bilgisi dersinde sağlık konularına sıkça yer verildiği, sosyal bilgiler kitaplarında daha az yer verildiği, sınıf seviyesi arttıkça da yer alma durumunun azaldığı sonucuna varılmıştır. Sosyal bilgiler dersinde sağlık konusuna daha çok değinilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sosyal bilgiler ve hayat bilgisi ders kitaplarında özellikle toplumu büyük ölçüde etkileyebilecek bulaşıcı hastalıklar ve korunma yollarına detaylı olarak değinilmelidir.

Anahtar Kelimeler : Sosyal bilgiler ders kitapları, Hayat bilgisi ders kitapları, Sağlık konuları, Nitel araştırma

Sayfa Adedi : 392

Danışman : Doç. Dr. Bahadır KILCAN

**INCLUSION OF HEALTH SUBJECTS IN SOCIAL STUDIES AND
LIFE SCIENCES TEXTBOOKS FROM THE REPUBLIC TO THE
PRESENT**

(M.S. Thesis)

Çağatay Yıldız

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

October, 2022

ABSTRACT

Textbooks play a very important role among the materials used in the education process. This research examines the social studies, life studies, civics textbooks taught in schools from the republic to the present, and the state of dealing with health issues. Social studies, life studies and civics textbooks taught in schools between 1924 and 2020 were examined. The research was carried out in accordance with the qualitative research method and document analysis was used to collect data. Content analysis was used to analyze the data obtained from the textbooks. As a result of research, it is concluded that although health topics are frequently included in the life studies textbooks, they are less often included in social studies books. On the other hand, it is observed that there is a decrease of including health topics as grade level rises. It should be included in detail that especially infectious diseases that can greatly affect the society and ways of prevention in social studies and life studies textbooks.

Key Words : Social studies textbooks, Life studies textbooks, Health issues, Qualitative research

Page Number : 392

Supervisor : Assoc. Prof. Bahadır KILCAN

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2. İlgili Araştırmalar	4
1.3. Araştırmanın Amacı ve Soruları	6
1.4. Araştırmanın Önemi	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
BÖLÜM II.....	9
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
Sağlık Okuryazarlığı.....	9
Sağlık Eğitimi.....	11
Beslenme.....	20
Temizlik.....	21
Spor.....	22
Kitaplarda Sağlık	23
BÖLÜM III	25
YÖNTEM.....	25
3.1. Araştırma Modeli	25
3.2. Verinin Kaynağı	25
3.3. Verilerin Toplanması	36
3.4. Verilerin Analizi	36

BÖLÜM IV	39
BULGULAR	39
4.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları.....	40
4.1.1.Sağlık ve Hastalık	40
4.1.1.1.Sağlığın Tanımı.....	40
4.1.1.2. Sağlıklı Bireyin Özellikleri.....	41
4.1.1.3. Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri	43
4.1.1.4. Hastalık Anında Yapılması Gerekenler	50
4.1.1.5. Trafik Kazaları	51
4.1.1.6. Doğal Afetler	56
4.1.1.7. Bulaşıcı Hastalıklar	56
4.1.1.8. Sağlık İçin Çalışanlar	66
4.1.2. Temizlik	80
4.1.2.1. Kişisel Bakım.....	80
4.1.2.2. Evde Temizlik	81
4.1.2.3. Okulda Temizlik	81
4.1.2.4. Çevre Temizliği.....	82
4.1.3. Spor	91
4.1.3.1. Sporun Faydaları	91
4.1.3.2. Spor Aktiviteleri.....	99
4.1.3.3. Sporcu Özellikleri.....	108
4.1.4. Beslenme	110
4.1.4.1. Dengeli Beslenme.....	110
4.1.4.2. Besin Değerleri.....	113
4.1.5. Gündelik Hayat.....	116
4.1.5.1. Isınma-Barınma	116
4.1.6. Sağlığa Zararlı Maddeler.....	117
4.1.6.1.Sigara ve Tütün Kullanımı	117
4.1.6.2. Madde Bağımlılığı.....	119
4.1.6.3. Alkol Kullanımı	122
4.1.7. Sağlık Yardımları	122
4.1.7.1. Kan Bağışı	122
4.1.7.2. Organ Bağışı	125
4.1.7.3. Yardım Kuruluşları	130
4.2. Diğer Ders Kitapları.....	146
4.2.1. Sağlık ve Hastalık	146
4.2.1.1. Sağlığın Tanımı.....	146
4.2.1.2. Sağlıklı Bireyin Özellikleri.....	150
4.2.1.3. Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri	153
4.2.1.4. Hastalık Anında Yapılması Gerekenler	154
4.2.1.5. Trafik Kazaları	156
4.2.1.6. Bulaşıcı Hastalıklar	158
4.2.1.7. Sağlık İçin Çalışanlar	159
4.2.2. Temizlik	168
4.2.2.1. Kişisel Bakım.....	168
4.2.2.2. Okulda Temizlik	170
4.2.2.3. Çevre Temizliği.....	171

4.2.3. Spor	173
4.2.3.1. <i>Sporun Faydaları</i>	173
4.2.3.2. <i>Spor Aktiviteleri</i>	176
4.2.3.3. <i>Sporcu Özellikleri</i>	176
4.2.4. Beslenme	177
4.2.4.1. <i>Dengeli Beslenme</i>	177
4.2.5. Gündelik Hayat	178
4.2.5.1. <i>Hava Durumları</i>	178
4.2.5.2. <i>Isınma-Barınma</i>	178
4.2.6. Sağlığa Zararlı Maddeler	178
4.2.6.1. <i>Madde Bağımlılığı</i>	179
4.2.6.2. <i>Alkol Kullanımı</i>	179
4.2.7. Sağlık Yardımları	179
4.2.7.1. <i>Yardım Kuruluşları</i>	180
4.3. Hayat Bilgisi Ders Kitapları	183
4.3.1. Sağlık ve Hastalık	183
4.3.1.1 <i>Sağlığın Tanımı</i>	183
4.3.1.2. <i>Sağlıklı Bireyin Özellikleri</i>	212
4.3.1.3. <i>Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri</i>	218
4.3.1.4. <i>Hastalık Anında Yapılması Gerekenler</i>	229
4.3.1.5. <i>Trafik Kazaları</i>	242
4.3.1.6. <i>Doğal Afetler</i>	250
4.3.1.7. <i>Bulaşıcı Hastalıklar</i>	254
4.3.1.8. <i>Sağlık İçin Çalışanlar</i>	258
4.3.2. Temizlik	265
4.3.2.1. <i>Kişisel Bakım</i>	265
4.3.2.2. <i>Evde Temizlik</i>	284
4.3.2.3. <i>Okulda Temizlik</i>	289
4.3.2.4. <i>Çevre Temizliği</i>	294
4.3.3. Spor	302
4.3.3.1. <i>Sporun Faydaları</i>	302
4.3.3.2. <i>Spor Aktiviteleri</i>	304
4.3.3.3. <i>Sporcu Özellikleri</i>	304
4.3.4. Beslenme	305
4.3.4.1. <i>Dengeli Beslenme</i>	305
4.3.4.2. <i>Besin Değerleri</i>	314
4.3.4. Gündelik Hayat	326
4.3.4.1. <i>Mevsimsel Giyinme</i>	326
4.3.4.2. <i>Hava Durumları</i>	341
4.3.4.3. <i>Isınma-Barınma</i>	346
4.3.5. Sağlığa Zararlı Maddeler	349
4.3.5.1. <i>Sigara ve Tütün Kullanımı</i>	350
4.3.5.2. <i>Madde Bağımlılığı</i>	350
4.3.5.3. <i>Alkol Kullanımı</i>	352
4.3.6. Sağlık Yardımları	354
4.3.6.1. <i>Kan Bağışı</i>	354
4.3.6.2. <i>Yardım Kuruluşları</i>	354

BÖLÜM V	371
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	371
5.1. Sonuç ve Tartışma	371
5.1.1. Sağlığın korunmasına yönelik alınması gereken tedbirlere yer verilmiş midir?	371
5.1.2. Hastalık sırasında yapılması gerekenler ifade edilmiş midir?	372
5.1.3. Sağlıklı birey tanımı nasıl yapılmıştır?	373
5.1.4. Toplumı derinden etkileyen hastalıklara ve oluşabilecek hastalıklara değinilmiş midir?	374
5.1.5. Sağlığı etkileyen temizlik konusuna değinilmiş midir?	374
5.1.6. Sağlığı etkileyen fiziksel aktivite ve spor konusuna değinilmiş midir?	375
5.1.7. Sağlığı etkileyen beslenme konusuna değinilmiş midir?	376
5.1.8. Sağlığı etkileyen gündelik hayat konusuna değinilmiş midir?	376
5.1.9. Sağlığı etkileyen madde ve tütün kullanımı konusuna değinilmiş midir?	377
5.1.10. Kan bağıışı ve organ bağıışı önemine değinilmiş midir?	377
5.2. Öneriler	378
KAYNAKLAR.....	381
EKLER	389
Ek-1 Eser Kullanım Formu	390
Ek-2 Uygulama İzin Formu.....	391
Ek-3 Etik Komisyonu Onay Formu.....	392

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Sosyal Bilgiler Dersinde İncelenen Kitaplar</i>	26
Tablo 2. <i>Hayat Bilgisi Dersinde İncelenen Kitaplar</i>	31
Tablo 3. <i>Yurt Bilgisi ve Diğer Derslerde İncelenen Kitaplar</i>	34
Tablo 4. <i>Sağlık Konularına Ait Tema ve Kodlar</i>	39

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Hayat bilgisinin kapsamı.	4
Şekil 2. Kış mevsiminde köy.	42
Şekil 3. Temiz su ihtiyacı olan insanlar.	43
Şekil 4. Yanlış ve doğru televizyon izleme şekli.	46
Şekil 5. Yanlış ve doğru kitap okuma şekli.	46
Şekil 6. Teknolojik ürünlerin yanlış kullanımının sağlığa zararları.	47
Şekil 7. Teknolojik ürünlerin yanlış kullanımının sağlığa zararları.	47
Şekil 8. Yanlış ve doğru bilgisayar kullanma şekli.	48
Şekil 9. Teknolojik ürünlerin yanlış kullanımı.	49
Şekil 10. Yaya geçidi işaretleri, araçların geçişi ve yayaların beklemesi.	52
Şekil 11. Oyun oynayan çocuklar.	53
Şekil 12. Karşıdan karşıya geçiş.	55
Şekil 13. Kamyon üstünde tehlikeli yolculuk yapan insanlar.	55
Şekil 14. Aşıl olan bir çocuk.	58
Şekil 15. AIDS hastalığına dair veriler.	59
Şekil 16. Kırım Kongo Kanamalı Ateşi hastalığına neden olan bir kene.	61
Şekil 17. Kenelere karşı ilaçlama yapan ekip.	61
Şekil 18. Kırım Kongo Kanamalı Ateşi hastalığına dair veriler.	62
Şekil 19. Grip hastalığında yapılması gerekenler.	62
Şekil 20. Kuş Gribi hastalığına dair veriler.	64
Şekil 21. Bazı bulaşıcı hastalıklar.	65
Şekil 22. Bulaşıcı hastalıklara ait veriler.	65
Şekil 23. Sağlık personeli.	68
Şekil 24. Doktorlar.	68
Şekil 25. Tıp alanında çalışmalar yapan bilim insanları.	69
Şekil 26. 112 hattı meşguliyetini anlatan afiş.	70
Şekil 27. 112 hattında çalışan bir personel.	70
Şekil 28. Konuşan İlaç Kutusu.	71
Şekil 29. Cankurtaran Balon.	71
Şekil 30. İbn-i Sina.	72
Şekil 31. Dişini fırçalayan çocuk.	72
Şekil 32. Hastane bahçesi.	73
Şekil 33. Tansiyonu ölçülen hasta.	74

Şekil 34. Diş hekimine gelmiş çocuk.	75
Şekil 35. Diş hekimi.	75
Şekil 36. Sağlık çalışanları.	76
Şekil 37. Kızılay personeli.	78
Şekil 38. Kızılay çadırları.	79
Şekil 39. Kızılay yardımı.	79
Şekil 40. Ağaç diken öğretmen ve öğrenciler.	82
Şekil 41. Dünya Çevre Günü'nde çevre temizliği yapan çocuklar.	83
Şekil 42. Kirliliği.	85
Şekil 43. Şehirdeki çevre kirliliği.	86
Şekil 44. Temizlik yapan belediye görevlisi.	88
Şekil 45. Temiz çevre.	90
Şekil 46. Temizlik yapan görevliler.	91
Şekil 47. Spor yapan öğrenciler.	92
Şekil 48. At biniciliği.	93
Şekil 49. Futbol oynayan futbolcular.	94
Şekil 50. Spor yapan gençler.	94
Şekil 51. Kayak yapan insanlar.	95
Şekil 52. Sporcuları takip eden doktor.	96
Şekil 53. Sporcuları kontrol eden doktor.	96
Şekil 54. Spor yapan gençler.	97
Şekil 55. 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nda gösteri yapan gençler.	98
Şekil 56. Spor yapan çocuklar.	98
Şekil 57. Spor yapan sporcular.	100
Şekil 58. Atletizm sporu yapan sporcular.	100
Şekil 59. Bisiklete binen insan.	101
Şekil 60. Dalış yapan insan.	101
Şekil 61. Rafting yapan insanlar.	102
Şekil 62. Dağcılık sporu yapan insan.	102
Şekil 63. Kayak yapan insanlar.	103
Şekil 64. Güreş yapan insanlar.	104
Şekil 65. Su sporları yapan sporcular.	104
Şekil 66. Güreş yapan insanlar.	106
Şekil 67. İzçiler.	109
Şekil 68. İzçiler eğitim alırken.	110
Şekil 69. Sebze ve meyveler.	111
Şekil 70. Diyetisyen.	112
Şekil 71. Bir ürünün son kullanam tarihi.	112
Şekil 72. Pirinç tahılı.	113
Şekil 73. Mantarlar.	113
Şekil 74. Sebze ve meyveler.	114
Şekil 75. Meyveler.	114
Şekil 76. Üzüm yiyen bir kişi.	115

Şekil 77. Süt makineleri.....	115
Şekil 78. Sigara kullanımıyla ilgili bir afiş.	118
Şekil 79. Sigara içilmez uyarısı.	118
Şekil 80. Dumansız hava sahası sembolü.	119
Şekil 81. Uyuşturucunun zararları.	120
Şekil 82. Uyuşturucunun zararları..	121
Şekil 83. Uyuşturucunun zararları	121
Şekil 84. Kan Bağışı.	123
Şekil 85. Kan bağışı afişi.	124
Şekil 86. Kan bağışı yapan kişiler.....	125
Şekil 87. Organ bağışı afişi..	126
Şekil 88. Doku ve organ bağış belgesi.	127
Şekil 89. Organ nakli ameliyatı.	128
Şekil 90. Organ nakli ameliyatı.	130
Şekil 91. Türk Kızılay'ı çadırları.	131
Şekil 92. Muayene olan bir çocuk.....	132
Şekil 93. Kızılay yardımı.	133
Şekil 94. Türk Kızılay'ı çadırı..	134
Şekil 95. Lösemili Çocuklar Dergisi kapağı..	135
Şekil 96. Geçmiş yıllarda kızıl原因 çalışmaları..	136
Şekil 97. Kızılay personeli ilkyardım yaparken..	136
Şekil 98. Kızılay broşürleri..	137
Şekil 99. Kızılay yardım yaparken.....	138
Şekil 100. Türk Kızılay'ı.....	138
Şekil 101. Türk Kızılay'ı logosu	139
Şekil 102. Yeşilay logosu.	139
Şekil 103. Alkol ve sigara tüketen bir kişi.	140
Şekil 104. Türk Kızılay'ı Derneği ve Atatürk.	141
Şekil 105. Kızılay yardım yaparken.....	141
Şekil 106. Kızılay ilk yardım yaparken.	142
Şekil 107. Kızılay ilk yardım yaparken	142
Şekil 108. Kızılay kampları.....	143
Şekil 109. Kızılay Anıtkabir ziyareti.....	143
Şekil 110. Kızılay çalışmaları.	144
Şekil 111. Kızılay çadırı..	145
Şekil 112. Ameliyattaki doktorlar.....	147
Şekil 113. Muayene olan bir çocuk.....	148
Şekil 114. Hasta muayenesi.	150
Şekil 115. Hastalık yapan sinekler.	154
Şekil 116. Sıtma hastalığı.	154
Şekil 117. Buğu makinesi.	159
Şekil 118. Muayene olan bir çocuk.....	161
Şekil 119. Muayene olan bir çocuk.....	162

Şekil 120. Sağlık temalı bir resim.....	162
Şekil 121. Doktor ve hemşire.....	163
Şekil 122. Hemşireler ve hastalar.....	164
Şekil 123. Doktorlar ve hastalar.....	166
Şekil 124. Hasta bir çocuk.....	167
Şekil 125. Denetim yapan belediye görevlileri.....	170
Şekil 126. Gösteri yapan öğrenciler.....	173
Şekil 127. Sağlık çalışanı.....	174
Şekil 128. Spor yapan kişiler.....	175
Şekil 129. Futbolcu.....	176
Şekil 130. Türk izcileri.....	177
Şekil 131. Kızılay yardımı..	180
Şekil 132. Hastayı muayene eden doktor ve hemşire.....	181
Şekil 133. Kızılay'a yardım.....	182
Şekil 134. Vücudumuzdaki organlar.....	184
Şekil 135. Gözün yapısı.....	185
Şekil 136. Gürültü ve kulak sağlığı.....	186
Şekil 137. Vücudumuzdaki organlar.....	187
Şekil 138. Doktor ve hasta bir çocuk.....	188
Şekil 139. Vücudumuzun bölümleri.....	188
Şekil 140. Vücudumuzun bölümleri.....	189
Şekil 141. Vücudumuzun Bölümleri.....	190
Şekil 142. Bacağın bölümleri.....	190
Şekil 143. Kolun bölümleri.....	191
Şekil 144. Duyu organları.....	192
Şekil 145. Böbrekler.....	193
Şekil 146. Vücudumuzun bölümleri.....	195
Şekil 147. Spor yapan çocuklar.....	195
Şekil 148. Kahvaltı yapan bir çocuk.....	196
Şekil 149. Dişin bölümleri.....	196
Şekil 150. Tırnaklarını kesen çocuk.....	197
Şekil 151. Kitap okuyan öğrenciler.....	198
Şekil 152. Yüksek sesli konser.....	198
Şekil 153. Yüksek sesli bölgeler.....	199
Şekil 154. Vücudun Bölümleri.....	199
Şekil 155. Baş bölgesindeki organlar.....	200
Şekil 156. Kolun bölümleri.....	200
Şekil 157. Bacağın bölümleri.....	201
Şekil 158. Vücudun bölümleri.....	202
Şekil 159. Kol ve bacağın bölümleri.....	202
Şekil 160. Vücudumuzdaki organlar.....	203
Şekil 161. Vücudumuzun bölümleri ve duyu organları.....	204
Şekil 162. Organlar ve görevleri.....	205

Şekil 163. Mide.	206
Şekil 164. Akciğer.	206
Şekil 165. Duyu organları.	207
Şekil 166. Kalp.	207
Şekil 167. Okulda olabilecek kazalar.	208
Şekil 168. Sağlıkla ilgili resimler.	208
Şekil 169. Vüdamızdaki organlar.	209
Şekil 170. Duyu organları.	210
Şekil 171. Spor yapan çocuklar.	211
Şekil 172. Kitap okuyan çocuk.	212
Şekil 173. Öğrencilerin boyunu ölçen öğretmen.	213
Şekil 174. Oyun oynayan ve dinlenen çocuk.	213
Şekil 175. Kitap okuyan çocuk.	214
Şekil 176. Sağlığına dikkat eden çocuklar.	215
Şekil 177. Oyun oynayan çocuklar.	216
Şekil 178. Başarılı olmak için neler yaptığını anlatan çocuk.	216
Şekil 179. Aşı yaptırmamanın önemi.	217
Şekil 180. Sağlığına önem veren çocuklar.	218
Şekil 181. Kaza resmi.	219
Şekil 182. Tozlu hava.	219
Şekil 183. İlaç resimleri.	220
Şekil 184. Oyun oynayan çocuklar.	221
Şekil 185. Kaza resimleri.	222
Şekil 186. Kaza resimleri.	223
Şekil 187. Teknolojinin zararlarını anlatan resim.	224
Şekil 188. Can güvenliğini anlatan resim.	224
Şekil 189. Can güvenliğini anlatan resim.	225
Şekil 190. Can güvenliğini anlatan resim.	226
Şekil 191. Can güvenliğini anlatan resim.	227
Şekil 192. Hasta bir çocuk.	228
Şekil 193. Parkta oynayan çocuklar.	229
Şekil 194. Hasta olan çocuklar.	229
Şekil 195. Yaralı çocuk.	230
Şekil 196. Aşı vurulmanın önemi.	231
Şekil 197. Aşının önemi.	231
Şekil 198. Sporun önemi.	232
Şekil 199. Hayvan resimleri.	233
Şekil 200. Doktor ve hastalar.	233
Şekil 201. İlaç resimleri.	234
Şekil 202. Karşılaşılabilecek tehlikeler.	234
Şekil 203. Öğrenciler.	235
Şekil 204. Duyu organlarımızdan kulak.	236
Şekil 205. Hastalıklardan korunm yolları.	237

Şekil 206.Doktor ve hasta.	238
Şekil 207.Hastalık.	238
Şekil 208.İlkyardım.	239
Şekil 209.Tehlikeli durumlar.	239
Şekil 210.Hastalık..	241
Şekil 211.İlkyardım.	242
Şekil 212.Trafik kazası.	243
Şekil 213.Trafik kazası..	243
Şekil 214.Trafik kazası.	244
Şekil 215.Trafik kuralları.	244
Şekil 216.Trafik kuralları.	245
Şekil 217.Trafik kuralları.	246
Şekil 218.Trafik kuralları.	247
Şekil 219.Trafik kuralları.	248
Şekil 220.Trafik kuralları.	248
Şekil 221.Trafik kuralları.	249
Şekil 222.Yangın.	250
Şekil 223.Deprem.	251
Şekil 224.Deprem.	252
Şekil 225.Deprem.	253
Şekil 226.Muayene olan çocuk.....	255
Şekil 227.Muayene olan çocuk.	255
Şekil 228.Aşı sırasındaki çocuklar.	256
Şekil 229.Muayene olan çocuk.	257
Şekil 230. Aşı olan çocuklar.	257
Şekil 231.Aşının önemi.	258
Şekil 232.Sağlık için çalışanlar.	259
Şekil 233.Hastahane..	260
Şekil 234.Sağlık için çalışanlar.	261
Şekil 235. Muayene olan çocuk.	261
Şekil 236.Sağlık için çalışanlar.	262
Şekil 237.Hastane.	262
Şekil 238.Aile sağlığı merkezi..	263
Şekil 239.Sağlık için çalışanlar.	264
Şekil 240.Sağlık için çalışanlar.	264
Şekil 241.Ambulans.	265
Şekil 242. Diş fırçalama.	266
Şekil 243.Ellerini yıkayan çocuk.	266
Şekil 244.Temizliğine dikkat eden çocuk.	267
Şekil 245.Temizliğine dikkat eden çocuk.	267
Şekil 246.Banyo yapan çocuk.	268
Şekil 247.Temizliğine dikkat eden çocuklar.	269
Şekil 248.Temizliğine dikkat eden çocuk.	269

Şekil 249.Banyo yapan çocuk.	271
Şekil 250.Temizlik yapan insanlar.....	272
Şekil 251. Banyo yapan çocuk.	273
Şekil 252.Banyo yapan çocuk.	273
Şekil 253.Ellerini yıkayan öğrenciler.i.	274
Şekil 254.Banyo yapan çocuk.	275
Şekil 255.Banyo yapan çocuk.	276
Şekil 256.Diş fırçalama.	276
Şekil 257.Ellerini yıkayan öğrenci.	277
Şekil 258.Temizliğine dikkat eden çocuk.	278
Şekil 259.Temizliğine dikkat eden çocuklar.	279
Şekil 260.Banyo yapan çocuk.	279
Şekil 261.Saçını tarayan çocuk.	280
Şekil 262.Temizliğine dikkat eden çocuklar.	280
Şekil 263.Temizliğine dikkat eden çocuk.	281
Şekil 264.Diş fırçalama.	281
Şekil 265.Banyo yapan çocuk.	282
Şekil 266. Dişlerini fırçalayan çocuk.	282
Şekil 267.Temizliğine dikkat eden çocuk.	282
Şekil 268.Saçını tarayan çocuk.	283
Şekil 269.Dişlerini fırçalayan çocuk.	283
Şekil 270.Temizlik yapan insanlar.	284
Şekil 271.Çalışan insanlar.	285
Şekil 272.Çalışan insanlar.	286
Şekil 273.Temizlik yapan insanlar.....	286
Şekil 274.Temizlik yapan insanlar.....	287
Şekil 275.Temizlik yapan insanlar.	288
Şekil 276.Bahara hazırlık yapan insanlar.	288
Şekil 277.Temizlik yapan insanlar.....	289
Şekil 278.Okul bahçesini temizleyen öğrenciler.	290
Şekil 279.Okuldaki bir öğrenci.....	292
Şekil 280.Temizlik yapan öğrenciler.....	293
Şekil 281.Okula giden çocuklar.....	293
Şekil 282.Sınıfı temizleyen öğrenciler.	294
Şekil 283.Parkta oynayan çocuklar.	295
Şekil 284.Sınıfı temizleyen çocuklar.	296
Şekil 285.Camı açan çocuk.	296
Şekil 286.Temizliğe dikkat eden öğrenciler.....	298
Şekil 287.Çevreyi temizleyen çocuklar.	299
Şekil 288.Çevreyi temizleyen çocuklar.	299
Şekil 289.Çevre ile ilgili afişler.	300
Şekil 290.Piknik yapan insanlar.	301
Şekil 291. Piknik yapan insanlar.	301

Şekil 292.Spor yapan çocuklar.	303
Şekil 293.Spor yapan çocuklar.	303
Şekil 294.Yeterli ve dengeli beslenme..	305
Şekil 295.Beslenen çocuklar.	305
Şekil 296.Yemek yiyen aile.	306
Şekil 297.Sebze ve meyveler.	307
Şekil 298.Sebzeler.	308
Şekil 299.Besinler.	309
Şekil 300.Yemek yiyen çocuk.	310
Şekil 301. Sağlıksız beslenen ve sağlıklı beslenen çocuk.	311
Şekil 302. Sağlıklı besinler.	312
Şekil 303. Öğünler.	313
Şekil 304. Sağlıklı beslenen bir aile.....	314
Şekil 305. Sebze ve meyveler.....	314
Şekil 306. Sebzeler.....	316
Şekil 307. Enerji veren besinler.	318
Şekil 308. Sebzeler.....	319
Şekil 309. Hayvansal besinler.	319
Şekil 310. Enerji veren besinler.	320
Şekil 311. Kahvaltı öğünü.	321
Şekil 312. Protein olan besinler.	323
Şekil 313. Sağlıklı besinler.	324
Şekil 314. Sağlıklı beslenen insanlar.	325
Şekil 315. Sağlıklı besinler.	326
Şekil 316. Yağmurda şemsiyeyle korunan bir insan.	327
Şekil 317. Kışın giyilen kıyafetler.	327
Şekil 318. Kışın üşüyen insanlar.....	328
Şekil 319. Sonbaharda giyilen kıyafetler.	329
Şekil 320. Kışlık giysiler	330
Şekil 321. Yazlık giysiler	335
Şekil 322. Kışlık giysiler	335
Şekil 323. İlkbahar kıyafetleri.....	336
Şekil 324. Kışlık ve yazlık kıyafetler.....	337
Şekil 325. Kışlık giysile	337
Şekil 326. Mevsimi geçen kıyafetlerin kaldırılması ve gelen mevsime uygun kıyafetlerin çıkarılması	338
Şekil 327.Kıyafet seçen çocuk.	339
Şekil 328.Mevsimlik kıyafetler.	339
Şekil 329. Kıyafet seçen çocuk.	340
Şekil 330.Mevsimler.....	341
Şekil 331.Kış mevsimi.....	341
Şekil 332.İlkbahar..	342
Şekil 333.İlkbahar.	343

Şekil 334. Sonbahar mevsimi.	345
Şekil 335. Kış mevsimi.....	345
Şekil 336. Kış mevsiminde kullanılan ısınma araçları.	346
Şekil 337.Kış mevsimine hazırlık.	347
Şekil 338.Kış mevsimine hazırlık.	349
Şekil 339. Bahar mevsimine hazırlık	349
Şekil 340.Yeşilay..	351
Şekil 341.İçkinin zararları.	353
Şekil 342.Yardım Kuruluşları.	355
Şekil 343.Kızılay	355
Şekil 344.Kızılay	356
Şekil 345.Kızılay.	357
Şekil 346.Kızılay	358
Şekil 347. Kızılay	359
Şekil 348. Kızılay	359
Şekil 349. Kızılay	360
Şekil 350. Kızılay	361
Şekil 351. Kızılay.....	361
Şekil 352.Kızılay.	362
Şekil 353.Kızılay..	362
Şekil 354.Kızılay.	363
Şekil 355.Kızılay.	364
Şekil 356. Kızılay.	364
Şekil 357. Kızılay.	365
Şekil 358. Yardım kurumları.....	366
Şekil 359.Kızılay.	367
Şekil 360. Kızılay.	367
Şekil 361.Kızılay.	368
Şekil 362.Kızılay..	369
Şekil 363. Kızılay.....	369
Şekil 364.Kızılay..	370

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; problem durumu, araştırmanın amacı, sınırlılıklar ve tanımlar üzerinde durulmuştur.

1.1 Problem Durumu

Sağlık kelimesi için birçok tanımlama yapılmıştır. Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde “Sağlık” teriminin; “Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet; sağ, canlı, diri olma durumu” şeklinde tanımlandığı görülmektedir (TDK, 2020). Yapılan tanımlamalar incelendiğinde, kişinin fiziksel olarak bir hastalık halinde olmaması sağlık için tam anlamıyla yeterli değildir. Bununla birlikte kişinin ruhsal olarak sağlıklı olması, sosyal olarak da tam bir iyilik halinde olması mecburidir (Özden, 1991). Sağlık kavramının kökeni incelendiğinde ise bu kavramın “sağ olmak”, “hayatta olmak” kökeninden geldiği görülmektedir (Baltaş, 2000).

1948 Dünya Sağlık Örgütü Tüzüğü’nde sağlığın tanımı ise şu şekilde verilmiştir:

- Yalnızca sakatlığın veya hastalığın olmaması şeklinde değil, bedensel, psikolojik ve sosyal olarak refah olma durumu.
- Sağlığın teşvik edilmesi ve geliştirilmesi bağlamında sağlık, soyut bir varlıktan çok işlevsel terimlerle ifade edilen bir sonuca varma aracı olarak, insanların kişisel, sosyal ve ekonomik olarak verimli bir hayat sürmesine izin veren bir kaynak olarak düşünülmektedir.

- Sağlık, hayatın amacı değil, gündelik hayat için bir kaynaktır. Bireysel ve sosyal kaynakları ve bedensel kapasiteyi ön plana çıkaran pozitif bir kelimedir (Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, 1998).

Görüldüğü üzere sağlık kavramının tanımı birçok şekilde yapılmıştır ayrıca farklı ve karışık anlamlar da içermektedir.

"Sağlık Eğitimi" terimini ise Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ); Bireylere sağlıklı hayat için alınması gereken tedbirleri içselleştirmeye ve uygulamaya inanmalarını sağlamak; kendilerine verilen sağlık hizmetlerini doğru bir şekilde kullanmaya alıştırmak; sağlık durumlarını ve sağlık çevrelerini iyileştirmek hedefiyle, birey olarak ya da topluca karar almalarını sağlamaktır, şeklinde ifade etmiştir (Gökkoca, 2001).

Sağlık eğitiminin birinci hedefi, öğrencilere doğru olan sağlık bilgilerinin transfer edilmesi ve sağlık konusunda olumlu davranışların benimsenmesidir. Sağlık eğitimi öğrencilere “ömür boyu sağlıklı yaşam için davranış değişikliği” kazandırarak sağlıklı yerinde olan bir toplum oluşturmaya amaçlamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, 2007).

Sağlık eğitime yönelik yapılan tanım ve amaçları üzerine düşünüldüğünde; sağlık eğitiminin, öğrencilerin sağlıklı davranışlarda bulunmasında, sağlık hizmetlerini doğru bir şekilde algılanmasında, sağlıklı bir toplumun oluşmasında oldukça önemli bir role sahip olduğu görülmektedir.

Sağlık okuryazarlığı kavramı ise ilk kez 1974 senesinde Scott Simonds tarafından dile getirilmiştir (Simonds’tan aktaran Güven, 2016).

Dünya Sağlık Örgütü ise sağlık okuryazarlığını; ‘iyi sağlık halinin sürdürülmesi ve geliştirilmesi yolunda hastaların sağlık bilgilerine erişebilme, anlama ve kullanabilme kapasiteleri’ şeklinde tanımlamıştır (WHO’dan aktaran Güven, 2016). 2013 yılında ise tanımını şu şekildedekiştir: “Sağlık okuryazarlığı genel okuryazarlık ile ilişkili olup insanların yaşamları boyunca yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla günlük yaşam içerisinde sağlık hizmetleri, hastalıkların önlenmesi ve sağlığın geliştirilmesi hakkında hedefler belirlerken ve kararlar verirken sağlık bilgilerine erişme, anlama, değerlendirme ve uygulamaya yönelik bilgilerini, motivasyonlarını ve yeterliliklerini ifade etmektir.” (WHO’dan aktaran Yıldırım ve Keser, 2015).

Türkiye’de, 1997 yılından beri zorunlu hale getirilen temel eğitim içerisinde okutulan en önemli derslerden biri de “Sosyal Bilgiler” dersidir (Deveci, 2005). Sosyal bilgiler dersinin

ilköğretimdeki hedefi, öncelikle kişilerin nitelikli toplumsallaşmasını yerine getirmek şeklinde söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersi, öğrencinin bulunduğu toplumsal hayatla iç içedir. Bu ders aracılığıyla öğrencilere; kültürel miras, tarihsel gelişim, anayasa, insan hakları, demokratik değerler, politik süreçler ve yetişkin bir kişinin bilme ihtiyacı olan öncelikle beceri ve bilgiler aktarılarak, iyi bir vatandaş yetiştirmeyi hedeflemektedir. Evrensel anlayış ile Sosyal Bilgiler dersi, demokraside vatandaşlığa hazırlık olarak algılanmaktadır (Şahiner, 2008).

Erden'e göre ise sosyal bilgiler; sorumluluk sahibi, iyi bir vatandaş yetiştirmek hedefiyle okullarda, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş birtakım bilgilere dayanarak, öğrencilere toplumsal hayatla ilgili zorunlu bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, tarihsiz).

Bir çocuğun topluma uyum sağlaması, içinde bulunduğu toplumun kültürel, sosyal ve tarihi yapısını bilmesinden geçmektedir. Öğrencinin, toplumsal hayatın mecbur kıldığı davranışları kazanabilmesi, ilkokul 1., 2. ve 3. sınıflarında Hayat Bilgisi dersi; 4. ve 5. sınıflarındaysa sosyal bilgiler dersiyle olmaktadır (Çatalbaş, 1997).

Programının en önemli derslerinden biri olan Hayat Bilgisi dersi, öğrencilerin istenilen özellikleri kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. İlkokulların 1., 2. ve 3.sınıflarında verilen Hayat Bilgisi dersi, sanatsal, toplumsal, doğa, çağdaş düşünce ve değerlerin bir araya oluşmaktadır (Sözer, 1998).

Türkiye'deki en yaygın görüş; sosyoloji, tarih, coğrafya, psikoloji, siyaset bilimi, ekonomi, hukuk, antropoloji, eğitim, halk bilim (folklor) iletişim, etnoloji sanat tarihi ve arkeoloji disiplinlerinin sosyal bilimleri oluşturduğudur (Bilgili, 2008).

Hayat Bilgisi dersi de Sosyal Bilgiler dersinde olduğu gibi birçok disiplinin birleşmesiyle oluşmuştur. Hayat Bilgisi dersindeki öncelikli hedef, çocuğun içinde bulunduğu toplumla uyum içerisinde yaşamasını sağlayan beceri, tutum ve bilgilerin gelişimini sağlamak olmalıdır.

Toplumun sağlıklı olması, yaşam kalitesinin yükselmesi, daha mutlu olması, mutluluğuna bağlı olarak yaptığı işteki veriminin yükselmesi, sağlık ve hayat sigortalarına harcanan paradan tasarruf yapılması için sağlıklı bireylere ihtiyaç vardır. Bundan dolayıdır ki sağlık bilinci oluşturulmalı, sağlığını koruma öğretilmelidir. Bireylerde küçük yaşlarda sağlık bilinci oluşturmak için sosyal bilgiler ve hayat bilgisi dersleri kritik bir öneme sahiptir.

Şekil 1. Hayat bilgisinin kapsamı.

Hayat Bilgisi dersi, bireylerin duyuşsal, devinişsel ve bilişsel gelişiminde rol oynayan,günlük hayatla bütünleşmesine yardımcı olan bir derstir. Hayat Bilgisi dersi,öğrencinin okula gittiği ilk senelerden itibaren onun bir “bütün”olarak gelişimini sağlayan birinci derstir (Demir, 1998).

1.2. İlgili Araştırmalar

Literatürde sağlık, sağlık okuryazarlığı, sağlığın teşviki gibi konularda birçok araştırma yapılmıştır.

Szeremy (2018)'nin çalışması; Türkçe'de ve yabancı dillerde olan, Türkçe, Fransızca ve İngilizce resimli hikaye kitaplarını, çocuk sağlığı konusu bağlamında incelemiş ve resimli çocuk hikaye kitaplarında hangi sağlık konularının işlendiği sorusuna yanıt aramıştır. Bu hedef doğrultusunda, 2007 ila 2017 seneleri arasında yayınlanmış, 4-8 yaş arası çocuklar için uygun olduğu kabul edilen 96 adet Türkçe, 32 adet İngilizce ve 32 adet Fransızca

resimli hikaye kitabı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında, çocuk hikaye kitaplarında, en çok diş ve ağız sağlığı, el ve vücut hijyeni, bedensel aktiviteler, beslenme gibi sağlık konularının yer aldığı görülmüştür. Bununla birlikte bu sağlık konuları dışında, incelenen resimli çocuk hikaye kitaplarında 28 farklı sağlık konusu ve temasına yer verildiği bilgisi elde edilmiştir. Araştırma içinde ulaşılan kitaplar arasında “epilepsi, diyabet, kanser” gibi farklı sağlık konularına yönelik çocuk hikaye kitaplarının sınırlı bir sayıda olduğu göze çarpmaktadır.

Pelitoğlu (2013)'nin çalışması; Türkiye’de ilköğretim seviyesinde var olan sağlık eğitiminin genel bir durumunu ifade edip, yeterliliğini ve etkinliğini incelemeyi amaçlamaktadır. Sağlığı geliştirme hedefi çıkış noktasıdır ve sekiz içerik alanı baz alınarak incelemede bulunulmuştur. İlk olarak ilköğretim seviyesindeki programlar, ders kitapları ve SBS soruları analiz edilmiştir. İlköğretim öğretim programları, ders kitapları ve SBS sorularının incelenmesi sonucunda genel olarak, sağlık eğitimi bilgisinin belirlenmiş olan sekiz içerik alanında eşit bir şekilde temsil edilmediği göze çarpmıştır. Fakat Hayat Bilgisi öğretim programı ve ders kitabı bu içerik alanlarını daha düzenli, dengeli ve sıralı bir şekildedir.

Sönmez (2015)'in çalışmasında; ortaöğretimde öğrenimine devam eden öğrencilerin sağlık okuryazarlık seviyesini ve sağlık temasına yönelik olan tutumlarını ölçmek ve ortaöğretimde okutulan sağlık bilgisi ve biyoloji dersleri ders kitaplarını sağlık okuryazarlığını kazandırma amacı açısından irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu hedefe varmak için sağlık okuryazarlığı testi ve sağlık konularına yönelik tutum ölçeği kullanılmıştır. Bununla birlikte çalışmaya katılan katılımcıların demografik bilgilerinin belirlenmesi için bir de anket hazırlanmıştır. Ders kitaplarının içeriğinin analiz edilmesi aşamasında MEB tarafından 2013-2014 öğretim yılında okullarda okutulan sağlık bilgisi dersi ders kitabı ve biyoloji dersi ders kitapları seçilmiştir. Yapılan araştırmanın sonucunda ise öğrencilerin büyük çoğunluğunun sağlık okuryazarlık düzeyinin düşük seviyede olduğu, sağlık konularına yönelik tutumlarının ise olumlu olduğu tespit edilmiştir. Biyoloji ders kitaplarında ve öğretim programlarında sağlık okuryazarlığını arttıracak yeterli bilgilerin olmadığı dikkat çekmiştir.

Sönmez ve Seyhan (2016)'ın çalışmasında; MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı’nın sağlık terimi açısından irdelemeyi amaçlamaktadır.. Çalışmada, MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programı giriş, öğrenme süreci, kazanımlar ve değerlendirme bölümleri dikkate

alınarak “optimal” sağlının parçaları olan bedensel sağlık, duygusal sağlık, zihinsel sağlık, psikolojik sağlık ve sosyal sağlık başlıkları olarak ayrıca analiz edilmiştir. Ulaşılan verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Ulaşılan sonuçlara göre, programın giriş, kazanımlar ve öğrenme süreçleri bölümlerinde büyük çoğunlukla bedensel sağlığa yönelik olarak ifadelerde bulunulduğu görülmüştür. Bedensel sağlının ardından, programda optimal sağlının bölümleri arasında en çok ifade edilen başlının duygusal sağlık olduğu gözlemlenmiştir. Programda sağlığa en az şekilde ifade de bulunan bölümün ise değerlendirme kısmı olduğu göze çarpmaktadır. Sonuç olarak, sağlık teriminin Okul ncesi Eğitim Programı’nda bedensel ve duygusal sağlık olarak yer aldığı söylenebilir.

1.3. Araştırmanın Amacı ve Soruları

Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyetten günümüze kadar okullarda okutulan sosyal bilgiler, hayat bilgisi, yurt bilgisi ders kitaplarının, sağlık konularını ele alma durumlarını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, 1924-2020 yılları arasında okullarda okutulan sosyal bilgiler, hayat bilgisi, yurt bilgisi ders kitapları üzerinde çalışılmış ve aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- a. 1924-2020 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından ders kitabı olarak kabul edilmiş, dağıtımı yapılmış sosyal bilgiler, hayat bilgisi ders kitapları, sağlık konularına yer verme açısından nasıl hazırlanmıştır?
- b. Sosyal Bilgiler, hayat bilgisi, yurt bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerde sağlık konuları nasıl bir şekilde ifade edilmiştir?

Bu bağlamda söz konusu ders kitaplarının içerikleri incelenmiş; şu alt problemlere cevap aranmıştır:

Sosyal bilgiler, hayat bilgisi, yurt bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerde;

1. Sağlının korunmasına yönelik alınması gereken tedbirlere yer verilmiş midir?
2. Hastalık sırasında yapılması gerekenler ifade edilmiş midir?
3. Sağlıklı birey tanımı nasıl yapılmıştır?
4. Toplumı derinden etkileyen hastalıklara ve oluşabilecek hastalıklara değinilmiş midir?
5. Sağlığı etkileyen temizlik konusuna değinilmiş midir?
6. Sağlığı etkileyen fiziksel aktivite ve spor konusuna değinilmiş midir?

7. Sağlığı etkileyen beslenme konusuna değinilmiş midir?
8. Sağlığı etkileyen gündelik hayat konusuna değinilmiş midir?
9. Sağlığı etkileyen madde ve tütün kullanımı konusuna değinilmiş midir?
10. Kan bağışı ve organ bağışı önemine değinilmiş midir?

1.4. Araştırmanın  nemi

İnsanın hayatına devam etmesi ve yaşam kalitesini arttırması için sağlıklı olması bir önkoşuldur. Bundan dolayı birey kendi sağlığını korumalı, bilin lenmelidir. Her açıdan sağlıklı bireyler toplumun da sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Kişileri sağlık konusunda bilgilendirmek, bilinçlendirmek için de okullar büyük rol üstlenmektedir. Okullarda da ulaşılabilirlik, verimlilik a ından kullanılan öncelikli materyal ders kitaplarıdır.

MEB 2018 Hayat Bilgisi Dersi  ğretim Programı'nda öncelikli hedefin; temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir (şimşek, 2015).

Öğretim programlarının esas alınarak hazırlandığı 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları" ile "Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri" incelendiğinde; "Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, h r ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek" vurgusu yapıldığı görülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, 2018).

Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi derslerinin amaç ve özellikleri, incelendiğinde kişi ve toplumun fiziksel ve ruhsal y nden sağlıklı olması ve bunu geliştirmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Bundan dolaydır ki ilgili derslerin ders kitaplarında sağlık konusuna ne derecede ve nasıl değinildiği dair incelenmenin yapılması gerekliliği hissedilmiştir. Günümüz pandemi sürecinde de öneminin daha da arttığı düşünülmektedir. Ayrıca 2005 MEB Sosyal Bilgiler Dersi  ğretim Programı'nda "Sağlıklı Olmaya  nem Verme" ve "Temizlik" değerlerine yerilmiş olup güncel MEB 2018 Sosyal Bilgiler Dersi  ğretim Programı'nda bu değerlere yer verilmediği de göze çarpmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma, 1924-1972 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimine yönelik ders kitapları ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma, 1974-2020 yılları arasında kullanılan sosyal bilgiler ders kitapları ile sınırlıdır.
3. Bu araştırma, 1924-2020 yılları arasında kullanılan hayat bilgisi ders kitapları ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sağlık Okuryazarlığı

Sağlık okuryazarlığı, 1974 yılında geliştirilmiş bir kavramdır. Dünya Sağlık Örgütü'nün yapmış olduğu tanıma göre "Sağlık okuryazarlığı insanların sağlık hizmetleri ile ilgili konularda bir karara varabilmek, mevcut sağlıklarını korumak ve geliştirmek, yaşam kalitelerini iyileştirmek için sağlıkla ilgili bilgiye ulaşabilme, bu bilgileri ve sağlık çalışanından aldıkları mesajları doğru anlama kapasitesidir." (WHO'dan aktaran Şahinöz ve Kıvanç, 2013). WHO, sağlık okuryazarlığını, "Sağlıkla ilgili bilgilerin okunması ve anlaşılması için gerekli temel becerilerin ötesinde, bireylerin kendi sağlığını geliştirmesi ve iyi sağlık halini sürdürebilmesi için sağlıkla ilgili bilgiye ulaşması, anlaması ve kullanması için gerekli olan temel isteklendirmesini tanımlayan bilişsel ve sosyal beceriler olarak tanımlamaktadır." (Nutbeam'dan aktaran Sönmez, 2015).

Dinçer ve Kurşun'un aktardığı tanıma göre sağlık okuryazarlığı; "Günlük yaşamda sağlıkla ilgili kararlar alma, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve hastalıkların önlenmesi için gerekli bilgileri anlama yeterliliği olarak tanımlanmaktadır." şeklindedir. (Sorensen, Van den Broucke, Fullam, Doyle, Pelikan, Slonska, Brand'dan aktaran Dinçer ve Kurşun, 2017). Aydın'a göre bireyin, hayat tarzını ve yaşama şartlarını değiştirerek onu hem birey hem de toplum sağlığını iyileştirecek olan davranışa sevk edecek olan bilgi, bireysel beceri ve özgüven düzeyi sağlık okuryazarlığı ile edinebilir (Aydın, 2008).

Sağlık okuryazarlığı; bireylerin, iyi sağlığı teşvik edecek ve sürdürecektir şekilde bilgiye erişme, bilgiyi anlama ve kullanma becerisi ve motivasyonunu belirleyen bilişsel ve sosyal becerilerdir. Sağlık için eğitim, öğrencilerin yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik sahip

olabilecekleri ne kadar ilgili şey varsa hepsini içerir. Sağlık okuryazarlığı yetkilendirme için çok önemlidir (WHO'dan aktaran Pelitoğlu, 2013). Sağlık okuryazarlığı, sağlık bilgisi, sağlık eğitimi ve sağlığın teşvikinden farklı bir kavramdır. Sağlık bilgisinin transferi temeldir fakat sağlık okuryazarlığını geliştirmek için yetersizdir. Sağlık eğitimi sağlık davranışları hakkında öğrenmeler için fırsatlar oluşturarak sağlık okuryazarlığını geliştirir. Sağlığın teşviki yaklaşımı bağlamında sağlık eğitimi sağlık bilgisi sağlar, gelişmiş sağlık okuryazarlığı için motivasyon oluşturmaya fırsatlar sunar ve yaşam becerilerini geliştirmeyi kolaylaştırır (Aslantekin, 2010).

Sağlık okuryazarlığı koruyucu sağlık hizmetlerinin tamamlayıcı bir parçasıdır. Birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında, sağlık eğitiminin ilk hedefi erken çocukluk döneminden başlayarak tüm yaş gruplarında toplumun sağlık bilincini yükseltmeye ve sağlık okuryazarlık seviyesini yükseltmeye yönelik olması gerekmektedir (Yılmazel ve Çetinkaya, 2016). Sağlık okur yazarlığı; kişilerin sağlıkla ilgili bilgileri ve teknolojileri anlamalarına ve kullanmalarına izin veren, sağlıkla ilgili konularda sağlık çalışanları ile problemsiz iletişim kurabilmelerini sağlayan ve ayrıca edindikleri tüm bu bilgileri eleştirebilmeye de olanak tanıyan bilgi ve becerilere sahip olmak anlamına gelmektedir (Balçık, Taşkaya ve Şahin, 2014).

Sağlık okuryazarlığı, kişinin sosyo-kültürel seviyesiyle de ilişkilidir. Sağlık okuryazarlığı; kişisel becerilerden, sağlık sisteminden, eğitim sisteminden, aile, iş ve toplumdaki sosyal ve kültürel faktörlerden etkilenmektedir. Sağlık okuryazarlığı düzeyi artırılarak insanların sağlık hizmetlerinden etkin şekilde yararlanmaları sağlanıp, yaşam kaliteleri yükseltilebilir. Ayrıca kaynakların doğru kullanılması sağlanarak sağlık hizmetlerinin maliyetleri de azaltılabilir. Sağlık okuryazarlığı, sağlık çalışanları için iletişim becerisi ve klinik beceri kazanma, hizmet alanlar için de anlaşılır olabilme ve karar mekanizmasına katılma anlamına gelmektedir (Tanrıöver Durusu,Yıldırım, Ready Demiray, Çakır, Akalın'dan aktaran Dinçer ve Kuşun, 2017).

Yetersiz sağlık okuryazarlığı düzeyi; hastalanma riskini yükseltir, tedavi yöntemlerini anlama düzeyini düşürür ve sağlık hizmetlerinin maliyetinin artmasına neden olur. Yeterli sağlık okuryazarlığı düzeyi ise yaşam kalitesini yükseltir, sağlık hizmetlerinden etkin yararlanabilme düzeyini geliştirir, sağlık hizmetlerinin kalitesini yükseltir ve maliyetlerini azaltır. Sağlık okuryazarlığının düşük olması aynı zamanda hasta-doktor iletişimini de olumsuz etkilemektedir (Tanrıöver Durusu,Yıldırım, Ready Demiray, Çakır, Akalın'dan

aktaran Dinçer ve Kurşun, 2017).Sağlık okuryazarlığının yetersiz olması bireylerin sağlık durumunun kötü olduğunu anlamamasına, koruyucu sağlık hizmetlerinin az kullanılmasına, önerilen tedavilere uyulmamasına, öz bakım yetersizliğine, semptomatik dönemde sağlık arama davranışında gecikmeye, sağlık giderlerinde ve mortalitede artışa neden olmaktadır. Bireylerin sağlık okuryazarlığının geliştirilmesi için sağlık sektörünün yanı sıra eğitim sektörü, sivil toplum kuruluşları, medya gibi çok sektörlü bir yaklaşım gereklidir. Bireylerin doğru sağlık kararları verebilmesi için yeterli bir sağlık okuryazarlığı (eleştirel) seviyesine ihtiyacı vardır (İlgaz ve Gözüm, 2016).

Sağlık okuryazarlığını yükseltmek için sağlık okur-yazarlığı eğitimi erken çocukluk döneminden itibaren yapılmalıdır. Sağlığın geliştirilmesi kavramı, okul eğitimi sırasında ve yetişkin dönemindeki eğitimde olası engellerle baş etme yolları geliştirilmelidir. Bireylerin özelliklerine ve kapasitelerine uygun çok yönlü programlar yapılmalıdır. Katılımcı eğitim yöntemleri kullanılmalıdır. Sağlıklı olmak ve iyilik hali için yeni yöntemler geliştirilmelidir (Bilir, 2014). Sağlık okuryazarlığı düzeyinin artırılması amacı ile üç türde müdahale yapılması önerilmektedir; genel eğitim düzeyi düşük olanların desteklenmesi, sağlık okur-yazarlığı düzeyinin yükseltilmesi ve bu amaca yönelik politika belirlenmesi, yönetsel düzenlemeler yapılması ve uygulanmasıdır (Bilir, 2014). Türkiye'de sağlık okuryazarlığına yönelik çalışmalara 2013 yılından itibaren rastlanmaktadır (İzoğlu, 2017).

Sağlık Eğitimi

Sağlık eğitiminin pek çok tanımı yapılmaktadır. Bir tanıma göre sağlık eğitimi; kendi yaşantıları yoluyla kişide istendik sağlık davranışları geliştirme sürecidir. Yani; sağlığın korunması ve geliştirilmesi amacıyla insanlara istenilen bilgi, tutum ve davranışları kazandırmaya yönelik uygulamaların tümüdür. Diğer bir tanıma göre sağlık eğitimi topluma sağlıklı yaşamayı öğretme sürecidir (Tabak,2000,s. 13). Pekcan'a göre sağlık eğitimi, öğrencinin öncelikle kendi sağlığını geliştirme ve sürdürmesi sorumluluğunu öğretme daha sonra da diğer kişilerin sağlıklarını korumadaki sorumluluğu paylaşmadır (Pekcan'dan aktaran Aktan, Ertem, Hatemoğlu, Ünal, Mollahaliloğlu, 2005). Dünya Sağlık Teşkilatı Ekspertler Komitesi'ne göre sağlık eğitimi "Bireylere sağlıklı yaşam için alınması gereken önlemleri benimsetmeye ve uygulamaya inandırmak, kendine sunulan sağlık hizmetlerini doğru olarak kullanmaya alıştırmak, sağlık durumlarını ve çevrelerini iyileştirmektir." (Fişek, 1986).

Güler ve Akın'a göre sağlık bilgi düzeyini artırıcı herhangi bir uygulama, özellikle davranış değişikliğini amaçlıyorsa sağlık eğitimi olarak tanımlanabilir. Sağlığı geliştirmeye yönelik olarak bireyin gönüllü uyumunu sağlamak ya da kolektif bir davranış geliştirmek üzere tasarlanmış herhangi bir öğrenme yaşantısına sağlık eğitimi denmektedir (Güler ve Akın, 1995,s.423). Dünya Sağlık Örgütü (1998) göre sağlık eğitimi, öğrenmeye yönelik bilinçli olarak yapılandırılmış fırsatlardan oluşur. Bilginin artırılması ve birey ve toplum sağlığına yardımcı yaşam becerilerinin geliştirilmesi gibi sağlık okuryazarlığını iyileştirmek için tasarlanmış bir iletişim şeklini içerir (aktaran Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, 1998, s.4).

Çocuk ve gençlere sağlanacak imkanlardan biri de onlara sunulan sağlık hizmetleridir. Her ülkenin amacı sağlıklı bir nesle sahip olmaktır. Sağlıklı bir toplumda sosyal ve ekonomik kalkınma elbette ki çok daha hızlı olacaktır. Bireylerin kendi sağlıkları hakkında bilgilenmeleri ve sağlıklarını korumaya yönelik doğru davranış ve tutumlar kazanmalarına yönelik çalışmaların hedeflenmesi bu konuda atılacak ilk adım olabilir. Sağlıklı olmanın ilk koşulu yaşama sağlıklı başlamaktır. İyi beslenme, bedensel, duygusal ve zihinsel olarak sağlıklı gelişme ve olgunlaşma, sağlığa zararlı olacak dış etkenlerden korunma, sağlıklı ilişkiler kurabilme ve sağlık hizmetlerinden yararlanma her bireyin sorumluluk duyması gereken temel sağlık öğeleridir (Bulut, 2003).

Sağlık eğitiminde, bu temel öğelerin bütüncül bir yaklaşımla verilmesi toplum sağlığı açısından son derece önemlidir. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü (WHO) de sağlığı bütüncül bir bakış açısıyla ele almış ve "Yalnızca hastalık ya da sakatlığın bulunmaması değil, aynı zamanda bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden tam bir iyilik hali" olarak tanımlamıştır. Burada üzerinde durulmak istenen konu, sağlıklı olma ve sağlığı korumanın bir yaşam şekli haline gelmesi, yani bireylerde sağlık kültürünün oluşmasının sağlanmasıdır (Öztürk ve Bıkmaz, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü, sağlık eğitiminin temel amaçlarını 5 başlık altında toplamaktadır:

- Sağlığın değerini bireylere ve topluma anlatmak ve inandırmak,
- Bireyi ve toplumu sağlık sorunlarını kendi kendine çözebilmeye alıştırmak,
- Birey ve toplumun sağlık kurum ve kuruluşlarından en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamak,

- Birey ve toplumun sağlıklı yaşam biçimlerini geliştirmek ve sağlıklı yaşamaya alıştırmak (sağlığın geliştirilmesi)

- Bireyi ve toplumu kendi sağlığını korumaya alıştırmak (Tabak, 2000).

Eğitimin en önemli görevlerinden biri, öğrencileri okul yıllarında ve okul yıllarından sonra daha sağlıklı, daha mutlu, toplum için yaratıcı ve yapıcı yapmaktır. Bu nedenle sağlık konusunun, eğitimin belli başlı bir amacı olarak her düzeydeki okullarımıza planlı ve programlı bir biçimde girmesi gerekir. Özellikle her tür davranış ve alışkanlıkların kolayca kazandırıldığı ilk ve orta öğrenim düzeyinde benimsetilecek sağlık bilgi ve davranışlarının kalıcılığı gelecek toplumların sağlık düzeyini belirlemede kaçınılmaz bir gerçektir (Tural, Sanlı ve Berk'ten aktaran Karabayır, 2004,s.11).

Sağlık ve eğitim arasındaki ilişki şöyle sıralanabilir:

1. Sağlık bilgisi kişinin genel kültürünün vazgeçilmez bir bileşeni olarak kabul edilmelidir.
2. Sağlık eğitimi yaşam niteliğini yükseltmeye yönelik genel eğitim programlarının bütünüleyici bir bölümü olmalıdır.
3. Sağlık eğitiminin sistematik olarak planlanması gerekir.
4. Sağlık eğitiminde var olan tüm eğitim teknikleri kullanılmalıdır.
5. Eğitimin konusunda yetkili olan tüm kişi ve kurumlar sağlık eğitimine öncelik vermelidirler.
6. Sağlık eğitiminin var olan koşullara uygun olması sağlanmalıdır.
7. Sağlık eğitimi bilimsel gerçeklerle uyumlu olmalıdır.
8. Sağlık eğitiminin toplumun sağlığını korumak konusunda aktive etmesi ve sağlıkla ilgili olarak kişisel sorumluluğu artırması gerekir.
9. Sağlık eğitiminin hedef gruplara göre biçimlenmesi ve gerektiğinde farklılaştırılması gerekmektedir (Güler ve Akın, 1995, s. 423).

Brown (2001)'e göre, bir asırdan fazla bir süredir, okullar sağlığın teşviki ve geliştirilmesi ve hastalıkların önlenmesi amacıyla tasarlanmış girişimler için uygun birer ortam olduklarını kanıtlamıştır. Bu, hem teorik hem de pratik bir takım sebeplerden dolayı

meydana gelmiştir. Gerek sağlık gerekse eğitim alanlarındaki karar alıcılar, sağlık ve bilginin birbirine bağlı olduğunun farkındadır. Çocukların eğitimden tam olarak yararlanmaları için sağlığa gereksinimleri vardır ve öğrenme sağlığın korunmasında önemlidir. Eğitimin zorunlu olduğu ülkelerde okullar, ailelerinden bağımsız olarak bütün çocuk nüfusuna tam erişim sağlar. Okullar, sağlığa zararlı davranışta bulunmadan önce çocuklara ulaşabilir. Bu nedenle okullar, programın temini için sağlığın teşviki ve geliştirilmesi uygulayıcılarına en azından kısmen serbest bir altyapı sağlar (aktaran Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı,2011,s.277).

Alma Ata Bildirgesi'nde (1978), temel sağlık hizmetlerinin sağlanması için vazgeçilmez olarak belirtilen etkinliklerin başında sağlık eğitimi çalışmalarının yapılması gelmektedir. Bir toplumda sağlığın korunması ve geliştirilmesi amaçlanıyorsa ilk koşul “etkili sağlık eğitimi vermek”tir. Sağlık eğitiminin özelliklerinden birisi de uygulamalarının içine okullarda yapılan sağlık eğitiminin de girmesidir (Gökkoca, 2001). Okul; bilgi, tutum ve davranışların geliştirilmesi için çok sayıda fırsatlar oluşturan bir ortama sahiptir. Okul aile ile işbirliği yaparak çalışmalarını yürütür. Evinde iyi sağlık eğitimi alan öğrenciler olabileceği gibi çok az veya hiç almayan öğrenciler de bulunmaktadır. Okul, velilerle işbirliği yaparak çocuğun sağlık alışkanlıklarını istenilen düzeye getirebilir (Aktan ve diğerleri, 2005). Sağlık davranışları yaşamın erken yıllarında öğrenilir. Eğer çocuklar iyi sağlık davranışları geliştirirler ve yaşamları boyunca bu davranışları uygularlarsa hastalık ve ölümle ilgili durumları büyük ölçüde değişir. Okul sağlık eğitimi programlarının geliştirilmesi toplumun sağlığını geliştirmek için göz ardı edilmemesi gereken önemli bir şanstır (Aktan ve diğerleri, 2005). Çocuk; okul öncesi dönemde aldığı yeterli bir sağlık eğitimi ile sağlık ve sağlığa ilişkin faktörlerle ilgili doğru tutum ve davranış geliştirebilir. Etkili bir sağlık eğitimi sayesinde sağlığın yanı sıra sağlığa uygun davranışların neler olduğu öğrenilecek ve bunlar alışkanlık haline getirilebilecektir (Durusu, 1996). Çocukluk ve gençlik yıllarının çok büyük bir bölümünün ilköğretim ve lisede geçtiği dikkate alınırsa çocuk ve gençlerin sağlığının korunması ve geliştirilmesi için eğitim sektörü dolayısıyla da okullar önemli kurumlar olarak gündeme gelmektedir (Bulut, Nalbant & Çokar, 2002). Öztürk (1995)'e göre, her alanda olduğu gibi sağlık alanındaki eğitimin de en önemli halkalarından birini ilkokul eğitimi oluşturur. Bu dönemde öğrencilerin gördüğü ve duyduğu şeylerden daha kolay etkilenmesi sebebi ile bu dönemde sağlık eğitimi çok önemlidir. Bu dönemde verilecek iyi bir sağlık eğitimi, bireyin ömür boyu sağlıklı yaşamasına yardımcı olabilir (Öztürk, 1995).

1995 yılında, Dünya Sağlık Örgütü'nce okul öncesi veya ilköğretim ve ortaöğretim gibi eğitim kurumlarında uygulanacak olan sağlık eğitimi programının planlanmasına yönelik bazı temel prensipler öne sürülmüştür. Bu prensipler şunlardır;

1. Çocuklara verilecek olan bilgi düzeyinin ayarlanması: Sağlık ve hijyen ile ilgili eğitim okul öncesi dönemde başlamalı, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde sürdürülmelidir. Ancak her bir eğitim düzeyinde çocukların yaşları ve gelişim özelliklerine dikkat edilerek verilecek olan bilgi düzeyi mutlaka ayarlanmalı, uygulanacak aktivite ve materyaller buna göre seçilmelidir.

2. Kişiler arası işbirliğinin sağlanması: Bugün gelişmiş ülkelerde toplum sağlığı ile ilgilenen kişiler, sağlık eğitimcileri ve çocuklara uygulama yaptıracak olan eğitimciler arasındaki işbirliği yaygın olarak uygulanmaktadır.

3. Uygulamanın en iyi şekilde yürütülmesi: Sağlık eğitimi ile ilgili programlar toplum içinde sıklıkla karşılaşılan problemleri ele alacak nitelikte düzenlenmeli, programın amacına uygun gerekli araç, gereç temini ile de ilgili uzmanlar tarafından en iyi şekilde uygulanmalıdır. Uygulamanın başarılı olabilmesinde bir diğer etken de programı uygulayacak olan kişinin sınıf içinde bulunan tüm çocukları gözleyerek her birinin fiziksel, sosyal ve duygusal yönden gereksinimlerinin belirlenmesidir.

4. Programın başarılı ya da başarısız olan yönlerinin değerlendirilmesi: Bir programın başarılı ya da başarısız olduğu uygulama sonuçlarına göre değerlendirilir.

5. Okul-aile-toplum işbirliğinin sağlanması: Programı uygulayan eğitimciler, çocuğun sağlıkla ilgili kazandığı bilgi ve tutumların geliştirilmesinde ev ortamının etkili olacağı görüşünü vurgulamaktadır.

6. Konu ile ilgilenecek olan kişilerin bu konuda yeterli hale getirilmesi: Eğitimcilerin bilinçlendirilmesi ve uygulamaya yönelik olarak yetiştirmek yine sağlık eğitiminde gerekli şartlardan bir tanesidir.

7. Zamanın iyi ayarlanması: Sağlık eğitimine ayrılan süre ve programın yoğunluğu ele alınması gereken problem durumlarının önemine göre uzun ya da kısa süreli olarak ayarlanmalıdır. Kimi problemler uzun süren uygulamayı, kimi problemler ise kısa süren uygulamayı gerektirir. Zamanı iyi ayarlanmış bir programın başarıyı etkileyeceği unutulmamalıdır (Mekik, 1998, s. 45-46).

İlköğretim okullarında ve liselerde öğrencilere besin hijyeni, konut sağlığı, ilk yardım, trafik eğitimi ve cinsel sağlık gibi konularda eğitim verilebilir. Üniversitelerde ise sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanımı, akıl ve ruh sağlığı eğitimi, yaşlılıkta hastalıklardan korunma, sosyal güvenlik ve sağlık kuruluşlarından yararlanma konularında eğitimler verilmelidir (Tabak, 2000, s. 300).

Gökkoca 2001 yılında, sağlık eğitiminde ele alınan temel konuları şu şekilde sıralamıştır:

- a. Kişisel hijyen eğitimi: Temizlik, beslenme, giyinme, uyku, dinlenme, ruhsal dinlenme, boş zamanları değerlendirme ve spor yapma.
- b. Çevre sağlığı (arındırma) eğitimi: Yeteri kadar temiz su temini, katı, sıvı atıkların zararsızlaştırılması, besin denetimi ve sanitasyonu, vektörlerin kontrolü ve vektörlerle savaş, konut hijyeni, kazalardan korunma çalışmaları, endüstri hijyeni, gürültü ile savaş, iyonizan radyasyonlardan korunma, hava kirliliği ile savaş.
- c. Kazalardan korunma eğitimi
- d. İlk yardım eğitimi
- e. Ana ve çocuk sağlığı eğitimi: Ana sağlığı, çocuk sağlığı, büyümenin izlenmesi, anne sütü ile beslenme, aşılama.
- f. Aile planlaması eğitimi.
- g. Bulaşıcı hastalıklardan korunma eğitimi
- h. Sağlığa zararlı alışkanlıklar eğitimi
- i. Dejeneratif hastalıklardan korunma eğitimi (Gökkoca, 2001).

DSÖ'nün okul sağlığı ile ilgili girişimleri, 1995 yılında sağlığı geliştirme ve eğitim programlarının bölgesel, ulusal ve uluslararası güçlendirilmesi amacı ile başlamıştır. Bu kapsamda temel amaç "sağlığı geliştiren okul" sayılarını artırmak olarak belirlenmiştir. DSÖ'nün okul sağlığı ile ilgili çalışmaları sırasında 1986 Ottawa ve 1997 Jakarta Bildirgeleri ile DSÖ uzman komitesinin 1995'teki kapsamlı okul sağlığı ve geliştirilmesi konusundaki rehberi dikkate alınmıştır (Özvarış, 2001). Okul programları öncelikle çocukların kendilerine güvenlerini geliştirecek kişisel becerileri kazanabileceği politika ve

uygulamalara öncelik vermektedir. Çocukların yanı sıra bu programlar okul personelinin, ailelerin ve toplumun sağlığını geliştirmeye de katkı sağlar (Küzdere, 2008).

Okul sağlığı eğitimi; okul öncesi, okul ve üniversite dönemindeki öğrencilerde sağlıklı olmaya yönelik güdü ve becerileri kazandırmak, gelecekte müfredatlarında belirlenmiş daha ayrıntılı sağlık bilgilerini anlamalarını sağlayacak temel bilgileri kazandırmaya yönelik olarak sürdürülen eğitimidir (Güler ve Akın, 1995, s. 423). Okullarda eğitim programları kapsamında sağlığın geliştirilmesi için gerekli bilgilerin yer alması ve bu bilgilerin pekiştirilmesi için çevrenin de uygun olması gerekmektedir. Okullarda çocukların ve gençlerin sağlıklı olmak için bedenlerini ve çevrelerini tanımaları, kendilerini koruyup geliştirme konusunda öz bakım sorumluluğu kazanmaları önemlidir. Bu alanda gerekli bilgi, beceri ve olumlu tutumların geliştirilmesi için etkinlikler planlanmalı aynı zamanda da okuldaki fiziksel, psikolojik ve toplumsal ortam da olumlu olmalıdır. Böyle bir ortamın yaratılmasında yönetici ve öğretmenlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir (Bulut vd., 2002). Çilenti, sağlık bilimleri alanındaki eğitimin diğer bilim alanlarındaki eğitimden çok daha önemli ve öncelik taşıması gerektiğini vurgulamış ve bireyin biyoloji ve sağlık eğitimine önem verilmeyen bir çevrede yaşaması ve kendisine bu konularda gerekli eğitimin verilmemesi durumunda, sağlıklı büyüüp gelişemeyeceğini belirtmiştir (Çilenti'den aktaran Yüzbaşıoğlu ve Atav, 2004).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 1998 yılında yayınladığı bildiride okul sağlığı hizmetlerinin gençlerin sağlığını olumlu yönde etkileyerek kendilerine güvenlerini arttırdığını, yaşam yeteneklerini ve davranışlarını olumlu yönde değiştirdiğini vurgulamıştır (Juszcak'tan aktaran, Karabayır, 2004, s. 10).

Bütün bunlar göz önünde alınarak hazırlanacak olan sağlık eğitimi programındaki temel hedefler şunlar olmalıdır;

1. Sağlık eğitimi, çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim alanları ile yakından ilgilidir.
2. Sağlık eğitimi, genel eğitimin ana parçasıdır ve çocuğu erişkin yaşamına hazırlayacak gerekli bilgi ve tutumları kazandırmayı amaçlamalıdır.
3. Sağlık eğitimi, tüm yaşam boyu verilmesi gereken eğitimidir.

4. Sağlık eğitimi, olumsuz davranışlardan çok olumlu davranışları kazandırmayı amaçlamaktadır.
5. Sağlık eğitimi, programa katılacak olan çocukların okul dışındaki sağlıkla ilgili bilgi, tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi gerektirmektedir.
6. Sağlık eğitimi, davranış merkezlidir; çünkü çocuğun sağlığı bildikleri ile değil yaptıkları ile ilgilidir.
7. Sağlık eğitimi, yaşa göre uygun programların hazırlanmasını gerektirmektedir (Mekik, 1998, s. 47).

Eğitim, sağlığın sürdürülmesinde çok önemli rol oynar. Sağlık eğitimcisinin temel görevi, kişilerin, benimsedikleri sağlık ilkelerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmalıdır. Bunun için eğitimci öncelikle, kişilerin geçerli ve uygun sağlık ilkelerini benimsemelerine yardımcı olmalıdır. Sağlık eğitimcisi çok önemli bir görev yaptığının farkında olmalıdır; çünkü sağlık eğitimi, farkına varılmayan gereksinmelerin farkına varılabilir gereksinmeler ve istekler haline dönüştürülmesine olanak sağlayan çok etkin bir güçtür (Dirican'dan aktaran Karabayır, 2004, s. 12).

Birçok Avrupa ülkesinde, okul sağlığı programları, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını kontrol etmek, günün koşullarına göre okul yaşamının oluşturduğu hastalıkları düzeltmek için 1900'lü yıllardan daha önce başlamıştır. 1930'lu yıllarda ise bu gereksinimler genel olarak tamamlanmış, çözümler getirilmiş ve okul sağlığının doğası değişmiş ve gelişmiştir. Koruyucu sağlık hizmetleri de okul sağlığı programlarının kapsamı içine alınmıştır. Sonuç olarak o dönemlerde okul sağlığı programlarının amaçları;

- Mümkün olduğu kadar erken tanı ve tedavi için faaliyetleri belirleme,
- Okul müfredat programında sağlık eğitimi ilkelerinin yerleştirilmesi,
- Sağlıklı okul çevresini oluşturma gibi işlevlerde toplanmıştır (Karabayır, 2004).

1930 ve 1960 yılları arasında okul sağlığı programlarının amaçları bulaşıcı hastalıkların azaltılmasından başka çocuk sağlığını geliştirme, sağlık bakımı ilkeleri ve sağlıklı okul binaları hakkındaki çalışmaları kapsamıştır. Yine aynı yıllarda okul sağlığı programları içeriğinde, büyüme-gelişme, görme, işitme, diş sağlığı ve ilk yardım konuları üzerinde durulmuştur. Okul sağlığı programlarının en gelişmiş örneği Hollanda ve Danimarka'da

görülmüştür. Danimarka’da 1946, Hollanda’da 1942 yılında çıkartılan yasalarla kapsamlı bir okul sağlığı örgütü kurulmuştur. Bu iki ülkede, en küçük köy okulunda bile okul hijyen ünitesi kurulmuş olup, bu üniteye bir hekim, hemşire ve diş hekimi görev almaktadır. Her öğrenciye ait sağlık durumunu gösteren kartlar bulunmakta ve bu kartlar düzenli bir şekilde işlenmektedir (Tural, Sanlı ve Berk’ten aktaran, Karabayır, 2004, s. 37).

Sağlık eğitimi konusu bir akım olarak, AİDS, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve aile planlaması gibi zaman zaman ortaya çıkan sorunlara yönelik geçici programları içeren bir yaklaşımla ele alınmıştır. Ancak, günümüzde okulda sağlık eğitimi kapsamlı, uzun süreli ve koordineli bir yapıyla değerlendirilmektedir (Aktan vd., 2005).

Bireylerin sağlık profesyonellerine karşı daha anlaşılır olabilmek, sağlık kararlarına katılımda daha aktif rol alabilmek, daha kaliteli sağlık hizmetinden yararlanabilmek için sağlık okuryazarlığı düzeyinin artırılması gerekir. Sağlıkla ilgili konularda ilk ve en güvenilir kaynak olan sağlık profesyonellerin sağlık eğitimi yapacak kadar vakitlerinin olmaması bireyleri internet, televizyon ve gazete gibi güvenilir olmayan kaynaklara yönlendirmektedir. Sosyal paylaşım sitelerinden, televizyon ve gazetelerde alanında uzman olmayan ve bir ürün pazarlayan kişiler yanlış yönlendirmeler yapabilirler. Güvenilir olmayan bu kaynakların kullanımının artması bireylerin sağlığı konusunda doğru olmayan kararlar almasına neden olabilir (İlgaz ve Gözüm, 2016).

Sağlık eğitiminin özelliklerinden birisi de uygulamalarının içine okullarda yapılan sağlık eğitiminin de girmesidir. Sağlık eğitimi, ilke ve yöntemler açısından yetişkin eğitiminin özel bir konusudur. Gelişmiş bir toplumda kişi kendisine söz ve yazı ile aktarılan düşünce ve öğütlere uyabilir. Bu nedenle bu olgunluk düzeyine erişmiş toplumlarda sağlık eğitimi bilgi aktarma eylemi olarak düşünülebilir. Yazı ve söz ile kolayca etkilenme olgunluğuna erişememiş kişilerin yaşadığı toplumlarda ise; "Sağlık eğitimi, yalnızca kişiye söz ve yazı göstererek bilgi aktarma değil, ona yeni bir davranış kazandırmak, kazandığı bilgiyi kullandırmaya alıştırmaktır". Az gelişmiş toplumlarda kişilerin yanlış inanç, bilgi ve alışkanlıkları çoğu kez, kültürlerinin bir parçası olduğu için, sağlık eğitiminin toplumsal boyutu da vardır. Bu nedenle sağlık eğitimi çalışmaları yalnız birey düzeyinde değil, toplum düzeyinde ele alınmalıdır (Gökkoca, 2001). Şahin ve Özata tarafından yapılan çalışmada Türkiye’deki sağlık eğitimi, Finlandiya, Amerika ve Kanada sağlık eğitimleriyle karşılaştırılmış ve Türkiye’de “Sağlık Kültürü” ara disiplini olarak yer alırken,

Finlandiya’da hem ara disiplin hem ayrı bir disiplin olarak yer aldığı belirtilmiştir. Kanada ve Amerika’da ise ayrı birer disiplin olarak yer aldığı belirtilmiştir (Şahin ve Özata, 2009).

Beslenme

Beslenme, anne karnından itibaren yaşamımızın sonuna kadar geçen her süreçte vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Ancak bebeklik ve ergenlik gibi yaşamın belli dönemlerinde yeterli ve dengeli beslenme daha fazla önem kazanmaktadır. Bu dönemde bireyin iyi ya da kötü beslenmesi bütün hayatı boyunca bireyin sağlık durumunda önemli etkiye sahiptir (Avcı, 2007). Beslenme; büyüme, yaşamın sürdürülmesi ve sağlığın korunması için besinlerin kullanılması anlamına gelmektedir (Baysal, 2004). Bireyleri beslenmeye yöneltten amaçlar; açlığı gidermek, yeterli ve dengeli beslenebilmek, zevk duymak, tatmin olmak, saygınlık ve törelere uymak gibi başlıklar altında toplanabilir. İnsan acıktığında açlığını gidermek için bir şeyler yeme ihtiyacı duyar. Ancak açlık giderilirken yetersiz ve aşırı beslenme şeklinde bozukluklara yol açılabilir. Bu nedenle bireylerin yeterli ve dengeli beslenme konusunda bilinçlendirilmesi ve eğitilmeleri gerekmektedir (Köksal ve Atilla, 2006).

Beslenme eğitimi ile toplumun, yeterli ve dengeli beslenme alışkanlıklarının geliştirilmesini, yanlış ve olumsuz beslenme davranışlarının ortadan kaldırılmasını, besinlerin sağlık bozucu duruma gelmesinin engellenmesini, besin kaynaklarının daha etkin ve ekonomik kullanılması konusunda eğitilerek beslenme durumunun düzenlenmesini amaçlanmaktadır (Baysal, 2002). Beslenme eğitimi, örgün ve yaygın eğitim hizmetlerinin bir ögesi olmalı ve okulöncesi eğitimden başlayarak, örgün eğitimin her kademesinde, çocuklara ve gençlere ellerindeki olanakları yeterli ve dengeli beslenmeleri için en iyi şekilde nasıl kullanacakları öğretilmeli, gereği kadar tüketme, savurganlıktan kaçınma, yeterli ve dengeli beslenme alışkanlıkları kazandırılması gerektiği bildirilmektedir (Baysal, 2002).

Beslenme, sağlığı etkileyen çevresel faktörlerin başında gelir. Bu sebeple yeterli ve dengeli beslenme herkes için özellikle de çocuklar için gereklidir. Okul öncesi ve okul çağındaki fiziksel büyüme, gelişme ve cinsel olgunlaşma ile birlikte psiko-sosyal değişimlerin ortaya çıkması, yeterli ve dengeli beslenmenin önemini daha da artırmaktadır (Taşdemir, 2019). Bireyler, hayatlarının en önemli süreçlerini okulda geçirmektedir. Fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim ile büyüme ve gelişmenin hızlı olduğu, yaşam boyu devam edebilecek davranışların büyük ölçüde olduğu ve bireylerin bilgi almaya ve alışkanlık kazanmaya en

elverişli oldukları bu dönem on iki-on üç yılı kapsamaktadır (Dikmen, 2006). Bu sebeple gelişmeleri ve beslenmeleri yönünden özellik gösteren bir yaş grubunu içeren ilköğretim dönemi çok önemlidir (Örmeci, 1987).

Dünyada ve Türkiye'de hızlı hazır besinlere yönelimin artmış olması, öğrencilerin sağlıklı besinleri tercih etmeme sebeplerinden biridir. Ayrıca okul kantinlerinin öğrencilere sunduğu başlıca besinlerin; hamburger, döner, pizza, soğuk sandviç, pide, asitli içecekler, kızarmış patates, simit, poğaç vb. olması bu tür beslenmeye eğilimi artırmaktadır. Kantinlerde tüketime sunulan bu tip yüksek enerjili besinler öğrencilerin besin ögesi gereksinimlerini yeterli oranda karşılayamamaktadır (Oktar ve Şanlıer, 1999, s. 55-66). Genellikle maddi durum, yiyeceklerin fiyatı, bulunabilirliği, inanç ve alışkanlıklar bireylerin beslenme alışkanlıklarını etkileyen unsurlardır. Özellikle ailelerin sosyoekonomik durumlarının düşük olması, aile bireylerinin besin tüketim sıklıklarını olumsuz yönde etkilemekte ve besin ögesi ihtiyaçlarının karşılanamamasına neden olmaktadır (Avan, 2006).

Besin ögesi ihtiyaçları yeteri düzeyde karşılanmayan, yetersiz ve dengesiz beslenen çocuk, hastalıklara karşı dirençsiz olur, sık hastalanır, hastalıklar ağır seyreder ve okula devamsızlık nedeniyle çocuğun okul başarısı düşer (Örmeci, 1987). Bu bakımdan yetersiz ve dengesiz beslenmenin önlenmesinde beslenme eğitimi ile sağlıklı beslenme bilincinin kazandırılması büyük önem taşımaktadır (Aymankuy ve Sarıoğlu, 2007). Yeterli ve dengeli beslenme, vücudun gereksinimi olan yiyeceklerin, yeterli miktarda, uygun zamanda ve dengeli bir şekilde alınmasıdır. Yapılan araştırmalar, yetersiz beslenen toplumlarda çocuk ölüm hızının yeterli beslenen toplumlardan on kat daha yüksek olduğunu göstermektedir. Yine yetersiz diyetle beslenen toplumlardaki çocukların büyüme hızı yeterli beslenenlerden daha yavaştır. Yetersiz beslenme yalnız fiziksel büyümeyi değil zeka gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir (Baysal, 2004). Yeterli ve dengeli beslenme açısından son derece önemli olan besin maddelerinin iyi bilinmesinde yarar vardır. Genel olarak besinler; fonksiyonel özellikleri dikkate alındığında enerji verenler, yapıtaşı görevi yapanlar ve düzenleyici rol oynayanlar olmak üzere üçe ayrılır (Köksal ve Atilla, 2006).

Temizlik

Günümüzde insanların uygarlık düzeyini gösteren ana ölçü temizliktir ve uygar insan vücut ve giyecek temizliğine önem veren insan (Şimşek, Piyal, Tüzün, Çakmak, Turan, Seyrek,

2010) olarak tanımlanmaktadır. Temizlik görünen kirlerin ortamdaki uzaklaştırılması olarak tanımlanırken, hijyen ise sağlıklı ortamın korunması ve ortamın mikroplardan arındırılması olarak tanımlanmaktadır (Kahveci ve Demirtaş, 2012). Kişisel hijyen ise saç temizliği ve bakımı, yüz, göz ve kulak temizliği, ağız ve diş temizliği, ayak temizliği, banyo alışkanlığı, dış genital organlar ve koltuk altı temizliği, cinsel ilişki sırasında ve sonrası temizlik, sağlıklı giyinme, el ve tırnak temizliğini kapsamaktadır (Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, 2002). Kişisel hijyen ve temizlik alışkanlığı hem bebeklik çağından itibaren aileden hem de toplu yaşamın olduğu okullardan elde edilen bir birikimdir. Birey hijyen uygulamalarını, çocukluk döneminde ebeveynlerinden öğrenir ve kazandığı bu alışkanlıkları genellikle yaşamı boyunca sürdürür (İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı, 2003).

Spor

Spor, teknolojik kolaylıklar sebebiyle ortaya çıkan monotonluğa bir alternatif, insan bedeninin sınırlarını zorlayan bir faaliyet ve kişinin toplumsal kültürle bütünleşmesini ve içinde yaşadığı toplumla uyum sağlamasını mümkün kılan bir mekanizmadır (Özdinç, 2005). İnsan ruhundaki, mücadele ve başarıya azminin, sınırlı kurallar içinde yarışmaya dönüşmesidir. Bir başka tanıma göre spor, koruma ve üstün başarı sağlama çabası olan her türlü vücut faaliyetlerini belirten bir kavramdır (Avar, 1992). Sporun ruh sağlığı üzerine etkisi birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Sporun çeşitli fizyolojik ve biyolojik düzeneklerle duygu durumunda iyileşme sağladığı ileri sürülmüştür (Ataoglu & Canan, 2010). Sporun, özgüvende artış, olumsuz düşüncelerden uzaklaşma, uykuda düzelme ve strese uyum sağlama gibi ruhsal etkilerinden de söz edilmektedir (Ataoglu & Canan, 2010).

Sporda, insan gücünün sınırlarını zorlayan çalışmalarda birçok bilim dalından yararlanmak gereklidir (Muratlı, 1976). Her geçen gün düzenli yapılan bedensel egzersizlerin, sağlık için önemi daha da belirginleşmektedir. Egzersizler; kasların, kemiklerin, eklemlerin, kalp-damar sistemi ve fonksiyonlarının en uygun şekilde çalışmasını sağlamaktadır. Dayanıklılık sporları (Uzun mesafe koşuları, bisiklet, uzun mesafe yüzme vb.) yapanlarda kronik arter hastalığı hipertansiyon ve şeker hastalığı daha az görülür (Akgün, 1986). İnsan bedeni özel yetenekleri olan mükemmel bir varlıktır. Merkezi sinir sistemi yaşam dinamizmini kontrol eder. Kalp, yaşam boyu düzenli olarak vücuda kan pompalar. Sürekli egzersizlerle solunum, sindirim, boşaltım ve iskelet kas sistemlerinin istenen düzeyde

tutulması sağlanır. Uzun süre hareketsiz kalan insan bedeni, hareket yeteneğini kaybeder ve sağlık problemleri yaşayabilir (Erkan, 1989). Egzersizde kronik damarlardan geçen kan miktarı damarların da genişlemesini sağlayarak kalbin her bölümüne daha fazla kan ulaşmasını sağlar. Düzenli aerobik antrenmanlar orta düzeydeki hipertansiyonda, kan basıncını düşürür. Ancak şiddetli hipertansiyonda etkisi azdır (Pehlivan, 2000). En çok oksijen kullanımı kişilerin kondisyon durumlarını belirlemede veya tahminde bulunmada sıklıkla kullanılan bir değerdir. Fakat solunum, dolaşım ve metabolizmayla ilgili değerlendirmelerde en çok yükten daha düşük yüklerle yapılan ölçüm sonuçları kondisyonu belirlemede en çok O₂ kullanımından daha değerli olabilmektedir (Gür, 1992). Sporla ilgilenenlerin amacı kişinin beden ve ruh sağlığını geliştirmek kendine güven kazanmasını sağlamak ve üst düzey performansı elde etmektir (Bilge, 2000).

Kitaplarda Sağlık

Szeremy "Sağlık Temasını İçeren Türkçe ve Yabancı Dillerdeki Çocuk Kitaplarının İncelenmesi" adlı çalışmasında bazı ifadeler yer vermiştir. Resimli çocuk kitaplarında, öz bakım becerileri konularının sunulması, çocukların hastalık, yaralanma ve sağlıkla ilgili bilgi ve anlayışlarının geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Sağlıklı çocukların hastalık, yaralanma ve sağlık anlayışları, erken çocukluk eğitimi ve pediatrik sağlık hizmetleri alan uzmanlarının ilgilendikleri bir konudur. Manworren ve Woodring'in belirttiği gibi, erken yaşta resimli öykü kitaplarının kullanımının, çocuğun içinde bulunduğu dünyayı algılamasına katkı sağlayacağı inancı, sağlık hizmeti çalışanlarının, hasta eğitimi konusunda resimli öykü kitaplarını da bir materyal olarak seçme fikrini güçlendirecektir. (Turner 'dan aktaran Szeremy, 2018). Doğru beslenmeye yönelik resimli öykü kitaplarının, ailelerin medya organları aracılığıyla, beslenme konusunda öğrendikleri bilgilerden, çocukları için sağlıklı yiyeceklerin seçiminde daha yararlı ve etkili olduğu görüşü savunulmaktadır (Englan,, Linchey, Madsen, Patel'dan aktaran Szeremy, 2018). Resimli öykü kitapları, ebeveynlerin, çocuklarını istenmeyen yiyeceklerden uzak tutma ya da yanlış olan beslenme alışkanlıklarını azaltma çabalarını kolaylaştırabilir (Matvienko'dan aktaran Szeremy, 2018).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümde; araştırma modeli, verinin kaynağı, verilerin toplanması, verilerin analizi yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Cumhuriyetten günümüze kadar okullarda okutulan sosyal bilgiler, hayat bilgisi, yurt bilgisi ders kitaplarını, sağlık konularını ele alma durumlarının incelendiği araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarihsel köken olarak antropoloji, sosyoloji, beşeri bilimler ve değerlendirmeye dayanan nitel araştırma yönteminin belirli bir tanımını yapmak oldukça güçtür (Creswell'dan aktaran Aşçı, 2020). Nitel araştırmacılar, kendi doğal ortamlarındaki insanların dünyayı nasıl algıladığını, anlamlandırdığını, deneyimlediğini ve ürettiğini açıklayıp, yorumlama çabası içindedir. Denzin ve Lincoln (2011), nitel araştırmanın dünyayı gözle görülür hale getiren bir dizi yorumlayıcı uygulamadan oluştuğunu ve doğal bir yaklaşımı olduğunu ileri sürmüştür (aktaran Aşçı, 2020).

3.2. Verinin Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1924-1972 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimine dönük olarak okullarda okutulmasını uygun gördüğü yurt bilgisi ve yurttaşlık bilgisi ders kitapları, 1972-2019 yılları arasında okutulan sosyal bilgiler ders kitapları, 1932-2018 yılları arası Hayat Bilgisi ders kitapları oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 61 adet sosyal bilgiler, 75 adet hayat bilgisi, 37 adet de diğer derslerden

oluşan kitaplar olmak üzere toplam 173 adet ders kitabı araştırmanın veri kaynağını olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet tarihinin ilköğretim programı olan 1924 İlk Mektepler Müfredat Programında sosyal bilgiler eğitimine dönük dersler ilk defa yer almıştır. Bu programa göre hazırlanmış 1933 yılına ait kitaba ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler dersi ise ilk kez 1968 İlkokul programında yer almıştır. Bu programa göre hazırlanmış 1972 yılına ait sosyal bilgiler kitabına ulaşılmıştır. Günümüzde 2018 Sosyal Bilgiler dersi ve Hayat Bilgisi dersi öğretim programları yürürlükte. Tablo 1’de, Tablo 2’de ve Tablo 3’de incelenen kitaplara ait bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1

Sosyal Bilgiler Dersinde İncelenen Kitaplar

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Yayın Evi	Yazar
1	Sosyal Bilgiler 4	1972	Rehber Yayınevi	Hüseyin Hüsnü Tekişik
2	Sosyal Bilgiler 1	1974	Ders Kitapları Anonim Şirketi	Niyazi Akşit, Ferruh Sanır
3	Sosyal Bilgiler 3	1976	Milli Eğitim Basımevi	Tarık Asal, Niyazi Akşit, Ferruh Sanır
4	Sosyal Bilgiler 1	1976	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
5	Sosyal Bilgiler 1	1976	Ders Kitapları Anonim Şirketi	Niyazi Akşit, Ferruh Sanır
6	Sosyal Bilgiler 1	1979	Türk Tarih Kurumu Basımevi	Kazım Saymal
7	Sosyal Bilgiler 2. Yıl	1980	Rehber Yayınevi	Hüseyin Hüsnü Tekişik
8	Sosyal Bilgiler 1	1984	Milli Eğitim Basımevi	Kazım Saymal
9	Sosyal Bilgiler 4	1985	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
10	Sosyal Bilgiler 4	1986	Milli Eğitim Basımevi	Ferruh Sanır, Tarık Asal, Niyazi Akşit
11	Sosyal Bilgiler 2. Yıl	1988	Rehber Yayınevi	Hüseyin Hüsnü Tekişik
12	Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1989	Rehber Yayınları	Komisyon
13	Sosyal Bilgiler 2. Yıl	1990	Serhat	Mehmet Şahin
14	Sosyal Bilgiler 5	1990	Rehber Yayınevi	Hüseyin Hüsnü Tekişik
15	Sosyal Bilgiler 4	1990	Türk Tarih Kurumu Basımevi	Komisyon

16	Sosyal Bilgiler 2.Yıl	1990	Koza Yayınları	Osman Kırbaş,Ziya Sırmatel,Mengüç Kırbaş,Zeki Türk Sırmatel
17	Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1991	Koza Yayınları	Mengüç Kırbaş
18	Sosyal Bilgiler 4	1992	Milli Eğitim Basımevi	Komisyon
19	Sosyal Bilgiler 4	1993	Gaye	Ali Göndermez
20	Sosyal Bilgiler 5	1993	Milli Eğitim Basımevi	Komisyon
21	Sosyal Bilgiler 5	1993	Tekışık Yayıncılık Basım Sanayi Tic. A.Ş.	Hüseyin Hüsnü Tekışık
22	Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1993	Üner Yayınları	Erol Ünal Karabıyık
23	Sosyal Bilgiler 1.Yıl	1993	Tekışık Yayıncılık Basım Sanayi Tic. A.Ş.	Hüseyin Hüsnü Tekışık
24	Sosyal Bilgiler 2. Yıl	1994	Öğün Yayınları	Vedat Öğün
25	Sosyal Bilgiler 4	1995	Öğün Yayınları	Vedat Öğün
26	Sosyal Bilgiler 2. Yıl	1995	Tekışık Yayıncılık A.Ş.	Hüseyin Hüsnü Tekışık
27	Sosyal Bilgiler 5	1996	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Dr. Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay, Mürşide Kılıç, Mustafa Küçükbaycan, Ayten Toker, İsmet İnan, Bahir Gürer
28	Sosyal Bilgiler 2. Yıl	1996	Öğün Yayınları	Vedat Öğün
29	Sosyal Bilgiler 4	1996	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Dr. Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay, Mürşide Kılıç, Mustafa Küçükbaycan, Ayten Toker, İsmet İnan, Bahir Gürer

30	Sosyal Bilgiler 4	1999	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Dr. Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
31	Sosyal Bilgiler 5	1999	Milli Eğitim Basımevi	Güler Şenünver, Dr. Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
32	Sosyal Bilgiler 6	2000	Milli Eğitim Basımevi	Nesime Ercan, Leyla Fidanay
33	Sosyal Bilgiler 6	2000	Ders Kitapları Anonim Şirketi	Prof. Dr. Cemalettin Şahin, Emine Yamanlar, Hamdi Göze
34	Sosyal Bilgiler 4	2005	Feza Gazetecilik A.Ş.	Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Tuğrul Yıldırım, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy
35	Sosyal Bilgiler 6	2005	Devlet Kitapları Müdürlüğü	Güler Şenünver, Dr. Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
36	Sosyal Bilgiler 5	2005	İmaj	Demet Karagöz, Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Tuğrul Yıldırım, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy
37	Sosyal Bilgiler 4	2005	A Yayınları	Doç. Dr. Enver Aydın, Arş Gör. Şahin Oruç, Arş. Gör. Bülent Akbaba, Arş Gör. Hakan Dündar

38	Sosyal Bilgiler 7	2005	Devlet Kitapları Müdürlüğü	Güler Şenünver, Dr. Ezdihar Karabulut, H. Samim Kesim, Rıfat Turgut, Nesime Ercan, Mustafa Küçükbaycan, Hasan Uslu, Aliye Akay
39	Sosyal Bilgiler 6	2006	Milsan Basın San A.Ş.	Emine Genç, Mecit, Mümin Polat, Samettin Başol, Niyaz i Kaya, Hikmet Azer, Sevil Gökçe, Miyase Koyuncu, Abdulcelil Gök, Abdullah Yıldız, Dilek Yılmaz, Adem Özcan
40	Sosyal Bilgiler 7	2006	Devlet Kitapları Müdürlüğü	Emine Genç, Mecit Mümin Polat, Niyazi Kaya, Hikmet Azer, Miyase Koyuncu, Adem Özcan
41	Sosyal Bilgiler 7	2007	Kelebek Matbaacılık	Emine Genç, Mecit, Mümin Polat, Samettin Başol, Niyaz i Kaya, Hikmet Azer, Sevil Gökçe, Miyase Koyuncu, Abdulcelil Gök, Abdullah Yıldız, Dilek Yılmaz, Adem Özcan
42	Sosyal Bilgiler 5	2007	Feza Gazetecilik A.Ş.	Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Tuğrul Yıldırım, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy
43	Sosyal Bilgiler 6	2007	Kelebek Matbaacılık	Emine Genç, Mecit, Mümin Polat, Samettin Başol, Niyaz i Kaya, Hikmet Azer, Sevil Gökçe, Miyase Koyuncu, Abdulcelil Gök, Abdullah Yıldız, Dilek Yılmaz, Adem Özcan

44	Sosyal Bilgiler 6	2007	A Yayınları	Doç. Dr. Enver Aydın Kolukısa, Arş. Gör. Halil Tokcan, Arş. Gör. Bülent Akbaba
45	Sosyal Bilgiler 4	2007	Özgün Matbaacılık	Meltem Tekerek,Niyazi Kaya,Melek Derya Alıç,Bekir Yılbat,Tuğrul Yıldırım,Miyase Koyuncu,Kadir Ulusoy
46	Sosyal Bilgiler 6	2011	Saray Matbaacılık	Komisyon
47	Sosyal Bilgiler 5	2011	Semih Ofset	Dr. Samettin Başol, Dr. Fatma Ünal, Hikmet Azer, Abdullah Yıldız, Ömer Faruk Evirgen
48	Sosyal Bilgiler 4-5	2011	Devlet Kitapları Döner Sermaye İşletmesi Müdürlüğü	Filiz Öztürk Zayimoğlu,Mehmet Ünal
49	Sosyal Bilgiler 7	2011	Evren Yayıncılık Basım San.Tic.AŞ.	Mecit Mümin Polat, Niyazi Kaya, Miyase Koyuncu,Adem Özcan
50	Sosyal Bilgiler 4	2012	Dergah Ofset	Dr. Miyase Koyuncu Kaya, Özgül Dağ, Emine Koçak, Tuğrul Yıldırım, Mehmet Ünal
51	Sosyal Bilgiler 5	2012	Dergah Ofset	Dr. Samettin Başol, Dr. Fatma Ünal, Hikmet Azer, Abdullah Yıldız, Ömer Faruk Evirgen
52	Sosyal Bilgiler 6	2012	Başak	Komisyon
53	Sosyal Bilgiler 7	2012	Başak	Komisyon
54	Sosyal Bilgiler 7	2017	Başak	Doç.Dr. Fatma Ünal, Hasan Özdemir, Mehmet Ünal, Ömer Faruk Evirgen, Özgül Dağ, Selim Kutay
55	Sosyal Bilgiler 4	2017	Saray Matbaacılık	Ömer Faruk Evirgen, Zühal Öz dura, Jülide Özkan, Suna Öztürk
56	Sosyal Bilgiler 4	2018	Tuna	Sami Tüysüz

57	Sosyal Bilgiler 6	2018	Netbil Basım ve Yayıncılık	Faruk Gökcalp Yılmaz, Hasan Bayraktar, Mustafa Kemal Özden, Murat Akpınar, Ömer Evin
58	Sosyal Bilgiler 5	2018	Anadol Yayıncılık	Erhan Şahin
59	Sosyal Bilgiler 7	2019	Başak	Gökhan Gültekin, Murat Akpınar, Mustafa Nohutcu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün
60	Sosyal Bilgiler 7	2019	Çağlayan Matbaası	Öznur Açıl, Hülya Güven., Ayşegül Hayta, Sezcan Kılıç
61	Sosyal Bilgiler 6	2019	Çağlayan Matbaası	Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru, Mukaddes Yılmaz

Tablo 2

Hayat Bilgisi Dersinde İncelenen Kitaplar

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Yayın Evi	Yazar
1	Hayat Bilgisi	1932	Resimli Ay Matbaası	Hans Brickl, Fuat Gündüzalp
2	Hayat Bilgisi 1	1949	Akışan Yayınevi	
3	Hayat Bilgisi 3	1949	Şaka Matbaası	Ali Rıza Akışan
4	Hayat Bilgisi 2	1952	İnsel Kitapevi	Mahmut Güntürkün
5	Hayat Bilgisi Türkçe 3	1953	Bir Yayınevi	R. Gökcalp Arkın
6	Hayat Bilgisi 3	1954		Komasyon
7	Hayat Bilgisi İlk Okuma 1	1955	Bir Yayınevi	R. Gökcalp Arkın
8	Hayat Bilgisi 2	1972	Rehber Yayınları	Hüseyin Hüsnü Tekışık
9	Hayat Bilgisi 2	1972	İlke Yayınları	A. Cihat Turan, Nevzat Kurtuluş
10	Hayat Bilgisi Türkçe	1972	Arkin Kitabevi	Ramazan Gökcalp Arkın
11	Hayat Bilgisi 3. Yıl	1980	Rehber Yayınları	Hüseyin Hüsnü Tekışık
12	Hayat Bilgisi 1. Yıl	1981	Rehber Yayınları	Hüseyin Hüsnü Tekışık
13	Hayat Bilgisi 2	1985	Okul Kitapları Ltd. Şti.	Fethi Bolayır
14	Hayat Bilgisi 2	1987	Koza Yayınları	Mengüç Kırbaş, Zeki Türk Sırmatel
15	Hayat Bilgisi 1. Yıl	1987	Rehber Yayınları	Hüseyin Hüsnü Tekışık

16	Hayat Bilgisi 3	1988	Koza Yayın Dağıtım	Ziya Sırmatel, Aliyar Karaca
17	Hayat Bilgisi 3	1989	Rehber Yayınları	Hüseyin Hüsnü Tekışık
18	Hayat Bilgisi 3. Yıl	1989	Koza Yayın Dağıtım	Aliyar Karaca
19	Hayat Bilgisi 3. Yıl	1989	Koza Yayınları	Mengüç Kırbaş, Zeki Türk Sırmatel
20	Hayat Bilgisi 1. Yıl	1990	Bilim ve Kültür Yayınları Ltd. Şti.	Elife Gündoğan
21	Hayat Bilgisi 2	1990	Başarı Yayıncılık A.Ş.	Şevket Cansu, Nazmi Gören, Aziz Karadeniz
22	Hayat Bilgisi 1. Yıl	1990	Koza Yayınları	Mengüç Kırbaş, Zeki Türk Sırmatel
23	Hayat Bilgisi 1. Yıl	1990	Serhat Yayıncılık	Mehmet Şahin
24	Hayat Bilgisi 2. Yıl	1990	Serhat Yayıncılık	Mehmet Şahin
25	Hayat Bilgisi Türkçe 2	1990	Arkın Kitabevi	R.G.Arkın, ilgi Karaç
26	Hayat Bilgisi 2	1991	Arif Bolat Kitabevi	Kemal Çıdık, Kenan Armağan
27	Hayat Bilgisi 2	1991	Özer Yayınları	Hidayet Erkli
28	Hayat Bilgisi 2. Yıl	1991	Bilim ve Kültür Yayınları Ltd. Şti.	Elife Gündoğan
29	Hayat Bilgisi 2	1991	Evre Yayıncılık	Zeynel Gölcük
30	Hayat Bilgisi 3	1991	Kocaoluk Yayınevi	Mehmet Şükrü Kocaoluk, Fatma Kocaoluk, Lütü Akyılmaz
31	Hayat Bilgisi 2	1991	Arif Bolat Kitabevi	Kemal Çıdık, Kenan Armağan
32	Hayat Bilgisi Türkçe 3	1991	Arkın Kitabevi	R.G.Arkın, ilgi Karaç
33	Hayat Bilgisi 2	1992	Gendaş A.Ş.	Abbas Cılga
34	Hayat Bilgisi 3	1992	Bıdık Ali Yayınları	Ali Göndermez
35	Hayat Bilgisi 1	1992	Bıdık Ali Yayınları	Ali Göndermez
36	Hayat Bilgisi 2	1992	Bıdık Ali Yayınları	Ali Göndermez
37	Hayat Bilgisi 1	1993	Arıtış Yayınları	Leyla Kıyafet
38	Hayat Bilgisi 2	1995	Milli Eğitim Basımevi	Komasyon
39	Hayat Bilgisi 3	1995	Milli Eğitim Basımevi	Komasyon
40	Hayat Bilgisi 3	1995	Arıtış Yayınları	Leyla Kıyafet
41	Hayat Bilgisi 2	1995	Kaya Yayınları	Ayten Oral, Adil Barış
42	Hayat Bilgisi 3. Yıl	1995	Üner Yayınları	Erol Ünal Karabıyık
43	Hayat Bilgisi 2	1996	Özgün Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.	Elife Gündoğan
44	Hayat Bilgisi 2	1996	Cemre Yayıncılık	Şükran Ülker, Nuran Çelti - Gülay Aslantaş
45	Hayat Bilgisi 2	1996	Öğün Yayınları	Vedat Öğün

46	Hayat Bilgisi 2	1997	Türkiye Eğitim Gönülleri Vakfı Yayınları	Prof. Dr. Levend Kılıç, Prof. Dr. Murat Barkan, Doç. T. Fikret Uçar, Fethi Esendal
47	Hayat Bilgisi 1	1997	Top Yayıncılık Ltd. Şti.	Ramazan Tortop, Ali İhsan Tortop, Kadriye Cesur, Tahir Cesur
48	Hayat Bilgisi 1. Yıl	1999	Anadolu Üniversitesi Basımevi	Kadem Erbaş, Salim Akgün Lütfiye Tulumtaş, Aycan Morsümbül
49	Hayat Bilgisi 2	1999	Serhat Yayınları A.Ş.	Zümre Bilgin, Ülkü Karamustafa
50	Hayat Bilgisi 1	2000	Koza Yayın Dağıtım	Aliyar Karaca, Seyfinaz Kapullu - Özen Bayram
51	Hayat Bilgisi 3	2000	Milli Eğitim Basımevi	Komasyon
52	Hayat Bilgisi 2	2001	Kök Yayıncılık	Leyla Fidanay
53	Hayat Bilgisi 2	2002	Milli Eğitim Basımevi	Komasyon
54	Hayat Bilgisi 3	2003	Doğan Ofset	Komasyon
55	Hayat Bilgisi 1	2004	Milli Eğitim Basımevi	Komasyon
56	Hayat Bilgisi 2	2004	Milli Eğitim Basımevi	Komasyon
57	Hayat Bilgisi 1	2005	Semih Ofset	Suna Uysal, Fevzi Elbistan
58	Hayat Bilgisi 3	2005	İhlas Gazetecilik	Atnan Atlıhan, Emine Özel Eren, Ömer Naci Fidan
59	Hayat Bilgisi 1	2005	Okyay Yayıncılık	Havva Aldal, Şenay Kalın Falakoğlu, Leman Çetin
60	Hayat Bilgisi 3	2005	Okyay Yayıncılık	Havva Aldal, Şenay Kalın Falakoğlu, Leman Çetin
61	Hayat Bilgisi 1	2005	Evren Yayıncılık	Erol Ünal Karabıyık
62	Hayat Bilgisi 2	2006	Feza Gazetecilik A.Ş.	Aziz Özdemir, Mustafa Yıldız
63	Hayat Bilgisi 2	2006	Bilsa	Yeliz Doğanay Çelik, Mesut Toker
64	Hayat Bilgisi 3	2006	Doğan Ofset	Atnan Atlıhan, Emine Özel Eren, Ömer Naci Fidan
65	Hayat Bilgisi 3	2006	Bilsa Yayıncılık	Yeliz Doğanay Çelik
66	Hayat Bilgisi 2	2008	İmpress	Aziz Özdemir, Mustafa Yıldız
67	Hayat Bilgisi 3	2008	İmpress	Atnan Atlıhan, Emine Özel Eren, Ömer Naci Fidan
68	Hayat Bilgisi 2	2010	Kelebek Matbaacılık	Aziz Özdemir, Fatma Çınar

69	Hayat Bilgisi 1	2010	Bediralp Matbaacılık	Hatice Dalkılıç, Necla Gölge
70	Hayat Bilgisi 1	2011	Dergah Ofset	Hatice Dalkılıç, Necla Gölge
71	Hayat Bilgisi 2	2011	Evren Yayıncılık	Aziz Özdemir, Fatma Çınar
72	Hayat Bilgisi 3	2011	Evren Yayıncılık	Emine Özel Eren, Nur Cennet Doğan
73	Hayat Bilgisi 1	2018	Kök Yayıncılık	Ejder Demir
74	Hayat Bilgisi 2	2018	Süripek Yolu	Çiğdem Kuşkaya
75	Hayat Bilgisi 3	2018	Cem	Elif Çelikbaş, Fatma Gürel, Nazile Özcan

Tablo 3

Yurt Bilgisi ve Diğer Derslerde İncelenen Kitaplar

No	Kitap Adı	Yayın Yılı	Yayın Evi	Yazar
1	Yurt Bilgisi 5	1933	Türk Kitapçılığı Limitet Şirketi	
2	Yurttaşlık Bilgisi 1	1939	İstanbul Maarif Matbaası	Tezer Taşkıran
3	Yurt Bilgisi 2	1940	Maarif Matbaası	Tezer Taşkıran
4	Yurt Bilgisi Dersleri 4	1940		Komisyon
5	Yurt Bilgisi 4	1941	İstanbul Maarif Matbaası	Tarık Emin Rona
6	Yurt Bilgisi Dersleri	1943	Maarif Matbaası	Bedia Ermat, Kemal Ermat
7	Yurt Bilgisi Dersleri 4	1945	Milli Eğitim Basımevi	Bedia Ermat, Kemal Ermat
8	Yurt Bilgisi Dersleri 5	1945	Milli Eğitim Basımevi	Bedia Ermat, Kemal Ermat
9	Yurt Bilgisi 2	1945	Milli Eğitim Basımevi	Tezer Taşkıran
10	Yurt Bilgisi Dersleri 5	1945	Milli Eğitim Basımevi	Bedia Ermat, Kemal Ermat
11	Yurt Bilgisi 1	1945	Milli Eğitim Basımevi	Tezer Taşkıran
12	Yurttaşlık Bilgisi 5	1955	Maarif Basımevi	Fatma Şerbetçioğlu, Hayri Tülin
13	Yurttaşlık Bilgisi 5	1956	Çelçüt Yayınevi	İbrahim İleri
14	Yurttaşlık Bilgisi 2	1962	Milli Eğitim Basımevi	Fatma Şerbetçioğlu, Hayri Tülin
15	Yurttaşlık Bilgisi 1	1963	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Burhan Anıl, İbrahim Beğen
16	Yurttaşlık Bilgisi 5	1966	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Sabahattin Arıç
17	Yurttaşlık Bilgisi 3	1966	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Cemal Onoğur

18	Yurttaşlık Bilgisi 3	1967	Ders Kitapları A.Ş.	Mükereem Ayel, Niyazi Akşit
19	Yurttaşlık Bilgisi 3	1968	Milli Eğitim Basımevi	Fatma Şerbetçioğlu, Hayri Tülin
20	Yurttaşlık Bilgisi 1	1968	Milli Eğitim Basımevi	Fatma Şerbetçioğlu, Hayri Tülin
21	Yurttaşlık Bilgisi 2	1969	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Cemal Onoğur
22	Yurttaşlık Bilgisi 1	1969	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Cemal Onoğur
23	Yurttaşlık Bilgisi 1	1969	Remzi Kitabevi	Osman Pazarlı
24	Yurttaşlık Bilgisi 5	1969	Atlas Yayınevi	Hasan - Ali Yücel, Rakım Çalapala
25	Yurttaşlık Bilgisi 4	1969	Kanaat Yayınları	Hayri Tülin
26	Yurttaşlık Bilgisi 2	1970	Milli Eğitim Basımevi	Fatma Şerbetçioğlu, Hayri Tülin
27	Yurttaşlık Bilgisi 3	1970	Ders Kitapları A.Ş.	Halit Aksan
28	Yurttaşlık Bilgisi 1	1972	İnkılap ve Aka Kitabevleri	Cemal Onoğur
29	Vatandaşlık Bilgileri 3	1986	Milli Eğitim Basımevi	Prof. Dr. Kemal Dal, Orhan Çakıroğlu, Ali İhsan Özyazgan
30	Vatandaşlık Bilgileri 3	1987	Milli Eğitim Basımevi	Prof. Dr. Kemal Dal, Orhan Çakıroğlu, Ali İhsan Özyazgan
31	Vatandaşlık Bilgileri 3	1994	Milli Eğitim Basımevi	Prof. Dr. Kemal Dal, Orhan Çakıroğlu, Ali İhsan Özyazgan
32	Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 8	1996	Öğün Yayınları	Hüseyin Yortanlı
33	Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 8	1997	Milli Eğitim Basımevi	Prof. Dr. Kemal Dal, Orhan Çakıroğlu, Ali İhsan Özyazgan
34	Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 7	2001	Milli Eğitim Basımevi	Ayşin Taktak, Aysel Göçer, Hasan Dinçer
35	Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 7	2001	Koza Yayın Dağıtım	Ahmet Kapulu, Seyfinaz Kapulu, Ayşe Tekin
36	Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 8	2002	Meram Yayıncılık	Av. Nurgün Ceylan

37	İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi	2018	Çağlayan Matbaası	Dr. Nalan Altay, Suna Ay, Zeynep Özge Ertek, Halil Polat, Emine Selmanoğlu, Hasan Yalçın

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır ve tek başına ya da diğer veri toplama yöntemleri ile kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). Araştırmada incelenen kitaplara; Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Kütüphanesi, Ferit Ragıp Tuncor Arşiv ve Dokümantasyon Kütüphanesi'nden 25 Ocak 2021- 15 Şubat 2021 tarihleri arasında ulaşılmıştır. İlgili kütüphanelerden ulaşılabilen bütün kitaplara araştırmada yer verilmiştir, aynı içerikteki farklı yıllarda dağıtılan kitaplar atlanmıştır.

Ferit Ragıp Tuncor Arşiv ve Dokümantasyon Kütüphanesi'nden araştırma için gerekli izin alınmış ve eser kullanım formu doldurulmuştur (Ek 1). Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Kütüphanesi'nde araştırma yapmak için gerekli izinler alınmıştır (Ek 2). Araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde erişilmiş olan kitaplardan fotoğraflama yoluyla veriler elde edilmiştir. Çalışmaya başlanmadan önce Etik Komisyonu onayı alınmıştır (Ek 3).

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada, ders kitaplarındaki sözel ve görsel ifadeler sağlık konularını ele alma çerçevesinde incelenmiştir. Tüm veriler baştan sona okunmuş, verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, genellikle yazılı ve görsel verilerin analizinde kullanılan, belirli kurallar dâhilinde kodlamalar yapıp, metin ve görselleri kategorilerle özetleyen sistematik bir tekniktir. Araştırmacılar içerik analizi yoluyla, metin ve görsellerdeki kavramların anlamlarını ve ilişkilerini belirleyerek buradaki mesaja ilişkin çıkarımlar yapar (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017, s. 259). Silverman (2001)' a göre içerik analizinde araştırmacı, ilk olarak kategoriler geliştirir ve ardından, incelenen verilerde bu kategoriler içine giren kelime veya görselleri yerleştirir (aktaran Özdemir, 2010, s. 335). Berelson (1952), araştırmacıların içerik analizinde dikkat etmesi gereken en önemli noktanın bir kategori dizisi oluştururken aynı metinde kodlama

yapacak farklı araştırmacıların da aynı sonuca ulaşmasını sağlayacak şekilde net kategorilerin oluşturulması olduğunu savunur (aktaran Silverman, 2018, s. 162). İçerik analizinde amaç, toplanmış olan verileri açıklayacak ilişkilere ulaşmaktır. Bunu yaparken, birbirlerine benzeyen veriler belirli temalar altında bir araya getirilir ve okuyucunun da anlayabileceği şekilde düzenlenir. İçerik analizi; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere dört aşamada gerçekleşir. *Verilerin kodlanması*: Bu aşama içerik analizinin ilk aşamasıdır. Elde edilen veriler incelenir, anlamlı ve ilişkili olacak şekilde bölümlere ayrılır. Bu bölümler ise, bir veya birkaç sözcük ile isimlendirilir. Tüm bilgiler bu şekilde isimlendirildiğinde bir kod listesi oluşur. *Temaların bulunması*: İlk aşamada oluşturulan kodlar verileri açıklamak için yeterli değildir. Bu aşamada, kodlar ortak özelliklerine göre bir araya getirilir, benzerlik ve farklılıkları açısından incelenir ve daha genel olguları içeren temalar altına alınır. *Kodların ve temaların düzenlenmesi*: Bu aşama, kodların ve temaların düzenlendiği aşamadır. Daha önceki aşamalarda elde edilen aynı kod ve tema altındaki verilerin, araştırmacı tarafından yorum ve görüş katmadan tanımlanması ve okuyucuya sunulması işlemidir. *Bulguların tanımlanması ve yorumlanması*: Bu aşama içerik analizinin son aşamasıdır. Bu aşamada, toplanan verilere anlam kazandırmak, bulgular arası neden-sonuç ilişkileri kurmak ve bir sonuca ulaşmak gerekmektedir (Aşçı, 2020).

İçerik analizinin bu dört aşaması, birbirlerine bağlıdır ve belirgin şekilde birbirinden ayrılamayabilir. İlk aşamada yapılan kodlamalar ikinci aşamada temalar altında toplanır, üçüncü aşamada ise oluşturulan kodlar ve temalar düzenlenir ve okuyucunun anlayacağı şekilde betimlenir. Son aşamada ise, yapılan betimleme araştırmacı tarafından değerlendirilir ve yorumlanır. Bu aşamada araştırmacı kendi görüşlerini ortaya koyar (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 242).

Araştırmada, sosyal bilgiler, hayat bilgisi ve yurt bilgisi ders kitaplarındaki sağlık konularını belirlemek amacıyla metin ve görseller incelenmiştir. Verilerin kodlanması aşamasında, sözel ve görsel veriler birlikte değerlendirilmiş ve görsel ifadeler sözel ifadeleri destekleyici olarak kullanılmıştır. Ardından bu ifadeler, ortak özelliklerine göre kodlanmıştır. Temaların bulunması aşamasında, bir önceki aşamada oluşturulan kodların ortak özelliklerinin bir araya getirilmesi ile temalar oluşturulmuştur. Kodların ve temaların düzenlenmesi aşamasında, tüm veriler yeniden düzenlenmiş ve yorum yapılmadan

sunulmuştur. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamasında, düzenlenen kodlar ve temalar neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde anlamlandırılıp, yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde hayat bilgisi, sosyal bilgiler, yurt bilgisi ve diğer derslerin eğitimine dönük ders kitaplarının içerik analizi tekniği ile ortaya çıkan bulguları yer almaktadır. Bu doğrultuda sağlık konularına ait tema ve kodların tablosu verilmiş, ardından araştırmanın alt problemlerini içeren veriler verilmiştir.

Tablo 4

Sağlık Konularına Ait Tema ve Kodlar

Tema	Kodlar
Sağlık ve Hastalık	Sağlığın tanımı, Sağlıklı Bireyin Özellikleri, Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri, Hastalık Anında Yapılması Gerekenler, Trafik Kazaları, Doğal Afetler, Bulaşıcı Hastalıklar, Sağlık İçin Çalışanlar
Temizlik	Kişisel Bakım, Evde Temizlik, Okulda Temizlik, Çevre Temizliği
Spor	Sporun Faydaları, Spor Aktiviteleri, Sporcu Özellikleri
Beslenme	Dengeli Beslenme, Besin Değerleri
Gündelik Hayat	Mevsimsel Giyinme, Hava Durumları, Isınma-Barınma
Sağlığa Zararlı Maddeler	Sigara ve Tütün Kullanımı, Madde Bağımlılığı, Alkol kullanımı
Sağlık Yardımları	Kan Bağışı, Organ Bağışı, Yardım Kuruluşları

4.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

4.1.1.Sağlık ve Hastalık

Bu tema; *Sağlığın tanımı, Sağlıklı Bireyin Özellikleri, Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri, Hastalık Anında Yapılması Gerekenler, Trafik Kazaları, Doğal Afetler, Bulaşıcı Hastalıklar* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde sağlık ve hastalık temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.1.1.1.Sağlığın Tanımı

1986 yılı kitabında sağlığın mesleklerle olan ilişkisiyle ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir: "Vücut (gövde) yapısı ve sağlık durumu: Gözleri zayıf olan bir kimsenin meslek olarak mimarlığı seçmesi, kulakları iyi işitmeyenin öğretmen olması, zayıf ve güçsüz olanın ağır işlerde çalışması uygun değildir." (Sanır vd., 1984, s. 157).

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Nerede sağlıkla ilgili bir konuşma yapılacak olsa yukarıdaki beyit söylenir. Tarih boyunca sağlıkla ilgili söylenen en ünlü sözdür. Onu, bu derece ünlü kılan zamanın bütün zenginliklerine sahip Sultan Süleyman tarafından söylenmesidir. İsteddiği her ne olursa olsun anında gerçekleştirilen Sultan Süleyman, bir nefes sağlığı her şeyden önemli görmüştür (Tekerek vd., 2005, s. 138).

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Devlet, herkesin hayatını, sağlıklı bir şekilde sürdürmesini sağlayabilmek için sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Düzenli ve temiz bir çevre oluşturmak sadece devletin görevi değil hepimizin görevidir(Şahin, 2018, s. 208).

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

MADDE 56. - Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir(Şahin, 2018, s. 168).

4.1.1.2. Sağlıklı Bireyin Özellikleri

1985 yılı kitabında sağlıklı bireylerin sahip olması gereken özellikleri arasında şu ifadelere yer verilmiştir:

Büyük şehirlerde yaşamak, yorucu, sinir bozucu, kısacası sağlığa zararlıdır. Buralarda kasabaların, hele köylerin sessizliği ve temiz havası yoktur, özellikle kışın, sobalardan, kaloriferlerden, fabrikalardan ve motorlu taşıtların egzozlarından çıkan zehirli gazlar ve tozlar havayı doldurur. Bunların kokusu, havayı solunamaz duruma getirir. Henüz sabahın erken saatinde, sokak satıcılarının, motorlu taşıtların gürültüleri yüzünden, çok kimse uykusunu almadan uyanır. Uzaklardaki iş yerlerine ve okullara gidip gelmek bile yorucu bir iştir. Bürolarda, atölyelerde ve fabrikalarda çalışanlar, bütün gün hep aynı işi yapar. Yorgunluk, günden güne artar. Bu yorucu yaşayış, fırsat buldukça dinlenmeyi gerektirir. Herkes iki günlük hafta tatilini dört gözle bekler. Pazar sabahı, hava güzelse, çok kimse şehir dışına, kırlara çıkar; gezinti yerlerine gider. Şehir, tatil günlerinde boşalmış gibidir. Buna karşılık gezinti yerlerinde, kır gazinoları ve lokantaları kalabalıklaşır (Sanır vd., 1985, s. 59). Güneş ışınları, yüksek dağlar üzerinde, aşağılardakinden daha güçlü, sağlığa daha yararlıdır. Oralarda hava çok temizdir (Sanır vd., 1985, s. 59).

1986 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Ormanlar, göller, çağlayanlar, tabiatın güzel havalı dinlenme yerleridir. Bol güneşli kıyılarda denize girmenin ve su sporları yapmanın insanlara sağlık kazandırdığı, eskiden beri bilinir. Dinlenmek, görüp öğrenmek, spor yapmak, hava değişimi sağlamak ve sağlık kazanmak için milyonlarca insan geziye çıkar." (Sanır vd., 1986, s. 61).

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kış mevsiminin uzun bir bölümü çiftçilerin dinlenme zamanıdır. Köyün ve çevresinin havası temiz ve güzeldir. Temiz ve bakımlı bir köyde yaşayan sağlıklı kinseler için, hava değişimi gerekmez. Şehir ve kasabalarda yaşayanlar, bir fabrikada veya atölyede işçi, bir dairede memur, tüccar veya serbest meslek sahibidir. İnsanlar, çok kez kapalı bir işyerinde ve kirlenmiş hava soluyarak her gün aynı işi, ara vermeden yaparlar. Kapalı yerde çalışma, sağlığa zararlıdır. Her gün aynı işi yapmak, bıktırıcı ve sinir bozucudur. Hafta tatilleri, işbaşındaki yorgunluğun giderilmesine yetmez. Bu nedenle, yorucu işlerde çalışanlara, yılda 15-30 gün izin verilir Bu süre içinde, gürültüsüz ve güzel bir yerde dinlenmek, bol güneş ve temiz hava almak gerekir (Sanır vd., 1976, s. 112).

Şekil 2. Kış mevsiminde köy. Asal T., Akşit N., Sanır F. (1976). *Sosyal Bilgiler 3*. Milli Eğitim Basımevi.

1976 yılında aile planlamasıyla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir: "Ana çocuk sağlığının ayrılmaz bir bölümü olan aile plânlaması çalışmaları, etkin gebeliği önleme yöntemleri ile ilgili eğitim ve uygulamaları, ülkenin en uç yerlerine kadar ulaştırmayı amaçlamıştır." (Sanır vd., 1976, s. 147).

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bir ülkenin ilerlemesi, kalkınması için bireylerinin sağlıklı olması çok önemlidir. Sağlıklı bireylerin oluşturduğu toplumlar mutlu ve başarılı olurlar." (Ercan ve Fidanay, 2000, s. 25).

2018 yılı kitabında şu ifadeye yer verilmiştir "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir." (Şahin, 2018, s. 33).

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Her çocuk yaşama ve sağlıklı biçimde büyüme hakkına sahiptir. Sevgi ve ilgi görme, dengeli ve düzenli beslenme, dinlenme, özgürce oyun oynama, barınma her çocuğun olmazsa olmaz hakları arasındadır." (Tüysüz, 2018, s. 153).

2017 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Ben Ahmed, 11 yaşındayım. Sudan'da yaşıyorum. Biz çocuklar yaşama ve sağlıklı büyüme hakkına sahibiz. Sağlıklı yaşayabilmek için, yeterince sağlıklı gıda ile temiz suya ihtiyacımız var. Hastalıklardan korunmamız için aşılarımız düzenli yapılmalı. Bize düzenli, yaygın ve nitelikli sağlık hizmeti verilmeli. Bu ihtiyaçları karşılayabilmek için başka ulusların yardımına muhtacız (Evirgen vd., 2017, s. 141).

Şekil 3. Temiz su ihtiyacı olan insanlar. Özdemir H., Ünal F., Ünal M., Yıldız A., Evirgen Ö., Dağ Ö., Kutay S. (2017). Sosyal Bilgiler 5. .Başak.

2007 yılı kitabında çocuk haklarıyla ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlığım ve hastalıklardan korunmam devletin ve toplumun güvencesi altındadır. Bunun için beslenmeme, aşılarımın yapılmasına, çevrenin temizliğine dikkat edilir." (Karagöz vd., 2007, s. 32).

4.1.1.3. Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri

İş kazalarıyla ilgili olarak 1986 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kömür ocaklarında çalışan işçi, usta, teknisyen ve mühendisler için en büyük tehlikeler grizu patlaması, ocak çökmesi ve bu iki olayın aynı anda baş göstermesidir. Ocakların iç bölümlerine giden galerilerde büyük bir çöküntü olması, içeride kalan işçilerin kurtarılamaması gibi olaylar zaman zaman duyulmaktadır. Böyle bir çökme yüzünden uzun bir süre içeride kalan işçiler, havasızlıktan ve açlıktan ölürlər. Ocak çökmesi, kimi zaman da kömür damarlarından çıkan yanıcı bir gazın (grizu) patlamasından olur. Bu büyük ve acıklı kazalardan başka, çeşitli makineleri işletenlerin uğrayabilecekleri kazalar da vardır. Bu türlü olaylara iş kazası denir (Sanır vd., 1986, s. 210).

Kömür ocakları ve galerileri yeraltındadır. Bunların çoğu, deniz yüzeyinden 100-1200 metre aşağılardadır. Bu durum dolayısıyla ocaklara ve galerilere sular sızar. Belli yerlerde toplanan sular, pompalarla aralıksız olarak boşaltılır. Kayalar ve yeraltındaki hava çok nemlidir. Bu koşullar altında çalışan kimseler, birtakım hastalıklarla karşı karşıyadır. Kömür ocakları karanlıktır, elektrikle aydınlatılır. Kazma makinelerinin kullanıldığı yerlerde, çok küçük kömür tozları havayı doldurur. Karanlık ve tozlu hava da çeşitli hastalıklara yakalanmayı kolaylaştırır. Her çalışma yerinin özelliğinden doğan hastalıklara meslek hastalığı denir. İş kazalarına karşı

güvenliği sağlayabilmek için kömür havzasında bir güvenlik örgütü kurulmuştur (Sanır vd., 1986, s. 211).

1976 yılındaki kitapta sağlıkla ilgili şu ifadeler yer verilmiştir:

Bir ülkede yollar, canlılardaki kan damarlarını andırır. Alyuvarlar da taşıtlara benzetilebilir. Bağırsaklardan kana karışan türlü besinler, alyuvarların akciğerlerden aldığı oksijenle vücudun her noktasına dağılarak ısıyı ve beslenmeyi sağlar. Yollar ve taşıtlar da yurdun türlü yerlerinde elde edilen ürünlerin, atölyelerde ve fabrikalarda yapılanların, bütün yurda dağıtılmasını sağlar. Böylece alışveriş, ticaret, küçük sanatlar, fabrikalar gelişip çoğalır; toprak ürünleri artar ve değerlenir (Sanır vd., 1976, s. 103).

"Kandaki alyuvarlar, hastalık yapan bakterilerle benzerlere karşı vücudu savunurlar. Yurdun herhangi bir köşesine, yabancılar saldırdığı zaman, savunma görevini ordu yapar." (Sanır vd., 1976, s. 104).

1976 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Akraba evlilikleri çocukların sağlığını olumsuz yönde etkileyen türlerdendir. Kalıtsal hastalıklardan bazıları akraba evliliği yoluyla çocuklara taşınmış olur. Kalıtım yoluyla geçen (aynı soydan, aynı sülâleden gelen) hastalıkların ortaya çıkması için anne ya da babanın veya her ikisinin de hastalık genini taşıması gerekir. Akraba evliliklerinde, eğer ailede ve soyda kalıtsal bir hastalık varsa, bu hastalığın çocukta da görülme olasılığı yüksektir. Bu da yakın akraba evliliklerinde sık ortaya çıkan bir sorundur. Çevremizde, yakın akraba evliliğinden kaynaklanan birçok hasta çocukla karşılaşırız. Sık sık basında, televizyonda bu konuyla ilgili yayınları izleriz. Bunların birçoğu kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar bakıma muhtaçtır. Sağlıklı bir nesil, sağlıklı bir toplum için akraba evliliklerinden kaçınılmalıdır (Sanır vd., 1976, s. 32).

1976 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Savaşlar, insanlar üzerinde uzun yıllar silinemeyecek olumsuz etkiler bırakan felâketlerdir. Savaşların pek çok nedeni olabilir. Ancak bazen gerçek nedenleri yerine basit bir nedenden dolayı da savaş çıkmaktadır. Çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden olan savaşlar, pek çok kişinin de sakat kalmasına neden olmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte savaşlarda kullanılan silâhlarda büyük gelişme olmuştur, özellikle kitle imha silâhlarından olan nükleer (atom bombası), biyolojik ve kimyasal silâhların savaşlarda kullanılması hâlinde, çok büyük çapta ölümlerin, acıların yaşanacağı bir gerçektir. Nitekim İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın Nagazaki ve Hiroşima kentlerine atılan atom bombaları çok sayıda insanın ölmesine, sakat kalmasına ve hastalanmasına neden olmuştur. Bombaların etkisi günümüzde de devam etmektedir (Sanır vd., 1976, s. 51).

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kaynakların az olması, ülkelerde açlığa neden olmaktadır. Dünyada açlığa karşı mücadele etmek amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı (FAO)'na göre 450 milyon insan açlık tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu tehlikede, çoğunluğu çocuklar oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Uluslar Arası Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), her yıl bu şekilde 15 milyon çocuğun öldüğünü belirtmektedir (Sanır vd., 1976, s. 52).

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kısaca, kitle imha silâhları (KİS) olarak bilinen nükleer, biyolojik ve kimyasal (NBC) silâhlar, insanlığın geleceği için büyük bir tehdit oluşturmaktadır." (Sanır vd., 1976, s. 53).

2005 kitabında diş sağlığıyla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

Yaseminciğim, sağ üst ikinci dişinde ufak bir çürüme başlamış. Hemen tedbirimizi alarak tedaviye başlayacağız. Bu aralar galiba diş sağlığına dikkat etmiyorsun. Canım, şimdi tam büyüme çağındasın. Vücudunun ihtiyacı olan meyve, sebze, süt, yumurta ve et gibi besinleri düzenli yemelisin. Böylece sağlıklı ve dengeli beslenmiş olursun (Tekerek vd., 2005, s. 86).

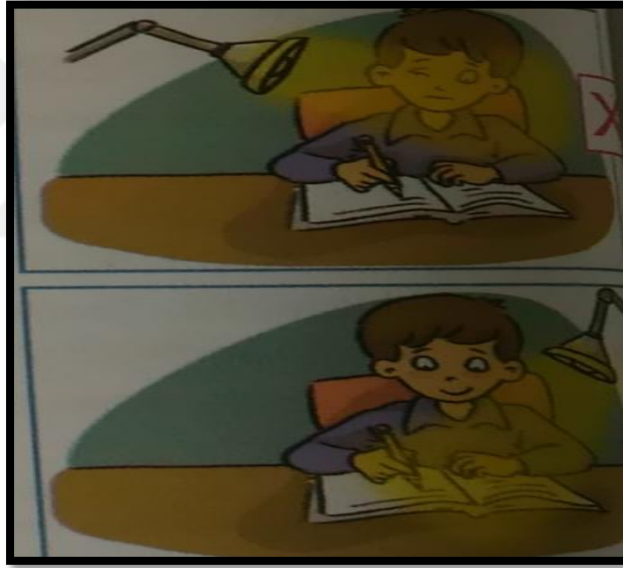
2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Teknolojiyi kontrollü kullanmayan insanlar teknoloji bağımlısı hâline gelebilirler. Teknoloji bağımlıları sosyal hayattan ve toplumsal ilişkilerden uzak kalmayı tercih ederler." (Şahin, 2018, s. 96).

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Televizyon eğitici, öğretici ve eğlendirici bir teknolojik üründür. Ancak televizyonun yakından izlenmesi durumunda görme sorunları ortaya çıkabilir. Aynı şekilde televizyon seyrederken öne doğru eğilmek duruş bozukluklarına neden olabilir. Televizyonun yanlış kullanımı sağlık sorunlarının yanı sıra başka sorunlara da yol açabilir. Örneğin uzun süre televizyonun başında kalan bir insan kitap okumaya, spor yapmaya, müzik dinlemeye hatta yemek yemeye bile zaman bulamayabilir. Televizyonu izleme süresi kadar izlenecek programın seçimi de önem taşır. Örneğin şiddet içeren programların izlenip insanları öfkeye, kavgaya ve zor kullanmaya yöeltebilir. Şiddet içerikli program, özellikle çocukların kişisel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Hatalı kullanılan teknolojik ürünlerden biri de aydınlatma araçlarıdır. Yaşadığımız ortamları aydınlatırken göz sağlığımız için şu uyarılara dikkat etmemiz gerekir: İnsan gözünün alışık olduğu güneş ışığına benzer ışık veren lambalar tercih edilmelidir. Işığın parlaklığı, gereğinden az veya çok olmamalıdır. Işık kaynağı odayı doğrudan değil tavandan veya duvardan yansıtılarak aydınlatacak şekilde konumlandırılmalıdır. Gece ders çalışırken masa lambası kullanılmalıdır. Işık, masanın üzerine vuracak şekilde sol çaprazdan gelmelidir (Tüysüz, 2018, s. 116).

Şekil 4. Yanlış ve doğru televizyon izleme şekli. Tüysüz S. (2018). Sosyal Bilgiler 4. Tuna.

Şekil 5. Yanlış ve doğru kitap okuma şekli. Tüysüz S. (2018). Sosyal Bilgiler 4. Tuna.

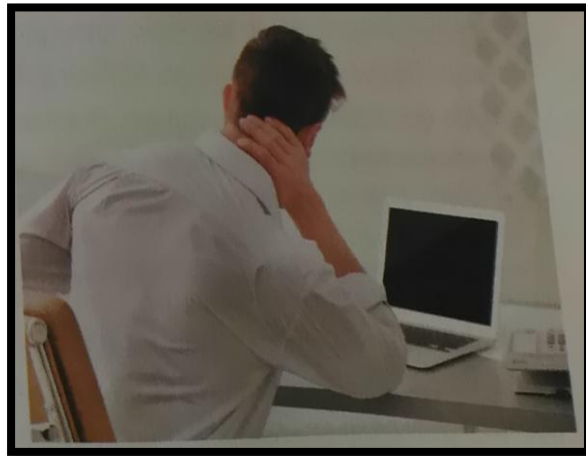
2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Ben bilgisayarların, cep telefonlarının ve televizyonların yanlış kullanımına dikkat çekmek istiyorum. Bu teknolojik ürünler artık hayatımızın vazgeçilmezleri arasına girmiş bulunmaktadır. Ancak birçoğumuz bu harika araçları yanlış kullanarak farkında olmadan sağlığınıza zarar veriyoruz. Oysa basit önlemler alarak onların zararlarından kurtulabiliriz. Örneğin cep telefonunu yalnızca zorunlu hâllerde ve kısa süreliğine kullanabiliriz. Ayrıca görüşmelerimizi kulaklıkla yaparak kendimizi cep telefonunun yaydığı radyasyondan

koruyabiliriz. Bilgisayar kullanırken de çok dikkatli olmalıyız. Uzun süre bilgisayar başında oturmak baş, göz ve kulak ağrısı; baş dönmesi, kan basıncında yükselme, sinirlilik ve yorgunluk yapabilir. Ayrıca omuz ve boyun tutulmaları ile bel ağrısına da neden olabilir. Diğer yandan bilgisayarın radyasyon yayan bir araç olduğu da unutulmamalıdır. Radyasyon, atom çekirdeğinin parçalanarak etrafa yaydığı ışınlardır. Çevreye yayılan bu ışınlar canlı hücreleri doğrudan etkileyerek genlerde bozulmaya neden olabilmektedir. Zamanımızın çoğunu bilgisayarın başında geçirmek ruh sağlığımızı olumsuz yönde etkiler. Özellikle gelişme çağında olan bizler, bilgisayara bağımlı kalırsak arkadaşlık ilişkileri kurmakta zorlanırız. Arkadaşlarımızla oynamaya zaman bulamaz ve sosyal yönümüzü geliştiremeyiz (Tüysüz, 2018, s. 115).

Şekil 6. Teknolojik ürünlerin yanlış kullanımının sağlığa zararları. Tüysüz S. (2018). Sosyal Bilgiler 4. Tuna.

Şekil 7. Teknolojik ürünlerin yanlış kullanımının sağlığa zararları Tüysüz S. (2018). Sosyal Bilgiler 4. Tuna.

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Teknolojik ürünlerin neredeyse tamamı elektrikle çalıştığı için etrafa insan sağlığına zararlı elektromanyetik dalgalar yayıyor. Özellikle cep telefonları beyin ısınıpı arttırarak beyin hücrelerimizin ölmesine ve kulağımızın zarar görmesine yol açabiliyor. Bu da duyma kayıpları ve denge bozuklukları gibi ciddi sağlık sorunlarını ortaya çıkarabiliyor (Tüysüz, 2018, s. 114).

2017 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Teknolojik ürünlerin kullanma kılavuzu ile satılması zorunludur. Aldığınız teknolojik ürünün kullanma kılavuzunu okumalısınız. Kılavuzda ürünün tanıtımı, kullanımı, bakımı bulunmaktadır. Yanlış kullanım sonucu oluşabilecek sağlık sorunlarına da dikkat çekilmektedir. Ayrıca ürünün doğru kullanımına ilişkin yapılan uyarılar da vardır. Kılavuzdaki uyarıların dikkate alınması bizlere ve çevremize fayda sağlayacaktır. Aşağıda bilgisayar kullanma kılavuzundan alınmış birkaç uyarıyı okuyacaksınız. Kullanıcılar İçin Uyarı: Her saat içerisinde en az 15 dakikalık bir ara verin. Müzik çalarda uzun süreli yüksek sesle müzik dinlemek kulağınıza zarar verebilir. Çocukların bilgisayar kullanımında aşırıya kaçmaması önemlidir. Gözetiminizdeki çocukları izleyin ve yönlendirin. Bu konuda çalışmalara başlayın. Bilgisayar kullanırken ara vermeleri konusunda ısrarcı olun. Çocukların büyüme ve gelişme çağında olduklarından uzun süre bilgisayar kullanmaları, onların beden ve ruh sağlıklarını ciddi sorunlara yol açabilir (Evirgen vd., 2017, s. 102).

Şekil 8. Yanlış ve doğru bilgisayar kullanma şekli. Başol S., Ünal F., Azer H., Yıldız A., Evirgen Ö. (2017). *Sosyal Bilgiler 5*. Saray Matbaacılık.

2007 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Beni (bilgisayarı) yanlış ve uzun süreli kullandığınızda sağlığınıza bozarım. Yayıdığım radyasyonu engelleyecek filtreli ve düşük radyasyonlu ekranlar icat elserler de radyasyonlarını tam olarak engelleyemezler. Bu nedenle yaydığım radyasyon özellikle gözlerinizi etkiler. Ayrıca çok uzun süreli kullanımlarla tuşların parmaklarınızdaki sinirleri zayıflatarak felce yol açar. Hareketsizliğinize neden olduğum için bedensel gelişiminizi etkilerim. Sizi kendime bağımlı yaparak ailenizle ve arkadaşlarınızla olan ilişkilerinizi koparırım. İnternette yaşınıza

uygun olmayan sitelere girerseniz sizlerde psikolojik ve sosyal rahatsızlıklar yaratırım (Kolukısa vd., 2007, s. 138).

Şekil 9. Teknolojik ürünlerin yanlış kullanımı. Kolukısa A., Tokcan H., Akbaba B., (2007). *Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları*.

2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Küçük yaşta bilgisayarla tanışan çocuklar, yeterli önlem alınmazsa kısa zamanda birer "bağımlı" hâline dönüşüyor. İşte bu nedenle günde otuz dakika bilgisayar kullanmak çocuk için yeterli." (Başol vd., 2011, s. 111).

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Halkımız, sakıncalarını bilmediğinden akraba evliliklerine yatkındır. Oysa akrabadan doğan çocukların sakat olması olasılığı çok yüksektir. Kalıtsal hastalıkların bazıları örneğin bir kısım zekâ geriliği türleri, akraba evliliği yoluyla çocuklara geçer. Kalıtım yoluyla geçen hastalıkların ortaya çıkması için anne veya babanın ya da ikisinin de hastalık genini taşıması gerekir. Ayrıca, kan uyuşmazlığı nedeniyle yakın akrabaların evliliğinden olan çocukların büyük bölümü sakat doğmaktadır. Hiç kimse çocuğunun sakat olmasını istemez. Bu nedenle, akraba evliliğinin sakıncaları insanlara anlatılmalı ve bunun önüne geçilmelidir. Akraba evliliği sonucu sakat kalan çocukların kendileri mutsuz olmakta, aileleri acı çekmektedir. Dolayısıyla, ülke kanayan bir yara hâlini almaktadırlar. Bunu bile bile böyle uygulamalara gidilmemeli, halk bu konuda aydınlatılmadığı (Şahin vd., 2000, s. 33).

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Çocukların beden sağlıkları kadar ruh sağlıklarının da korunması gerekir. Kitap, dergi, film yoluyla çocuklara ulaştırılan bu yayınlar onları kin, nefret, korku, şiddet gibi duygularla

beslemektedir. Henüz öğrenme ve davranış edinme yaşında olan çocukların bu yayınların etkisiyle ruhî sağlıkları bozulmakta, gelecekte problemlı bireyler olarak topluma katılmaları sağlanmaktadır. Çocukları böyle yayınlardan uzak tutmak, etkilenmelerini önlemek öncelikle anne, baba, öğretmen ve yayıncıların görevleridir. (Şahin vd., 2000, s. 23).

4.1.1.4. Hastalık Anında Yapılması Gerekenler

1985 yılı kitabında deri hastalıkları tedavisinde şu ifadelere yer verilmiştir:

Romatizma ve siyatik gibi hastalıklar, sinir bozuklukları, kimi deri hastalıkları için kaplıcalara gidilmesi öğütlenir. Kaplıca, yerin altından gelen sıcak suyun bulunduğu yerdir. Ilık ya da soğuk olarak yine derinlerden gelen kimi sulara “maden suyu” denir; bunlar arasında, mide ve bağırsak hastalıklarının iyileştirenler vardır (Sanır vd., 1985, s. 60).

2006 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Çiftçi Fleming’in oğlu Londra’daki Saint Mary’s Hospital Tıp Fakültesinden (Sent Meris Hospital) mezun oldu ve tüm dünyaya adını penisilini bulan Sir Alexander Fleming (Sör Aleksandır Fleming) olarak duyurdu. Bir süre sonra varlıklı kişinin oğlu zatürreye yakalandı. Onu ne mi kurtardı? Penisilin! (Genç vd., 2006, s. 172).

2000 yılı kitabında ilk yardımla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

Trafik kazalarında can kaybının en aza indirilmesi, ilk yardımın bilinçli yapılması sayesinde olur. İlk yardım, kazaya uğrayan kimselere, sağlık personeli gelinceye kadar yapılan hayat kurtarıcı önlemlerin uygulanmasıdır. Bilinçli olarak yapılan ilk yardım yaralıların kurtarılmasına yardımcı olur. Bu nedenle her insanın ilk yardım konusunda bilgi sahibi olması gereklidir. Yaralıların kazadan en az zararla kurtulabilmesi için ilk yardımın 6T ilkesi uygulanmalıdır. Bunlar; tedbir, tanı, tedavi, tedavide öncelik sıralaması, telekomünikasyon ve taşımadır. Bilinçli şekilde uygulanan bu ilkeler, yaralıların yaşamlarının kurtulmasına yardımcı eder (Ercan ve Fidanay, 2000, s. 97).

2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Tıp alanındaki buluş ve gelişmeler sayesinde insanların hastalıklarla başarılı etmeleri söz konusu olmaktadır. Bunun için hastalıklara karşı aşı, serum ve tedavi geliştirilmektedir ." (Komisyon, 2011, s. 182).

2012 yılı kitabında gelecekteki tahminlerle ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir: "Ağızdan alınan ilaçlar çok gerekmedikçe kullanılmayacak; örneğin, akciğer tedavisinde kullanılan bir ilaç, elektrik akımı ile taşınarak deriden bu organa verilecek." (Komisyon, 2012, s. 176).

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Teknolojinin, sağlık alanında gelişmesi insanların hastalıklarının kısa sürede teşhis ve tedavi edilmesini sağladı. Aşıların yaygınlaşması salgın hastalıkların azalmasında etkili oldu. Diyaliz cihazı, gözlük ve protezlerin geliştirilmesi de insanlara yaşam kalitesinin artmasını sağladı." (Şahin, 2018, s. 96).

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlık alanında da teknoloji den faydalanırız. Günümüzde hastalıklar teknolojik ürünler yardımıyla teşhis ve tedavi edilmektedir. Sağlıkla ilgili teknolojik ürünlerin başında hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaçlar gelir. Hastalıkların teşhisinde stetoskop, tansiyon aleti, endoskop kamera vb. ile röntgen, tomografi, ultrason, MR vb. cihazlardan yararlanılır." (Tüysüz, 2018, s. 97).

2006 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Çeşitli hastalıklara vücudun bağışıklık kazanmasını sağlayan aşının bulunmasından sonra sağlık alanında birçok gelişme olmuştur. Doku ve organ nakli, protezle tedavi bu gelişmelere örnek olarak verilebilir. Bir hastalık veya kaza sonucu işlevini yerine getirmeyen organların yerine sağlıklı organ nakli yapılabilmektedir. Böylece insanlar eski sağlıklarına tekrar kavuşabilmektedir. Kaza ya da hastalık sonucu kaybedilen el, kol, bacak gibi organların insanların yaşamlarını kısıtladıkları bilinen bir gerçektir. Gelişen protez teknolojisiyle bu konuda yüz güldürücü sonuçlar alınmaktadır. Protez organla tedavi olan insanlar gerçek organla yapılabilecek birçok işi yapabilmektedirler (Genç vd., 2006, s. 173).

4.1.1.5. Trafik Kazaları

1984 yılı Sosyal Bilgiler kitabında trafik kazalarının önlenmesiyle ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir: "Trafik güvenliği sağlınırsa insanlar ölmez, sakat kalmaz; insan vücudu zarara uğramaz." (Saymal, 1984, s. 70).

*Şekil 10.*Yaya geçidi işaretleri, araçların geçişi ve yayaların beklemesi. Saymal ı K., (1984). *Sosyal Bilgiler 1*. Milli Eğitim Basımevi.

1976 yılı kitabında ş u ifadelere yer verilmiştir:

Taşıtların geçeceği yerlerde oyun oynanmaz ve gezilmez. Çünkü tehlikeli ve yasaktır. Oyun yerleri taşıtlardan uzak seçilmelidir. Bunun için çocuk bahçeleri, okul bahçesi, boş arsalar en uygun yerlerdir. Dinlenmek ve eğlenmek çalışan insanların hakkıdır; bu gereksinme giderilmelidir. Ancak başkalarını zarara uğratmaktan, hayatımızı tehlikeye sokmaktan ve çevreyi rahatsız etmekten kaçınmalıyız. Ş oförler, taşıtlarına gereğinden fazla yolcu almaktan, yük üstüne insan bindirmekten kaçınmalıdırlar; yolun sağ kenarına iyice yanaşarak dururlar, iniş ve binişler sağdan olur. Öte yandan taşıtlar giderken binilmez ve inilmez. Giden taşıtlara tutunmak tehlikelidir ve yasaktır (Sanır vd., 1976, s. 71).

Şekil 11. Oyun oynayan çocuklar. Asal T., Akşit N., Sanır F. (1976). *Sosyal Bilgiler 1*. Milli Eğitim Basımevi.

1986 yılı kitabında trafik kazalarıyla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

Trafik kazalarına yayalar, yolcular ve bozuk yollar da sebep olur. Yayaların dikkatsizlikleri, yolun taşıtlara ayrılan bölümünden gitmeleri, trafik kurallarına aykırı davranışları, dalgınlıkları, kazaların önemli nedenleri arasındadır. Özellikle çocuklar, trafik kazalarına daha çok uğramaktadır. Yollarda oynamak, sağa sola bakmadan karşıya geçmek, taşıtların arkasından koşmak veya giden bir taşıta binmek istemek yüzünden can verenler olmaktadır. Bisikletliler, bisiklet üzerinde birtakım cambazlıklar yapma hevesinden, öbür taşıtlara asılmaktan, karanlıkta lambasız dolaşmaktan, frenlerin tutmamasından tehlikeye düşer, yaralanır veya ölürlür. Böylece her yıl, milyonlarca lira, binlerce insan, yani işgücü yitirilmekte ve birçok kimse sakatlanarak çalışamaz duruma düşmektedir (Sanır vd., 1986, s. 270).

1993 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Karayollarında sık görülen trafik kazalarının başlıca sebepleri; aşırı hız, trafik kurallarına uymama, uykusuz, ehliyetsiz ve içkili araç kullanmadır. Bu kazalara; yayaların trafik kurallarına uymamaları, dalgınlıkları ve yolun taşıtlara ayrılan bölümünden gitmeleri de sebep olmaktadır. Özellikle, çocukların yollarda oynamaları, taşıtların arkasından koşmaları veya hareket halindeki taşıtlara asılmaları kazaları meydana getirmektedir. İşte bütün bu dikkatsizlikler, bir anda istenmeyen sonuçları doğurur, toplumu manevî ve maddî, tamiri mümkün olmayan zararlara sokar. Bu bakımdan gerek yayalar gerekse araç sürücüler, trafik kurallarına uymalı ve istenmeyen sonuçlara sebebiyet vermemelidir (Komisyon, 1993, s. 91).

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bu kazalarda yaralanan yüz binden çok insanın üçte birinin sakat kaldığı göz önüne getirilirse, yitirilen varlıkların büyüklüğü daha da açık olarak görülür. Yaralananlardan sağlam kalarak sürdürebilenler de iyileşinceye kadar çalışmamışlar, kazanamamışlar, topluma yararlı olamamışlardır." (Sanır vd., 1976, s. 105).

1996 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bütün bu çalışmalara rağmen yurdumuzda yine de çok sayıda trafik kazası olmakta ve pek çok yurttaşımız hayatını kaybetmekte veya sakat kalmaktadır. Ayrıca büyük ölçüde maddî zarar da olmaktadır." (Şenünver vd., 1996, s. 90).

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bütün bunlara rağmen yurdumuzda her gün birçok trafik kazası meydana gelmektedir. Bu kazaların nedeni, sürücü ve yayaların trafik kurallarına uymamalarıdır. Bu kazalar nedeniyle birçok insan hayatını kaybetmekte, sakat kalmaktadır. Bunun yanı sıra milyonlarca lira maddî zarar meydana gelmektedir." (Ercan ve Fidanay, 2000, s. 97).

1974 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Karayolları üzerinde harekette bulunan bir taşıtın veya aracın karıştığı ölüm, yaralanma ve zararlı sonuçlanmış olaylara trafik kazası denir. Trafik kazalarının en önemli sebepleri; fazla hız, trafik kurallarına uymamazlık, ehliyetsizlik, dikkatsizlik ve içkili araç kullanmaktır. Memleketimizde olan trafik kazalarının en başta gelen sebebi fazla hızdır. Trafik kazalarına, araç kullananlardan başka yayalar, taşıt içindeki yolcular ve taşıtların bozukluğu da sebep olabilir. Yayaların dikkatsizliği, trafik kurallarına aykırı hareketleri, dalgınlıkları kazaların önemli sebepleri arasındadır. Özellikle çocuklar, daha çok trafik kazalarına uğramaktadırlar. Kaza istatistikleri incelendiği zaman ölen ve yaralananlar arasında çocukların fazla olduğu görülmektedir. Trafik bilgilerini öğrenmek bugün için en önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. Ancak bu suretle kazaların önüne geçmek mümkün olur (Akşit ve Sanır, 1974, s. 79).

Çocuklar; çocuk bahçelerinde, semt parklarında, yarış sporlarında, izin verilmişse okul bahçesinde veya taşıtların geçmediği yerde oynamalıdır. Sokak, cadde ve meydanlarda oynamak trafik aksamasına ve kazalara sebep olabilir; çok tehlikelidir. Oyuna dalan bir çocuk, taşıtların gidip gelişine çok dikkat edemez. Bir topun arkasından birdenbire yola çıkış, şoförü veya sürücüyü zor bir duruma sokabilir. Umulmadık bir anda önüne geçilemeyen bir kaza olabilir (Akşit ve Sanır, 1974, s. 80).

1972 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Duran iki aracın arasından karşıya geçilmez. İyice durmadan taşıtlara inilip binilmez. Taşıtın dış kısımlarında, şoförün solunda durulmaz. Kol, baş taşıt dışına uzatılmaz." (Tekışık, 1972, s. 71).

Şekil 12. Karşıdan karşıya geçiş. Tekışık H. (1972). Sosyal Bilgiler 4. Rehber Yayınevi

1972 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Açık kamyon ve yük üzerine insan bindirilmesi çok tehlikelidir. Böyle yolculuklarda; taşıtın birdenbire durması halinde veya bir dönemeci dönerken, yük üzerindeki yolcular düşebilir. Fazla süratte de yük üzerindeki yolcuların dengelerini kaybedip aşağıya yuvarlanmaları mümkündür. Ayrıca yolcular; soğuğa, yağmura, güneşe karşı da korunamadıklarından sağlıkları yönünden de zararlıdır (Tekışık, 1972, s. 72).

Şekil 13. Kamyon üstünde tehlikeli yolculuk yapan insanlar. Tekışık H. (1972). Sosyal Bilgiler 4. Rehber Yayınevi

4.1.1.6. Doğal Afetler

1976 yılında şu ifadeler yer verilmiştir:

Yıldırım da önceden kestirilemeyen bir tehlikedir. Bundan korunmak için yüksek yapılar üzerine yıldırımsavarlar konur. Fırtınalı günlerde herkes dikkatli olmalı, açıkta durmamalı, özellikle ağaçlardan ve yüksek yapılardan uzaklarda fırtınanın geçmesi beklenmelidir. Yangın, çok kez dikkatsizlikten doğar. Bir yerde çıkan yangının yayılıp büyümemesi için hemen itfaiye örgütüne duyurulması gerekir. İtfaiye örgütü, belediyeye bağlıdır. Birçok kimsenin toplu olarak bulunduğu yerlerde, sözcüleri okullarda, kışlalarda, hükümet konaklarında fabrikalarda yangın söndürme araç ve gereçlerinin hazır bulundurulması gereklidir. Bu zorunluluğun yerine getirilip getirilmediğini İtfaiye Komutanlığı denetler. Yangın nedenlerinden biri de elektrik kontağıdır. Bunu önlemek için bir konut yapılırken elektrik kablo ve borularının iyi döşenip döşenmediğini, düğme, priz ve duyların takılışını belediye elektrik teknikeri denetler. Olumlu rapor verilmedikçe kimse konuta yerleşemez (Sanır vd., 1976, s. 60).

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Doğal afetler, toplum hayatı üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakmaktadır. Deprem, en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afettir. İnsanlar depremde aile bireylerini veya arkadaşlarını kaybedebilir. Depremden yaralı olarak kurtulan kişiler sakat kalabilir. Bu nedenle deprem, depremi yaşayan insanların ruh ve beden sağlığı üzerinde uzun yıllar süren etkiler bırakabilir (Şahin, 2018, s. 86).

"Deprem sonrasında yetkililer enkaz altında kalan insanların kurtarılmasına yönelik çalışmalar yapar. Depremden sağ kurtulan insanların çoğu, geceyi dışarıda geçirmek zorunda kalır, insanlar temiz suya ulaşmakta zorluk yaşar. Bunun sonucunda deprem sonrası salgın hastalıkların görülme riski de artar." (Şahin, 2018, s. 87).

2018 yılı kitabında orman yangınlarıyla ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir: "Ağaçların ürettiği oksijen miktarı azalır, hava kirliliği artar, insanlarda solunum yolları hastalıkları görülür." (Şahin, 2018, s. 90).

4.1.1.7. Bulaşıcı Hastalıklar

1976 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Salgın hastalıklardan korunmak da çok önemlidir. Köylerde muhtarlar, bulaşıcı bir hastalık kuşkusuna düştüklerinde hemen kaymakamlık yoluyla hükümet doktoruna bilgi verirler. Kasaba ve şehirlerde ise belediye doktoruna duyurulur. Böyle bir durumda, görevli hekimler ve

sağlık memurları, koruyucu yöntemler uygular. Halk da onlara yardımcı olur ve yapılan öğütlere uyar. Belediye ve hükümet doktorları, dispanserler ve hastaneler, özellikle yoksul kimselere parasız bakar (Sanır vd., 1976, s. 60).

1976 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Her hastalık önemlidir. Ancak sık görülen ve birçok kişinin ölümüne veya sakat kalmasına yol açan hastalıkların toplum açısından ayrı önemi vardır. Böyle hastalıklara önemli hastalıklar denir. Bulaşıcı hastalıklar da tarih boyunca önemli hastalıkların başında gelmiştir. Günümüzde de bazı bulaşıcı hastalıklar hâlâ önemini korumaktadır. Her yıl binlerce kişi bu hastalıklara yakalanmakta ve yaşamını yitirmektedir. Kızamık, kızamıkçık, kabakulak, suçiçeği, boğmaca gibi hastalıklar özellikle çocuklar için büyük önem taşımaktadır. Tifo, dizanteri, kolera, sarılık (hepatit), AIDS, trahom, sıtma ve kuduz gibi hastalıklar da insanın ölümüne neden olabilen önemli bulaşıcı hastalıklardandır. Bunlardan; özellikle çocuklar için önemli olan hastalıklar, hasta kişinin öksürük ve hapsirmasıyla çevreye yaydığı mikroplar aracılığıyla bulaşır, Tifo, dizanteri, kolera, bulaşıcı sarılık ve AIDS gibi hastalıklar ise daha çok su, besin ve kan yoluyla bulaşan hastalıklardır. Sıtma (alvriainckle) ve trahom (karasinek, 1c) sineklerin sokması, kuduz da hasta hayvanların (köpek, kedi gibi) ısırma ile bulaşır. Çağımızda insanlığı tehdit eden en önemli hastalıklardan biri de AIDS'tir. Bu hastalık vücudun başka hastalıklara karşı direncini azaltarak ölüme yol açar. Etkeni bir virüstür. Hem kan yoluyla hem de cinsel ilişki ile bulaşan bu hastalığın henüz tedavisi ve aşısı yoktur. AIDS hastalığına yakalanma riskinin en çok olduğu gruplar; güvenli cinsel ilişkisi olmayanlar, kan ürünleri kullanması gerekenler, uyuşturucu bağımlıları ve sağlık personelidir. Bu hastalıktan korunmak için; kan ürünleri kullanması gerekenler, mutlaka gerekli tahlilleri yapılmış kan ürünlerini tercih etmelidirler. Ayrıca kullanılan birtakım aletlerin (cerrahi, diş fırçası, manikür aletleri vb.) sterilize edilerek kullanılması gerekmektedir. Bunun yanında sağlıklı cinsel ilişki kurallarına uyulmalıdır, Çağımızda henüz tedavisi olmayan bir diğer önemli bulaşıcı hastalık da HEPATİT B (sarılık)'dir. Bu hastalık da kan yoluyla ve cinsel ilişki ile bulaşmaktadır. Bu hastalığa yakalananlarda, karaciğer yetmezliği ve karaciğer kanseri oluşma ihtimali yüksektir. Hepatit B'den korunmak için aşı yaptırmalı, test edilmemiş kan kullanılmamalı, tıbbî aletler sterilize edilerek kullanılmalıdır. Ayrıca bir defa kullanılan enjektörler atılmalı, güvenli cinsel ilişki ve tek eşlilik kurallarına uyulmalıdır (Sanır vd., 1976, s. 53-54).

2006 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

AIDS (Edinilmiş Bağışıklık Yetmezliği Sendromu) ilk olarak 1981 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde keşfedilmiştir. AIDS hastalığı tamamen vücut bağışıklık sistemi ile ilgili olduğundan, hastalığa sebep olan virüse HIV(vücut bağışıklık sistemi virüsü) adı verilmiştir. AIDS henüz tıp dünyasının kesin tedavisini bulamadığı bulaşıcı bir hastalıktır. Geçmişten günümüze kolera, kızamık, sıtma, ishal, tüberküloz, çiçek hastalığı gibi hastalıklar bütün dünyada milyonlarca insanın ölümüne neden olmuşlardır. İnsana geçen ve hastalık yapan

mikroplar, hasta insanın yakınında bulunan kişilere de kolayca bulaşabilmektedir. Böylece salgın hastalıklar meydana gelmektedir. Bir bulaşıcı hastalığın kısa sürede beklenen sayının çok üzerinde görülmesi hastalığı salgın hale getirir ." (Genç vd., 2006, s. 174). Kuş Gribinden korunmak için neler yapılmalıdır? başlığı altında ise şu cümlelere yer verilmiştir: "Hijyen kurallarına uyulmalı, eller sık sık bol su ve sabunla yıkanmalıdır. Kanatlı hayvan etleri ve yumurtaları iyice pişirdikten sonra tüketilmelidir. Hasta ve ölmüş hayvanlarla temastan kaçınılmalıdır. Ev hayvanlarınız varsa çocukların dokunmasına engel olunmalıdır. Kendiniz veya yakınlarınızla ilgili kuşku taşıyorsanız en yakın sağlık kuruluşuna başvurun (Genç vd., 2006, s. 179).

Şekil 14. Aşı olan bir çocuk. Genç E., Polat M., Başol S., Kaya N., Azer H., Gökçe S., Koyuncu M., Gök A., Yıldız A., Yılmaz D., Özcan A. (2006). *Sosyal Bilgiler 6*. Milsan.

Dünyada AIDS		
Dünyada 2005 yılı itibarıyla HIV / AIDS hastalığını taşıyan insan sayısı		Tahmini Değer (milyon)
	Yetişkin	38.0
	Çocuk	2.3
	Toplam	40.3
2005 yılında HIV bulaşan insan sayısı		Tahmini Değer
	Yetişkin	4.2
	Çocuk	0.7
	Toplam	4.9
2005 yılında AIDS hastalığında ölen insan sayısı		Tahmini Değer
	Yetişkin	2.6
	Çocuk	0.57
	Toplam	3.1
A Kaynağı: UNICEF İnternet Sitesi		

Şekil 15. AIDS hastalığına dair veriler. Genç E., Polat M., Başol S., Kaya N., Azer H., Gökçe S., Koyuncu M., Gök A., Yıldız A., Yılmaz D., Özcan A. (2006). *Sosyal Bilgiler 6*. Milsan

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Gençlerin korunması gereken bazı hastalıklar vardır. Daha fazla gençlik döneminde edinilen bu hastalıklar AIDS ve Hepatit-B'dir. AIDS, kan yoluyla bulaşan, vücudun başka hastalıklara karşı direncini kıran ve henüz tedavisi bulunamayan bir hastalıktır. AIDS, hastalıklı insanların kullandıkları enjektörlerle, cinsel temasla ve anneden bebeğine kan yoluyla bulaşır. Tedavisi olmadığı için ölümle sonuçlanır. Bu hastalığa yakalanmamak için test edilmemiş kan, başkalarının kullandığı enjektör kesinlikle kullanılmamalıdır. AIDS virüsü taşıyan annelerin, kesinlikle bebek yapmaları önlenmelidir. Hastalığın taşınma yolları konusunda halk bilinçlendirilmeli, gençler cinsel temas konusunda uyarılmalıdır. Hepatit-B hastalığı da tedavisi olmayan ve kan yoluyla bulaşan önemli bir hastalıktır. Hepatit-B hastalığı da kan nakli, kirli cerrahî aletlerin kullanımı ve aynı şırınganın başkalarında kullanılmasıyla bulaşır. Hastalık karaciğeri etkileyerek kansere yol açar. Henüz tedavisi bulunmayan bu hastalıktan korunma yolları da AIDS hastalığı gibidir." (Ercan ve Fidanay, 2000, s. 24). Kalıtım yoluyla geçen hastalıkların ortaya çıkması için anne ya da babanın veya her ikisinin de hastalık geni taşıması gerekir. Akraba evliliklerinde; eğer ailede kalıtsal bir hastalık varsa, bu hastalığın doğacak çocuklarda da görülme olasılığı yüksektir. Ayrıca akraba evliliklerinde çocukların, özürlü

olarak doğma oranlarının yüksek olduğu tıp doktorlarınca da kanıtlanmıştır (Ercan ve Fidanay, 2000, s. 25).

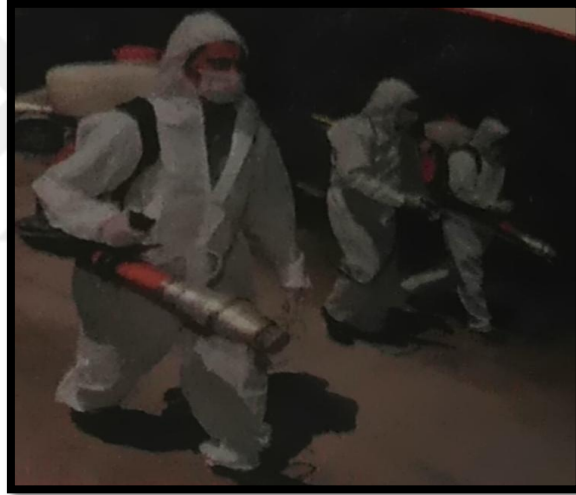
İnsanların geleceğini tehdit eden önemli etmenlerden biri, henüz tedavisi bulunmayan hastalıklardır. Bu hastalıkların en önemlileri; AIDS ve Hepatit B (Sarılık)'dır. AIDS, vücudun başka hastalıklara karşı direncini azaltarak ölüme yol açan bir hastalıktır. Hastalığa yol açan virüs kan alış verişı ve cinsel temasla bulaşır. Henüz aşısı ve tedavisi bulunamayan AIDS hastalığına yakalanma riski taşıyan gruplar vardır. Bunlar; kan ürünleri kullanması gerekenler, güvenli cinsel ilişkisi olmayanlar, sağlık personeli ve uyuşturucu bağımlılarıdır. AIDS hastalığından korunmak için özellikle risk grubunda olan insanların çok dikkatli olmaları gerekir. Kan ürünleri kullanması gereken herkes gerekli tahlilleri yapılmış kan ürünlerini almalıdır. Manikür, pedikür aletleri ile tıbbi aletler sterilize edilerek kullanılmalıdır. Başkasının kullandığı diş fırçasını kesinlikle kullanmamalıdır. Sağlıklı cinsel ilişki kuralına uyulmalıdır. İnsanların geleceğini tehdit eden bulaşıcı hastalıklardan biri de Hepatit B'dir. Halk arasında sarılık adı verilen Hepatit B hastalığı kan yoluyla ve cinsel temasla bulaşmaktadır. Hepatit B hastalığına yakalananlarda karaciğer yetmezliği ve karaciğer kanseri olma ihtimali yüksektir. Bu hastalıktan korunmak için tıbbi aletler sterilize edilmeden kullanılmamalıdır. Güvenli cinsel ilişki ve tek eşlilik kuralına uyulmalıdır. Test edilmemiş kan kullanılmamalı, her ihtimale karşı Hepatit B aşısı yaptırılmalıdır. İnsanlar arasında sıkça görülen başka bulaşıcı hastalıklar da vardır. Bu hastalıklar; kızamık, kabakulak, kızamıkçık, suçiçeği, boğmaca, tifo, dizanteri ve koleradır. Ancak bu hastalıkların tedavileri mümkündür. Her birinin aşısı da bulunmuştur. Gerekli önlemler alındıktan sonra hastalıktan kurtulma ihtimali vardır (Ercan ve Fidanay, 2000, s. 42-43).

2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İnsanlardan insanlara ve hayvanlardan insanlara taşınabilen bulaşıcı hastalıklar, toplumda çok sayıda kişiyi etkilemektedir. Kırım Kongo Kanamalı Ateşı (KKKA), kenelerin neden olduğu bulaşıcı bir hastalıktır. Keneler otlaklar, çalılıklar ve kırsal alanlarda yaşarlar. Hayvan ve insanların kanlarını emerek beslenirler ve taşıdıkları hastalıkları insanlara bulaştırabilirler. Keneler tarafından KKKA hastalığı bulaştırılan insanlar gerekli tedaviyi görmedikleri takdirde hayatlarını kaybederler (Komisyon, 2011, s. 182).

Şekil 16. Kırım Kongo Kanamalı Ateşi hastalığına neden olan bir kene. Komisyon (2011). Sosyal Bilgiler 6. Saray Matbaacılık.

Şekil 17. Kenelere karşı ilaçlama yapan ekip. Komisyon (2011). Sosyal Bilgiler 6. Saray Matbaacılık.

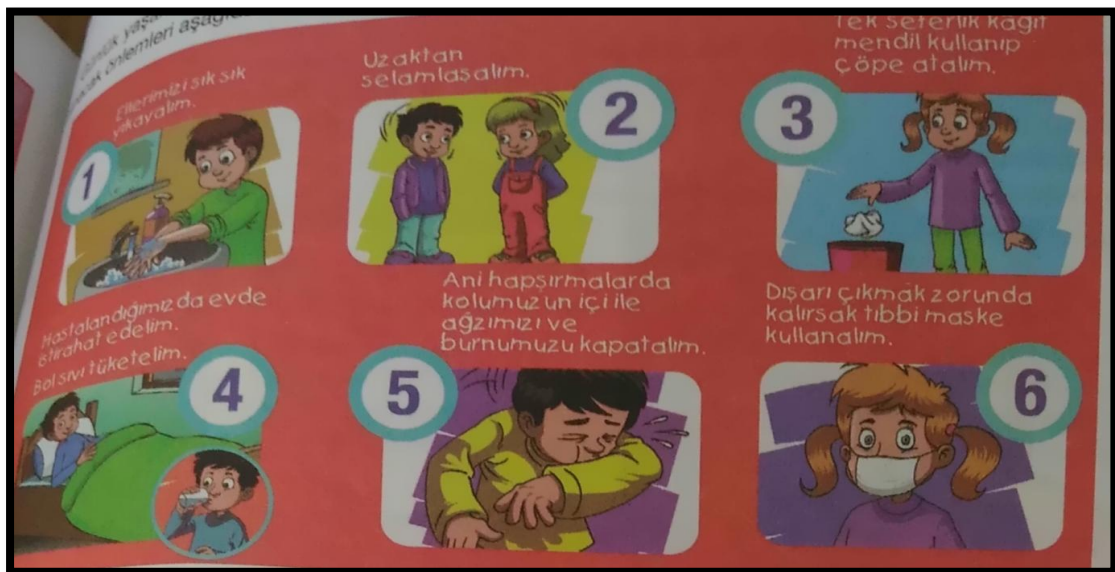
KIRIM-KONGO KANAMALI ATEŞİ VAKA VE ÖLÜMLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI (Türkiye, 2002-2009 Yılları)		
Yıllar	Vaka Sayısı	Ölüm
2002-2003	150	6
2004	249	11
2005	286	13
2006	436	27
2007	707	33
2008	1313	63
2009	1318	63

www.saglik.gov.tr

Şekil 18. Kırım Kongo Kanamalı Ateşi hastalığına dair veriler. Komisyon (2011). Sosyal Bilgiler 6. Saray Matbaacılık.

Grip, insandan insana ve hayvandan insana bulaşan virüslerin neden olduğu bulaşıcı bir hastalıktır. Kuş gribi, domuz gribi vb. çeşitleri olan bu hastalığın birçok ülkede yayılarak salgına dönüştüğü görülmüştür. Hastalığa karşı bağışıklık, hastalığın geçirilmesi ya da aşılama sonucu oluşur. Aşı, özellikle riskli gruplarda, ağır hastalık belirtileri ile seyredebilen ve ölüme yol açabilen grip salgınından korunmanın en geçerli yöntemidir. Salgın grip aşısı; gribin yayılmasını önlemek, ağır seyreden grip vakalarıyla oluşacak rahatsızlıkları ve ölümü engellemek, hastalık nedeni ile hastaneye yatış ve yoğun bakım yatak ihtiyacını azaltmak, toplumda verilmesi gereken zorunlu hizmetlerin kesintisiz sürdürülmesini sağlamak, gribe bağlı okul devamsızlığını, iş gücü kaybını ve ekonomik kayıpları önlemek açısından önemlidir

(Komisyon, 2011, s. 183).

Şekil 19. Grip hastalığında yapılması gerekenler. Komisyon (2011). Sosyal Bilgiler 6. Saray Matbaacılık.

2019 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Dünya Sağlık Örgütü sözcüsü, Ebola salgınının görüldüğü ülkelerdeki hastaların virüsü başka bölgelere taşımamasını engellemek için buralardaki ilgili kuruluşlarla iş birliği yapıldığını belirtti. Bu ülkelerdeki hükümetlerin salgının yaygın olarak görüldüğü yerlerde karantina alanları oluşturduğunu ifade eden sözcü, insanların ülkenin başka bölgelerine seyahat etmelerinin engellendiğini kaydetti. Dünya Sağlık Örgütü sözcüsü, karantinada tutulan insanların yiyecek ve temiz su gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğine işaret etti. Sözcü, Birleşmiş Milletler özellikle de Dünya Gıda Programı ile çalışarak bu insanların ihtiyaçlarının karşılanması için çaba sarf ettiklerini belirtti (Açıl vd., 2019, s. 114).

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Dünya Sağlık Örgütü ve UNICEF'in katkılarıyla T.C. Sağlık Bakanlığı, 5 yaş altı misafir çocuklar için bir aşı kampanyası başlattı. Aşı kampanyası kapsamında çocukların aşılanma durumlarının kontrol edilmesi ve eksik olan aşılarının yapılması planlanmaktadır. Aşılar, Sağlık Bakanlığı personeli tarafından ücretsiz olarak yapılacaktır. Bazı çocuklarda aşının tekrarlanması gerektiğinden aşı sonrasında verilen aşı kartı saklanmalıdır. İhtiyaç durumunda aşı kartıyla en yakın Kızılay sağlık merkezine gidilerek aşının devamı yaptırılabilir. Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan bu aşılar başta difteri, boğmaca, tetanos, çocuk felci, menenjit, kızamık, sarılık olmak üzere çocukların çeşitli hastalıklardan korunmasını sağlamaktadır." (Şahin, 2018, s. 28-29).

2006 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kuş gribi virüsü yurdumuzun birçok bölgesinde görülmeye başlandı. Bundan birçok vatandaşımız etkileniyor." (Genç vd., 2006, s. 13).

Hepatit	Çiçek
Difteri	Kızamık
Kolera	Sıtma
Menenjit	Tifo
Tifüs	Suçiçeği
Tüberküloz	Dizanteri

Şekil 21. Bazı bulaşıcı hastalıklar. Genç E., Polat M., Başol S., Kaya N., Azer H., Gökçe S., Koyuncu M., Gök A., Yıldız A., Yılmaz D., Özcan A. (2006). *Sosyal Bilgiler 6*. Milsan.

Salgın Hastalıklar: Bulaşıcı bir hastalığın bir yörede, bir ülkede veya bütün dünyada birden ortaya çıktıktan sonra süratle yayılarak çok sayıda insanın hastalanmasıdır. Salgın hastalıklar aniden oluşurlar, kısa sürede yayılarak çok sayıda insanı hastalığa çekerler. Aşağıda zaman içerisinde meydana gelen salgın hastalıklara ilişkin bilgiler yer almaktadır (Genç vd., 2006, s. 174).

Yıl	Yer	Hastalığın Adı	Etkileri
1407	İngiltere	Veba	30.000 kişi öldü.
1528	İtalya	Tifüs	21.000 kişi öldü.
1560	Brezilya	Çiçek	Birkaç milyon kişi öldü.
1672	Fransa	Veba	60.000 kişi öldü.
1826-37	Avrupa	Kolera	Bir yılda 900 000 kişi öldü.
1900	Çin ve Hindistan	Veba	3.000.000 kişi öldü.
1921	Hindistan	Kolera	500.000 kişi öldü.
1935	Uganda	Veba	2000 kişi öldü.

Şekil 22. Bulaşıcı hastalıklara ait veriler. Genç E., Polat M., Başol S., Kaya N., Azer H., Gökçe S., Koyuncu M., Gök A., Yıldız A., Yılmaz D., Özcan A. (2006). *Sosyal Bilgiler 6*. Milsan.

Bulaşıcı hastalıklarda bazı belirtiler vardır ki hemen hemen bütün hastalarda bulunur: Bunlar; ateş, hâlsizlik, iştahsızlık, baş ağrısı ve genel vücut ağrısıdır. Bulaşıcı hastalıklardan korunmak için genel olarak temizliğe önem vermek gerekir. Bunun yanında hastalıklardan korunmak için

geliştirilen aşılarda da vardır. Ayrıca penisilin ve benzeri antibiyotikler bakterilere karşı etkilidir. Geçmişte milyonlarca insanın ölümüne neden olan bulaşıcı hastalıklara karşı bilim adamları etkili aşı ve tedavi yöntemleri geliştirmişlerdir. Tıp alanındaki bu keşif ve çalışmalar milyonlarca insanın hayatını kurtarmıştır. Yukarıdaki salgın hastalıklardan ölenler düşünüldüğünde geliştirilen bir aşı ve ilâcın tüm dünya insanların faydasına olduğu görülmektedir. Günümüzde de pek çok hastalığın tedavisi için aşı geliştirilmesi çabaları devam etmektedir. Bu aşılarda geliştirilmesiyle milyonlarca insanın hayatını tehdit eden hastalıklar tedavi edilebilecektir (Genç vd., 2006, s. 174).

2000 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Günümüzde AIDS (Edinilmiş Bağışıklık Yetmezliği Sendromu) ve sarılığın bir çeşidi olan Hepatit B gibi bazı hastalıklarda en değerli varlığımız olan gençliği tehdit etmektedir. AIDS sağlıklı olan bireylere HIV adı virüsün bulaşması sonucu ortaya çıkan bir hastalıktır. Hastalık, insanların başka hastalıklara karşı direncinin zayıflamasına ve ölüme neden olmaktadır. HIV virüsü kan nakli ve cinsel ilişki yoluyla bulaşmaktadır. Ayrıca, virüsü almış bulunan annelerden gebelik veya doğum sonrasında bebeğe geçmektedir. AIDS'in tedavisi mümkün değildir. Bu hastalıktan korunmak için cerrahi aletler iyi sterilize edilmelidir. AIDS virüsü taşıyan annelerin çocuk yapmaması gerekir. AIDS'ten korunmak için yapılacak en önemli şey gençleri hastalığın bulaşma yolları konusunda bilgilendirmek ve korunmalarını sağlamaktır. Son derece bulaşıcı olan bir başka hastalık hepatit B'dir. Hepatit B, HBX adlı bir virüsün bulaşması sonucu ortaya çıkmaktadır. Karaciğer kanseri genellikle bu kişilerde görülmektedir. Hepatit B, AIDS'ten çok daha bulaşıcıdır. Hepatit B kan nakliyle, steril olmayan cerrahi aletlerle, aynı şırıngaların birden çok kişide kullanılmasıyla ve cinsel ilişkiyle bulaşmaktadır. Ayrıca, virüsü almış bulunan annelerden gebelik veya doğum sonrasında bebeğe geçmektedir. Tedavisi olmayan bu hastalığın aşısı vardır. Aşı %97 koruma sağlamaktadır. Ama zararlı yan etkileri de bulunmaktadır. Bu nedenle, genellikle HBV virüsü alma olasılığı yüksek olan kişiler dışındakilere önerilmemektedir. Gençlerimiz bu konuda aydınlatılmalı ve koruma yolları kendilerine öğretilmelidir (Şahin vd., 2000, s. 32).

4.1.1.8. Sağlık İçin Çalışanlar

1976 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Köylerimiz nüfusları az olan yerleşim yerleri olduğu için pek çoğunda hastane veya sağlık ocağı gibi kurumlar yoktur. Bu bakımdan ihtiyaç duydukları anda doktor, hemşire, sağlık memuru ve ebe gibi sağlık personelinin istifade etmeleri mümkün değildir. Bu gereksinimleri için en yakın kasaba veya kente gitmeleri gerekmektedir. Bu durum hemen müdahale edilmesi gereken hastalar için olumsuz sonuçlara yol açabilir, özellikle anne ve çocukların, doğum anında ve sonrasında bir sağlık personeli kontrolünde olmamaları ölümlere neden olabilmektedir (Sanır vd., 1976, s. 113).

1986 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İşçiler, iş kazalarına ve hastalıklara karşı, Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından sigorta edilirler. Bu kurum, hastalanan ve iş kazasına uğrayan işçileri kurtarmak, tedavi ettirmek, onları yeniden çalışabilecek duruma getirmek için her türlü çareye başvurur. Sosyal Sigortalar Kurumu, geçici ve sürekli olarak iş göremez duruma düşmüş olan işçilerin ve ailelerinin geçimlerini sağlar. Herhangi bir nedenle ölen işçinin ailesine ve çocuklarına aylık bağlar (Sanır vd., 1986, s. 111).

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Ülkemizdeki ücretsiz sağlık hizmetleri de aileye yönelik sosyal hizmetler arasında yer alır. Bu hizmet, daha çok kırsal kesimde yaşayan ve sosyal güvenlikleri olmayanları kapsar. Vatandaşlar, yeşil kart da dediğimiz muhtaçlık belgesi ile sağlık hizmetlerinden karşılıksız olarak yararlanabilirler." (Şenünver vd., 1999, s. 18).

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlıklı bir toplumun oluşabilmesi için devlet gerekli tedbirleri alır Anayasaca belirtildiği gibi (56. ve 57. madde) devlet halk sağlığını korumak için çeşitli çalışmalar yürütür. Hastaneler, sağlık ocakları, dispanserler açar. Bu kurumlarda hizmet verecek sağlık personelinin yetiştirilmesi için eğitim çalışmaları yürütür. Ülkemizde sağlıklı ve mutlu toplumun oluşabilmesi için kurulan birçok sivil toplum örgütü vardır. Bu örgütler yürüttükleri eğitim çalışmalarıyla insanları bilgilendirirler. Böylece bireyler edindikleri bilgi ve deneylerle sağlıklı bir yaşam sürdürebilirler (Karagöz vd., 2005, s. 138).

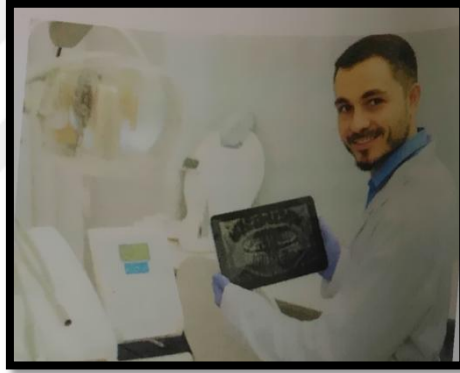
2019 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Ahmet Amca, yaklaşık bir hafta, kendisini iyi hissetmiyordu. Vücudundaki sebebini bilemediği ağrılar yüzümü morali de bozulmuştu. Üstelik çevresindekilerin doktora gitmesi gerektiği konusundaki tavsiyelerini de dikkate almıyordu. Sonunda ısrarlara dayanamayan ve Alo 182'yi (Merkezi Hekim Randevu Sistemi) arayan Doktor Nuri Bey muayene olmak için randevu aldı. Ertesi gün hastaneye gitti. Ahmet Amca, içeri girdiğinde bir önceki hastanın sonuçlarına bakan doktor, elindeki kâğıtları kenara bıraktı; Ahmet Amca'ya gülümseyip ondan oturmasını rica etti. Yaşlı adamın hâl hatırını sordu. Muayene ettikten sonra "Merak etme amcacığım şu ilaçları kullanırsan ve tavsiyelerime uyarsan ağrıların geçecek."dedi. Doktorun Ahmet Amca'nın rahatsızlığı ile ilgilenmeden önce kendisinin hâl hatırını sorması, kısa süreliğine de olsa onunla sohbet etmesi, güler yüzü, samimi tavrı, yaşlı adamın daha hastaneden çıkmadan kendini iyi hissetmesini sağlamıştı. İlaçlarını alıp evine giderken kendi kendine söyleniyordu: "Deseler inanmazdım. Daha doktoru görünce ağrılarım hafiflemeye başladı. İlaçları da kullandım mı iyileşirim artık."Mutlu bir şekilde evine dönen Ahmet Amca, verilen ilaçları tam zamanında kullanmaya her zamankinden daha çok dikkat etti. Doktorun tavsiyelerine de harfiyen uydu. Kısa süre sonra ağrıları azalmış, rahatlamıştı (Gültekin vd., 2019, s. 12).

2019 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İbn-i Sina (980-1037), Tıbbın Üstadı ünlü tıp bilimcisi ve filozoftur. Küçük yaştan itibaren tıp ve eczacılık konusunda iyi bir eğitim almıştır. Daha on altı yaşında iken dönemindeki birçok doktor onun bilgisinden faydalanmıştır. Henüz on sekiz yaşındayken Samani hükümdarının hastalığını tedavi edince kendisine büyük hediyeler verilmek istenmiştir. O ise sadece sarayın kütüphanesinden faydalanmak istediğini söylemiştir. Henüz mikroskop keşfedilmeden önce canlı mikroplardan bahsetmiştir. "Tıbbın Kanunu" isimli kitabı 500 yıl boyunca Avrupa'da tıp alanında başvuru kitabı olarak kullanılmıştır. Tıp alanının yanında felsefe, astronomi, matematik, fizik, kimya gibi alanlarda da çalışmalar yapmıştır. İbn-i Sina ünlü bir dil âlimi ile yaptığı münazara sırasında kendisinin dil konusunda yetersiz olduğunu söylenmesine çok üzölmüştür. Bunun üzerine üç yıl çalışan İbn-i Sina tekrar yapılan bir münazarada kendisini küçümseyen kişiye üstünlüğünü kabul ettirmiştir (Göltekin vd., 2019, s. 136).

2019 yılı kitabında mesleklerle ilgili şu görsellere yer verilmiştir: (Göltekin vd., 2019, s. 180).

Şekil 23. Sağlık personeli. Göltekin G., Akpınar M., Nohutcu M., Özerdoğan P. Aygün S. (2019). *Sosyal Bilgiler 7*. Başak

Şekil 24. Doktorlar. Göltekin G., Akpınar M., Nohutcu M., Özerdoğan P. Aygün S. (2019). *Sosyal Bilgiler 7*. Başak

2019 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Tıp Mühendisi: Tıp alanındaki teknolojik gelişmeler tıp mühendislerine olan ihtiyacı artırmıştır. Sağlık alanında karşılaşılan sorunların çözümü ve gereksinimlerinin karşılanması için gerekli tanı, tedavi ve araştırma amacıyla kullanılan aygıt ve biyomalzemelerin geliştirilmesi ve verimli kullanılmasını hedefleyen bir mühendislik dalıdır. Analiz ve tasarım yapabilen yaratıcı düşünen matematik zekâsı yüksek olan kişiler tıp mühendisi olabilirler (Gültekin vd., 2019, s. 182).

Şekil 25. Tıp alanında çalışmalar yapan bilim insanları. Gültekin G., Akpınar M., Nohutcu M., Özerdoğan P. Aygün S. (2019). *Sosyal Bilgiler 7*. Başak

2019 yılı kitabında İbn-i Sina ile ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

980 yılında Özbekistan'ın Buhara şehrinde doğdu. El-Kanûn fi't-tıb (Tıpta Kanun) adlı, beş ciltten oluşan ansiklopedik bir kitap yazdı. Bu kitap; Doğu'da XIX. yüzyıla, Batı'da XVI. yüzyılın sonuna kadar ders kitabı olarak okutuldu ve Latinceye on kez çevrildi. Bedeni parmakla sertçe yoklayarak iç hastalıklarını tespit etme metodunu buldu. Ameliyatlarda kullanılmak üzere bazı aletler geliştirdi. Ruhi tedavi yöntemleri ile ilgili çalışmalar yaptı. Akıl hastaları, Avrupa'da karanlık deliklerde, mağaralarda ağır zincirlerle bağlanırken; hastanın müzik dinleyerek ve sevdikleriyle bir araya gelerek tedavi olacağını açıkladı (Açıl vd., 2019, s. 129).

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlık sorunu yaşayan bireyler diğer yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanabilir. Sağlıklı bir yaşam sürmek hepimizin en büyük dileğidir. Ne var ki zaman zaman çeşitli sağlık sorunlarıyla karşılaşabiliriz. Bazen hasta oluruz bazen düşer bir yerimizi incitiriz bazen doğuştan gelen sağlık problemleri söz konusu olabilir. Böyle durumlarda önce en yakınımızda bulunan sağlık kuruluşuna giderek alanında uzman doktorlara muayene olmalı, doktorun

önerdiği tedavi yöntemlerini uygulamalıyız. Aile sağlığı merkezleri, tıp merkezleri ve hastaneler sağlık ihtiyacımızı karşılayan kurumlara örnektir. Ülkemizde sağlık alanında hizmet veren kurumlar T.C. Sağlık Bakanlığı'na bağlıdır (Şahin, 2018, s. 156).

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İnsanlar ani bir hastalık veya kaza durumunda Acil Yardım Merkezini ararlar. İmdat çağrısını alan Acil Yardım Merkezi çalışanları da olay yerine gelerek onların hayatını kurtarırlar. Ancak bazı sorumsuz kişiler gereksiz yere 112'yi arayarak bu merkezde çalışanları meşgul ediyorlar. İnsanlar dürüstlüğü aykırı bu hareketleriyle başka insanların hayatlarını tehlikeye atıyorlar. Belki de gereksiz aramalarının yol açtığı gecikme nedeniyle bir hastanın hayatını kaybetmesine neden oluyorlar (Tüysüz, 2018, s. 117).

Şekil 26. 112 hattı meşguliyetini anlatan afiş. Tüysüz S. (2018). Sosyal Bilgiler 4. Tuna

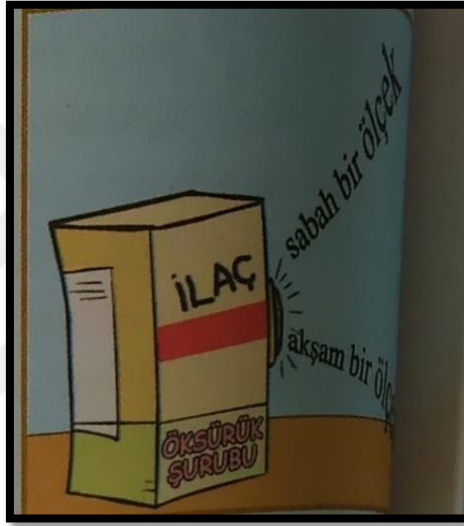

Şekil 27. 112 hattında çalışan bir personel. Tüysüz S. (2018). Sosyal Bilgiler 4. Tuna

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İlaç kutularının içindeki tanıtıcı yazılarda o ilacın özellikleri nasıl kullanılacağı belirtilir. Eczacılar da kutuların üzerine ne zaman ve ne kadar kullanılacağını yazarlar. Böylece ilaçlarını en doğru biçimde kullanmaları konusunda yardımcı olurlar. Ancak bütün bu uygulamalar bazı

durumlarda yetersiz kalabilir. Çünkü hasta okuma yazma bilmeyen veya görme engelli olabilir. Bu insanlar ilaç kutusundaki uyarı ve açıklamaları okuyamazlar. Böyle olunca da ilacı yanlış kullanıp zarar görebilirler. Ben böyle durumların yaşanabileceğini düşünerek yeni bir ürün tasarladım. Okulumuzda düzenlenen proje yarışmasına da “Konuşan İlaç Kutusu” adını verdiğim bu ürünle katıldım. Her yıl yaz mevsiminde insanlar serinlemek için denizlere, havuzlara ve göllere giriyorlar. Ancak ne yazık ki bilgisizlik ve dikkatsizlik nedeniyle pek çok insan boğularak hayatını kaybediyor. Ben tasarladığım bileklik ile bu üzücü olayları en aza indirmek istedim. “Cankurtaran Balon” adını verdiğim bu bilekliğin içinde balona bağlı küçük bir gaz tüpü bulunuyor. Boğulma tehlikesiyle karşılaşan kişi bilekliğin üzerindeki kolu çektiği anda tüpten çıkan gaz genişerek balonu dolduruyor. Hızla şişen balon, sahibini hızla suyun yüzeyine çıkararak boğulmaktan kurtarıyor (Tüysüz, 2018, s. 112).

Şekil 28. Konuşan İlaç Kutusu. . Tüysüz S. (2018). Sosyal Bilgiler 4. Tuna

Şekil 29. Cankurtaran Balon. . Tüysüz S. (2018). Sosyal Bilgiler 4. Tuna

2017 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İbn-i Sina (d: 980-0:1037) Avrupa’da “Avicenna”(Avisenna) adıyla tanınan İbn-i Sina farklı bilim dallarında eserler vermiş çok yönlü bir insandı. Daha 16 yaşındayken tıp alanında çalışmalar yapmaya başladı. Tıp alanında çalışmalarının yer aldığı “El Kanun fi’tTıb” isimli eseri Avrupa’da XVII. yüzyıla kadar tıp eğitiminde kullanıldı. Bir başka eseri olan “Şifa” ise felsefeden, matematik ve fiziğe kadar bilimlerin yer aldığı bir ansiklopediydi. (Ünal vd., 2017, s. 105).

Şekil 30. İbn-i Sina. Ünal F., Özdemir H., Ünal M., Evirgen Ö., Dağ Ö., Kutay S. (2017). Sosyal Bilgiler 7. Başak.

2007 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Aklıma çocukken aynada çok çirkin görünen dişlerim ve çok çektiğim diş ağrıları geldi. Birkaç gün hiçbir şey yiyememiş, sadece süt içebilmişim. Ben de bu problemten yola çıkarak küçük çocuklara diş fırçalama alışkanlığı kattırarak alarmlı bir diş fırçası tasarlama kararı aldım ve hemen çalışmaya başladım (Kolukısa vd., 2007, s. 137).

Şekil 31. Dişini fırçalayan çocuk. Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları.

2011 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Ben sağlık hizmetleri konusunda bir araştırma yaptım. Çalışmam sonucunda sağlık kurumlarının toplumun sağlık ihtiyaçlarını karşılamasının çok önemli olduğunu gördüm." (Başol vd., 2011, s. 131).

Belediyenin görevleriyle ilgili olarak 1972 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Hastaneler, dispanserler açmak; buralarda fakir hastalara bakmak ve tedavi etmek. Salgın ve bulaşıcı hastalıklarla savaşta, hükümetlerle birlikte çalışmak." (Tekışık, 1972, s. 84).

1980 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü: Bu dairenin başında sağlık müdür bulunur. Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü, ilde sağlık işlerini salgın ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemeye çalışır, halkın aşılanmasını sağlar. Hastahaneleri, dispanserleri ve eczaneleri denetler. Tiyatro, okul ve fabrika gibi toplu yaşama yerlerinde gerekli sağlık tedbirlerinin alınmasını sağlar (Tekışık, 1980, s. 22).

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kemal dün sınıfta hastalandı. Okul idaresi annesine haber verdi. Annesi ile sağlık ocağına gitti. Muayene için sağlık karnesini doktora verdi. Burada doktor, hemşire ve sağlık memurunu gördü. Bu kişilerin daha önce aşı yapmak için okula gelen görevliler olduğunu hatırladı. Doktor kendisini hastaneye sevk etti. Hastanede poliklinikleri, ameliyathaneleri ve röntgen odalarını gördü. Yapılan tetkikler sonunda, doktor, tedavisi için gerekli ilaçları reçeteye yazdı. Evlerine dönerken eczaneden ilaçlarını aldı. Doktorun tavsiyelerine uydu ve kısa sürede iyileşti (Tekerek vd., 2005, s. 139).

Şekil 32. Hastane bahçesi. Tekerek M., Kaya N., Alıç M., Yılbat B., Yıldırım T., Koyuncu M., Ulusoy K. (2005). *Sosyal Bilgiler 4*. Feza Gazetecilik A.Ş.

2012 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Ben doktorum. Uzun yıllar süren zor bir eğitimden geçtim. Aslında bilim günden güne geliştiği için eğitim sürecim hiçbir zaman sona ermedi. Uzmanlık alanım çocuk hastalıkları. Çalışma koşullarımız zor olsa da insanların dertlerine çare bulmaya çalıştığım için mesleğimi seviyorum. İnsanlar genelde hastalıkları ilerleyince bize gelirler. Oysa düzenli sağlık kontrolleri yaptırıp kendilerine dikkat etseler daha sağlıklı bir toplum oluruz. Sağlık sektöründe benden başka kimler çalışıyor olabilir? (Kaya vd., 2012, s. 100).

2012 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Merhaba. Ben Altınova Mahallesi Aile Sağlığı Merkezinde görevli bir hemşireyim. Burada bir doktor, dört hemşire görev yapıyor. Zaman zaman okullarınızda bizleri aşı yaparken görüyorsunuzdur. Aile sağlığı merkezlerinin amacı temel sağlık hizmetlerini sunmaktır. Hastaneler, nüfusun fazla olduğu yerlerde (il ve ilçelerde) kurulan kuruluşlardır. Devlet hastanelerinin yanında özel hastaneler de vardır. Hastanelerde röntgen cihazları ameliyat odaları vs. bulunur. Diş hastalıkları, çocuk hastalıkları ve hastalıkların tedavisinde uzmanlaşmış doktorlar görev yaparlar." (Kaya vd., 2012, s. 131).

şekil 33. Tansiyonu ölçülen hasta. Kaya M., Dağ Ö., Koçak E., Yıldırım T., Ünal M. (2012). *Sosyal Bilgiler 4*. Dergah Ofset

Şekil 34. Diş hekimine gelmiş çocuk. Kaya M., Dağ Ö., Koçak E., Yıldırım T., Ünal M. (2012). *Sosyal Bilgiler 4*. Dergah Ofset

2012 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Toplumun temel ihtiyaçlarından biri de sağlıktır. Sağlık hizmetleri her yurttaşın aldığı hizmetlerdendir. Bu hizmeti en iyi şekilde vermek isteyen devletimiz, çeşitli sağlık kurumları kurmuştur." (Kaya vd., 2012, s. 128).

Şekil 35. Diş hekimi. Kaya M., Dağ Ö., Koçak E., Yıldırım T., Ünal M. (2012). *Sosyal Bilgiler 4*. Dergah Ofset

2012 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Sağlık Bakanlığı: Yurttaşların hayatını her bakımdan sağlıklı sürdürmesini sağlar ve toplum sağlığını korur." (Kaya vd., 2012, s. 155).

2007 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Hastaneler önemli sağlık kurumlarımızdır. Hastanelerde uzman doktorlar, hemşireler, ebeler, sağlık memurları bizlerin sağlığı için çalışırlar. Hastalandığımızda hastaneye gider, muayene ve tedavi oluruz. Hastanelerde has-

talar ya da yaralılar bazen ayakta bazen de yatarak tedavi edilirler." (Kolukısa vd., 2007, s. 148).

2007 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlık işleri Müdürlüğü, belediyemiz sınırları içerisinde belediyemize ait tüm mediko-sosyal hizmetlerin eksiksiz olarak yerine getirilmesini sağlar. Bu görevleri şu şekilde sıralayabiliriz: Belediyemiz sınırları içinde ikamet eden belde halkına sağlık hizmeti vererek koruyucu sağlık hizmetlerini geliştirmek. Açtığımız poliklinikler aracılığıyla belde halkına ve emeklilere poliklinik hizmeti sunmak. İlçe sınırları içinde faaliyet gösteren esnafların denetimini yaparak üretilen ve satılan gıda maddelerinin denetimini sağlamak. Bu ürünlerin hijyenik koşullarda halka arz edilip edilmediğinin kontrolünü yapmak. İlçemizde vefat eden kişilerin cenaze ve defin işlerini yapmak. Çevre sağlığı, gürültü, çevre kirliliği, su gibi konularda gerekli denetimleri yapmak (Kolukısa vd., 2007, s. 173).

Şekil 36. Sağlık çalışanları. Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). *Sosyal Bilgiler 6*. A Yayınları.

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı: Yurttaşların sağlık ve sosyal yardım işleriyle uğraşır. Bunun için hastahaneler ve sağlık ocakları açar, yurttaşların hastalıklardan korunmasına ve hastaların tedavisine çalışır. Doktor, hemşire, sağlık memuru ve ebe yetiştirir. Halkımıza büyük zararlar veren bulaşıcı hastalıklarla savaşıır. Doktorların, özel hastahanelerin ve ilaç yapan

laboratuarların çalışmalarını denetler. Doğumevleri ve çocuk bakımevleri açar. Yangın, deprem ve sel felaketlerine uğrayanlara ve yoksullara yardım eder. (Tekışık, 1990, s. 166).

1974 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay: Bu en eski sosyal yardım kurumumuz, Osmanlı Devleti zamanında kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda yaralı ve hasta askerlere bakmak, aç ve yoksul kalan halka yardım etmek suretiyle çok önemli hizmetlerde bulunmuştur. Kurtuluş Savaşı'nda açtığı hastanelerle yaralı askerleri iyi etmeye çalışmış, düşman istilâsı karşısında memleketlerini den ayırmak zorunda kalan ailelere yardım etmiştir. Kuraklık, deprem, sel, yangın gibi felâketlere uğrayan vatandaşlarımızı güç durumdan kurtarmak için büyük çaba göstermiştir. Bu çok yararlı kurumumuzun merkezi Ankara'dadır. İllerde, ilçelerde, bucaklarda ve hatta köylerde bile şubeleri vardır. Savaşta ve barışta felâkete uğrayacak olan vatandaşların en önce yardımına koşacak olan Kızılay'dır. Kızılay şu yardımları yapar: Savaşta yaralılara bakar. Onların iyi olmaları için her türlü tedbiri alır. Asker ailelerine yardım eder. Esirlere ve göçmenlere barınacak yer sağlar; yiyecek, giyecek verir. Deprem, sel, yangın, kuraklık gibi felâketlere uğrayanlara yiyecek, giyecek, ilâç, çadır gönderir. Para yardımı yapar. Yoksul ve düşkünlere sıcak yemek verir, kışın odun ve komili dağıtır. Kızılhaç ile işbirliği yaparak, dünyanın diğer yerlerinde felâkete uğrayanların yardımına koşar. Kızılay, felâkete uğrayanlara derhal yardım yapabilmek için depolarında ilâç, çadır, battaniye ve diğer yardım gereçleri bulundurur. Kızılay giderlerini yardım seven vatandaşların bağışlarından, hükümetin yaptığı yardımlardan, bayramlarda dağıttığı rozetlerle, tebrik kartlarına ve mektuplara yapıştırılan Kızılay pullarından, oyun kâğıdı satışından elde edilen paralarla karşılar. Okullarımızın hemen hepsinde, Kızılay Gençlik Kolu vardır. Bunların gelirlerinin bir bölümü de Kızılay'ın gelirine katılır (Akşit ve Sanır, 1974, s. 68).

1974 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yeşilay: Alkollü içkiler insan sağlığı üzerinde büyük zararlar yapar. Milleti felâkete sürükleyebilir. Cinayetlerin çoğu sarhoşlukla işlenir. İçki kullananların sayısını azaltmak ve içkiye alışmayı önlemek amacıyla şehir ve kasabalarda Yeşilay Dernekleri kurulmuştur. Bu dernekler, memleket gençliğini korumak amacıyla konferanslar ve temsiller düzenler. Sinemalardan, dergilerden, gazetelerden yararlanarak içkinin zararlarını anlatmaya çalışır. Veremle Savaş Demeği: Verem tehlikeli ve bulaşıcı bir hastalıktır. Başlangıçta tedavisi kolaydır. Hastalık ilerledikçe kurtulmak güçleşir. Vereme tutulmamak için veremli hastalarla temas etmemek, iyi besin almak, temiz havada ve güneşli yerlerde oturmak gereklidir. Ayrıca koruyucu birey olarak gençlere, B.C.G. aşısı yapmak çok yararlıdır. Bugün devletin önemle ele aldığı bu aşı sayesinde birçok kimseyi veremden korumak mümkün olmaktadır. Aşı vereme karşı dayanıklılık sağlar. Her yıl binlerce vatandaşımız veremden ölmektedir. Bu korkunç hastalığın önüne geçmek için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı çok çalışmaktadır. Ayrıca bilgili ve değerli vatandaşlarımız il merkezlerinde Savaş Dernekleri kurarak bu hastalık ile

savaşmaktadır. Veremle Savaş Demekleri halka veremden korunma yollarını gösterir; gezici röntgenlerle halkı ve öğrencileri muayene ettirir. Zayıf görülenlerin durumunu kendilerine ve ailelerine bildirir ve sanatoryumlar açar. Öğrencilere ve halka B. C. G. aşısı yapan çok yararlı bir kurumdur. Türk Kanseri Savaş Demekleri: Çok tehlikeli bir hastalık olan kanserle savaşmak için kurulmuş yeni bir dernektir. Başlangıçta tedavisi mümkün olan bu hastalık hakkında halka aydınlatıcı bilgi verir. Bu hastalığa tutulmuş olanları iyi etmeye çalışır. Bu amaçla dispanserler açar. Halkımız, bu derneğe geniş ölçüde yardım etmelidir (Akşit ve Sanır, 1974, s. 70).

1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Çeşitli adlarla anılmış olan bu kurum, 1868 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Atatürk, bu kurumun adını 1935 yılında Kızılay Derneği olarak değiştirmiştir. Kızılay insanlar arasında hiçbir fark gözetmeksizin her türlü zor şartlarda yardıma koşar. Savaşta ve barışta, yurt içinde ve yurt dışında felaketlere uğrayanlara yardım eder. İnsan toplulukları arasındaki dostluk ve barışın sağlanmasına yardımcı olur. Bunun yanında Dünya Kızılay - Kızılhaç Birliği ile iş ve amaç birliği yapar. Kurumun gelir kaynakları; üye aidatları, dernek yayınları, vatandaşların yaptığı bağış ve yardımlarıdır. Ayrıca bazı malların satımından elde edilen paralar ile kuruma ait binaların kiralari gelir kaynağıdır. Bu eski sosyal yardım kurumu olan Kızılay, yurdumuzun bütün il ve ilçelerle teşkilatlanmıştır. İl ve ilçe merkezlerinde şubeleri ve kan merkezleri bulunmaktadır. Her yıl 29 Ekim - 4 Kasım tarihleri arasında Kızılaycılık fikrini yaymak ve geliştirmek amacı ile Kızılay Haftası kutlanmaktadır (Göndermez, 1993, s. 184).

Şekil 37. Kızılay personeli. Göndermez A. (1993). *Sosyal Bilgiler 4*. Gaye.

Şekil 38. Kızılay çadırları. Göndermez A. (1993). *Sosyal Bilgiler 4*. Gaye.

1994 yılı kitabında Şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay: Kızılay, yurdumuzda çok eski yıllarda kurulmuş bir yardım kurumudur. Yardımsever vatandaşların bağışları, oyun k ğıtlarının, röntgen filmlerinin, bağışlanan kanların ve kurban derilerinin satışından elde edilen k rlar Kızılay'a gelir sağılar. Ayrıca maden suyu ve sodası satışları, dernek yayınlarının gelirleri, binalarından sağılanan kiralar da Kızılay'ın gelirlerindendir. Belli zamanlarda düzenlenen çeşitli konserler; defileler ve piyangolar da gelir kaynaklarıdır. Kızılay kara gün dostumuzdur. Hem savaşta hem barışta bizimle beraberdir ( g n, 1994, s. 141).

Şekil 39. Kızılay yardımı.  g n V. (1994). *Sosyal Bilgiler 2. Yıl*.  g n Yayınları.

1993 yılı kitabında Şu ifadelere yer verilmiştir:

Alkollü içkiler, sigara ve uyuşturucu maddeler sağılığımıza zararlıdır. Bu yüzden binlerce kişi hastalanır, sakat kalır ve ölür. Aileleri perişan olur.   kiye ve uyuŐturucuya alışanlar çalışamaz

hâle gelirler. Cinayetlerin çoğu sarhoşluk hâlinde iken işlenir. Trafik kazalarının da çoğunu içkili sürücüler yapar. Yeşilay, vatandaşları alkollü içkilerden, uyuşturucu ve sigaradan kurtarmak amacıyla 1920 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Yeşilay'a üye olanlar içki, sigara ve uyuşturucu kullanmazlar. İnsanları bu zararlı alışkanlıktan vazgeçirmeye çalışırlar. Gazete, dergi, radyo ve televizyon aracılığı ile içkinin, sigaranın ve uyuşturucunun zararlarını halka anlatırlar. Alkollü içki yerine memleketimizin güzel kokulu meyve sularını içmelerini öğütlerler. Her vatandaşın beden ve ruh sağlığı içinde hayatım sürdürmede devletin önemli görevleri vardır. Sağlığa zararlı uyuşturucuların satışını yasaklar. Üretenlere, satanlara ve kullananlara büyük cezalar verir. İçki alışkanlığının hastalık hâline gelmesini önler. Böyle kişilerin tedavi olmasını sağlar. Yeşilay Kurumu, devleti bu çalışmalarında destekler ve çalışmalarına yardımcı olur (Öğün, 1993, s. 143).

4.1.2. Temizlik

Bu tema; *Kişisel Bakım, Evde Temizlik, Okulda Temizlik, Çevre Temizliği* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde temizlik temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.1.2.1. Kişisel Bakım

1985 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Türk, temizdir. Dedelerimiz, "Temizlik imandadır." demişler; her şehirde ve kasabada, hatta birçok köyde güzel hamamlar yaptırmışlardır. Giyeceklerini, evlerini ve ev eşyasını, eski de olsa, temiz tutmayı bilmişlerdir." (Sanır vd., 1985, s. 227).

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Temizlik, Türk milletinin bir özelliğidir. Bununla ilgili ne güzel atasözlerimiz vardır. Bu güzel özelliğimizi sürdürmek görevi bize düşer. Bizden küçüklere de bu alışkanlığı kazandırmalıyız. El, yüz, vücut temizliği bizim sağlıklı büyümemizi sağlar." (Komisyon, 1990, s. 242).

1999 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlıklı toplumlar, sağlıklı bireyler oluşturur. Bireylerin sağlıklı olmasının ilk şartı, temizliktir. Temizlik, çocukluk çağında kazandırılması gereken bir alışkanlıktır. Çocuklara sağlık ve temizlikle ilgili güzel alışkanlıklar kazandırmak ailenin görevidir. Bu konuda okulda verilen eğitimin de büyük önemi vardır. Temizlik, Türk milletinin bir özelliğidir. Bu güzel özelliğimizi sürdürme görevi bize düşer. Bizden küçüklere de bu alışkanlığı kazandırmalıyız. Herkes evini, evde kendine ait yeri, evin tuvaletini, banyosunu, lâvabosunu temiz tutmalıdır. El, yüz, vücut temizliği, sağlıklı büyümemizi sağlar (Şenünver vd., 1999, s. 20).

1972 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Türkler çok eskiden beri evlerinin, çevrenin, vücudun, giyeceklerin ve yiyeceklerin temizliğine önem vermişlerdir. Kurdukları şehir ve kasabalarda suyu, hamam, çeşme ve kanalizasyonlar yapmışlardır. Evlerinde, banyo yapmak için yerler bulunur. Türk kadınları evlerinin temizliğine çok dikkat ederler." (Tekışık, 1972, s. 227).

4.1.2.2. Evde Temizlik

1984 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Evler Kullanışlı ve Sağlığa Uygun Olmalıdır: Oturma, misafir ve yatak odaları, mutfak, banyo, tuvalet ayrı ayrı yerlerde bulunmalıdır. Her odanın eşyaları yerli yerine konulmalı, odaları gereksiz şeylerle doldurmamalıdır. Böylece ev güzel görünür ve kolay temizlenir. Ayrıca bahçede, odalarda yetiştirilecek çiçekler, ağaçlar görünüşü değiştirir. Evler yapılırken güneş göreceği biçimde ve büyük pencereye olmasına özen gösterilmelidir. Çünkü güneş girmeyen eve doktor girer. Evdeki artıkları ve döküntüleri çöplüğe dökmeli, gelişigüzel yerlere atmaktan kaçınmalıdır, öte yandan sabahları pencereleri açarak odaları iyice havalandırmalı, sık sık temizlemelidir. Bunlar yapılırsa kendimizin ve çevremizin sağlığı korunmuş olur (Saymal, 1984, s. 32).

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Temizlik deyince akla ilk gelen ürünler bulaşık ve çamaşır makineleridir. Bulaşık makinesiyle mutfağımızda kullandığımız kaplarımızı temizleriz. Çamaşır makinesiyle de kirlenen giysilerimizi kendimizi yormadan yıkayabiliriz. Temizlik amacıyla kullanılan teknolojik araçlardan biri de elektrik süpürgesidir. Her geçen gün daha da gelişen elektrik süpürgeleri yardımıyla evimizi en küçük toz zerreciklerinden bile arındırabiliriz (Tüysüz, 2018, s. 95).

4.1.2.3. Okulda Temizlik

1984 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlık ve Temizlik Kolu, okulun, sınıfların ve öğrencilerin teiniz olması için uğraşır; öğrencilere çevre ve insan sağlığı, görgü kuralları ile ilgili bilgiler verir; Öğrencilerin gerekli alışkanlıkları kazanmalarını sağlamak için konferanslar düzenler; filmler gösterir; kitap, resim ve afişlerden yararlanır." (Saymal, 1984, s. 28).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Okulun ve sınıfın temizliğine dikkat etmek, okul hayatı daha düzenli ve huzurlu olacaktır." (Komisyon, 1992, s. 19). Dershanemizin tertip ve düzeninden sorumlu olduğumuz gibi, onu temiz tutmak da

görevimiz olmalıdır. Çöp sepetini kullanmayı, yazı tahtasını temiz tutmayı ve dershanemizi havalandırmayı alışkanlık haline getirmeliyiz." (Komisyon, 1992, s. 20).

1984 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Dershanenin temizliğini korumalı; yazı tahtasını temiz tutmalı; kalem yontuklarını ve kâğıt parçası gibi şeyleri çöp kutusuna koymalıyız. Teneffüslere çıkarken pencereleri açmalı ve odayı havalandırmalıyız." (Saymalı, 1984, s. 4). Sağlık ve Temizlik Kolu, okulun, sınıfların ve öğrencilerin temiz olması için uğraşır; öğrencilere çevre ve insan sağlığı, görgü kuralları ile ilgili bilgiler verir; öğrencilerin gerekli alışkanlıktan kazanmalarını sağlamak için konferanslar düzenler; filmler gösterir; kitap, resim ve afişlerden yararlanır (Saymalı, 1984, s. 15).

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Okul bizim eğitim yuvamızdır. Nasıl evimizi temiz ve düzenli tutmaya çalışıyorsak okulumuzda da aynı şeyleri yapmalıyız. Okulumuzun içi, dışı ve çevresi de temiz olmalıdır. Teneffüslerde temiz hava almak ve oynamak için bahçeye çıkarız. Düzenli, temiz ve bakımlı bir bahçe bizi dinlendirir. Daha canlı, daha zinde oluruz. Bir sonraki derse dinlenmiş olarak gireriz. Böylece derslerimizde daha başarılı oluruz (Şenünver vd., 1999, s. 27).

Şekil 40. Ağaç diken öğretmen ve öğrenciler. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (1999). *Sosyal Bilgiler 4*. Milli Eğitim Basımevi

4.1.2.4. Çevre Temizliği

1986 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Caddelere ve sokaklara, evlerde ve işyerlerinde toplanan döküntü ve artıklar dökülemez; kullanılmış sular, akıtılamaz. Herkes evinin ve işyerinin çevresini temiz tutmak zorundadır.

Özellikle yenecek şeylerin satıldığı dükkân ve mağazaların temiz olması, bu gibi yerlerde sinek ve fare gibi hayvanların bulunmaması gerekir (Sanır vd., 1986, s. 26).

2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İnsanların temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamaları anayasal haklarından biridir. Yaşadığımız çevrenin temizliğinden sorumlu olan kurumlarımız vardır. Bu kurumların sorumluluğunun yanı sıra yurttaşlara da bazı sorumluluklar düşmektedir. Belediyeler, çevre sağlığını yürüten kurumlardandır." (Komisyon, 2011, s. 129).

Şekil 41. Dünya Çevre Günü'nde çevre temizliği yapan çocuklar. Komisyon (2011). Sosyal Bilgiler 6. Saray Matbaacılık.

1976 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Büyük şehirlerde hava kirliliği, insan sağlığıyla ilgili çok önemli bir sorundur. Büyük şehirlerin ve endüstri merkezlerinin havası kirlidir. Bu durum, giysilerin kısa zamanda kirlenmesi, pencere camlarının sık sık puslanması (donuklaşması), evlerin duvarlarının renk değiştirmesi, kar örtüsünün ince bir toz ve is tabakası ile örtülmesi gibi belirtilerle açık olarak görülür. İşlek caddelerde, motorlu taşıtların egzozlarından çıkan gazın kokusu açık bir kanıttır. Hava kirliliği, kışın çok daha belirginleşir. Çünkü bu mevsimde, kalorifer bacalarından çıkan dumanlar da (gaz cisimler, is, ince kül taneleri) eklenir. Bu durum, insan sağlığı için büyük bir tehlikedir. Bir büyük şehirde yaşama süresi uzadıkça, bu tehlike daha çok artar. Özellikle boğaz, burun ve ciğer hastalıkları ortaya çıkabilir. Rüzgârsız günlerde ve sisli havalarda tehlike daha da büyük olur. Türkiye’de özellikle dağlarla kuşatılmış olan ovalardaki büyük şehirlerde (Ankara, Eskişehir, Bursa vb.) hava kirliliği artar. Kirlenmiş havada kükürdioksidi, en tehlikeli gazdır.

Bu gazın fazlaca solunması, zehirlenmeye yol açar. Hava kirliliğiyle savaşa, son yıllarda önem verilmektedir. Ancak bu, pahalı bir teknik iştir (Sanır vd., 1976, s. 148).

1976 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Ankara'nın kirli sularının tümü, Ankara çayına karışır. Oysa bu akarsu, özellikle yazın, pislikleri uzaklaştırabilecek kadar gür değildir. Bu yüzden çay kenarındaki yerlerde hava kirlenmekte, kötü bir koku yayılmaktadır. Bu suyun, salgın hastalıkların yayılmasında çok tehlikeli olduğu açıktır. İstanbul'da Haliç'in ve Kâğıthane deresinin, İzmir'de körfezin suları da aynı durumdadır. Kanalizasyon sularının temizlenmeden öbür sulara karıştırılmaması gerekir (Sanır vd., 1976, s. 149).

1986 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Köyümüz çok temiz olmalıdır. Köy hayvanlarını, özellikle sığırları, her sabah köy çobanı toplar, otağa götürür. Sürü ancak akşama doğru köye döner. Hayvanlar, bu gidiş ve dönüşte, köyün sokaklarını, dışkılarıyla kirletir. Bunlara, bütün gün sokaklarda dolaşan kümes hayvanlarının dışkıları da eklenir. Elbette en uygunu, herkesin kendi evinin önünü temizlemesidir. Köy alanına ve sokaklara, kaldırım döşenirse temizlik daha kolay olur (Sanır vd., 1986, s. 18).

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlıklı yaşamak için temizlik gereklidir. Kendi temizliğimize önem verdiğimiz kadar evimizin, sokağımızın ve mahallemizin temizliğine de önem vermeliyiz. Günümüzde, çevre temizliği de çok önem kazanmıştır. Sokakları temiz olmayan, parkları ve bahçeleri artıklarla dolu, havası kirli bir şehirde yaşamak istemeyiz. Bu konuda görevden kaçmamalı, bana ne dememeliyiz (Komisyon, 1990, s. 242).

1996 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Vatandaşların sağlık ihtiyaçları yanında gezme, eğlenme, dinlenme, barınma, aydınlanma gibi ihtiyaçları da bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların başlıcalarını şöylece sıralayabiliriz: Yol, su, kanalizasyon, havagazı, doğal gaz ihtiyaçlarının giderilmesi, cadde ve sokakların düzenlenmesi, temizliği ve bakım işleri, bulaşıcı hastalıklara karşı tedbirlerin alınması, hastahane, dispanser, çocuk yuvası, bakım evleri ve benzerlerinin açılıp işletilmesidir (Şenünver vd., 1996, s. 51).

1996 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

İnsanlar, toplum halinde yaşamının bir gereği olarak, teknolojik gelişme içindedirler. Doğal kaynakları kullanarak ekonomik faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetlerde bulunurken doğal kaynakların aşırı ve yanlış kullanımı, tahrip edilmesi çevrede dengenin olumsuz yönde

bozulmasına sebep olur. Bu suretle ortaya birtakım sorunlar çıkar. Bunlara genellikle çevre sorunları veya çevre kirliliği adı verilir. Çevre sorunları, doğanın, su ve havanın kirlenmesi, doğal güzelliklerin bozulması, toprakların verimlilikten düşmesi gibi sorunlardır. Bu sorunlar ve bunlara karşı alınacak tedbirler, birçok ülkede olduğu gibi yurdumuzda da önemli bir konu haline gelmiştir. Isınma amaçlı kullanılan yakıtlardan, fabrika bacalarından ve motorlu taşıtların egzozlarından havaya verilen gaz atıkları, hava kirliliğini oluşturur. Bu durum, kirli havayı soluyan insan ve diğer canlıların sağlıklarının bozulmasına sebep olur. Fabrikalar üretim atıklarını denizlere, göllere, akarsulara ve çöplük olarak kullandıkları yerlere bırakırlar. Bu katı ve sıvı atıklar sebebiyle bütün canlılar zarar görür. Deniz ve göller kirlenir. Su ürünleri ve suda yaşayan canlılar azalır. Hatta pek çoğunun nesli tükenir. Kirli sularla sulanan tarım alanlarında ürünler bozulur, verim düşer. Mutfak artıklarının, çöplerin, katı atıkların sağlıklı bir şekilde imha edilmemesi veya yeniden değerlendirilmemesi sonucunda, mikroplar ürer ve çevreye hastalıklar saçılır. Sağlıksız kentleşme, kırsal yerleşim birimlerinin sağlık şartlarına uygun olmayışı; özellikle, yol, kanalizasyon, park, yeşil alan gibi altyapı hizmetlerinin yetersizliği de çevre kirliliğine yol açar (Şenünver vd., 1996, s. 100).

Şekil 42. Kirli çevre. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A., Kılıç M., Toker A., İnan İ., Gürer B. (1996). *Sosyal Bilgiler 4*. Milli Eğitim basınevi

Şekil 43. Şehirdeki çevre kirliliği. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A., Kılıç M., Toker A., İnan İ., Gürer B. (1996). Sosyal Bilgiler 4. Milli Eğitim basınevi

1976 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Bugün de hemen bütün köylerimizde, kasabalarda ve küçük şehirlerde, eski kuyulardan, köy veya mahalle çeşmelerinden yararlanılmakta, bunların yenileri de açılmakta ve yapılmaktadır. Fakat kuyu sularının temiz ve sağlığa zararlı olup olmadığından kuşkulamak gerekir. Kullanılmış ve kirlenmiş suların, sızarak, yeraltı sularına karışmasından korkulmalıdır. Sağlığa zararlı olmayan, temiz ve yetecek kadar bol suyun sağlanması, köylerde ihtiyar meclisiyle muhtarın, kasabalarda ve şehirlerde belediyelerin görevidir. Temizliğinden kuşkulanan suların kullanılması yasaklanır (Sanır vd., 1976, s. 62).

1976 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kirlenmiş ve bu yüzden sağlık için zararlı duruma gelmiş suların köy, kasaba veya şehir dışına akıtılması gerekir. Ancak bu sular, bir ırmağa, bir göle veya denize dökülmeden önce mikrop-lardan arıtılmalıdır. Temiz suyun sağlanarak sokaklara ve evlere dağıtılması gibi pis suların temizlenerek yeraltından (lağım-larla) dışarıya akıtılması da köylerde ihtiyar meclisiyle muhtarın, kasabalarda ve şehirlerde belediyelerin görevidir (Sanır vd., 1976, s. 63).

1984 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Herkes Evinin Önünü Süpürürse, Sokaklar Tertemiz Olur: Evimizi siler süpürür ve artıkları, döküntüleri çöp kovalarında veya varillerde toplarız. Çöpler gelişigüzel yerlere atılırsa, ortalık kirlenir. Kirli alanlar, insan sağlığını bozar. Halı ve kilim gibi şeyleri, balkondan ya da pencereden silkmemek gerekir. Ayrıca apartmanın merdivenlerini kirlletmekten kaçınmalıyız.

Apartman, temizlikçi yoksa sıra ile temizlenebilir. Bahçede, sokakta, parkta oynarken de kâğıt parçalarını, meyve artıklarını ve çöpleri yol üstüne döker; bunların alınması için temizlik işçilerini beklersek yollar pislikten geçilmez olur. Yolları ve sokakları temizleyecek, çöpleri toplayacak görevliler vardır; ancak adım başına temizlikçi konamaz. Onun için çevremizi temiz tutmalıyız (Saymal, 1984, s. 35).

1992 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

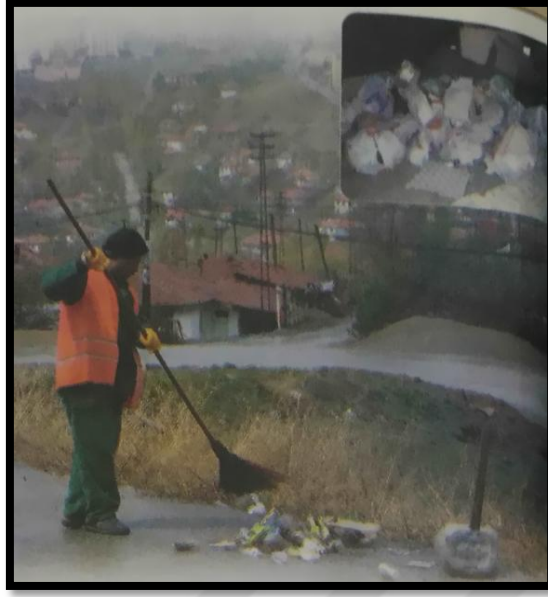
Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi, bir vatandaşlık görevidir. Bu görevi yerine getirirken uyacağımız kurallardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Su kaynaklarını, nehir, göl ve deniz kıyılarını; yaşadığımız yeri, sokak ve caddeleri kirlletmemeliyiz. Ormanları sevmeli, korumalı ve yangına karşı önleyici tedbirler almalıyız. Kuşları tanımalı ve korumalıyız. Hayvanların yaşama hakkına saygı göstermeli; nesli tükenmekte olanları korumalıyız. Bitkileri ve çiçekleri, güzel manzara ve yeşil alanları korumalı ve onlara zarar vermemeliyiz. Doğal kaynakların, tarihi turistik değerlerin; müze, saray ve benzeri yerlerin, korunmaları için özel bir dikkat göstermeliyiz. Çöplerin kaldırılması ve temizleme çalışmalarına destek olmalıyız. Doğanın sessizliğini bozacak davranışlardan kaçınmalıyız. Doğal kaynakları aşırı ve yanlış kullanmamalıyız. Çevreyi kirlitenleri uyarmalıyız. Onlara karşı hoşgörülü olmamalıyız. Doğal çevre, bizlere atalarımızdan mirastır. Bunu korumalı, güzelleştirmeli ve temiz bir şekilde gelecek kuşaklara bırakmalıyız (Komisyon, 1992, s. 132).

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Nükleer atıkların insana ve doğaya verdiği zararlar anlaşılnca pek çok ülkede oluşan kamuoyu baskısı, bu enerjinin üretimini engellemiştir. Ayrıca, çevre politikaları ve santrallerin yüksek maliyeti de bu enerji üretiminin yaygınlaşmasını engellemiştir. Ancak bir yandan da ihtiyaç duyulan enerjinin sağlanması gerekmektedir. Burada önemli olan nükleer atıkların çok iyi depolanması ve çevre kirliliğinin önlenmesidir. Depolardan çevreye yayılacak en küçük bir sızıntı bile istenmeyen sonuçlara neden olur. Bu bakımdan nükleer enerjiden zarar görmeden yararlanabilmek için atıkları saklama ve depolama sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Yakın bir geçmişte yaşanan Çernobil kazası, çok sayıda insanın ölümüne veya çeşitli solunum ve deri hastalıkları ile kansere yakalanmasına neden olmuştur (Şenünver vd., 2005, s. 57).

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Çöplerimiz toplanmaz ve birikirse sağlığımızı tehdit edici sorunlara sebep olabilir. Aynı zamanda çevreye rahatsız edici kokular yayar. Çöplerimiz belediye görevlileri tarafından alındıktan sonra insanlardan uzakta bir çöp merkezine götürülerek toplanır. Bu merkezlerde çeşitli işlemlerden geçirilerek ayrıştırılır. Geri dönüşümü olan kâğıt, cam, plastik gibi maddeler tekrar insanların kullanımına sunulur (Tekerek vd., 2005, s. 150).

Şekil 44. Temizlik yapan belediye görevlisi. Tekerek M., Kaya N., Alıç M., Yılbat B., Yıldırım T., Koyuncu M., Ulusoy K. (2005). *Sosyal Bilgiler 4*. Feza Gazetecilik A.Ş.

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Bu etkinliklerde bulunurken doğal kaynakların aşırı ve yanlış kullanımı, tahrip edilmesi çevrede dengenin bozulmasına neden olur. Bu nedenle ortaya birtakım sorunlar çıkar. Bunlara çevre sorunları veya çevre kirliliği adı verilir. Çevre sorunları; doğanın, su ve havanın kirlenmesi, doğal güzelliklerin bozulması, toprak veriminin azalması gibi sorunlardır. Bu sorunlar ve bunlara karşı alınacak önlemler, birçok ülkede olduğu gibi yurdumuzda da önemli bir konu hâline gelmiştir. İnsanlar, yaşantılarını devam ettirmek için ekonomik birtakım etkinliklerle bulunurken doğal çevreye müdahale etmektedirler. Zaman içerisinde, doğal kaynakların aşırı ve yanlış kullanımı, doğanın kendi kendini yenileyebilme özelliğini yok eder. Bu da doğal çevrenin bozulmasına neden olur (Şenünver vd., 1999, s. 113). Hava kirliliğinin çevreye olan etkileri değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bunların en önemlisi, insan sağlığı üzerindeki etkileridir. Hava, insanlara solunum olanağı sağladığından insan sağlığı için birinci derece önemlidir. Kirli hava, insanların solunum yollarını etkileyerek doğrudan insan sağlığını tehdit etmektedir. Nefes darlığı, akciğer kanseri vb. rahatsızlıklar, hava kirliliğinin insan sağlığı üzerindeki olumsuzluklarından. Özellikle çocuklar ve yaşlılar üzerinde daha etkili olan kirli hava salgın hastalıklara karşı vücudun direncini azaltmakta ve hastalıkların direncini azaltmakta ve hastalıkların iyileşmesini geciktirmektedir (Şenünver vd., 1999, s. 115). Lâğım suları ile kirlenen sularda mikroplar oluşur. Tifo, dizanteri, sarılık, kolera vb. hastalıklar bu yolla yayılır (Şenünver vd., 1999, s. 116). İnsan sağlığının bozulmasına yol açan gürültü, günümüzde önemli bir çevre sorunu olarak algılanmaktadır. Gürültü, rahatsızlık verici seslerin oluşturduğu bir sorundur. Kentleşme, sanayileşme ve teknolojik gelişmeler, özellikle büyük yerleşim birimlerinde gürültülü bir yaşam biçimini ortaya çıkarmıştır. Bu durum insanlar üzerinde istenmeyen etkiler yapmakta ve insan sağlığını bozmaktadır. Gürültünün insanlar

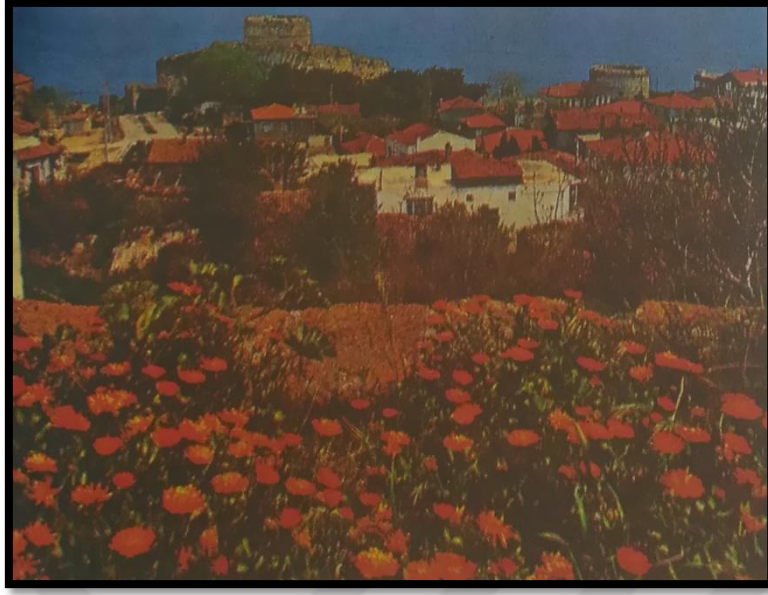
üzerindeki etkilerini şöyle sıralayabiliriz; sağırılığa neden olur, iş verimliliğini azaltır, yorgunluk ve sinirlilik, dikkati dağıtır, uyku düzenini bozar (Şenünver vd., 1999, s. 117). Yurdumuzda çevre konusuna verilen önem, yasal düzenlemelerle desteklenmektedir. Anayasamızın 56. maddesinde "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir." denilmektedir. Böylece anayasamız, çevreyi koruma görevini devlete ve vatandaşlara yüklemiştir. Bu amaçla Sağlık Bakanlığı, çıkardığı yasa ve yönetmeliklerle çevreye yönelik düzenlemeler getirmiştir. Çevre Bakanlığı, Orman Bakanlığı ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü çevreyi korumaya ve bozulan çevreyi düzenlemeye yönelik önlemlere ağırlık vermiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, çevre korunması konusundaki alışkanlıkların erken yaşta kazandırılması için okullara bu konuda dersler koymuş, üniversitelerimiz bölümler açmıştır. Ayrıca devlete bağlı çeşitli araştırma kurumları, gençlerimizi çevre konulu projelerin yapılmasında teşvik etmekte ve onları desteklemektedir (Şenünver vd., 1999, s. 119).

2006 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Anayasanın 56. Maddesi:

Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşın ödevidir. Çevre Yasası Madde 1: Bu yasanın amacı, bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunmasıdır. Madde 3: Fıkra a: Çevrenin korunması çevre kirliliğinin önlenmesi gerçek ve tüzel kişilerle vatandaşların görevidir..." Madde 30: Çevreyi kirleten veya bozan faaliyetten haberdar olan gerçek ve tüzel kişiler idari makamlara başvurarak bu faaliyeti isteyebilirler (Genç vd., 2006, s. 169).

2012 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İnsanların temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamaları anayasal haklarından biridir. Yaşadığımız çevrenin temizliğinden sorumlu olan kurumlarımız vardır. Bu kurumların sorumluluklarının yanı sıra yurttaşlara da bazı sorumluluklar düşmektedir." (Başol vd., 2012, s. 129).

1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İnsanın içinde yaşadığı çevresi ile olan ilişkisi, son derece önemlidir. Bu ilişki, insan hayatını doğrudan ilgilendirir. Temiz ve yaşanabilir bir çevre, insanın mutlu ve sağlıklı bir hayat sürmesini sağlar." (Göndermez, 1993, s. 103).

Şekil 45. Temiz çevre. Göndermez A. (1993). *Sosyal Bilgiler 4*. Gaye

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Halkı için canla başla çalışan belediyelerin hizmetlerine yardımcı olmak, her vatandaşın görevidir. Bu görevimizi yerine getirmek için her şeyden önce evimiz, sokağımız, okulumuz gibi yakın çevremizi temiz tutmalıyız. Yerleri kirletmemeliyiz. Çöpleri çöp kutusuna atmalıyız. Özellikle bu konuda birbirimizi uyarmalıyız. Temiz, güzel, gelişmiş bir şehirde mutlu ve huzurlu yaşamak için belediyelerce konulan yasaklara uymalıyız (Öğün, 1995, s. 76). Isınma amacı ile kullanılan yakıtlardan, fabrikalardan çıkan is duman gibi gaz atıkları havayı kirletir. Taşıt araçlarının eksozlarından çıkan atık maddeler de havanın kirlenmesine sebep olur. Kirli havayı soluyan canlı varlıkların sağlığı bozulur. İnsanlarda çeşitli hastalıkların ortaya çıkmasına neden olur (Öğün, 1995, s. 128). Kirli suların tarımda kullanılması ürünlerin bozulmasına ve verimin azalmasına sebep olur. Ayrıca bu ürünlerle beslenen insanların sağlığı zarar görür. Katı atıkların sağlıklı bir şekilde yok edilmemesi, bazılarının yeniden değerlendirilmesi gerekir. Bu yapılmadığı zaman su ve toprakta kirlenmeler olur Kirli ortamlar, hastalık mikroplarının ürediği ve kısa zamanda çoğaldığı yerlerdir. Mikropların çoğalması ve üremesi ile çevreye çeşitli hastalıklar yayılır (Öğün, 1995, s. 129).

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Belediyenin başlıca görevleri şunlardır: Kanalizasyonlar açmak, cadde ve sokakların temizliğini sağlamak. Satılan gıda maddelerinin sağlığa uygun olup olmadığını denetlemek. Eğlence yerlerinin temizliğini kontrol etmek. Mezbahalar kurarak, halkın sağlığa uygun et yemesini sağlamak. Belediyenin başlıca yetkileri de şunlardır: Otel, lokanta ve eğlence yerlerinin temizlik ve düzenini kontrol etmek. Taşıt araçlarının ve bunların durup kalktığı

yerlerin temizlik ve düzenini kontrol etmek. Bozuk, hileli ve aşırı fiyatla yiyecek içecek satılmaması için esnafı kontrol etmek (Şahin, 1990, s. 25).

Şekil 46. Temizlik yapan görevliler. Şahin M. (1990). *Sosyal Bilgiler 5*. Serhat.

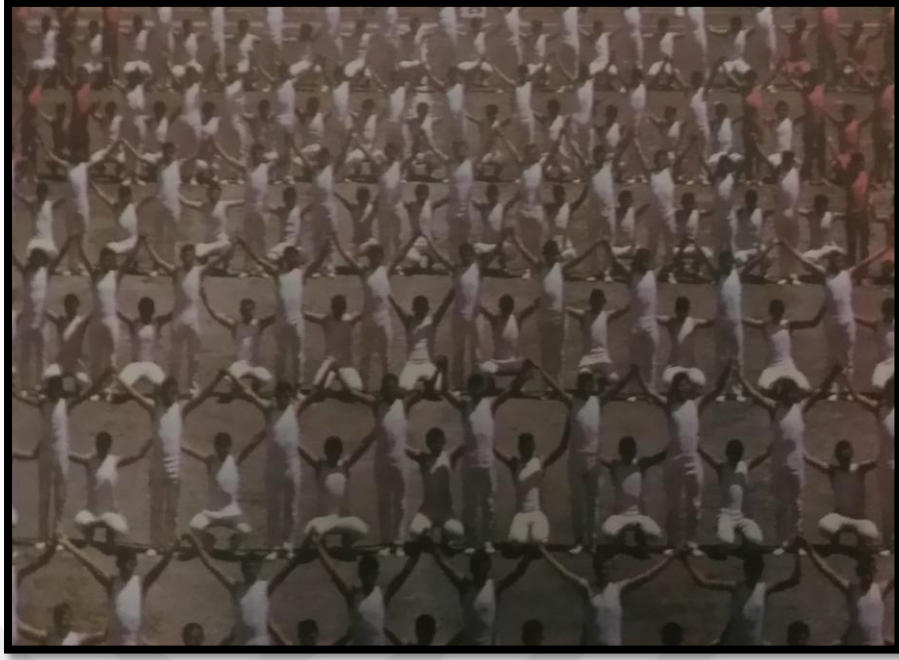
4.1.3. Spor

Bu tema *Sporun Faydaları*, *Spor Aktiviteleri*, *Sporcu Özellikleri* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde spor temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.1.3.1. Sporun Faydaları

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Atalarımızın, "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur." sözünü duymuşsunuzdur. Sağlıklı bir bünyeye sahip olmak, sadece iyi beslenme ile olmaz, iyi beslenmenin yanında düzenli yaşamaya ve spora da gerek vardır. Spor, insanlara vücut gelişimi dışında sağlıklı düşünme yeteneği de kazandırır. Zekâlarını geliştirir. Hastalıklardan korur. Spor, insanı iyi ahlâklı ve karakterli yapar. Çalışma zevkini artırır. Spor, kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini de düzenler. Disiplinli, kurallara saygılı olarak yapılan sporlar, insanlar arasında dostluk bağlarını kuvvetlendirir. Spor, kişileri kötü alışkanlıklardan uzaklaştırarak serbest vakitlerini, verimli bir şekilde değerlendirmelerine yardımcı olur. Yurdumuzun ileri ülkeler seviyesine çıkmasında, kalkınmasında sporun katkısı büyüktür (Komisyon, 1990, s. 137).

Şekil 47. Spor yapan öğrenciler. Komisyon (1990). *Sosyal Bilgiler 4*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

1985 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur". Zayıf ve hasta bir kimsenin bilgisi ve düşüncüsü de genel olarak zayıftır, eksiktir. Doğru ve tam düşünebilmek, çok şey öğrenerek başarılı olabilmek için vücutça sağlam olmak gerekir. Bu da her yaşta uygun sporları yapmakla sağlanır. Okullarda öğrenciler, birçok kimse de günlük işlerinde oturarak çalışırlar. Bunlar ve saatlerce hep aynı işi yapanlar için spor, dinlendirici ve sağlık vericidir. Spor hareketlerinin hepsi, belli kurallara uymayı gerektirir. Böylece sporcu, düzenli olma alışkanlığını kazanır. Sporcu, yapmak istediği işi, bıkmadan, yorulmadan, umudunu yitirmeden yürütür; onun için de başarıya erişir. Fakat başarısızlıktan da yılmaz; amacına erişebilmek için daha çok çalışır. İyi bir sporcu, kendine güvenir; başkalarının da güvenini kazanır; kimseyi kıskandırmaz ve incitmez. Sporcu, bozgunculuk yapmaz; yenilince kızmaz ve üzüntüsünü açığa vurmaz. Yendiği zaman da böbürlenmez. Kısacası, iyi bir sporcu, aynı zamanda iyi bir insandır. Spor, devletlerin çok önem verdiği bir etkinliktir. Sağlam ve dayanıklı insan, savaşlarda da başarılı olur. Türkiye'de Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, bütün yurtda spor türlerinin gelişmesi, spor çalışmalarının yaygınlaşması ve gençlik sorunlarının çözüme kavuşturulması için çalışır (Sanır vd., 1985, s. 146).

Şekil 48. At biniciliği. Sanır F., Asal T., Akşit N. (1985). *Sosyal Bilgiler 4*. Milli Eğitim Basımevi.

1985 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Köyler, kasabalar ve şehirler arasında, hatta bölgeler ve ülkeler arasında, spor karşılaşmaları yapılır. Bu karşılaşmalarda, sporcular, birbirleriyle tanışır, yakın arkadaşlık kurar; birbirlerini sever ve sayarlar. Yarışmalara katılmadıkları halde, karşılaşmaya ilgi duyan sporseverler de takımları izler; onlarla birlikte karşılaşmanın yapılacağı yere kadar gidenler olur. Bunlar da ele geçen fırsattan yararlanarak yeni yerler görürler; yeni kimselerle tanışır. Okulların spor takımları da karşılaşmalar yapar. Bu yoldan arkadaşlık ve kardeşlik duyguları doğar ve güçlenir. Yavrukurt, ilkokul izcisinin adıdır. Yavrukurt olacak öğrenciler, önce ant içerler. Yavrukurt, iyilik ve başkalarına yardım etmeye alışmış, her işi severek yapan, çalışkan, temiz, doğru, büyüklerini sayan, küçüklerini koruyan, güçlü, iyi şeyler yapmaktan kıvanç duyan çocuktur (Sanır vd., 1985, s. 148).

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Spor, fizik kondisyonunu iyileştirmeyi amaçlayan; oyun, yarışma ve mücadele anlayışı ile yapılan fiziksel etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca spor, sağlıklı bir vücut, irade ve karakter eğitimi ile iyi insan özelliklerinin kazanılmasına da yardım eder. İnsan organizmasını geliştirir. Vücut fonksiyonlarının en üst düzeye gelmesini sağlar. Bilimsel bulgularla sporun zihinsel gelişime etki de kesinlik kazanmıştır (Şenünver vd., 2005, s. 150).

Şekil 49. Futbol oynayan futbolcular. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Şekil 50. Spor yapan gençler. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Vücudumuzu ve kafamızı işleyen, bize sağlık kazandıran ve eğlendiren işlere spor denir. Güreş, koşu, kayak, avcılık, binicilik, dağcılık ve yüzme birer spordur. Spor çok yararlıdır. Spor hareketleri vücudumuzu ve kafamızı çalıştırır. Boş zamanların temiz havalı yerlerde ve yararlı

olarak geçmesini sağlar. İnsanı güçlükleri yenmeye alıştıırır. Takım halinde yapılan spor hareketlerinde ve oyunlarda birlikte hareket etmeyi ve yardımlaşmayı öğreniriz. Spor yapanların vücutları sağlam ve kuvvetli olur. Spor, usulüne uygun olarak yapılmalıdır. Vücudu fazla yormak doğru değildir. Bir kimse, önce çalışmak istediğı spor dalları hakkında bilgi sahibi olmalı ve bu sporun nasıl yapılacağını iyi öğrenmelidir (Komisyon, 1989, s. 132).

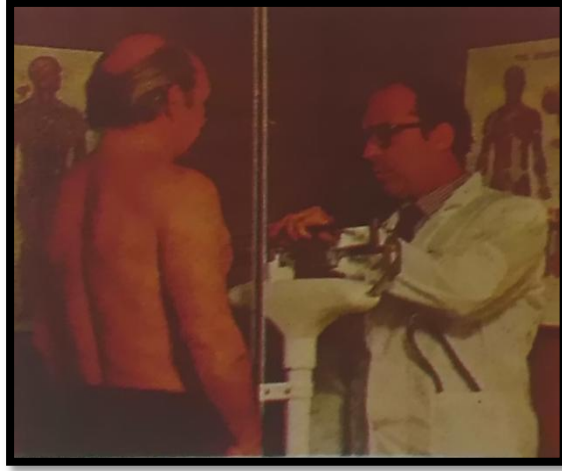
1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Spor, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen, dostluk bağlarını kuvvetlendiren, boş zamanları değerlendiren en iyi uğraştır. Spor gelişigüzel hareket etmek demek değildir." (Göndermez, 1993, s. 190).

Şekil 51. Kayak yapan insanlar. Göndermez A. (1993). *Sosyal Bilgiler 4*. Gaye.

1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kişilerin bedenlen güçlenmesinde, ruhen gelişmesinde ve kısacası sağlıklı yaşamasında sporun önemi büyüktür. Spordan uzak kişinin kasları zayıflar, eklemleri işlerliliğini kaybeder. Kas, sinir ve dolaşım sisteminde aksamalar olur. Bütün bunların sonucu insan, sağlığını kaybeder. Bu kayıpları en aza indirmek isteyen toplumlar, spora önem vermektedir. Spor sadece vücut sağlığı için yapılan bir etkinlik değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı da sağlayan bir faaliyettir. Spor, sağlıklı toplum yetiştirmenin yanında uluslararası yakınlaşmaya da katkıda bulunur. Çağdaş bir spor anlayışının yerleşmeye başladığı yurdumuzda spora olan ilgi artmıştır. İnsanın her yaşta spor yapması gerektiğı gerçeğı toplumumuzda da kabul görmektedir. Yaşam boyu spor anlayışı ile boş zamanlar en iyi şekilde değerlendirilmektedir. Bedenen ve ruhen gelişmiş toplumlarda demokratik ve hoşgörölü ortam daha çabuk oluşmaktadır. Ulu önder Atatürk "Türk çocuklarının spor hayatını yükseltmeyi düşünürken, sadece gösteriş için bir müsabaka kazanmak emeliyle spor yapmaları yerine her yaştaki Türk için beden eğitimi sağlanmalıdır." demiştir (Göndermez, 1993, s. 114).

Şekil 52. Sporcuları takip eden doktor. Göndermez A. (1993). *Sosyal Bilgiler 4*. Gaye.

Şekil 53. Sporcuları kontrol eden doktor. Göndermez A. (1993). *Sosyal Bilgiler 4*. Gaye.

1993 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Uzun ve güzel bir hayatımızın olması, işlerimizde başarılı olmamız ve mutlu yaşamamız, sağlıklı olmamıza bağlıdır. Sağlığı iyi olmayan bir insan, sağlıklı düşünemez ve verimli olamaz. Günlük hayatımızdaki yorgunluk bedenimizi yıpratır. Sağlıklı olmamızda ve sağlığımızı korumamızda düzenli yaşamaya ve spora da gerek vardır. Spor, vücut ve akıl yeteneklerimizi eğitmekle birlikte, eğlendirici yanları da olan bir uğraştır. Sporcu zorluklardan yılmadan, güçlükleri yenmeyi zevk edinir. Bu yüzden zorluklardan yılmadan, güçlükleri yenmek amacıyla zevkle çalışan kimseler için "sporcu ruhu" var denir. Spor yapılacağı zaman fiziksel yapımıza, yaşımıza ve yapacağımız spor dalının kendine özgü kurallarına dikkat etmeliyiz. Aksi hâlde sporun yararı yerine, zararını görürüz. Spordan beklenen fayda, büyük ölçüde sürekli olmasına bağlıdır. Spor yapmayı alışkanlık hâline getirirsek daha çok fayda sağlarız (Karabıyık, 1993, s. 109).

Şekil 54. Spor yapan gençler. Karabıyık E. (1993). *Sosyal Bilgiler 5*. Üner Yayınları.

1993 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Spor dostluk bağlarını kuvvetlendirir. Serbest vakitlerin verimli şekilde değerlendirilmesini sağlar. Dolayısıyla ülke kalkınmasına katkıda bulunur. Çalışma zevkini artırır. İnsanlar çok eski zamanlardan beri çeşitli spor karşılaşmaları düzenlemişlerdir. Bu karşılaşmalar, yarışanları mutlu ettiği gibi izleyenleri de hem mutlu etmekte hem de coşturarak heyecanlandırmaktadır (Karabıyık, 1993, s. 110).

Günümüzde spor, çeşitli dallara ayrılmıştır. Etkinlikler, bu spor dallarının bazılarında bireysel, bazılarında ise takım hâlinde yapılmaktadır, Futbol, basketbol, voleybol, hentbol vb. sporlar takım sporlarıdır. Güreş, boks, yüzme, binicilik vb, bireysel olarak yapılan sporlardır. Spor karşılaşmaları illerde, çeşitli dallarda düzenlenmektedir. Okullar ve spor kulüpleri, spor karşılaşmaları düzenler. İl genelinde yapılan karşılaşmalarda ilk sırayı alan takımlar ve sporcular bölgeler arası karşılaşmalara katılırlar. Başarılı olan takımlar veya sporcular, ülkemizi, yurt dışında düzenlenen karşılaşmalarda temsil eder. Bu karşılaşmalar, sporcuların birbirini tanımalarını ve birbirleriyle dost olmalarını sağlar. Ayrıca, sporcularımız örnek davranışlarıyla yurdumuzu en iyi şekilde temsil etmeye çalışırlar. Büyük karşılaşmalar olan olimpiyatlar ve dünya şampiyonaları, bütün milletleri heyecandıran birer spor şöleni gibidir (Karabıyık, 1993, s. 110).

1993 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Bu millî bayramda Türk genci sağlıklı, güçlü, dayanıklı ve kararlı olduğunu milletimize ve dünyaya göstermektedir. Bundan dolayı Atatürk, Türk bağımsızlığını ve Türk Cumhuriyeti'ni korumak ve savunmak görevini Türk gençliğine vermiştir. Türk genci, bu millî bayramda Ata'sına bağlılığını ve aldığı görevin bilincinde olduğunu haykırır (Karabıyık, 1993, s. 111).

Şekil 55. 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nda gösteri yapan gençler. Göndermez A. (1993). *Sosyal Bilgiler 4. Gaye*.

1991 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Spor insanların hem vücudunu hem de ruhunu geliştiren bir çalışmadır. Spor, boş zamanların en iyi şekilde değerlendirilmesi bakımından çok yararlıdır. Düzenli bir şekilde sporla uğraşanlara sporcu denir. Sporcu sözüne güvenilen, işbirliğini seven bir kişi olmalıdır. Spor, sporcuyla kötü alışkanlıklardan korur, zorluklar karşısında vücudun dinç ve sağlam kalmasını sağlar, insanın mücadele gücünü artırır. Başarma yeteneğini geliştirir. Fakat spor yaparken dikkat etmemiz gereken hususlar vardır. Öncelikle yaptığımız sporun bünyemize uygun olup olmadığını araştırmalıyız. Ayrıca spora karşı yeteneğimizin olup olmadığı da önemlidir. Çünkü bilinçli yapılmayan spor vücudumuza fayda yerine zarar getirir. Spor yaparken harcanan enerjiyi yeniden almak için hasta olmamak şarttır (Kırbaç, 1991, s. 126-1127).

Şekil 56. Spor yapan çocuklar. Kırbaç M. (1991). *Sosyal Bilgiler 1. Yıl*. Koza Yayınları.

4.1.3.2. Spor Aktiviteleri

1993 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

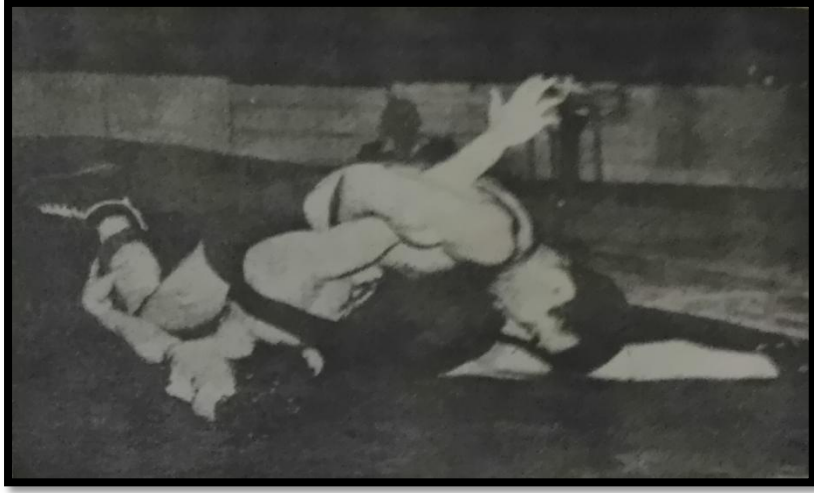
İnsanlar her yaşta yürür, koşar, yüzer, ata biner, bisiklet ve araba kullanır. Önemli olan yaşa göre spor yapmaktır. Dikkatsizce yapılan spor, fayda yerine büyük zararlar verebilir. Bu yüzden yapılacak sporun seçiminde özellikle orta yaş ve yaşlılıkta bir doktorun yardımına kesinlikle ihtiyaç vardır. Sporun ne zaman, hangi şartlarda ve ne kadar devam edeceği de önemlidir (Öğün, 1993, s. 140).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

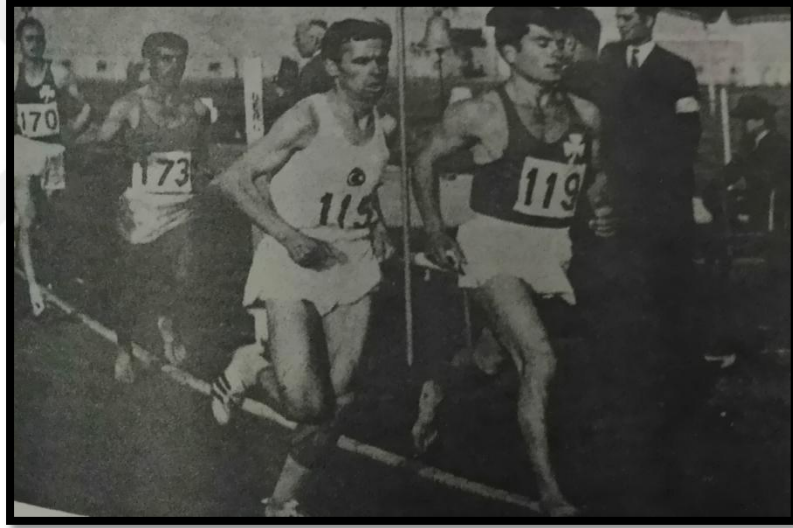
Günümüzde spora çok önem verilmektedir. Yurdumuzda sporun hemen hemen her çeşidi yapılmaktadır. Futbol, basketbol, voleybol, hentbol, güreş, boks, binicilik, dağcılık, kayak, yüzme, atletizm vb. başlıca spor dallarıdır. Spor karşılaşmalarını, okullar veya spor kulüpleri düzenler. Karşılaşmalar, önce aynı şehirdeki takımlar ve okullar arasında düzenlenir. Bu yarışmalarda kazanan takımlar arasında bölgeler arası karşılaşmalar yapılır. Başarılı olanlar, yurt dışında düzenlenen yarışmalarda ülkemizi temsil ederler. Bu uluslararası spor karşılaşmalarında sporcularımız, örnek davranışlarıyla yurdumuzu en iyi şekilde tanıtır. Böylelikle milletler arasında dostluk bağlarının kuvvetlenmesini sağlarlar (Komisyon, 1990, s. 138).

1985 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İnsan, her yaşta spor yapabilir: Fakat her yaştaki insanın yapabileceği spor etkinlikleri aynı değildir; sözgelisi, bir ihtiyarın voleybol oynaması düşünülemez. Onun için yürüyüş yapmak, yorulmadan yüzmek daha uygundur. Çocuklar, doğduktan hemen sonra kendiliğinden spora başlar. Ağlamak, derin nefes almak demektir. Küçük çocuklar, durmadan kollarını ve bacaklarını oynatırlar. Biraz büyüyünce emeklemeye, daha sonra ayakta durmaya çalışırlar. Yürümek, onlar için sevinç kaynağıdır. Ellerine geçen şeyleri çekip sündürerek kollarını güçlendirirler. Sonra da oyunlar başlar. Voleybol, basketbol, futbol gibi oyunlar, takım halinde oynanır. Amaç, takım olarak iyi oynamak ve oyunu kazanmaktır. Sözgelisi futbolda, hiç kimse kendisinin gol atması için çalışmaz; her oyuncu, takımının gol yapması için en uygun fırsatı yaratmaya uğraşır. Bu türden oyunlarda çok kez seyirciler de takımlardan birini tutar. Fakat başka takımı tutanlara kızması, onlarla tartışması, tutmadığı takım için iyi olmayan sözler söylemesi, bağırıp çağırması ayıptır. Böyle davranışlar, sporcuya ve sporu seven kimseye yakışmaz (Sanır vd., 1985, s. 147).

Şekil 57. Spor yapan sporcular. Sanır F., Asal T., Akşit N. (1985). *Sosyal Bilgiler 4*. Milli Eğitim Basımevi.

Şekil 58. Atletizm sporu yapan sporcular. Sanır F., Asal T., Akşit N. (1985). *Sosyal Bilgiler 4*. Milli Eğitim Basımevi.

1985 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Gençlik ve Spor Bayramı: Bu bayram, her yıl Mayıs ayının 19'uncu günü kutlanır, bağımsızlık ve Kurtuluş Savaşı'na başlamak için Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı gündür. Bu bayramlarda gençlerimiz, türlü spor hareketleri yaparlar. Atatürk'e ve O'nun önderliğinde başardığımız inkılapları belirtirler. Kendilerinin, inkılapları koruyabilecek güçte olduklarını gösterirler. Analar ve babalar, onları görerek yurdumuzun ve milletimizin yarınlarına güvenle bakarlar (Sanır vd., 1985, s. 150).

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

'Türk gibi kuvvetli' sözünü dünyaya kabul ettiren atalarımız, güreş, koşu, ağırlık kaldırma ve atma, kılıç oyunları, okçuluk, avcılık ve binicilik gibi sporlarla ilgilenmiş, güçlü bir toplum oluşturmuşlardır. Beden eğitiminin ve sporun temel yöntemi oyundur. Oyun ve oyun biçimindeki hareketler, kişinin neşesini ve canlılığını artırır, canlı, neşeli ve aranan insan olmak isteyenler, öncelikle kendilerine uygun bir spor programı seçerek “yaşam boyu spor” düşüncesiyle hareket etmelidir. Ulu önder Atatürk'ün “Toplunun sağlığı devletin en büyük hazinesidir.” sözlerinin ışığında, yaşam boyu spora katılmak ve katılmaya özendirmek milli bir görev olmalıdır (Şenünver vd., 2005, s. 150).

Şekil 59. Bisiklete binen insan. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

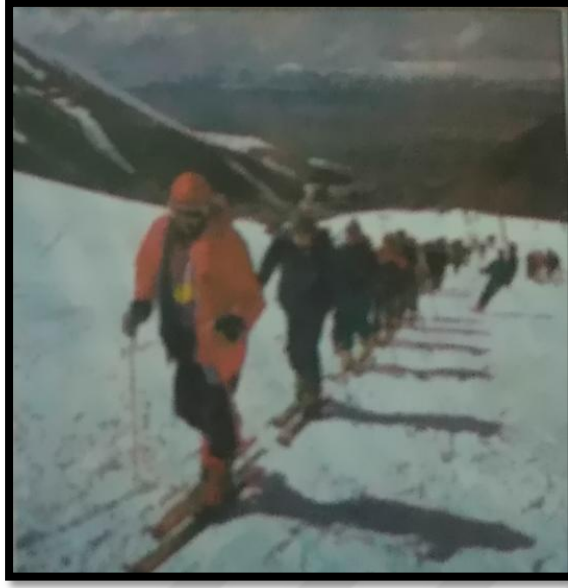
Şekil 60. Dalış yapan insan. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Şekil 61. Rafting yapan insanlar. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Şekil 62. Dağcılık sporu yapan insan. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Şekil 63. Kayak yapan insanlar. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yurdumuzda her türlü spor etkinlikleri yapılmaktadır. Spor etkinliklerinin yapılabilmesi için şehirlerde spor alanları ve salonları kurulmuştur. İllerde ve ilçelerde sporla ilgili çeşitli kulüpler açılmıştır. Spor kulüpleri sporun bilgili ve disiplinli yapılması amacıyla kurulmuştur. Kulüplerde gençler, ayrıldıkları spor dallarında antrenör ve jimnastik öğretmenleri tarafından eğitilirler (Ercan ve Fidanay, 2000, s. 194).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Başlıca spor dalları, atletizm, güreş, futbol, atıcılık, binicilik, boks jimnastik, dağcılık, kış sporları, su sporları ve judo oyunlarıdır. Bu spor dallarının her biri ayrı bir beceri ve bilgi ister. Herkes yeteneklerine ve yaşına uygun spor dallarıyla uğraşabilir. Spor etkinlikleri bireysel veya takımlar halinde yapılır. Güreş, koşu, gülle atma, çeşitli atlama, boks, kayak, yüzme ve binicilik gibi spor etkinlikleri bireyseldir; futbol, basketbol, voleybol gibi etkinlikler takım sporlarıdır (Komisyon, 1989, s. 133).

Şekil 64. Güreş yapan insanlar. Komisyon (1989). *Sosyal Bilgiler 1. Yıl*. Rehber Yayınları.

1993 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sporun bir amacı da yarışmaktır. Yarışma, sporun önemini arttırır; gelişmesini sağlar. İnsanlar yarışmalardan heyecan duyar ve spor karşılaşmalarını seyretmekten zevk alırlar. Yurdumuzda bireysel sporların ve takım sporlarının hemen hemen her çeşidi yapılmaktadır. Güreş, boks, kayak, atıcılık, atletizm, avcılık, yürüme ve yüzme bireysel yapılan spor dallarıdır. Futbol, basketbol, voleybol, hentbol ise takım sporlarıdır. Spor karşılaşmaları şehir ve kasabalarda kurulan kulüpler veya okullar arasında düzenlenir. Bu kulüpler gençleri çeşitli dallarda yetiştirirler. Karşılaşmalar okullar arası ve şehir içindeki kulüpler arasında olduğu gibi, yurt ve yurt dışında da yapılmaktadır. Bu karşılaşmalarla sporcular yeni arkadaşlıklar ve dostluklar edinirler. Ülkeler arasında ilişkiler gelişir. Yurt dışı karşılaşmalarında sporcularımız örnek davranışları ile ülkemizi en iyi şekilde temsil ederler. Spor dallarında yapılan en büyük yarışmalar dünya ve olimpiyat karşılaşmalarıdır (Göndermez, 1993, s. 111).

Şekil 65. Su sporları yapan sporcular. Göndermez A. (1993). *Sosyal Bilgiler 4. Gaye*.

1993 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İlkokullarımızda 7-11 yaşları arasındaki öğrencilerden küçük izci topluluğunu oluşturmak için öğrenci seçilir. Bu izci topluluğuna küme denir Yüksek okullarda ise izci oymakları kurulur. İzçileri çalıştıran öğretmenlere lider denir. Amaç, izçileri davranışları ve çalışmaları ile yurdunu seven, koruyan, güçlükleri yenebilecek becerileri kazanan insanlar olarak yetiştirmektedir. İlkokuldaki izcilere "Yavru kurt" denir. İzçilerin özel giysileri ve özel selamları vardır. İzçiler yaz tatillerinde kamplar kurarak doğayla iç içe olurlar. Her Türk çocuğu, izciliği benimsemeli ve bu çalışmalara katılmalıdır. Bu çalışmalarla arkadaşlığı, dostluğu ve iyiliği amaç edinmeliyiz (Göndermez, 1993, s. 112).

1991 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Günümüzde yapılan spor dalları çok çeşitlidir. Bu sporların kimileri tek kimileri de takım sporlarıdır. Başlıca spor dalları; futbol, voleybol, basketbol, hentbol, yüzme, güreş, boks, karate, atletizm, eskrim, su topu, kürek, yelken, atıcılık, avcılık, atıcılık, bisiklet gibi sporlardır. Takım halinde yapılan sporlarda başarı elde edebilmek için sporcular arasında iyi bir işbirliği gerekir. Tek kişiyle yapılan sporlarda ise kişisel yetenekler ön plândadır. İleri ülkeler sağlıklı bir nesil yaratmak amacıyla spora çok önem vermektedirler. Ülkemizde de spor son yıllarda ilkokullara kadar inmiştir. Okullar arası hatta sınıflar arası spor müsabakaları düzenlenmektedir. Türk milleti olarak sporu çok severiz. Yurdumuzun hemen her il ve ilçesinde mutlaka bir spor kulübü vardır. Bu kulüpler il ve ilçe dâhilinde karşılaşmalar yaparlar. Bu karşılaşmalardan en yaygın olanı futboldur. Sonuçta il veya ilçenin birincisi tespit edilir. Ayrıca yurt çapındaki kulüpler arasında da müsabakalar yapılır ve bundan da Türkiye Şampiyonu ortaya çıkar. Türkiye şampiyonu olan kulüpler ülkemizi yurt dışında temsil ederler. Futboldan başka voleybol, basketbol, güreş, karate, yüzme ve boks müsabakaları da düzenlenmektedir (Kırbaş, 1991, s. 127).

1991 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Her yıl Edirne'de yapılan Kırkpınar yağlı güreşleri büyük ilgi görür. İl ve ilçeler arası müsabakalar gençlerimiz arasındaki dostluk ve arkadaşlık duygularını pekiştirir. Ülkeler arasında yapılan spor müsabakaları bu ülkeleri birbirine yaklaştırır ve dostlukları güçlendirir. Bu özelliği ile spor, ülke turizmine de katkıda bulunur. Devletler arasında yapılan müsabakalardan en önemlisi dört yılda bir düzenlenen Olimpiyat Oyunlarıdır. Bu müsabakalara katılan devletler, en iyi sporcularını gönderirler. Olimpiyat oyunlarına bizim sporcularımız da katılırlar. Ülkemizi en iyi şekilde temsil etmeye çalışırlar. Olimpiyatlarda başarı göstermiş ünlü Türk güreşçileri yetiştirilmiştir (Kırbaş, 1991, s. 128).

Şekil 66. Güreş yapan insanlar. Kırbaş M. (1991). *Sosyal Bilgiler 4*. Koza Yayınları

1995 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Kişisel veya toplu oyunlar şeklinde daha çok yarışma amacıyla bazı kurallara uyularak yapılan beden hareketlerinin tamamına spor denilmektedir. Sağlıklı olmamızda sporun önemi büyüktür. Ancak yaşımıza uygun ve düzenli spor yapmak gereklidir. Gelişme çağında yapılan spor, kemiklerin gelişmesini sağlar. Kasları güçlendirir. Daha çevik ve sağlıklı bir vücuda kavuşmaya yardımcı olur. Spor vücudumuzla birlikte düşünme yeteneğimizi geliştirir. Çalışma zevkini artırır. Güçlükleri yenmeye, düzenli ve disiplinli yaşamaya alıştıırır. Kötü alışkanlıkların kazanılmasını önler. İnsanları iyi ahlâklı kişiler yapar. Başarının düzenli ve plânlı çalışma sonunda kazanıldığını öğrenir. Takım hâlinde kazanılan başarının, bir kişiye değil, bütün takımın olduğunu kavratır. Kişileri bencillikten kurtarıp paylaşmaya yöneltir. Birlikte hareket etme ve yardımlaşma duygusunu geliştirir. Kişiler arası dostluk bağlarını kuvvetlendirir. Aynı zamanda eğlendirir. Zamanın hoşça geçmesini sağlar. Spor, uluslararası ilişkilerde ülkeleri tanıtır. Dostluklar kurar, barışın sağlanmasına katkıda bulunur. Spor Karşılaşmaları: Sporun bir amacı da yarışmaktır. Yarışmak sporun önemini daha da artırır ve sporun gelişmesini sağlar. İnsanlar yarışmalardan heyecan duyarlar. Spor karşılaşmaları olduğunda seyretmekten zevk alırlar. Yurdumuzda spor karşılaşmalarının başında futbol, güreş, voleybol, basketbol, bisiklet ve yüzme gelir. Şehir ve kasabalarda spor kulüpleri vardır. Bu kulüpler gençleri çeşitli spor dallarında yetiştirir. Spor dallarında yetişenler yarışmak amacıyla karşılaşılır. Sporcular bu karşılaşmalarda terbiyeleriyle, nezaket ve saygıları ile seyredenlere iyi örnek olurlar. Bu yarışmalar önce aynı şehirlerdeki takımlar ve okullar arasında başlar. Yarışmalar sonunda her bölgenin en başarılı takımları seçilir. Bu takımlarla bölgeler arasında çeşitli spor karşılaşmaları düzenlenir. Bölgeler arasındaki karşılaşmalar, yarın iş başına geçecek gençlerimizin

birbirleriyle dostluk kurmalarına yardımcı olur. Bölgearası yarışmalarda başarılı olan sporculardan millî takımlar kurulur. Millî takımlar, yabancı ülkelerle yapılan karşılaşmalarda Türkiye adına yarışır. Çeşitli spor dallarında başka ülkenin sporcuları ile de karşılaşmalar yapılır. Uluslararası spor karşılaşmalarına ve yarışmalarına milleti adına katılan sporculara millî sporcu denir. Ülkelerin bu seçkin sporcuları, birbiriyle yarışır. Spor yarışmaları ve karşılaşmaları ile ülkeler arasında dostluklar kurulur. Millî takımdaki sporcular bir yöneticinin başkanlığında çalışır. Bir yarışmada sporcular ya karşılaşacağı sporcuların ülkesine giderler veya onlar yurdumuza gelirler. Ülkelerarası karşılaşmalara millî yarışma denir. Bu karşılaşmalar ülkelerarası ilişkiyi artırır, dostluğu geliştirir (Öğün, 1995, s. 138).

2000 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Spor insanların sağlıklı yaşayabilmesi için yapmaları gerekli olan sistemli ve düzenli vücut hareketleridir. Sağlıklı yaşayabilmek spor sayesinde mümkündür. Yüce Atatürk "Ben sporunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlâklısını severim" demiştir. Böylece sporcuların sadece çeşitli hareketlen yapan kişiler değil aynı zamanda zeki ve ahlâklı olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Spor yapmak insan bedenini eğitmektir. Yurdumuzda ilk ve orta öğretimde beden eğitimi dersleri vardır. Üniversiteler bünyesinde de beden eğitimi ve spor yüksek okul bölümleri bulunmaktadır. Yurdumuzda sporun her alanında yaygın çalışmalar yapılmaktadır. Ata sporu olan güreşi dünyaya tanıtan güreşçilerimiz, bu alanda uluslar arası düzeyde söz sahibi olmuşlardır. Ayrıca çeşitli alanlarda uluslar arası yarışmalarda başarılı olan dünya çapında sporcularımız yetişmektedir (Şahin vd., 2000, s. 146-147).

1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Vücudumuzu ve zekâmızı geliştiren, bizi eğlendiren ve dinlendiren beden hareketlerine spor denir. Spor çok önemli ve yararlıdır. Sağlıklı bir vücuda sahip olmak için, iyi beslenmenin yanı sıra düzenli spor yapmaya da gerek vardır. Spor sağlıklı vücut gelişimi dışında sağlıklı düşünme yeteneği de kazandırır (Tekışık, 1993, s. 128).

1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Spor kulüpleri, sporun bilgili ve disiplinli yapılmasını sağlamak için kurulmuştur. Bu kulüplerde gençler, ayrıldıkları spor dallarında antrenörlerin ve jimnastik öğretmenlerinin yönetiminde çalışır. Yurdumuzda spor işleri Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü tarafından yürütülür. İllerde spor işleriyle görevli Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri vardır. Aynı spor dalı ile uğraşan kulüpler arasında sık sık karşılaşmalar ve yarışmalar yapılır. Bu karşılaşmalar aynı şehirde bulunan kulüpler arasında yapıldığı gibi bölgeler arasında da yapılır. Bütün bu karşılaşmaların amacı sporu geliştirmek ve sporcular arasında arkadaşlık kurmak, bölgeleri birbirine tanıtmaktır. Bu karşılaşmalarda sporcuya yakışır şekilde terbiyeli, nazik ve saygılı olunmalıdır. Aynı milletin çocukları olduğumuz unutulmamalıdır. Her zaman dostça ve kardeşçe hareket edilmelidir. Bir bölgeye konuk gelen sporcular ve seyirciler iyi karşılanmalı,

iyi ağırlanmalıdır. Şehirlerdeki spor kulüpleri arasında yapılan karşılaşmalarda birincilik kazananlara çeşitli ödül, madalya ve kupalar verilir. Ülkelerde çeşitli spor dallarında en başarılı sporculardan milli takımlar kurulur. Ülkelerin milli takımları ve spor kulüpleri arasında karşılaşmalar yapılır. Bu karşılaşmalara ülkeler arası spor karşılaşmaları denir. Ülkeler arası spor karşılaşmalarının amacı, milletler arasındaki ilişkileri geliştirmek, dostluktan kuvvetlendirmektir (Tekişik, 1993, s. 129).

1993 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Spor çocukların ve gençlerin vücudunun gelişmesini, kuvvetli ve sağlıklı olmasını sağlar. Gençleri güçlükleri yenmeye, cesaretli, dürüst ve özverili olmaya, birlikte hareket etmeye alıştıır. Spor, yalnız çocukluk ve gençlik çağında değil, bütün yaşam boyunca devam etmesi gereken bir etkinliktir. "Asıl amaç, her yaştaki bütün Türkler için beden sağlamaktır" diyen Büyük Önder Atatürk; "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur." sözünü atalarımız boşuna söylememiştir diye belirterek, sporun insan hayatındaki önemini vurgulamıştır. Çağdaş bir toplumun oluşmasında, sağlıklı ve zinde insanlara ihtiyaç vardır. Toplum etkinliklerinin tümü ancak verimli insan gücü ile gerçekleşebilir. Bunun için de her insan, sağlığını ve dengesini korumak zorundadır. İnsanların sağlıklı olabilmesi için yaşam boyu ve yaşlarına uygun bir şekilde spor yapmaları gerekir. Yaşam boyunca yapılan spor, insanları hareketsizlikten kurtarır. Vücudun devamlı hareketini sağlar. Alınan besinlerin yakılması şişmanlığı, vücutta ve kanda yağlanmayı önler. Kalbi ve solunum organlarını sağlıklı çalıştırır. Boş zamanların temiz havalı yerlerde, sağlığa yararlı geçmesini sağlar. Spor, yaşam boyu, haftada üç-beş gün ve günde 10-30 dakika doktorların önerilerine göre yaşa uygun bir şekilde yapılmalıdır. Yaşlılar için en uygun spor yürüyüştür (Tekişik, 1993, s. 132).

4.1.3.3. Sporcu Özellikleri

1985 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Belki her birimiz, kulüplerden birini tutuyorsunuz; fakat sporseverlik ya da sporculuk, bir kulübü tutmak demek değildir. Spor seven, yaşar. Hemen her gazetenin bir spor sayfası vardır. Fakat günlük spor haberleri, çok kez bu sayfalardan öbürlerine taşar. Radyoda ve televizyonda, hemen her haber bülteninin sonunda, spor haberlerine de zaman ayrılır. Çok kimse gazetesini alır almaz önce spor sayfasını gözden geçirir. Yolda, otobüslerde, trenlerde ve vapurlarda, günün maçlarını konuşan tartışanlarla karşılaşılır. Futbol maçlarının sonuçları üzerinde, birçokları spor-toto oynar; fakat sporculuk bu demek değildir. Spor, vücut yapısını ve sağlamlığını geliştiren etkinliklerin tümüdür. Başlıca spor türleri şunlardır: Her çeşit hareketli oyunlar, yürümek, koşmak, dağlara tırmanmak, suda ve karda kayak kullanmak, yüzmek, ağırlık kaldırmak, ok atmak, ata binmek, güreşmek, sıçramak, atlamak, kılıç kullanmak; tenli,

masa tenisi, voleybol, basketbol, futbol oynamak, komutalı ya da müzikli vücut hareketleri yapmak, vb. izcilik, türlü sporların yapılmasına da imkân veren yararlı bir etkinliktir (Sanır vd., 1985, s. 145).

2006 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İzci Andı: Tanrıya, vatanıma ve milletime karşı vazifelerimi yerine getireceğime, izcilik ilkelerine uyacağıma, başkalarına her zaman yardımda bulunacağıma, kendimi bedence sağlam, fikirce uyanık ve ahlakça dürüst tutmak için elimden geleni yapacağıma şerefim üzerine ant içerim. İzcilik İlkeleri (Türesi):İzci, sözünün eridir, şeref ve haysiyetini her şeyin üstünde tutar. İzci, yurduna, milletine, ailesine ve izci liderine sadıktır. İzci, başkalarına yardımcı ve yararlı olur. İzci, herkesin arkadaşı ve bütün izcilerin kardeşidir. İzci, herkese karşı nazıktır.İzci, bitki ve hayvanları sever ve korur.İzci, büyüklerinin sözünü dinler, küçüklerini sever ve korur.İzci, cesurdur. Her türlü şartlar altında neşeli ve güler yüzlüdür. İzci, tutumludur. İzci, fikir, söz ve hareketlerinde açık ve dürüştür.“Yurt savunması bakımından bu derece ehemmiyetli olan izcilik, ferdî ve millî eğitim bakımlarından da o nispette önemlidir.”M. Kemal ATATÜRK. İzcilik çalışmaları çocuk veya gencin: İyi karakterli, toplum içinde yapıcı ruhî sahip, kanun, nizam ve emirlere uyan, saygılı disiplinli, başkalarını düşünen, topluma hizmet etmekten zevk duyan, yurduna, milletine bağlı, bütün insanlığa karşı dürüst, iyi duygulu, kendisi için el becerilerine sadık, kendisine güvenen ve sorumlu işler almaya hazırlıklı, sağlıklı ve olumlu düşünen, tabiatı ve kültür eserlerini de koruyan, nitelikli yurttaş olarak yetişmesini sağlamaktır (Genç vd., 2006, s. 153).

Şekil 67. İzciler. Genç E., Polat M., Kaya N., Azer H., Koyuncu M., Özcan A. (2006). Sosyal Bilgiler 7. Kelebek Matbaacılık.

Şekil 68. İzçiler eğitim alırken. İzçiler. Genç E., Polat M., Kaya N., Azer H., Koyuncu M., Özcan A. (2006). *Sosyal Bilgiler 7*. Kelebek Matbaacılık.

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

19 Mayıs, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'na başlamak için Samsun'a çıktığı gündür. 19 Mayıs günü; Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı olarak kabul edilmiştir. Orta dereceli okullarla bazı yüksek okulların öğrencileri her yıl 19 Mayıs günü gösteriler yaparlar. Gençlerin bu bayramda yaptıkları jimnastik hareketlerini ve spor gösterilerini gururla seyrederek. Bu gösteriler, Türk gençliğinin ne kadar güçlü olduğunu ortaya koyar (Komisyon, 1989, s. 135).

4.1.4. Beslenme

Bu tema; *Dengeli Beslenme*, *Besin Değerleri* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde beslenme temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.1.4.1. Dengeli Beslenme

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Biz Türkler, çok ekmek yiyen uluslarıdır. Bunun için daha çok buğday unu kullanırız. Ayrıca buğdaydan, yarma, bulgur, unundan kuskus, makarna, şehriye, türlü börek, çörek ve tatlılar yaparız." (Sanır vd., 1976, s. 82).

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Patatese, beslenmede daha çok yer vermek gerekir. En çok bilinen türleri, sarı patates ile beyaz patatestir." (Sanır vd., s. 85).

2012 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yaşamımızı sürdürmek için olması gereken her şey ihtiyaçtır. Örneğin, yiyecekler ihtiyaçlarımız arasındadır. Çok fazla yiyeceğe ihtiyaç duymayabiliriz ama yemek yemeden yaşamımızı sürdürmemiz mümkün değildir." (Kaya vd., 2012, s. 84).

2012 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Elif'in sağlıklı yaşaması ve gelişmesi için yiyeceğe ihtiyacı var. Dengeli ve yeterli beslenen Elif, meyveyi çok sever. Meyveleri taze tüketir, yıkamadan asla yemez. Meyveli pasta da Elif'in sevdiği yiyeceklerdendir. Su tüm canlıların temel ihtiyacıdır. Elif'in ailesi içtikleri ve kullandıkları suyun temiz olmasına dikkat etmektedir (Kaya vd., 2012, s. 85).

Şekil 69. Sebze ve meyveler. Kaya M., Dağ Ö., Koçak E., Yıldırım T., Ünal M. (2012). *Sosyal Bilgiler 4*. Dergah Ofset

2012 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Temiz, şeffaf poşetler içindeki tavuklardan birini son kullanma tarihine dikkat ederek seçtiler. Konserve alırken kapaklarına dikkat edilmesi gerekiyordu. Kapakları şişkin, kutusunda sızıntı ya da pas olanları almak doğru değildi. Ayrıca cam kavanoz tercih edilmeliydi. Murat sebze bölümüne geçerek parlak ve kızarmış domatesleri seçti, poşete koydu, tartırdı (Kaya vd., 2012, s. 90).

2019 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Beslenme Uzmanı: Gelecekte daha da artacağı düşünülen obezite ve beslenmeye bağlı hastalıkların çözümü için neredeyse herkesin bir beslenme uzmanı ya da diyetisyenden yardım alması gerekebilir. İnsanlarla kolay iletişim kurabilen, dikkatli, kimya ve biyolojiye ilgisi olan,

sorumluluk sahibi kişiler beslenme uzmanı olabilir. Beslenme ve diyetisyenlik uzmanlığı bölümünden mezun olanlar bu mesleği yapabilir (Gültekin vd., 2019, s. 181).

Şekil 70. Diyetisyen. Gültekin G., Akpınar M., Nohutcu M., Özerdoğan P., Aygün S. (2019). *Sosyal Bilgiler* 7. Başak

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Oğlum, temizliğe ve sağlıklı olmaya önem vermeliyiz. Bu nedenle sebze, meyve gibi gıdaları alırken bunların tazeliğine ve temizliğine dikkat etmeliyiz. Ambalajlı gıdaların üretim ve son kullanma tarihlerini kontrol edip son kullanma tarihi geçmiş yiyecekleri almamalıyız. Bu ürünlerin tüketilmesi hâlinde insanları zehirleyeceğini unutmamalıyız (Tüysüz, 2018, s. 133).

Şekil 71. Bir ürünün son kullanam tarihi. Tüysüz S. (2018). *Sosyal Bilgiler* 4. Tuna.

2007 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Vücudunun ihtiyacı olan meyve, sebze, süt, yumurta ve et gibi besinleri düzenli yemelisin. Böylece, sağlıklı ve dengeli beslenmiş olursun." (Tekerek vd., 2007, s. 88).

4.1.4.2. Besin Değerleri

1984 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Pirinç, tahıllardan olup sulak ve sıcak yörelerde yetiştirilir. Önemli besinlerimiz arasındadır. Mantar, içinde bol protein bulunduğundan iyi bir besin kaynağıdır. Yurdumuzda kendiliğinden birçok yerde yetişmektedir. Ancak bunların bazıları zehirlidir, hangilerinin zehirli olduğunu anlamak çok zordur." (Saymal, 1984, s. 57).

Şekil 72. Pirinç tahılı. Saymal K. (1984). *Sosyal Bilgiler 1*. Milli Eğitim Basımevi.

Şekil 73. Mantarlar. Saymal K. (1984). *Sosyal Bilgiler 1*. Milli Eğitim Basımevi.

1984 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Sebzeler önemli besinlerimizi oluştururlar. Bunlardan bazılarının yaprakları yenir. Söğelimi, pırasa, ıspanak, lahana, marul böyledir. Patlıcan, kabak, nohut, bakla gibilerinin meyvelerinden yararlanılır." (Saymal, 1984, s. 58)

şekil 74. Sebze ve meyveler. Saymal K. (1984). *Sosyal Bilgiler 1*. Milli Eğitim Basımevi.

1984 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Elma besleyici, lezzetli bir meyvedir. Turunçgillerden olan portakal, limon, mandalina, greyfurt kış meyveleri arasındadır. C vitamini yönünden çok zengindir. Üzüm önemli gelir ve besin kaynağımızdır." (Saymal, 1984, s. 59).

şekil 75. Meyveler. Saymal K. (1984). *Sosyal Bilgiler 1*. Milli Eğitim Basımevi.

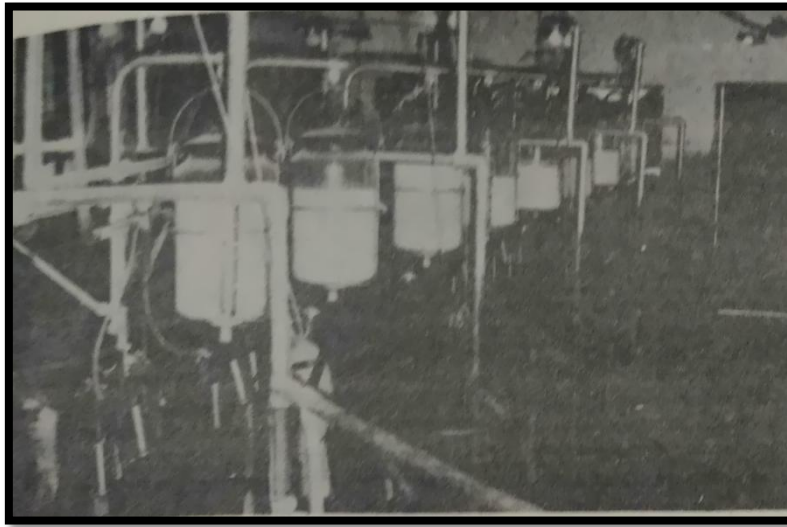

Şekil 76. Üzüm yiyen bir kişi. Saymalý K. (1984). *Sosyal Bilgiler 1*. Milli Eđitim Basımevi.

1984 yılı kitabında řu ifadelere yer verilmiştir: "Tavukların et ve yumurtalarından yararlanılır. Yumurtalar, sade yenir; başka yemeklere de karıştırılabilir; řok besleyicidir." (Saymalý, 1984, s. 60).

1984 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Süt; küçük çocuklar, büyükler ve yaşlılar için řok besleyicidir. Süt; tifo, tüberküloz, boğmaca gibi hastalıklara neden olan bakterilerin yayılmasına uygundur. Bu nedenle süt sağıcılar ellerini, süt kaplarını ve hayvanın memelerini iyice temizlemelidirler. Çiftliklerde ve haralarda beslenen hayvanların sütleri makineler ile sağılır. Bu daha sağlıklıdır, insanın eli değmez (Saymalý, 1984, s. 61).

Şekil 77. Süt makineleri. Saymalý K. (1984). *Sosyal Bilgiler 1*. Milli Eđitim Basımevi.

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Çavdar ekmeği, buğdayınki kadar beyaz değildir fakat o da lezzetli ve besleyicidir. Yulafın ezmesi, özellikle çocuklar için iyi ve yararlı bir besindir, iki sıralı arpadan bira yapılır. Pirinç, tahıllardandır. Sulak ve sıcak yörelerde, bol su içinde yetiştirilir. Pilavı, çorbası, tatlısı yapılır. Fakat buğday, çavdar ve yulaf kadar besleyici değildir (Sanır vd., 1976, s. 83).

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kuru yemişlerden, badem, ceviz ve antepfıstığı da fındık gibi besleyici ve değerlidir." (Sanır vd., 1976, s. 86).

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Elma; güzel kokulu, lezzetli, besleyici ve birçok yerde üretilebilen bir meyvedir. Et, çok güçlü bir besindir. Biz Türkler, az et yiyen uluslarız. Oysa et, vücudumuzu oluşturan türlü dokuların büyümesini, yıpranmaların onarılmasını sağlar; ayrıca kimi tehlikeli hastalıklardan da korur. Hayvanlardan aldığımız önemli bir besin de süttür. Onda bulunan besleyici maddeler (süt şekeri, tereyağı vb.), başka hiçbir besinde yoktur. Süt, yalnız çocuklar için değil, büyükler ve yaşlılar için de çok besleyicidir. Ancak süt, çeşitli hastalık etkenlerinin (bakteriler vb.) kolayca çoğalıp yayılmasına elverişlidir (tüberküloz, tifo, difteri, kızıl, boğmaca vb.). Böyle bir tehlikeyi önleyebilmek için süt sağıcılar, ellerini ve hayvanların memelerini, süt kaplarını çok iyi temizlemelidir (Sanır vd., 1976, s. 87).

1976 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yumurta, et gibi çok besleyicidir. Çoğu zaman tavuk yumurtasından, ara sıra ördek, kaz ve hindi yumurtalarından yararlanılır. Yumurta, sade olarak pişirilip yendiği gibi (rafadan, lop vb.) türlü yemeklere ve bu arada tatlılara da karıştırılır. Bal, arıların kışlık besin olarak biriktirdiği tatlı ve güçlü bir besindir. Son yıllarda arıcılık gittikçe yayılmaktadır; fakat bal, henüz yetecek kadar üretilememektedir; bu yüzden çok pahalı bir besindir (Sanır vd., 1976, s. 88).

4.1.5. Gündelik Hayat

Bu tema; *Isınma-Barınma* kodundan oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde gündelik hayat temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.1.5.1. Isınma-Barınma

1984 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Evler Kullanışlı ve Sağlığa Uygun Olmalıdır: Oturma, misafir ve yatak odaları, mutfak, banyo, tuvalet ayrı ayrı yerlerde bulunmalıdır. Her odanın eşyaları yerli yerine konulmalı, odaları gereksiz şeylerle doldurmamalıdır. Böylece ev güzel görünür ve kolay temizlenir. Ayrıca bahçede, odalarda yetiştirilecek çiçekler, ağaçlar görünüşü değiştirir. Evler yapılırken güneş görececek biçimde ve büyük pencereye olmasına özen gösterilmelidir. Çünkü güneş girmeyen eve doktor girer. Evdeki artıkları ve döküntüleri çöplüğe dökmeli, gelişigüzel yerlere atmaktan kaçınılmalıdır, öte yandan sabahları pencereleri açarak odaları iyice havalandırmalı, sık sık temizlemelidir. Bunlar yapılırsa kendimizin ve çevremizin sağlığı korunmuş olur (Saymal, 1984, s. 32).

4.1.6. Sağlığa Zararlı Maddeler

Bu tema; *Sigara ve Tütün Kullanımı, Madde Bağımlılığı, Alkol kullanımı* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde sağlığa zararlı maddeler temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.1.6.1. Sigara ve Tütün Kullanımı

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sigara, uyuşturucu maddeler ve alkollü içecekler bir kez kullanmaya başladıktan sonra alışkanlık yapmaktadır. Bu tür maddeler başta kalp, akciğer ve karaciğer olmak üzere organlara zarar vermektedir. Vücudun direncini zayıflatarak kişinin hastalıklara yakalanmasını kolaylaştırmaktadır." (Karagöz vd., 2005, s. 138).

Şekil 78. Sigara kullanımıyla ilgili bir afiş. Karagöz D., Tekerek M., Kaya N., Alıç M., Yılbat B., Yıldırım T., Koyuncu M., Ulusoy K. (2005). *Sosyal Bilgiler 5*. İmaj.

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sigara; solunum yolları, akciğer kanseri, mide ve sindirim sistemi, kalp, damar hastalıkları gibi pek çok hastalığa neden olmaktadır. Alkol ve uyuşturucular da bunlara benzer pek çok hastalığa neden olmakta ve insan sağlığına zarar vermektedir. Bu saydıklarımız, sağlık açısından zararlı maddelerdir. Bunların yanı sıra, bu maddelerin ekonomik ve ruhsal yönden de insanlara zararları vardır (Şenünver vd., 2005, s. 30).

Şekil 79. Sigara içilmez uyarısı. Şenüver G., Karabult E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 7*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

2012 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlık alanında birçok yasal düzenleme vardır. Bunlardan biri de insan sağlığına zarar veren sigara kullanımı ile ilgilidir. İnsanların sigara kullanmalarını önlemek, sigara kullanan ya da kullanmayan insanların sağlıklarını korumaları için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından bu konuda yasal düzenlemeler yapılmıştır (Başol vd., 2012, s. 148).

Şekil 80. Dumansız hava sahası sembolü. Başol S., Ünal F., Azer H., Yıldız A., Evirgen Ö. (2012). *Sosyal Bilgiler 5*. Dergah Ofset

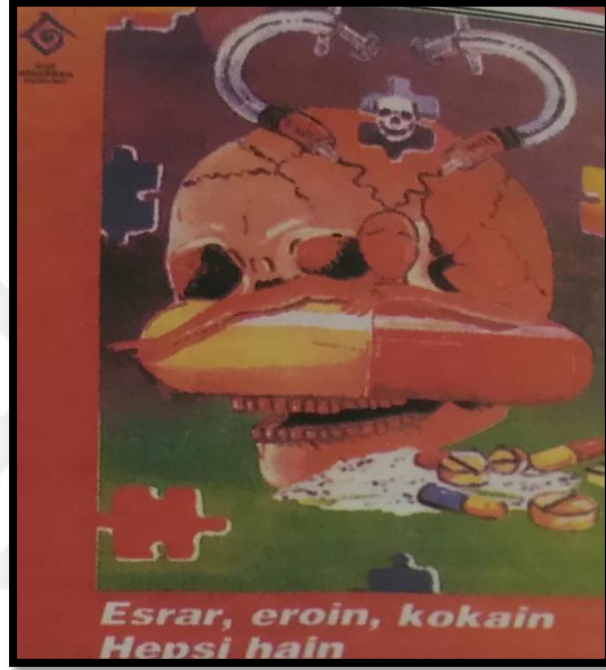
2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

4207 sayılı tütün mamullerinin zararlarının önlenmesine dair kanun: Eğitim-öğretim ve hizmeti veren yerler ile kapalı spor salonu ve toplu taşımacılık yapılan her türlü nakil vasıtaları ve bunların bekleme salonlarında, kamu hizmeti yapan kurum ve kuruluş beş veya beşten fazla kişinin görev yaptığı kapalı mekânlarda tütün ve tütün mamullerinin içilmesi yasaktır. (Sigaranın) Sağlığı tehdit ettiğini biliyorsunuz. Bunun farkında olan kişiler, benim yasaklanmamı sık sık gündeme getiriyorlardı. Özellikle, Yeşilay Kurumu benim içilmemem için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Bir gün bir milletvekili TBMM’de benim kapalı yerlerde içilmemin yasaklanması gerektiğini söyledi (Karagöz vd., 2005, s. 160).

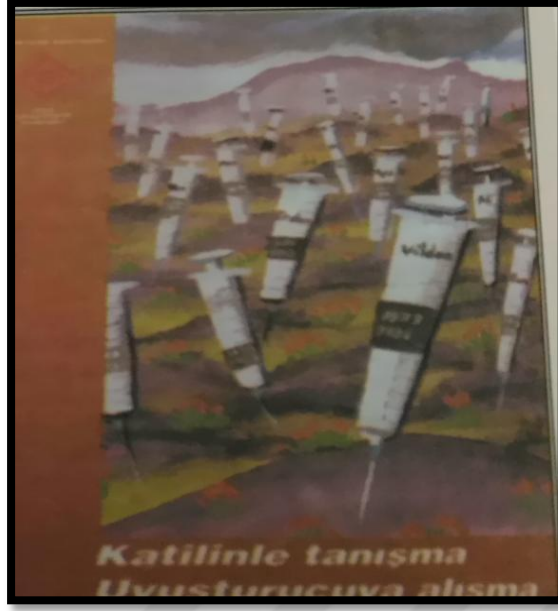
4.1.6.2. Madde Bağımlılığı

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlığa zararlı maddelerin hepsi bağımlılık yapan maddelerdir. Bağımlılık; keyif verici ve uyuşturucu gibi maddelerin kendilerine zarar vermesine karşın sürekli kullanılmasıdır. Kısaca, sağlığa zararlı maddelerin alışkanlık durumlarına bağımlılık denilmektedir. Sağlığa zararlı alışkanlıklara başlama; genellikle büyükleri taklit etme, arkadaşlar arasında kendini kanıtlama, üstünlük sağlama gibi çeşitli nedenlere dayanmaktadır, uyuşturuculardan bazılarını kullanmak bile bağımlılık bir kez yapılabilmektedir. Bu maddelerin insan sağlığına sayılamayacak kadar zararları vardır (Şenünver vd., 2005, s. 30).

Şekil 81. Uyuşturucunun zararları. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Şekil 82. Uyuşturucunun zararları.Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Şekil 83. Uyuşturucunun zararları.Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

4.1.6.3. Alkol Kullanımı

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Alkol ve uyuşturucu bağımlıları, kendi sağlıklarını hiçe saydıkları gibi aile düzenlerini de koruyamazlar. Ailenin mutluluğu bozulur. Aile bireyleri perişan olur. Yapılacak en güzel şey sağlığınıza, ailemize ve topluma zararı olan bu maddelerden uzak durmaktır. Sigara içmekle, alkol almakla insan büyümmez. Kişilik bunlarla gelişmez. Kişiliğimizi kanıtlamak için herkes tarafından takdir edilecek çalışmalar yapmalıyız. Bunun için yeteneklerimiz yönünde güzel işlerle uğraşmalıyız (Şenünver vd., 2005, s. 30-31).

1996 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Alkollü içkiler ve sigara sağlığınıza zararlıdır. Bu yüzden binlerce kişi hastalanır, sakat kalır ve ölür. Aileleri perişan olur. İçkiye alışanlar çalışamaz duruma gelir. Cinayetlerin çoğu sarhoşluk hâlinde iken işlenir. Trafik kazaların da çoğunu içkili sürücüler yapar. Devamlı alkollü içki içenlerin sağlığı bozulur (Öğün, 1996, s. 110).

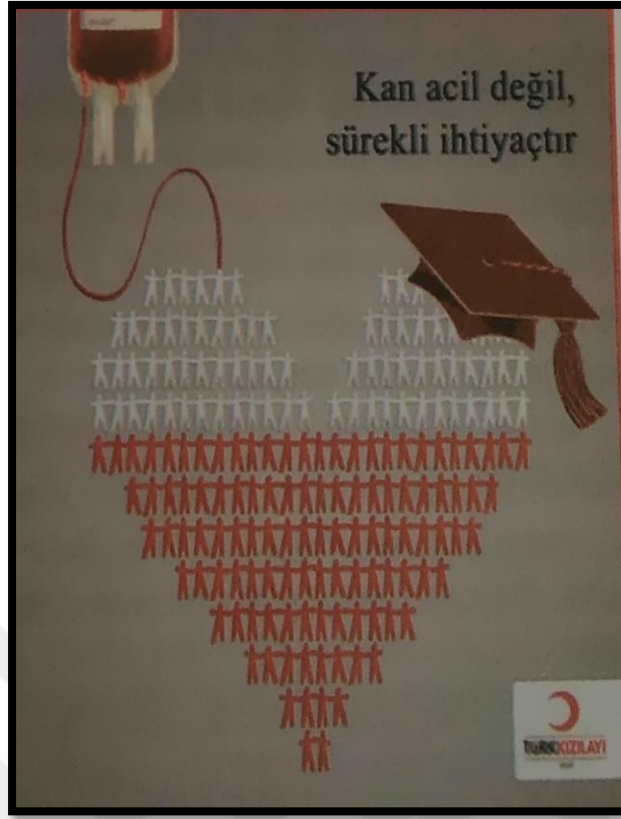
1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İspirtolu içkiler ve sarhoş edici maddeler İnsan sağlığını bozar. Zararlı içkilere alışanlar, çeşitli hastalıklara yakalanırlar. Sinir sistemleri bozulur. Öte yandan içkiye harcadıkları paralar yüzünden yoksulluğa düşerler. İçkinin sonu felâkettir." (Şahin, 1990, s. 94).

4.1.7. Sağlık Yardımları

Bu tema; *Kan Bağışı, Organ Bağışı, Yardım Kuruluşları* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde sağlık yardımları temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.1.7.1. Kan Bağışı

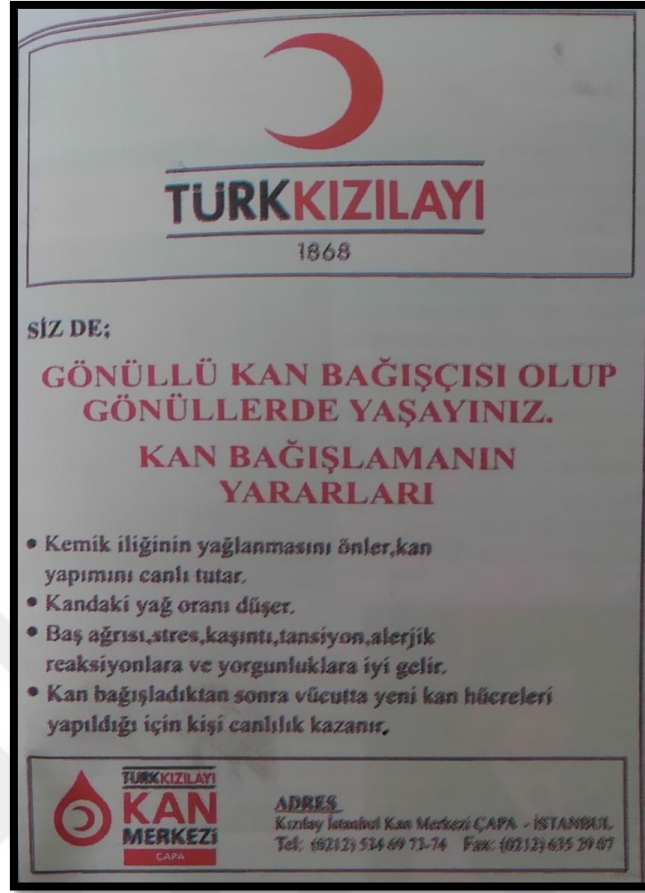
2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kan bağışı hem kan veren kişinin sağlığını olumlu etkilemekte hem de toplumsal dayanışmayı sağlamaktadır. 18 - 65 yaş arasında, ağırlığı 50 kg üzerinde, herhangi bir sağlık sorunu olmayanlar kan bağışında bulunabilir." (Komisyon, 2011, s. 181).

Şekil 84. Kan Bağışı. Komisyon (2011). *Sosyal Bilgiler 6*. Saray Matbaacılık.

2007 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kan, çok önemli fonksiyonları nedeniyle doku olarak kabul ediliyor. Yani bir anlamda insanın kanını bağışlaması, vücudun bir parçasını bağışlaması gibi bir şeydir. Ama bu bağışın öylesine mucizevî bir yanı var ki bağışı kabul eden hayat bulurken bağışlayan kişi de hiçbir şey kaybetmiyor. Eksilen kan çok kısa bir süre içinde yenileniyor. Uzmanların büyük kısmı, kan vermenin kemik iliği üzerinde meydana getirdiği uyarıcı etkinin çok yararlı olduğuna inanıyor. Yani kan bağışlamakla hiçbir şey kaybetmediğimiz gibi sağladığımız bazı faydalar da var. Ülkemizde kan bağışının yeterli olmadığı yıllardan beri söylenir. Ancak Türkiye'de kan bağışının yetersiz oluşunun en önemli sebebinin bilgi eksikliği veya yanlış bilgilendirme olduğunu yapılan araştırmalar göstermiş. Eskişehir Kızılay Kan Merkezinin yaptığı araştırmaya göre ülkemizdeki insanların % 26 kadarı "Verecek kadar kanım yok."derken, % 20 kadarı "hastalık kapmaktan korktuğunu" belirtmiş (Kolukısa vd., 2007, s. 176).

Şekil 85. Kan bağışısı afişi. Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları.

2007 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Güvenli kana büyük önem veren Türkiye Kızılay Demeği, kan merkezlerini en ileri cihazlarla donatmaya çalışmaktadır. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de kan hizmetlerinin "Bölgesel Kan Merkezleri" aracılığıyla yürütülmesi için çalışmalar devam etmektedir. Kızılay, bu alanda sağlık kurumlarımızın en büyük yardımcısıdır. Kızılay, yapılan kan bağışlarını acil durumdaki hastalara ulaştırır (Kolukısa vd., 2007, s. 150).

Şekil 86. Kan bağışı yapan kişiler.Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). *Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları*.

4.1.7.2. Organ Bağışı

2011 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Toplum içinde yaşayan insanlar her zaman birbirlerine ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle insanlar gerektiğinde başkalarına seve seve yardıma koşarlar. Toplumsal yardımlaşmanın çok önemli olduğu konulardan birisi de doku ve organ bağışıdır. Çünkü ülkemizde organ bekleyen hastaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Organ bağışı, kişinin başka insanlara hayat vermek için organlarının kullanılmasına izin vermesidir. Beyin ölümü gerçekleşen bir kişinin böbrek, karaciğer, kalp, akciğer, pankreas, kornea ve kemik gibi organ dokuları çok sayıda hastaya yaşama ve görme imkânı sağlayabilir. 18 yaş ve üzeri akli dengesi yerinde olan herkes organlarını bağışlayabilir. Demokrasinin Serüven ünitesinde de öğrendiğiniz gibi Anayasamızın 17 maddesine göre kişinin yakınları izin vermedikçe herhangi bir organı alınamaz. Kişiler, organ bağışladıklarını ya da organ bağış konusundaki düşüncelerini mutlaka yakınlarıyla paylaşmalıdır. Çünkü bir kişinin beyin ölümü gerçekleştiğinde yakınlarından organ bağışı konusunda karar vermeleri istenir. Herkes organ bağışında bulunmalı, bu konuda yakınlarını bilinçlendirmelidir. Bu sayede ihtiyacı olan insanların organ bulabileceği unutulmamalıdır (Komisyon, 2011, s. 180).

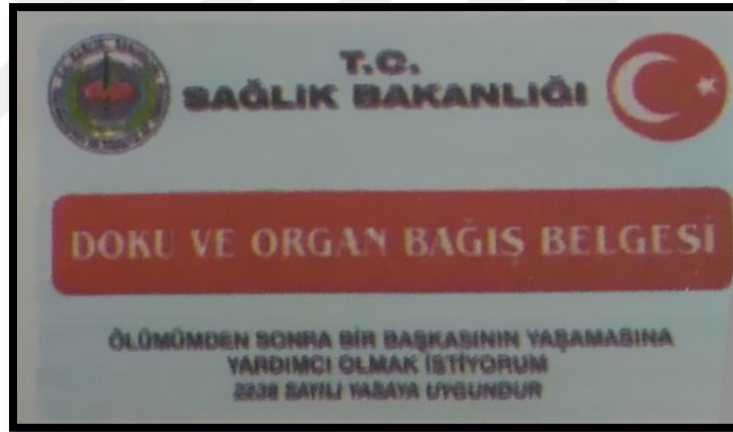
Şekil 87. Organ bağışısı afişi. Komisyon (2011). Sosyal Bilgiler 6. Saray Matbaacılık.

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Bazı hastalıklar ve kazalar, insan vücudunun çeşitli doku ve organlarında bozukluklar meydana getirebilir. Bozulan bu doku ve organlar, görevlerini yerine getiremedikleri için insan sağlığını tehdit etmekte ve yaşamın tehlikeye girmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan bunların yerine sağlamlarının nakledilmesi gerekir. Nakil işlemi, aynı kişinin sağlam dokularından veya bir başka kişinin sağlıklı doku ve organlarını bağışlamasından yararlanarak yapılabilir. Bu işlem, ayrıca beyin ölümü kesinleşmiş kişinin doku ve organlarının alınıp ihtiyacı olan kişiye nakledilmesiyle de gerçekleşebilir. Günümüzde tıbbın gelişmesine paralel olarak pek çok doku ve organ nakledilebilmektedir. Bu doku ve organlar; kan, kornea, deri, kemik iliği, saç, böbrek, karaciğer, pankreas, kemik, akciğer, kalp ve ince bağırsaktır. Türkiye’de 1978 yılında çıkan bir yasa ile doku ve organ naklinin yasal çerçevesi belirlenmiştir. Buna göre, ülkemizde bugüne kadar çok sayıda hastaya böbrek, kornea, karaciğer, kalp ve pankreas nakli yapılmıştır. Hâlen dünyada organ nakli bekleyen çok sayıda insan yaşamaktadır. Ülkemizde de bunların sayısı oldukça fazladır (30 bin kadar). Türkiye’de doku ve organ bağışısı yasal kurallara bağlanmıştır. Buna göre; canlıdan organ nakli için kişinin 18 yaşını doldurmuş bulunması ve aklî dengesinin yerinde olması şarttır. Daha küçük yaşta olanlar, velisinin izni olmadan doku ve organ bağışısı yapamazlar. Yetişkinler iki tanıkla birlikte, öldükten sonra organlarını bağışladıklarını belirten bir belgeyi doldurup imzalar ve yetkili kurumlara teslim ederek organ bağışısında bulunabilirler. Bu seçenekler, doldurulan bağış belgeğinde belirtilir. Kişinin, bu belgeyi hep yanında bulundurması gerekir. Ancak kişi, bağış kararı aldıktan sonra bundan vazgeçebilir. Bunun için

bu belgeyi iptal ettirmesi veya yanında organlarını bağışlamadığını gösteren bir başka belgeyi taşıması gerekir. Doku ve organ nakli, dini açıdan da uygun görülmektedir. Yardımlaşma ve bağışlama, insan olmanın erdemlerindendir. Ölümün kaçınılmaz olduğu durumlarda, başka insanlara yaşama şansı verebilmek, yapılacak en büyük yardımdır. Sağlıklı iken doku ve organlarını bağışlayan kişiler, yardımlaşmanın en güzel örneğini göstermiş olurlar. İyileşmek için tek çarenin doku ve organ nakli olduğu anlaşılan hastalıklara hepimiz yakalanabiliriz. Bizler de daha uzun yıllar yaşayabilmek için başkalarının organ bağışlarına muhtaç olabiliriz. Doku ve organlarımızı bağışlayarak biz de insan sevgisinin en güzel örneğini göstermeliyiz (Şenünver vd., 2005, s.63).

2006 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir: "Organ bağı, bir kişinin hayatta iken kendi isteğiyle tıbben yaşamı sona erdikten sonra doku ve organlarının başka hastaların tedavi için kullanılmasına izin vermesi ve bunu belgelendirmesidir. (Genç vd., 2006, s. 173).

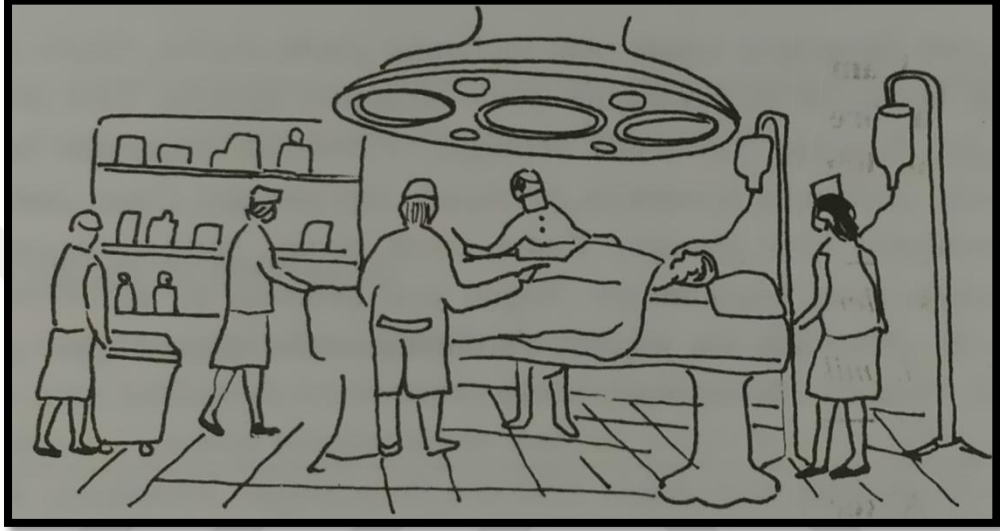

Şekil 88. Doku ve organ bağış belgesi. Genç E., Polat M., Başol S., Kaya N., Azer H., Gökçe S., Koyuncu M., Gök A., Yıldız A., Yılmaz D., Özcan A. (2006). Sosyal Bilgiler 6. Milsan

2000 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

İnsan vücudundaki doku ve organlar zarar görebilir. Böylece görevlerini yapamaz veya aksatırlar. Böyle bir durumda vücuttaki organ veya dokuların değiştirilmesi gerekir. Görevini yapamayan organ ve dokuların alınarak yerine başkalarından alınan organların takılması işlemine organ ve doku nakli denir. Doku nakli, vücudun bir yerindeki dokunun başka bir yerine nakledilmesidir. Organ nakli ise bir insana başka bir insandan alınan organın naklidir. Organ nakillerinin en yaygın olanı kan ve böbrek naklidir. Karaciğer, deri, saç, kornea, kemik iliği ve kalp de nakledilen diğer organlardır. Doku nakilleri de daha çok yanık durumlarında

gerçekleştirilir. Ayrıca doğuştan yarık olan dudak, kulak ve burnun düzeltilmesi sırasında da yapılır. Yapılan organ bağışları ile organ bekleyen binlerce kronik organ hastasına yaşam şansı sunulmaktadır. Ölen bir insanın kendisi için artık hiçbir önemi kalmayan organları, yaşayan kronik organ hastası için hayati önem taşımaktadır. Ölen bir insanın organlarıyla bir başkasına yaşama şansı tanınması yüce bir davranıştır. Onun için bizden de doku ve organ naklinin önemini bilmeliyiz. Binlerce insanın yaşamını devam ettirmek için organ beklediğini unutmamalıyız (Ercan ve Fidanay, 2000, s. 21-22).

Şekil 89. Organ nakli ameliyatı. Ercan N., Fidanay L. (2000). *Sosyal Bilgiler 6*. Milli Eğitim Basımevi.

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İnsanların bazı organları, zamanla ve çeşitli nedenlerle görevlerini yerine getiremez. Dokuların ve organlarda meydana gelen bu aksaklıklar, insan sağlığını tehdit eder, yaşamını tehlikeye sokar. Böyle durumlarda o dokuların veya organların tedavi edilmesi gerekir. Görevini yapamayan organların ve dokuların tedavisi her zaman başarıyla sonuçlanmaz. O organın veya dokunun değiştirilmesi zorunlu olabilir. Aynı insanın vücudunun herhangi bir yerinden alınan sağlıklı dokular, görevini yapmayan dokuların yerine nakledilebilir. Deri nakli, saç nakli gibi... Ancak, organ nakli için alıcı ve vericinin birtakım şartlara uyması gerekir. Örneğin bu iki kişinin kan gruplarının aynı, dokularının ve organlarının birbirine uyumlu olması gerekir. Bazı durumlarda kan bağı olan insanlar bile birbirine organ veremezler. Günümüzde nakledilebilen doku ve organlar şunlardır: Kan, kornea, deri, saç, kemik iliği, böbrek, kemik, pankreas, kalp, karaciğer ve ince bağırsaktır. Ülkemizde doku ve organ nakillerinin hangi çerçevelerde yapılacağı 1978 yılında çıkarılan bir kanunla belirlenmiştir. Buna göre organı alınacak kişinin 18 yaşını doldurmuş ve aklî dengesinin yerinde olması gerekir. 18 yaşından küçük olanların doku ve organları velilerinin izni olmadan alınamaz. Kişinin öldükten sonra organlarını kullanmak üzere bağışlaması da mümkündür. Bunun için iki tanıkla birlikte, öldükten sonra

organlarını bağışladıklarını belirten bir belgeyi doldurup imzalamaları ve yetkili kurumlara teslim etmeleri gerekir. Organ bağışında bulunan kişi de yetkili kurumun verdiği organ bağış kartını sürekli yanında taşımalıdır. Ancak bağış yapan kişi bir süre sonra bu kararından vazgeçebilir. Bunun için bu belgeyi iptal ettirmeli veya yanında organlarını bağışlamaktan vazgeçtiğini belirten bir belge bulundurmalıdır. Organ bağışı yapmak, başka insanlara yapılacak yardımların en önemlilerinden biridir. Ölümün kaçınılmaz olduğu durumlarda alınmak üzere, her insan organlarını bağışlayabilir. Bu durum tek çaresi organ nakli olan insanlara yaşama şansı verebilir. Onun için her insan sağlıklıyken böyle bir bağışta bulunup, yaptığı yardımı belgeleyebilir. Doku ve organ bağışı yapmak İnsanî açıdan çok önemlidir (Ercan ve Fidanay, 2000, s. 48-49).

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Doku ve organ nakli, işlevini yapamaz hale gelen doku ve organların vücudun diğer sistemleri henüz bundan büyük ölçüde etkilenmeden değiştirilmesi işlemidir. Değiştirme, ya başka bir canlıdan ya da ölüden alınan doku ve organların kullanılmasıyla yapılır. Günümüzde böbrek, karaciğer, kornea, ince bağırsak, kemik iliği ve damar nakilleri yapılabilmektedir. Canlıdan alınan organın organizmada birden fazla bulunması gerekir. Çünkü böbrek gibi birden fazla organlardan biri alınır vücut zarar görmez. Organ naklinin yapılabilmesi için hastanın vasiyetinde bunu belirtmiş ya da yaşarken organ bağış kartını doldurmuş olması gerekir. Ölüm sonrasında hastanın yakınlarında organ nakli için verebilirler. 18 yaşını dolduran herkes organ bağışında bulunabilir. 18 yaşından küçük olanların doku ve organ bağışında bulunabilmeleri için anne ve babalarının izin vermeleri gerekir. Bağışta bulunan kişiler, ilgili derneklerin hazırladığı kartları doldurup sürekli yanlarında bulundurmalıdırlar. Böylece ölünün yakınları bu konuda karar vermek zorunda kalmazlar. Doku ve organlarımızı bağışlamak, insanlık görevidir. İnsanlar arası yardımlaşmanın da en güzel örneğidir. Bu konuda bilinçli olmak gerekir. Toplumumuzda doku ve organ bulunmamakta, organlar çoğu durumlarda yurt dışından getirilmektedir. Organ yokluğu nedeniyle her yıl binlerce hasta organ sırası beklerken ölmektedir. Toplum olarak doku ve organ nakli konusuna olumlu yaklaşmalıyız. Hepimiz, henüz hayattayken organ bağışında bulunmalıyız. Böylece, bir yaşamın bittiği yerde bir diğerini başlatabileceğimizi aklımızdan çıkarmamalıyız (Şahin vd., 2000, s. 26-27).

Şekil 90. Organ nakli ameliyatı.Şahin C., Yamanlar E., Göze H. (2000). Sosyal Bilgiler 6. Ders Kitapları Anonim Şirketi.

4.1.7.3. Yardım Kuruluşları

2017 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Türk Kızılay'ı Van, Erciş'te meydana gelen depremde depremzedelerin barınma ve gıda ihtiyaçlarını karşıladı. Türk Kızılay'ı büyük fedakârlık göstererek hayatın normale dönmesini sağladı. Depremzedeler haricinde, en fazla yardım yangınzedelere yapıldı. Evi zarar gören aileler için çadır kuruldu. Gıda kolisi dağıtıldı. Arabalarına sığınan insanlara da battaniye ve kumanya dağıttı (Ünal vd., 2017, s. 110).

Şekil 91. Türk Kızılay'ı çadırları. Ünal F., Özdemir H., Ünal M, Evirgen Ö., Dağ Ö., Kutay S. (2017). *Sosyal Bilgiler 7*. Başak.

1996 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay: Savaşta yaralıları bakar. Bunun için gezici hastaneler kurar, asker ailelerine yardımcı olur. Şehirlerdeki yoksul ailelerin odun, kömür ihtiyaçlarını karşılar. Aş evleri açar. Buralarda yoksulların kamını doyurur. Kızılay, kan bankaları açar. Buralarda toplanan kanlar ameliyatlarda kan kaybedenlere verilir. Kızılay, çocuklar için sağlık kampları açar. Kızılay'ın çalışmalarına yardımcı olmak, kutsal bir görev ve insanlık borcudur. Yeşilay, vatandaşın alkollü içkilerden ve sigaradan kurtarmak amacıyla 1920 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Yeşilay'a üye olanlar içki ve sigara kullanmazlar. İçki ve sigara kullananları bu zararlı alışkanlıktan vazgeçirmeye çalışırlar (Şenünver vd., 1996, s. 110).

1984 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yeşilay, Türk gençliğini alkolün zararlarından korumak için çalışır. Alkol insan sağlığını bozar. Bunun için Yeşilay çeşitli araçlarla ve yöntemlerle alkolün tehlikesini halkımıza anlatmaya uğraşır. Türk Kanseri Araştırma ve Savaş Kurumu, 1947 yılında kurulmuştur. Genel merkezi Ankara'dadır. İzmir, Kayseri, Samsun, Diyarbakır, Adana ve Erzurum'da şubeleri bulunmaktadır. Halkımızı kanser konusunda uyarır. Hastane ve laboratuvarlar kurar, uzmanlar yetiştirir. Kanseri hastaları belirler ve onlara yardım eder. Kanserin nedenleri şimdilik bilinmemektedir. Ancak bazı belirtileri vardır. Bunlar erken tanınırsa hasta iyileştirilebilir. Veremle Savaş Derneği, halkımıza veremden korunma yollarını öğretir. Herkesi sağlık taramasından geçirir, verem aşısı yapar, dispanserler ve sanatoryumlar açar. Çalışmalarında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile işbirliği yapar (Saymal, 1984, s. 75).

1996 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Hastaneler açar. Barışta, hemşire ve ilkyardım elamanı yetiştirir, Kan bulma hizmetlerini düzenler ve yürütür, Yoksullara yardım eder, Deprem, yangın ve su baskını gibi afetlerde felakete uğrayanların yardımına koşar. Kızılay bu alanlarda çalışmak için gönüllü kuruluşlar oluşturur. Bu kadar yararlı hizmetler veren Kızılay'a yardım etmek, her vatandaşın kutsal görevlerinden biridir (Şenünver vd., 1996, s. 113).

Şekil 92. Muayene olan bir çocuk. Şenünver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A., Kılıç M., Toker A., İnan İ., Gürer B. (1996). *Sosyal Bilgiler 4*. Milli Eğitim Basımevi

1996 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yeşilay: 1920 yılında, İstanbul'da kurulmuştur. Amacı, Türkiye sınırları içinde, sigara, alkol ve bütün uyuşturucu alışkanlıklarını önlemek için mücadele etmektir. Gençleri içkiden ve benzeri zararlı alışkanlıklardan korumaya çalışan bu demneğin faaliyetlerine yardımcı olmak başta gelen görevlerimizdendir." (Şenünver vd., 1996, s. 115).

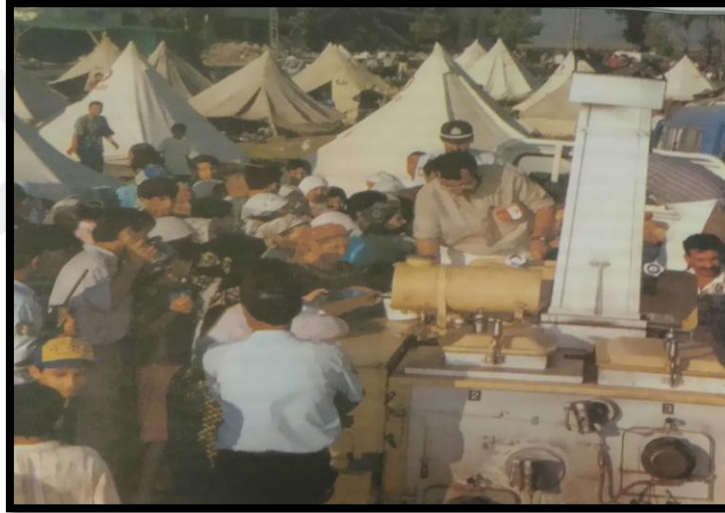
1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kızılay; savaşta ve hükümetin ilân ettiği olağanüstü durumlarda silâhlı kuvvetlere yardımcı olur. Bulaşıcı hastalıklara karşı açılan mücadeleye katılır. Esir ve mültecilere yardım eder. Hükümetlerin belirttiği yerlerde hastahaneler açar. Barışta, hemşire ve ilk yardım elemanı yetiştirir. Kan bulma hizmetlerini düzenler ve yürütür. Yoksullara yardım eder. Deprem, yangın ve su baskını gibi afetlerde, felâkete uğrayanların yardımına koşar. Bu alanlarda çalışmak için Kızılay, gönüllü kuruluşlar oluşturur. Kızılay'ın gelir kaynakları; üyelerden topladığı aidatlar, dernek yayınları, pul ve rozetlerdir. Düzenlenen piyango, balo, çeşitli eğlence gelirleri de bu kaynaklar arasında yer alır. Ayrıca, vatandaşlar tarafından yapılan bağış ve yardımlar, bazı malların satımından elde edilen paralar, kendi binalarından gelen kiralar da Kızılay'ın gelir

kaynakları arasındadır. Bu kadar yararlı hizmetler veren Kızılay'a yardım etmek, her vatandaşın en kutsal görevlerinden biridir (Komisyon, 1992, s. 43).

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kızılay, 11 Haziran 1868 tarihinde İstanbul'da kurulmuş bir sosyal yardım kurumudur. Geçmişte çeşitli adlarla anılmış olan bu kurum, 1935 yılında Kızılay Derneği adını almıştır. Demeğin amacı; savaşta ve barışta, yurt içinde, dışında, doğal afet ve felâketlere uğrayanlara yardım etmek, sağlık ve sosyal dayanışmayı desteklemektir. Ayrıca bu konudaki uluslararası demeklerle iş ve amaç birliği yapmaktır. Kızılay; savaşta ve hükümetin ilân ettiği olağanüstü durumlarda silâhlı kuvvetlere yardımcı olur. Bulaşıcı hastalıklara karşı açılan mücadeleye katılır. Ülkemizde ve yabancı ülkelerde meydana gelen doğal afetlerde zarar görenlere yardım elini uzatır. Hükümetlerin belirttiği yerlerde hastahaneler açar. Barış döneminde hemşire ve ilk yardım elemanı yetiştirir (Şenünver vd., 2005, s. 200).

Şekil 93. Kızılay yardımı. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

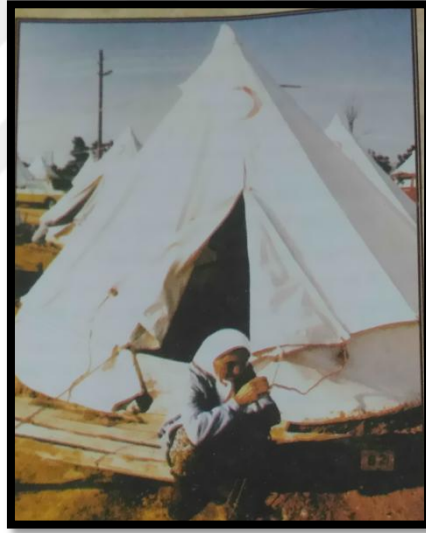
1920 yılında, İstanbul'da kurulmuştur. Amacı, Türkiye sınırları içinde, sigara, alkol ve bütün uyuşturucu alışkanlıklarını önlemektir. Alkollü içkiler, uyuşturucu maddeler ve sigara insan sağlığı için çok tehlikeli olan maddelerdir. Bunları kullanan kişilerde zararlı maddelerin etkisi kan ve solunum yolu ile bütün vücuda yayılır. Zamanla insan iradesini zayıflatır. İnsanı çok genç yaşta hasta eder. Gençleri içkiden ve benzeri zararlı alışkanlıklardan koruyan bu demeğin çalışmalarına yardımcı olmak başta gelen görevlerimizdendir (Şenünver vd., 2005, s. 201).

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Dünya Sağlık Örgütü 1946 yılında kuruldu. Dünya Sağlık Örgütünün, salgın hastalıklara karşı verdiği mücadelede başarılı sonuçlar alındı. Özellikle çiçek ve sıtmaya karşı yapılan aşı kampanyaları ile büyük ölçüde istenilen amaca ulaşıldı. Dünya Sağlık Örgütünün etkinliği, uluslararası kuruluşlar arasındaki (UNICEF, UNESCO, ILO vb.) dayanışma temeline dayanmaktadır. Türkiye, 1947 yılında Dünya Sağlık Örgütüne katıldı (Şenünver vd., 2005, s. 206).

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

11 Haziran 1868 tarihinde İstanbul'da kurulmuş olan bu kurum başta çeşitli adlarla anıldı. 1947 yılında ise "Türkiye Kızılay Demeği" adını aldı. Bu kuruluşun amacı: Savaşta felâkete uğrayanları korkmak, barışta yurt içinde ve yurt dışında meydana gelen her türlü doğal afet ve felakete karşı kendine düşen hizmetleri yerine getirmek, hukuk ilkelerine bağlı kalmak, sağlık ve sosyal dayanışmayı desteklemek, bu konudaki uluslararası milli derneklerle amaç ve iş birliği yapmaktır (Şenünver vd., 2005, s. 212).

Şekil 94. Türk Kızılay'ı çadırı. Şenüver G., Karabulut E., Kesim S., Turgut R., Ercan N., Küçükbaycan M., Uslu H., Akay A. (2005). *Sosyal Bilgiler 6*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yeşilay, 1920 yılında yurdumuzda alkollü içki ve uyuşturucu madde kullanmaya karşı olanların kurduğu bir dernektir. Temel amacı, toplumda aileye, bireye zararlı olan içki ve uyuşturucuların kullanımını eğitim yoluyla engellemektir. Türk Böbrek Vakfı, 1985 yılında kurulmuştur. Toplum eğitimi ve bilinçlendirilmesini sağlamak, böbrek sağlığı politikası ile bilimsel veri kaynağını oluşturmak gibi amaçları vardır. Lösemili Çocuklar Vakfı, Lösemi hastası çocukların sağlık ve eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılanması için kurulmuştur. Eğitim ve araştırma kurumları kurmak gibi amaçları da vardır. Türk Kalp Vakfı, kalp ve damar sağlığına ilişkin çalışmalar yürütmektedir. Ülkemizde kalp ve damar hastalıklarına neden olan etkenler

hakkında sistemli araştırmalar yapılmaktadır. Türk Diyabet Vakfı lkemizde şeker hastalığı ile ilgilenen sağlık personeli ve diyabet hastaları tarafından 1996 yılında kurulmuştur (Karagöz vd., 2005, s. 139).

Şekil 95. Lösemili Çocuklar Dergisi kapağı.Karagöz D., Tekerek M., Kaya N., Alıç M., Yılbat B., Yıldırım T., Koyuncu M., Ulusoy K. (2005). Sosyal Bilgiler 5. İmaj.

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İlk adı Hilâl-i Ahmer olan Kızılay, savaş alanında yaralanan askerlere ayırım gözetmeksizin yardım etmek amacıyla kurulmuştur. 11 Haziran 1868 tarihinde “Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti” adını almıştır. Derneğe ‘Kızılay’ adını Mustafa Kemal Atatürk vermiştir. Kızılay, insan kişiliğine saygıyı, karşılıklı anlayış, dostluğu, yardımlaşmayı, iş birliği ve sürekli barışı destekler. Ayırım gözetmez, tarafsız ve bağımsızdır. Hizmetlerinde çıkar gözetmeyen, depremlerde ve çeşitli afetlerde yanımızda olan gönüllü bir yardım kurumudur. Herkese açık, bütün yurdu kapsayan evrensel bir kurumdur. Kızılay, yurdun çeşitli bölgelerinde hizmet veren kan merkezleri ve kan istasyonları ile de insanlığa hizmet verir. Kızılay, Millî Eğitim Bakanlığı ile birlikte “6-14 yaş Güvenli Davranış ve İlk Yardım Eğitim Projesi” yürütmektedir (Karagöz vd., 2005, s. 140).

Şekil 96. Geçmiş yıllarda kızılâyet çalışmaları.Karagöz D., Tekerek M., Kaya N., Alıç M., Yılbat B., Yıldırım T., Koyuncu M., Ulusoy K. (2005). *Sosyal Bilgiler 5*. İmaj.

Şekil 97. Kızılay personeli ilkyardım yaparken.Karagöz D., Tekerek M., Kaya N., Alıç M., Yılbat B., Yıldırım T., Koyuncu M., Ulusoy K. (2005). *Sosyal Bilgiler 5*. İmaj.

Şekil 98. Kızılay broşürleri. Karagöz D., Tekerek M., Kaya N., Alıç M., Yılbat B., Yıldırım T., Koyuncu M., Ulusoy K. (2005). *Sosyal Bilgiler 5*. İmaj.

2012 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV) Binlerce lösemili (kan kanseri) çocuğun ihtiyaçlarını karşılayan bir vakıftır. 1998 yılında kurulan Vakıf, ilk Lösemili Çocuklar Hastanesini Ankara'da açmıştır. Kan hastalıkları konusunda araştırma kurumları kurmak Vakfın amaçları arasındadır. Türk Kalp Vakfı 1975 yılında çalışmalarına başlayan Vakıf, kalp ve damar hastalıkları konusunda hizmet vermektedir. Vakıf genel sağlık konusunda da uzmanlar aracılığıyla hizmetler sunmaktadır. Ayrıca sosyal etkinlikleriyle de kalp ve damar hastalıklarından ölümlerin asgariye indirilmesi yolunda insanlarımızı uyarma, bilinçlendirme ve motive etme görevini de başarıyla yerine getirmektedir (Kaya vd., 2012, s. 135).

2012 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Hepimiz çevremizdeki insanlara yardım etmek isteriz. Ancak her zaman, yardıma muhtaç insanlara ulaşamayabiliriz. Bu durumda devreye resmî kurumlar ve sivil toplum kuruluşları girer. Türkiye Kızılay Demeği de bu kuruluşlardan birisidir. Şimdi bu derneği daha yakından tanıyalım. 11 Haziran 1868'de "Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım ve Destek Cemiyeti" adıyla kurulmuş olan cemiyete 1877'de "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti" adı verilmiştir. 1935 yılında ise Mustafa Kemal Atatürk tarafından uygun görülen "Türkiye Kızılay Cemiyeti" adını almıştır. Türk Kızılay'ı her ne koşulda, yerde ve zamanda olursa olsun muhtaç ve korumasız insanlara yardım eden bir sivil toplum kuruluşudur (Başol vd., 2012, s. 134).

Şekil 99. Kızılay yardım yaparken. Başol S., Ünal F., Azer H., Yıldız A., Evirgen Ö. (2012). Sosyal Bilgiler 5. Dergah Ofset

Şekil 100. Türk Kızılay'ı Başol S., Ünal F., Azer H., Yıldız A., Evirgen Ö. (2012). Sosyal Bilgiler 5. Dergah Ofset

2019 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Türk Kızılay'ı 11 Haziran 1868 tarihinde "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kurulmuştur. 1947 yılında "Türkiye Kızılay Cemiyeti" adını almıştır. Toplumsal dayanışmayı sağlamak, sosyal refahın gelişmesine katkıda bulunmak, yoksul ve muhtaç insanlara barınma, beslenme ve sağlık yardımı ulaştırmak amacıyla kurulmuştur. Kan, afet, uluslararası yardım, göç ve mülteci hizmetleri, sosyal hizmetler, sağlık, ilk yardım, eğitim,

gençlik ve mineralli su işletmeleri alanlarında faaliyet gösterir. Ulusal afet yönetimi ve uluslararası yardımlar konusunda öncü kuruluştur. Yeşilay, toplumun ve gençliğin beden ve ruh sağlığını tahrip eden tütün, alkol ve madde gibi bağımlılıklar ile gençlere ve topluma zarar veren kumar, genel ağ ve teknoloji bağımlılığı gibi alışkanlıklarla mücadele etmek amacıyla kurulmuştur. Millî kültüre bağlı nesiller yetiştirmek için çaba harcayan Yeşilay Vakfı, halk sağlığı için çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşudur (Açıl vd., 2019, s. 156).

Şekil 101. Türk Kızılay'ı logosu.Açıl Ö.,Güven H., Hayta A., Kılıç S. (2019). Sosyal Bilgiler 6. Çağlayan Matbaası.

Şekil 102. Yeşilay logosu.Açıl Ö.,Güven H., Hayta A., Kılıç S. (2019). Sosyal Bilgiler 6. Çağlayan Matbaası.

2019 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

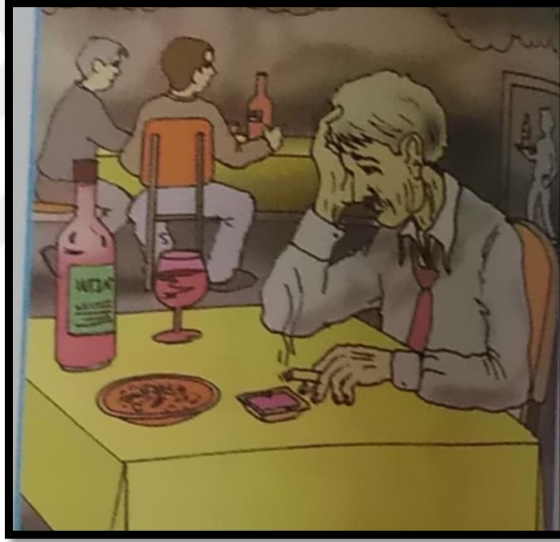
WHO: Kuruluş Tarihi: 1948 Merkezi: Cenevre, İsviçre temel amacı; tüm insanların mümkün olan en yüksek sağlık düzeyine ulaşmalarıdır, örgüt bu amacı gerçekleştirmek üzere uluslararası sağlık çalışmalarının yönetimini ve eş güdümünü sağlamaktadır. Türkiye, 9 Haziran 1949 tarihinde Dünya Sağlık örgütüne resmen üye olmuştur (Açıl vd., 2019, s. 205).

2019 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay: Savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmek amacıyla, 1868 yılında Hilal-i Ahmer adıyla kurulmuştur. Kuruluşa "Kızılay" adını Mustafa Kemal Atatürk vermiştir. Afetlerde ve olağan dönemlerde korumasız ve ihtiyaç sahiplerine yardım sağlamak, toplumda yardımlaşmayı geliştirmek ve kan ihtiyacını karşılamak amacıyla hizmet vermektedir (Yıldırım vd., 2019, s. 37).

2007 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Türkiye Yeşilay Cemiyeti alkol, uyuşturucu ve sigara gibi bağımlılık yapıcı zararlı madde alışkanlıktan ile mücadele eder. Halkımıza bu maddelerin zararları hakkında bilgiler verir. Bu tür zararlı alışkanlıklar edinmiş bireylere istedikleri takdirde kurtulmaları için yardımcı olur. Zararlı madde bağımlılığı yaşı, her geçen gün biraz daha aşağılara inmektedir. Bu durum Yeşilay Cemiyetinin önemini arttırmaktadır (Kolukısa vd., 2007, s. 148).

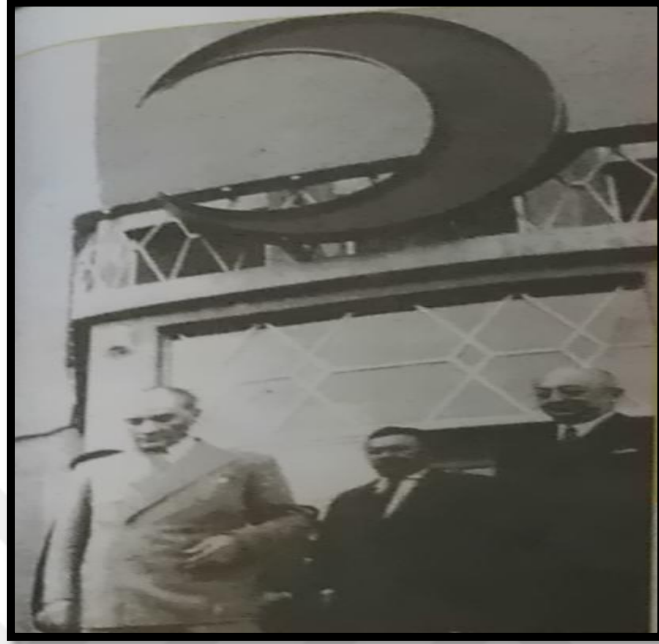

Şekil 103. Alkol ve sigara tüketen bir kişi. Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). *Sosyal Bilgiler 6*. A Yayınları.

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

11 Haziran 1868 tarihinde “Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti” adıyla kuruldu. Daha sonra Atatürk tarafından Türkiye Kızılay Derneği adı verildi. Kızılay, 1876 Osmanlı-Rus Savaşı'nda cephedeki askerlerimiz için başlattığı yardım çalışmalarını başarıyla sürdürmüştür. 1. Meşrutiyetin ilânından sonra İstanbul'da görülen büyük kolera salgınından bu yana da yurdumuzda meydana gelen doğal afetlerde yardım görevini üstlenmiştir. Afetzedelere bakım, barınma ve beslenme hizmetleri vermiştir. Kuruluşundan bu yana afete hazırlık ve afetlerde halkın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Kızılay, ulusal ve uluslararası çalışmaları ile saygınlık kazanmıştır. Yaptığı yeniliklerle Türkiye'nin herhangi bir

yerinde meydana gelebilecek bir afete en kısa zamanda ulaşmaya çalışmaktadır (Kolukısa vd., 2005, s. 149).

Şekil 104. Türk Kızıla'ı Derneği ve Atatürk.Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları.

Şekil 105. Kızılay yardım yaparken.Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları.

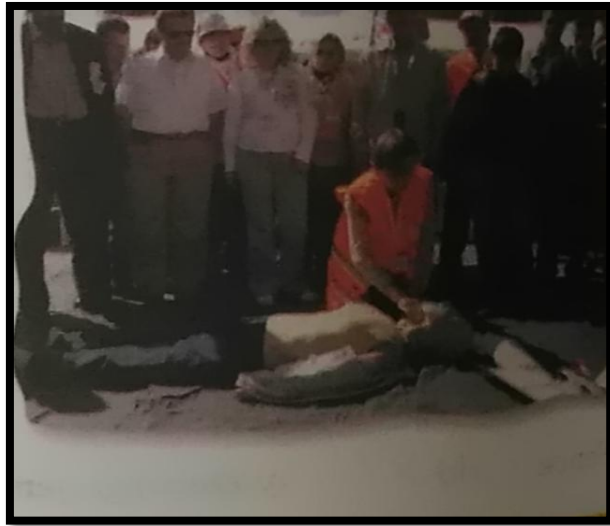
2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Türkiye Kızılay Demeği, sağlık kuramlarına yardımcı olmak amacıyla Kızılay Tıp Merkezleri kurmuştur. Ülkemizin birçok bölgesinde hiçbir sosyal güvencesi olmayan vatandaşlarımıza

Ücretsiz sağlık hizmetleri vermektedir. Afet, kaza ve acil hastalıklarda yanlış müdahaleler birçok insanın sakat kalmasına yol açmaktadır. Kızılay, halka yönelik ilk yardım eğitimi vermektedir. Bu eğitimlerle; vatandaşların afetlerde, acil hastalık ve kazalarda zarar görme riskinin azaltılması amaçlanmaktadır (Kolukısa vd., 2005, s. 150).

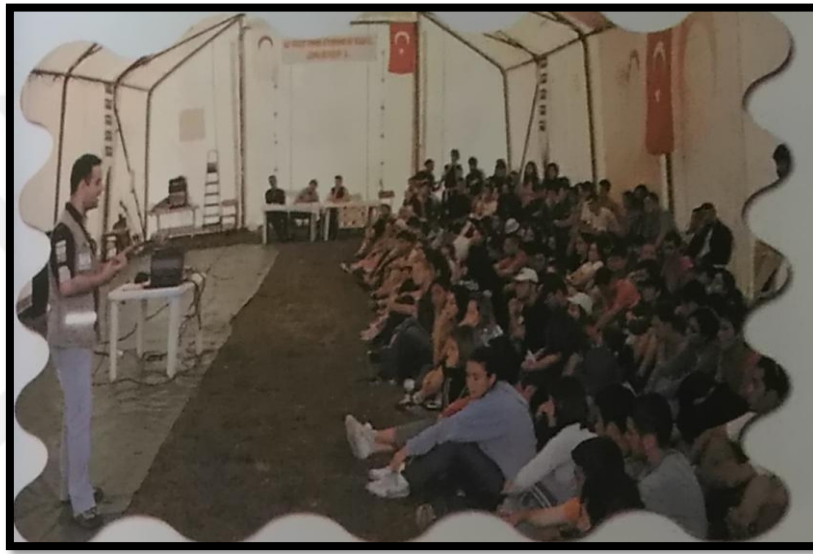
Şekil 106. Kızılay ilk yardım yaparken.Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). *Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları*.

Şekil 107. Kızılay ilk yardım yaparkenKolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). *Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları*.

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

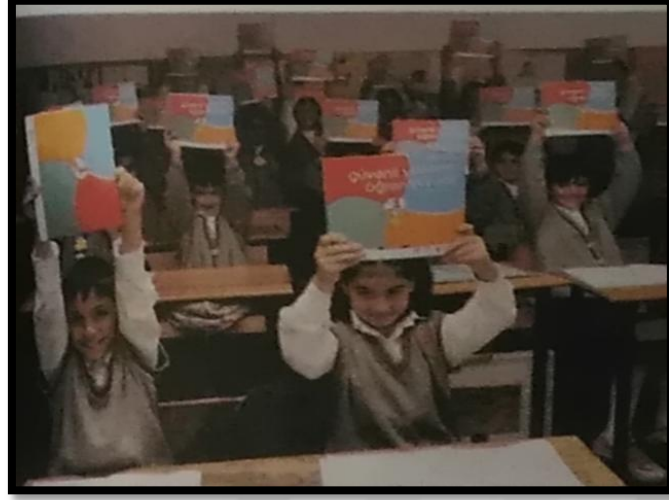
Ülkemizin geleceği olan gençleri birer Kızılay gönüllüsü olarak yetiştirmek için kamplar düzenlenmektedir. Bu kamplarda Kızılay gönüllülerine çalışmaları sırasında ihtiyaç duyabilecekleri eğitimler verilmektedir. Kızılay; güvenilir, acıları dindiren, gencinden yaşlısına halkı için çalışan, kolay ulaşılabilen, hızlı ulaşan gönüllü ordusuna sahip bir yardım kurumu kimliğine kavuşmuştur. Gelecek için yapılan en önemli yatırım eğitimidir. Kızılay kendi imkânları ile eğitimini sürdüremeyen başarılı öğrencilere karşılıksız burs vermektedir. Kızılay'ın çalışmaları bunlarla sınırlı değildir. Farklı alanlarda yenilik ve gelişmeler devam etmektedir (Kolukısa vd., 2005, s. 151).

şekil 108. Kızılay kampları.Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). *Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları*.

şekil 109. Kızılay Anıtkabir ziyareti.Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). *Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları*.

Şekil 110. Kızılay çalışmaları.Kolukısa E., Tokcan H., Akbaba B. (2007). *Sosyal Bilgiler 6. A Yayınları*.

1972 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yurdumuzda en eski ve en önemli sosyal yardım kurumu Kızılay Derneğidir. Kızılay, yardıma muhtaç olan insanlara yardım eder. Kışın fakirlere odun ve kömür dağıtır. Aş ocaklarında muhtaç kimseleri doyurur. Fakir hastaları tedavi ettirir ve onlara ilaç verir.Deprem ve yangın gibi felaketlerden zarar görenlere yardım eder.Yiyecek ve giyecek dağıtır.Evsiz kalanlara çadır verir ve barınacak yer sağlar.Kızılay halktan kan toplar.Bu kanların saklanması sağlar ve ihtiyacı olanlara kan dağıtır.Savaşta yaralılara bakar.Asker ailelerine yardım eder.Esirlere ve göçmenlere barınacak yer sağlar.Yiyecek ve giyecek verir.Kızılay bunlardan başka, dış ülkelerde felakete uğrayan insanlara da yardım eder.Kızılay Derneğinin genel merkezi Ankara'dadır.İl ve ilçelerde Kızılay şubeleri vardır.Okullarda Kızılay Gençlik kolları bulunur.Kızılay Gençlik kollarının amacı, Türk çocuklarına Kızılay'ı tanıtmak ve az da olsa Kızılay'a katkıda bulunma yollarını öğretmektir.Kızılay'ın yaptığı yardımları ve giderleri karşılamak için paraya ihtiyacı vardır.Bunun için, yardımsever kimseler Kızılay'a bağışlarda bulunur.Hükümet, Kızılay'a yardım eder.Fitreler, kurban etleri ve derileri Kızılay'a verilir.Kızılay çıkardığı pul ve rozetlerin satışları da Kızılay'a gelir sağlar.Kızılay, halkımızın kara gün dostudur.Felakete uğrayanlara ve yardıma muhtaç olanlara ilk yardım eden Kızılay'dır.Kızılay'a yardım etmek hepimizin görevidir (Tekışık, 1972, s. 193).

Şekil 111. Kızılay çadırı. Tekışık H. (1972). *Sosyal Bilgiler 4*. Rehber Yayınevi.

1972 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yeşilay Derneği: Alkollü içkiler ve uyuşturucu zehirler, insanların sağlığını bozar. Bunları kullananlar zamanla çalışamaz hale gelirler. Yoksul duruma düşerler. Hastalanırlar. Cinayetlerin çoğu sarhoşluk yüzünden işlenir. Halkımızı, içkinin ve uyuşturucu zehirlerin zararlarından korumak için Yeşilay Derneği kurulmuştur. Bu dernek, halkımızı içkinin zararlarından korumaya çalışır. Bu amaçla dergilerde ve gazetelerde uyarıcı yazılar yayınlar. Düzenlenen konferanslarda ve radyolarda yapılan konuşmalarda içkinin zararlarını halka anlatır. İçki içenlerin sayısını azaltmaya ve gençlerin içki içmelerini önlemeye çalışır. Verem Savaş Derneği: Verem bulaşıcı ve öldürücü bir hastalıktır. Bu hastalıktan kurtulmak başlangıçta kolaydır. Hastalık ilerleyince kurtulmak zorlaşır. Verem önlenmezse ölüme sebep olur. Halkımızı veremden korumak için Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği kurulmuştur. Verem Savaş Derneği, halkımızın veremden korunmasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına yardımcı olmaktadır. Verem Savaş Derneğinin genel merkezi Ankara'dadır. İllerde ve yurdumuzda verem hastalığının yaygın olduğu yerlerde bu derneğin şubeleri vardır. Verem Savaş Derneği; halkımıza verem hastalığını tanıtır ve bu hastalıktan korunma yollarını öğretir. Verem dispanserleri ve hastaneler açar. Halkın ve çocukların röntgen muayenelerinin yapılmasını sağlar. Veremden korunmak için verem aşısı yaptırır. Vereme yakalananların tedavilerini sağlar. Halkımızın sağlığı için kurulan ve çalışan Verem Savaş Derneğine üye olmak ve yardım etmek hepimize düşen bir görevdir. Türk Kanser Araştırma Ve Savaş Kurumu: Kanser çok tehlikeli bir hastalıktır. Zamanında doktora baş yutulmazsa kanser öldürücüdür. Halkımızı kanserden korumak için Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu kurulmuştur. Bu kurum, halkın kanserden korunması amacı ile çeşitli yayınlar yapar. Halka kanser hakkında bilgi verir. Hastaların muayene ve tedavileri için klinikler ve hastaneler açar (Tekışık, 1972, s. 194).

4.2. Diğer Ders Kitapları

4.2.1. Sağlık ve Hastalık

Bu tema; *Sağlığın tanımı, Sağlıklı Bireyin Özellikleri, Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri, Hastalık Anında Yapılması Gerekenler, Trafik Kazaları, Bulaşıcı Hastalıklar* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde sağlık ve hastalık temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.2.1.1. Sağlığın Tanımı

1945 Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

İnsanın gerek vücutça gerek kafaca çalışabilmesi için tam bir sağlık içinde olması gerekir. İnsan ne kadar sağlam ve gürbüz olursa o kadar çok çalışır ve yaşamının tadını da o kadar çok alır. Bizi cömert topraklarıyla besleyen köylülerimizin her şeyden önce sağ ve sağlam gövdeli, güçlü insanlar olması gereklidir. Bu da ancak sağlığımızı korumakla ve hastalıkları önlemekle olur (Ermat ve Ermat, 1945, s. 38).

1986 yılı Vatandaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Anayasamız, gelişen dünya ve toplum şartlarını göz önünde bulundurarak sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının varlığını belirtmiştir. Çevre sağlığını koruma, kirlenmeyi önleme, devletin ve vatandaşların ödevidir. Ayrıca Anayasamız herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak için sağlık kuruluşları meydana getirmeyi, bunları tek elden planlayıp bütün insanların hizmetine sunmayı devlete vermiştir (Dal vd., 1986, s. 160).

2001 yılı Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlık hakkı, insanın temel haklarından biridir. Bu hakka "sağlıklı yaşama hakkı" da denilmektedir. İnsanların sağlıklı yaşayabilmeleri için, öncelikle hastalıklarla ilgili koruyucu önlemlerin alınması gerekir. Çevre, yaşanabilir ve sağlık koşullarına uygun hâle getirilmelidir. Anayasamızın 56. maddesine göre: "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevrenin kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi arttırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden plânlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir."Bütün bu hizmetler yapıldığında da insanların hastalanma olasılığı her zaman vardır. Bunun için sağlık hakkı, insanın hastalandığında doktor,

ilâç, tıbbî bakım, ameliyat gibi ihtiyaçlarının karşılanabilmesini de kapsar. Sağlık haklarının korunmasında devlete önemli görevler düşmektedir: Hastalandığı zaman bakacak kimsesi ve ekonomik gücü olmayan vatandaşa ücretsiz bakım ve ilâç temini, sağlık sigortası gibi konularda yardımcı olmak. Örneğin ülkemizde "yeşil kart" uygulaması bu amaçla yapılmaktadır. Koruyucu sağlık hizmetlerini yaygınlaştırmalı. Örneğin; aşı kampanyaları bu nedenle yapılmaktadır. Bulaşıcı hastalıkları önlemek. İçme suyunu halka ucuz ve temiz bir şekilde vermek, adaletli dağıtımını yapmak. Çevreyi insanların mutlu ve sağlıklı yaşayabilecekleri duruma getirmek ve korumak (Taktak vd., 2001, s. 73-74).

Şekil 112. Ameliyattaki doktorlar. Taktak A., Göçer A., Dinçer H. (2001). *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi* 7. Milli Eğitim Basımevi.

2001 yılı Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yle, bu sözleşmeye taraf olan devletlere getirilen yükümlülükler belirlenmiştir. Bu yükümlülükler şunlardır: Bedensel ve ruhsal olarak sağlıklı gelişebilme hakkı. Yeterli beslenme, barınma, dinlenme ve tıbbî bakım hakkı. Sevgi ve anlayış görme ve korunma hakkı. Ücretsiz eğitim, oyun hakkı ve yeteneklerini geliştirebilme hakkı. Hoşgörü, barış ve evrensel kardeşlik ruhu düşüncesi içinde yetiştirilme hakkı (Taktak vd., 2001, s. 97).

1940 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kuvvetli bir millet olmanın en mühim şartlarından birisi sıhhattır. Bunun içindir ki vatandaşların sıhhati, bu sıhhatin devamı ve korunması için lâzım gelen tedbirler devleti yakından alâkadar eder. Çalışmak kudretinde bulunmayan kimsesiz, kuvvetsiz, bakım ve korumaya muhtaç vatandaşları düşünmek de devletin vazifeleri arasındadır (Taşkıran, 1940, s. 115).

2006 yılı Vatandaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlık hakkı, bireye, ruh ve beden sağlığı içinde yaşayabilmeyi isteme yetkisi verir. İnsanın temel haklarından

biridir. İnsanların sağlıklı yaşayabilmeleri için öncelikle hastalıklarla ilgili koruyucu önlemlerin alınması gerekir. Çevre, yaşanabilir ve sağlık koşullarına uygun hâle getirilmelidir." (Taktak vd., 2006, s. 73).

2001 yılı Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: Kişilerin temel haklarından biri de sağlık hakkıdır. Devlet, yurttaşların sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için gereken önlemleri almak zorundadır. Her insanın, hiçbir ayırım yapılmaksızın sağlık hakkından eşitlikle yararlanması gerekir. Beden ve ruh sağlığını yitirenler, öteki hak ve özgürlüklerini kullanmada pek çok zorluklarla ve sorunlarla karşılaşır, örneğin; sağlıklı olmayan biri çalışamaz, yaşı küçükse hasta olduğu sürece okula gidemez. Bu nedenle tüm vatandaşların sağlık hizmetlerinden eşitlikle yararlanmasını sağlayacak önlemler alınmalıdır. Koruyucu sağlık hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. İnsanların, dengeli beslenebilmesinin koşulları oluşturulmalıdır. Çevre kirlenmesi önlenmelidir. Yaşlı, kimsesiz ve muhtaç kişilere gerekli sağlık hizmetleri parasız olarak verilmelidir. Bulaşıcı hastalıklara karşı gerekli önlemler alınmalıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. maddesinde: "Herkesin, kendisi ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbî bakım hakkı vardır." denmektedir. Anayasamızın 56. maddesi sağlık hakkını düzenlemektedir. Bu maddeye göre: "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek tek plânlayıp hizmet vermesini düzenler (Tekin vd., 2001, s. 90).

Şekil 113. Muayene olan bir çocuk. Kapulu A., Kapulu S., Tekin A. (2001). *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi* 7. Koza Yayın Dağıtım.

1969 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Evimizde, hepimiz sağlıklı isek ailece iyiyiz deriz. Demek ki ailemizin iyiliği teker teker hepimizin vücutça ve kafaca dinç olmamıza bağlıdır. Milletimiz için de böyledir. Aydın, uyanık ve mutlu bir millet olabilmek için önce yurttaşlarımızın sağlığını korumak zorundayız. Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur derler. İnsanın sağlığı bozulunca doğru düşünmesi, iyi ve verimli çalışması da güçleşir. Onun için sağlığımızı korumaya her şeyden çok önem vermeliyiz. Türk milleti, arka arkaya birçok savaflara girdiği ve yurdumuzda sağlığı koruyucu araç ve düzenler de pek kıt olduğu için nüfusumuz çok azalmıştı. Cumhuriyet devrinde ilk yapılan nüfus sayımında 13 636 265 kişi olduğumuz anlaşılmıştı. 1965 yılında yapılan son sayımda ise nüfusumuzun 31 391207 kişiye vardığı görüldü. Bu artış, doğanların ölenlerden çok oluşundandır. Fakat bu da yetmez. Daha çabuk ve daha çok artmamız gerekiyor. (Yücel ve Çalapala, 1969, s. 40).

Çünkü daha yurdumuzun birçok yerlerinde çok تنها topraklar vardır. Buraları ekip biçecek, altındaki madenleri çıkaracak insanlar ister. Bu da sağlığımıza iyi bakıp çok yaşamamıza bağlıdır. Atalarımız her işin başı sağlık demişler, Onun için sağlığımızı korumaya çok dikkat etmeliyiz. Fakat yurttaşlar tek tek kendi sağlıklarına ne kadar dikkat ederlerse etsinler, birtakım yaygın ve bulaşıcı hastalıklar vardır ki halkın çabalamasıyla bu hastalıkların kökü kazınamaz. İşte bu durumlarda milletin yardımına devlet koşar (Yücel ve Çalapala, 1969, s. 40).

1996 yılı Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlıklı yaşamak kişilerin temel haklarındanr. Devlet kişilerin sağlığını koruyucu tedbirler almak zorundadır. Sağlıklı bir hayat, ancak dengeli beslenme, temiz bir çevre ve huzur içinde dinlenme ile sağlanabilir. İnsanlar, en iyi biçimde konutlarında dinlenir ve huzur bulurlar. Anayasamız "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir." hükmüyle sağlık hizmetleri ve çevrenin korunmasını düzenlemiş ve güvence altına almıştır. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir (Yortanlı, 1996, s. 141).

Şekil 114. Hasta muayyenesi. Yortanlı H. (1996). *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi* 8. Öğün Yayınları.

4.2.1.2. Sağlıklı Bireyin Özellikleri

1970 yılı Yurttaşlık bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Deniz suyu, güneş ışığı insanların sağlığı üstüne çok yararlı etki yaparlar yüzme aynı zamanda çok güzel bir spordur."(s.24)"

1968 Yurt Bilgisi kitabında sağlıklı bireyin tanımı ile ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir: "Bir insanın gürbüz, güçlü kuvvetli olması için; iyi yemesi, temiz su içmesi, temiz hava alması, kendini bulaşıcı hastalıklardan mikroplardan koruması gerekir. Sağlıksız insanların yüzleri sapsarı kesilir. Canları çalışmak istemez." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 72).

1968 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Temiz hava ve bol güneş insan sağlığı için gereklidir. Havasız ve ışıksız kalan insan tıpkı çiçekler gibi solar, yüzünde bir damla kan kalmaz, yemeden içmeden kesilir, kuvvetten düşer. Alçak tavanlı hatta bazen penceresiz yapılan köy evleri sağlığa çok zararlıdır. Ahırlar evin alt katında değil uzakta olmalıdır. Köye yakın bataklıklar, birikmiş kirli sular varsa bunlar da havayı kirletir. Bu pis havayı teneffüs edenler hastalığa tutulurlar (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 73).

1945 Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Açık havayı, güneşi seven, yemesine, içmesine özenen, abur cubur yemeyen, içki içmeyen, vaktinde yatıp, vaktinde kalkan insanlar hem rahat hem de çok zaman yaşarlar. Sağlam, güçlü gövdelerde mikroplar barınamaz; mikrop, çelimsiz, dayanıksız olanların dalına biner. Köylülerin ne kadar çok çalıştıklarını ne kadar ağır işler yaptıklarını bilirsiniz. Onlar ne kadar güçlü olurlarsa, o kadar çok çalışırlar. Bu bakımdan köyde sağlığın önemi pek büyüktür (Ermat ve Emat, 1945, s. 37).

1939 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Her şeyden evvel yaşamayı isteyerek, severek kabul ettikten sonra bu yaşamının iki cephesi olan bedenimizi ve ruhumuzu da kuvvetli, sağlam bulundurmaya çalışmalıyız. Evvelâ bedenimizi ele alalım: Bedenimizin sıhhatli, kuvvetli, çevik, güzel olmasına elimizden geldiği kadar gayret etmeliyiz. Sıhhat tabiatıyla hastalıktan daha güzel ve daha kıymetlidir. Bedenimizin kuvvet ve sıhhati bizden doğacak, neslimiz olacak çocuklar için de lâzımdır. Hastalıklarımızın birçoğu verasetle çocuklarımıza geçebilir ve bu suretle tesiri yalnız bizde değil, bizden sonra gelecekler üzerinde de görülür. Nihayet kuvvetli ve sıhhatli olduğumuz nispette cemiyet içindeki vazifelerimizi, hizmetlerimizi, yardımlarımızı yapmak imkânlarını buluruz. Ancak yalnız bedenimize ve beden faaliyetlerine ehemmiyet vererek manevî tarafımızı ihmal etmek çok yanlış olur. Bazen bu sahada ileri olanların, manevî kabiliyetlerde pek geri bulundukları görülmektedir (Taşkiran, 1939, s. 79).

1945 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bedenimizin kuvvetli, çevik, sağlam ve güzel olmasına elimizden geldiği kadar çalışmalıyız. Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur. Sağlık insana neşe, kuvvet ve çeviklik verir. Sağlam bir insanın dünya görüşü ile hasta bir insanın görüşü arasında da büyük farklar vardır." (Taşkiran, 1945, s. 69).

Sağlam vücutlu bir insan ailesine, milletine ve bütün insanlığa karşı olan vazifelerini hasta bir insana göre çok daha kolaylıkla yapabilir. Bedenimizin kuvvet ve sağlığı yalnız kendimiz için değil, bizden doğacak, neslimizin devamı olacak çocuklar için de çok önemlidir. Çünkü hastalıklarımızın birçoğu soyaçekim ile çocuklarımıza geçebilir ve bu suretle zararı yalnız bizde değil, bizden sonra gelecekler üzerinde de görülür (Taşkiran, 1945, s. 69).

"Sağlam olmak için iyi yemek, iyi hava almak, yeterli derecede uyumak, hayatımızı düzenli tutmak, temiz olmak hastalıklardan korunmak, vücudumuzu kuvvetlendirecek ve güzeli eştirecek hareketler yapmak gerektir." (Taşkiran, 1945, s. 70).

Temiz havanın vücudumuz için ne kadar gerekli bulunduğunu tabiat bilgisi derslerinde öğrenmiş bulunuyorsunuz, bundan dolayı da bol bol açık havada bulunmaya çalışmak, evlerimizi daima havalandırmak gerektir. Vücudumuzun sağlığı için yeterli derecede uyumamız gerektir. Bütün gün çalışarak yorulan bir vücudun ertesi gün tekrar çalışabilmesi

için dinlemeye ihtiyacı vardır. Bu dinlenme devamlı bir uyku ile elde edilir. Her gün yeterli derecede uyumayan insan gündelik ödevlerini kolaylıkla, dikkatle ve çeviklikle yapamaz. Vücudumuzun sağlığı bakımından üzerinde durulacak bir nokta da hayatımızı düzenli tutmaktır. Belli saatlerde kalkmak, belli saatlerde çalışmak, yemek yemek, dinlenmek ve uyumak gerektir. Hayatına düzen veren bir insanın vücudu sağlam olduğu gibi, işleri de iyi gider (Taşkiran, 1945, s. 71).

Nihayet vücudumuzu kuvvetlendirecek, güzelleştirecek, çevikleştirecek hareketleri de devamlı olarak yapmalı ve vücudumuzu işletmeliyiz. Bedenimiz gibi ruhumuzun da kuvvetli ve sağlam olmasına çalışmak gerektir. Duygularımızı, zekâmızı, irademizi, içinde yaşadığımız cemiyete faydalı olacak surette beslemeliyiz. Bunun için de üzerinde önemle durulması gerekli olan başlıca ahlâk ilkeleri şunlardır: Kendimizi olduğumuz gibi görmeye, değerimizin derecesini bilmeye alışmalıyız. Kendisini olduğundan fazla gören insan kibirli olur. Tam ve mükemmel olduğuna inandığı için daha iyi, daha kuvvetli, daha yüksek olmaya çalışmak ihtiyacını duymaz. Kimi insan güzelliği, kimisi parası, kimisi sosyal durumu ile övünür. Hâlbuki bütün bunlar bir günde kaybolabilecek şeylerdir. Ancak insanın kendisini olduğu gibi görmesi demek, başkalarından korkması, kabiliyetlerinden şüphe etmesi demek değildir; belki kendi değerini dev aynasında görmeden hesaplaması demektir. İnsanın kendisini olduğu gibi görmesi demek başkalarının önünde alçılması demek de değildir. Hele sosyal durumları yüksek ve kuvvetli olanlar karşısında sırf bu durumlarından dolayı, saygı ve nezaketten aşırı dalkavuklukta eğilmek şerefi bir insana yakışmaz. Öfkeyi çabuk geçirmeye, öfkenin etkisine kapılmamaya çalışmalıyız. Öfke, inme, kalp hastalıkları, kanamalar, hazım bozuklukları yaptığı gibi insanda kin, düşmanlık duyguları da uyandırır. Öfkeli olduğumuz zaman ne iyi düşünebilir ne iyi duyabilir ne de hareketlerine hükmedebilir. Öfkenin sonunda da insan pişman olur ve üzüntüler içinde kalır. Bunun için öfkeyi yenmeye ve öfkeli iken karar vermemeye daima dikkat etmeliyiz (Taşkiran, 1945, s. 72).

Türk çocukları! Kendimize, ailemize ve insanlığa karşı vazifelerimizi tam yapmak için söz verelim. Aşağıda yazılan ahlak kurallarından yaptıklarımızı kuvvetlendirmeye, eksiklerimizi tamamlamaya çalışalım. Bütün varlığımızın temeli olan milletimizin yarın, bizim bu vazifeleri yapmamıza bağlıdır: Temiz olacağım, vücudumu, elbiselerimi, eşyayı temiz tutacağım, kirden kaçacağım, her türlü hastalığın en kötü yuvası olan kirden herkes gibi ben de iğrenirim. Ailemin, bana verebildiği her yemeği kimseyi üzmeden yiyeceğim. Her gün açık havada gezeceğim, oynayacağım, vücudumu işleteceğim. Belli saatlerde uyuyarak, belli saatlerde kalkacağım. Uyukum, yemeğim, çalışmam, eğlencem belli saatlerde olacak, günüm düzenli geçecek. Yemede ve içmede kendime hükmedeceğim. Büyümeme engel olan, vücudumu yıpratıcı şeyleri ağzıma koymayacağım (Taşkiran, 1945, s. 86).

4.2.1.3. Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri

1968 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Temiz suları kirleten, yiyecek zehirleyen nedenlerin başında açıkta bulunan köy lağımaları, gübre yığınları gelir. Karasinek dediğimiz hayvanlar ayaklarıyla buralardan binlerce mikrobu yiyecek ve içeceklerin üstüne taşırlar böyle kirlenmiş suları içeren yiyecekleri yiyen insanlar hastalanırlar." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 72).

1962 Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Bulunduğunuz çevrelerde çocuk bahçeleri, oyun alanları varsa buralarda oynamalısınız. Bu gibi yerler sizi tehlikelerden korumak sağlık ve neşenizi sağlamak için meydana getirilmişlerdir." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1962, s. 46).

1968 Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Mikroplar hastalık yaparlar. Bütün köylerin el ele vererek hastalık kaynaklarıyla savaşması ödevleridir. Her şeyden önce kara ve sivrisinekleri yok etmelidir. Köylerde insan kadar hayvan sağlığı da önemlidir. Sağlıksız hayvanlardan insanlara birçok hastalıklar geçer. Bakımsızlık hayvan soyunun bozulmasına, kuvvetten düşmesine, et, deri, yün gibi ürünlerden gereken yararı elde edemememize, köylünün zenginliğine, millî ekonomimize sonuçlar doğurur. Sağlıksız köylerde yıllardan beri kelebek, ruam, şarbon gibi salgın hayvan hastalıkları çiftçimize çok zararlı olmuştur. Cumhuriyet Hükümeti ilgilenerek üstün bir yaşama katkı sağlamakla uğraştığı gibi salgın hayvan hastalıklarıyla da çarpışmış ve iyi sonuçlar etmiştir (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 74).

1969 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Açıkta bulunan lağımalar, gübre yığınları bataklıklar ve benzerleri sağlığa çok zararlıdır. Karasinekler, buralardan binlerce mikrobu yiyecek ve içeceklerin üstüne taşırlar. Bu gibi kirlenmiş suları içenler, yiyecekleri yiyenler hastalanırlar. Köyün sağlığını korumak, ancak bu gibi hastalık kaynaklarını ortadan kaldırmakla sağlanır. Temiz hava ve bol güneş sağlık kaynağıdır. Havasız ve ışıksız kalan insan tıpkı çiçekler gibi solar. Bu nedenle penceresiz yapılan köy evleri sağlığa çok zararlıdır. Ahırlar evin altında olmamalıdır. Bataklıklar, birikmiş kirli sular da havayı bozarlar. Köyün havasını temizlemek için çok ağaç yetiştirmeli, lağımalar örtülmeli, bataklıklar kurutulmalıdır. Bu çalışmalarla hem köy güzelleşmiş hem de havası temizlenmiş olur. Verem, tifo, sıtma, boğmaca, kızamık, suçiçeği gibi hastalıkların mikropları vardır. Mikroplar gözle görülemeyecek kadar küçük yaratıklardır. Mikroplar çoğunlukla sindirim ve solunum yollarıyla kana karışırlar. Mikroplar uygun çevre içerisinde kolayca ürerler. Lağımalar, çöplükler, ahırlar ve bunlara benzer yerler mikropların üremelerine çok elverişlidir. Kendi ve toplum sağlığını korumak için bu hastalık kaynaklarını zararsız duruma

getirmek gerekir. Köylerde insan hastalığı kadar hayvan hastalığı da önemlidir. Hayvanlardan insanlara pek çok hastalık geçebilir. Bakımsızlık hayvanların soyunu bozar. Kuvvetten düşürür. Bu gibi hayvanların etinden, sütünden, türlü ürünlerinden gereği gibi yararlanmalıyız. Kelebek, ruam, şarbon gibi hastalıklar köy hayvanları arasında salgınlar yapmış ve köylümüze çok zararlar vermiştir (Tülin, 1969, s. 43).

Şekil 115. Hastalık yapan sinekler. Tülin H. (1969). *Yurttaşlık Bilgisi 4*. Kanaat Yayınları.

Şekil 116. Sıtma hastalığı. Tülin H. (1969). *Yurttaşlık Bilgisi 4*. Kanaat Yayınları.

4.2.1.4. Hastalık Anında Yapılması Gerekenler

1970 yılı Yurt Bilgisi kitabında kazalarda yapılması gerekenlerle ilgili olarak şu ifadelerle yer verilmiştir:

Şayet kolumuzda, başımızda ve benzeri organlarımızda yara bere olmuş ise hiçbir işe bakmadan yaralanan yerimize suyla temizlememiz ve üzerine tentürdiyot yahut benzeri sürmemiz, mendilimizle sıkıca bağlamamız gerekir. Beklenilmeyen bu gibi kazalara karşı bisikletimizin çantasında sargı bezi, alkol, tentürdiyot gibi maddeleri bulundurmak çok yerinde bir davranış olur. Yaramızdan çok kan akıyorsa pamukla, yoksa gömleğimizden yırtarak bir tampon yapmalı, üstünü çok sıkı bağlamalıyız. Böyle bir durumda en yakın sağlık evine vakit geçirmeden gitmeliyiz. Kendimizi kayıp edecek kadar yaralanmış isek tabii bir şey yapamayız (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1970, s. 51).

1962 Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Bisiklet kullanırken sizler de kaza yapabilirsiniz. Kendinizi, başkalarını yaralayabilirsiniz yahut yalnız bisikletinize zarar gelmiş olabilir. Bisikletin kullanılmasında tehlike yaratabilecek bir kırıklık yahut bozukluk olmuşsa ona binmemeliyiz. Böyle yapmaz isek bizim hatta başkaları için çok kötü sonuçlar doğabilir. Böyle bir durumda yapacağımız iş, bisikleti yedegimize alarak onu gereken yere götürmektir. Şayet kolumuzda, başımızda ve benzeri organlarımızda yara bere olmuş ise hiçbir işe bakmadan yaralanan yerimizi suyla temizlememiz ve üzerine tentürdiyot yahut benzerlerini sürmemiz, mendilimizle sıkıca bağlamamız gerekir. Beklenilmeyen bu gibi kazalara karşı bisikletimizin çantasında sargı bezi, alkol, tentürdiyot gibi maddeleri bulundurmak çok yerinde bir davranış olur. Yaramızdan çok kan akıyorsa pamukla, yoksa gömleğimizden yırtarak bir tampon yapmalı, üstünü çok sıkı bağlamalıyız. Böyle bir durumda en yakın sağlık evine vakit geçirmeden gitmeliyiz. Kendimizi kayıp edecek kadar yaralanmış isek tabii bir şey yapamayız. Başkalarının trafik kazasına uğradığını görürsek yapacağımız iş, yukarıda incelediğimiz gibi yaralıya yardım etmek, gerekiyorsa onu bir sağlık evine götürmektir. Böyle durumlarda kazayı yapan taşıtı kullananın, yaralanana sağlık evine götürmesi gerekir. Buna imkân yoksa başka taşıtlardan yardım isteyebiliriz. Kazayı yapan taşıtın plaka numarasını aklımızda tutmamız, daha doğrusu bir yere yazmamız doğru olur. Kaza büyükse yapacağımız iş, en yakınımızda bulunan polise, karakola, jandarmaya vakit geçirmeden koşarak yahut telefonla haber vermektir. Bu görevliler derhal gereken işlemlere başvururlar. Kazayı yapan taşıt oradan ayrılmış ise aldığımız plaka numarasını ilgili memurlara bildirmeliyiz. Kazanın oluşunu, taşıtın hangi yönden, hangi hızla geldiğini, kusurun kimde olduğunu, tarihini, saatini, yerini gerekince ilgililere bildirmek için aklımızda tutmalıyız. Bizi şahitliğe çağırırlarsa bunu bir yurttaşlık borcu bilerek seve seve gitmeliyiz. Buralarda vicdanımızın sesiyle gerçeği olduğu gibi anlatmalıyız (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1962, s. 51).

1966 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Bir trafik kazasına karışmış bulunan aracın şoför veya sürücüsü, aracını durdurur ve aşağıda sıralanan işleri yapar: Kaza eğer bir yaralanma ile sonuçlanmışsa; yaralanana elinden gelen

bütün sağlık yardımını yapar. Gerekli ise veya yaralı istiyorsa onu doktora veya eczaneye götürür. Gerekirse hastaneye kaldırır (Onoğur, 1966, s. 92).

1940 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bataklıklarda ve su birikintilerinde üreyen sıtma sinekleri hastalığı birimizden öbürümüze bulaştıran en zararlı hayvanlardır. Bataklıkları kurutmak için işe severek koşalım. Sıtmaya tutulmamanın birinci yolu budur. Ormanların, kırların temiz havası sağlığımızı korumada çok değerli yardımcılarımızdır. Orman ve ağağlara candan bakalım." (Komisyon, 1940, s. 42).

Birçok hastalıklar, yeni başladığı zaman ilâçla çabucak geçerler. Bazen da elimiz kesilir, güneş çarpar, başımız ağrır, sancılanırız. Bunlar için çok önemli bazı ilâçlarla pamuk, gazlı bez gibi birçok şey lâzımdır. İşte, köyümüzde bir ecza dolabı ayırarak bu gibi önemli şeyleri orada bulundurmak çok faydalıdır. (Komisyon, 1940, s. 42).

4.2.1.5. Trafik Kazaları

1970 yılı Yurttaşlık bilgisi kitabında trafik kazaları hakkında şu ifadelere yer verilmiştir: Trafik kazaları yalnız taşıtların kusurlu davranışlarından ileri gelmez dikkatsizliği, dalgınlığı, aceleciliği, aldırış etmezliği, trafik kurallarına saygı göstermemesi de trafik kazalarını yaratmaktadır. Bu nedenle halkımızın, en çok sizlerin sokaklarda, caddelerde yürürken okulunuza gidip gelirken çok dikkatli olmanız gerekir. Bu suretle canınızı korumuş en azından trafiği aksatmamış olursunuz. Böyle yapmazsak göreceğiniz zarar çok büyük olur. O halde nelere dikkat etmeliyiz, neler yapılmalı, neler yapmamalıyız? (şerbetçioğlu ve Tülin, 1970, s. 41)

1968 yılı Yurttaşlık bilgisi kitabında trafik kazaları hakkında şu ifadelere yer verilmiştir: Kazalar yıldan yıla artmaktadır. Her gün bir çocuğun otobüs altında kaldığını, otomobillerin çarpıştığını, kamyonları hendeğe yuvarlandığını gazetelerden okuyor veya görüyoruz. Bu kazalarda birçok can ve mal kaybı oluyor, işe bunları önlemek için trafik kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunda yayaların, taşıt kullananların dikkat etmeleri gereken kurallar vardır, kazaların çoğu kuralları bilmemekten veya onlara uymamaktan olmaktadır. şayet bu kurallar iyi bilinir ve uyulursa kazalar azalır, kalabalık yerlerde geliş-gidiş kolaylaşır ve çabuklaşır (şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 142).

1962 Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Ana yollarda, caddelerde oyun oynamak, koşmak sizler için her zaman tehlikelidir. Bu ve bunlara benzer trafik kurallarına dikkat etmemek, hiç beklemediğimiz bir anda bizi ölümlle karşı karşıya koyabilir. Sakat, bacaksız, kolsuz bir insan haline getirebilir." (şerbetçioğlu ve Tülin, 1962, s. 42).

İncelemelere göre Türkiye'de 1956 yılında 7397 kaza olmuş ve 1083 kişi ölmüştür. 7370 kişi de yaralanmıştır. 1957 yılında 7816 kaza olmuş. 1329 kişi ölmüş ve 8257 kişi yaralanmıştır. 1956 yılındaki kazalardan 250 milyon, 1957 senesindeki kazalardan 455 milyon lira mal kaybı olmuştur. 1960 yılında, 1682 kişi ölmüş, 9112 kişi yaralanmıştır. Bu rakamlar karşısında canımızı malımızı korumak için her zaman ve her yerde çok uyanık olmalıyız. Böyle yapmazsak göreceğimiz zarar çok büyük olabilir (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1962, s. 43).

Taşıtlarda yolculuk yaparken, kendi sağlığımız yönünden dikkat edilmesi gereken işlemler de vardır. Bunların başlıcalarını inceleyelim: Taşıt giderken veya dururken pencerelerden kolumuzu, başımızı dışarıya çıkarmak çok tehlikeli bir davranıştır. Bu kurala dikkat etmeyen kimselerin, bilgisizlerin bu yanlış davranışlarına kurban gittiklerini gazetelerden okumaktayız. Böyle bir durumda yakınımızdan geçen bir taşıt, bir direk yahut tünel duvarı ve benzerleri başımızı veya kolumuzu koparabilir. Pencereden baş çıkarmadan dışarıya bakılır. Eller, kollar pencereden dışarıya hiçbir zaman sarkıtılmaz. Taşıt durmadan kapıları açmak da böyledir. Taşıtlar, duracakları zaman yaya kaldırımına yanaşmazlarsa burada yürüyenlere kapı çarpabilir. Taşıtın hızlı bir dönüşü veya duruşuyla biz dışarıya uçabiliriz. Başkalarının düşmesine de neden olabiliriz. Taşıtın içinde ayakta kalırsak muhakkak bir yere sıkıca tutunmalıyız. Böyle yapmayacak olursak ummadığımız bir anda şoförün fren yapmasıyla yuvarlanabiliriz. Başkalarının üzerine düşebiliriz. Başımız herhangi organımız bir yere, cama çarpabilir. Yaralanır veya sakatlanabiliriz. İstatistikler böyle kazaların çok olduğunu bizlere göstermektedir (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1962, s. 45).

1987 yılı Vatandaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Karayolları üzerinde meydana gelen hareket halindeki bir veya birçok aracın karıştığı ölüm, yaralanma ve zararlar sonuçlanan olaylara trafik kazası denir." (Dal vd., 1987, s. 190).

1994 yılı Vatandaşlık Bilgileri kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Yurdumuzda trafik kazalarından dolayı uğranılan kayıplar şaşırtıcı ve çok üzücü rakamlara ulaşmıştır. Türkiye'de meydana gelen trafik kazalarında ölüm oranı birçok ülkeye göre fazladır. Biz de diğer ülkelere göre araç sayısı az, buna karşılık ölümlü ve yaralanmalı trafik kazası sayısı, araç sayısı ile karşılaştırılamayacak kadar fazladır (Dal vd., 1994, s. 121).

1966 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Trafik kazaları yurdumuza büyük zararlar vermektedir. Trafik kazaları sonunda insanlar yaralanır, ölür, bir kısmı sakat kalır. Bu yönelen kazalar, birçok ailelere felâket getirir." (Onoğu, 1966, s. 92).

1969 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Siz futbol, voleybol, basketbol, köşe kapmaca gibi oyunlar oynarsanız oradan gelip geçenleri toplama

yaralayabilirsiniz. Top arkasından koşarak sakan caddeye fırlamayınız. Yan sokaklardan gelen bir aracın altında kalabilirsiniz." (Pazarlı, 1969, s. 94).

4.2.1.6. Bulaşıcı Hastalıklar

1970 yılı Yurttaşlık bilgisi kitabında bulaşıcı hastalıklarla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir: "Fırın, kasap, aşçı, muhallebici gibi dükkânların camekanı olmalıdır, yiyecek ve içecek satan esnafın belediye doktoruna her yıl gerekli muayeneyi yaptırarak bulaşıcı hastalığı olmadığını gösteren sağlık kağıdı alması gereklidir." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1970, s. 22).

1940 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Memleket içinde sıhhati korumak için yapılan mücadeleler iki türlüdür: Ani, bulaşıcı hastalıklara karşı mücadele: Mesela dizanteri, kızıl, tifo, kuşpalazı, çiçek gibi ani, bulaşıcı hastalıklar karşısında mücadeleye girer ve hastalığın yayılmaması için lazım gelen tedbirler alır. Ani olmayan fakat senelerce, nesillerce devam eden bulaşıcı hastalıklara karşı mücadele: Mesela frengi, sıtma, verem gibi hastalıklara karşı açılan mücadeleler bu nevidendir (Taşkıran, 1940, s. 116).

1933 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Cumhuriyet hükümetinin yaptığı güzel şeylerden biri de sıtma, frengi, trahom mücadelesidir. Memleketin her tarafında sivrisineklerden geçen sıtma hastalığı vardı. Bu hastalık milletimizi kasıp kavuruyordu. Sora frengi denilen korkunç bir hastalık vardır. Cahillilik yüzünden bu hastalık da memleketin bazı yerlerinde salgın yapıyordu, "Trahom denilen göz hastalığı vardı. Bu hastalık göz kapaklarını kan çanağına döndürüyor, nihayet gözleri kör ediyor. İşte cumhuriyet hükümetinin Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti hastaları bunlardan kurtarmağa, hasta olmayanları da korumağa karar verdi. Mücadele teşkilâtı böyle ortaya çıktı. Bu mücadele sürdükçe bu hastalıkların kökü büsbütün kazanacaktır. Fakat unutmamalıyız ki vekâlet ne kadar fedakârlık ederse etsin, bu hastalıklardan kurtulmak ve korunmak için biz de elimizden geleni yapmalıyız. Halk sıhhat kanunlarına riayet etmezse, kendini ve kendine, yakın olanları hastalıklardan korumazsa devletin muvaffakiyeti daima yarıda kalır (Komisyon, 1933, s. 62).

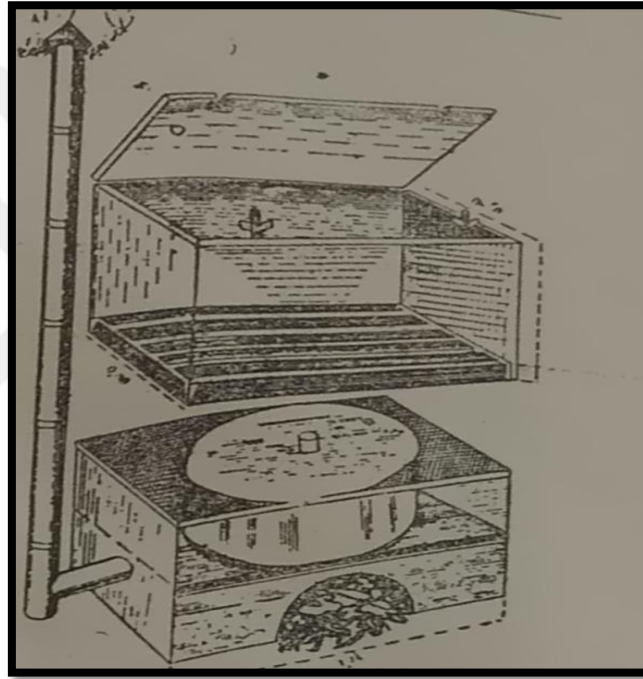
1945 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Bulaşıcı hastalıklara tutulmuş olan kimselerin yanına gitmemek hem kendimize hem de diğer insanlara karşı borcumuzdur. Hasta arkadaşımızı aramak, düşünmek elbet vazifemizdir. Fakat hastalık bulaşıcı ise hastayı yoklamak gerek kendimize gerek hastadan alacağımız mikroplarla hastalığa tutularak diğer kimselere karşı çok büyük bir fenalıktır. Bunun için hastalığımız

bulaşıcı ise bize bakanlardan başka kimse ile görüşmemeliyiz. Hastalıklarını saklayanlar, hastalığının bulaşıcı olduğunu bilerek ziyaret kabul edenler hem kendilerine hem milletlerine fenalık eden insanlar arasına katılmış olurlar (Taşkiran 1945, s. 71).

1940 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Bulaşıcı ve salgın hastalığa tutulanların çamaşır, elbise ve eşyasında bulunan sayısız mikroplar, başkalarına da bulaşabilirler. Bunun önüne geçmek için buharla işleyen bir buğu makinesi lâzımdır. Hastanın mikrop lu eşyası buğu makinesine sokularak orada bir iki saat bırakılırsa kızgın buğu bütün mikropları öldürerek başkasına zarar veremeyecek hale getirir (Komisyon, 1940, s. 42).

Şekil 117. Buğu makinesi. Komisyon. (1940). *Yurttaşlık Bilgisi 4*.

4.2.1.7. Sağlık İçin Çalışanlar

1940 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Her şeyden çok köylüyü düşünen Cumhuriyet Hükümeti; sayısız doktor, baytar ve sıtma savaşı memurlarını köylere kadar önde giderek hastalıkların önüne geçmeğe çalışıyor. Köylüye her zaman ilâç ve sıtmaya karşı kinin veriyor. Onların sağlığını korumak için yollar gösteriyor. Bataklıkları kurutma işinde durmadan çalışıyor. Yurdun her bucağında milyonlar harcayarak sayısız hastaneler yaptırıyor. Türk çocuğu köy sağlığını koruyarak yurdun sağlam yurttaşlara kavuşmasına çalışmak, senin için en büyük bir borçtur. Sağlığını korumakla yurduna en değerli bir hizmette bulunacağını unutma (Komisyon, 1940, s. 43).

Aynı kitapta; Sağlık için birinci şartın temizlik olduğunu biliyorsunuz. İşte belediyenin birinci ödevi kasabanın temizliğine bakarak, halkın sıhhatini korumaktır. Bunun için belediye her gün belli saatlerde sokakları baştan başa süpürtür, toza meydan bırakmamak için de zaman zaman sulatır, yıkatır. Evlerde biriken çöplerin kokup bizi hasta etmemesi için her gün bunları toplatarak şehirden çok uzaklara döktürür. Lâğım sularının şurada burada birikip başka sulara karışmaması için bunları künklerle uzaklara akıtır. Halkın kasabayı kirletmemeleri, temiz tutmaları için nizamlar koyar. Belediyenin sağlık kurumları: Belediye; hastalanan yurttaşlara bakmak, onları iyi etmek için hastaneler, dispanserler açar. Belediyenin doktor ve ebeleri, hastalık zamanlarında evlerimize kadar gelerek bize bedava bakarlar. Fakir olup da ilâç alamayanlara belediye eczanesi bedava ilâç verir. Kasap dükkânlarında satılan etlerin bozuk ve hastalıklı olmaları sağlığınıza çok zarar verir. Bunun için bütün kasaplık hayvanlar belediyenin salhanesinde kesilir. Belediye baytarı bu etleri iyice yoklayıp hastalık olmadığını anladıktan sonra bunların satılmasına izin verir. Bundan başka belediyeler, yiyecek ve içecek yapan ve satanları her zaman kontrol ederek hilekârlığa meydan bırakmaz. Yiyeceklere başka şeyler katarak halkın sağlığıyla oynayanlara çok ağır cezalar verir (Komisyon, 1940, s. 62) ifadelerine yer verilmiştir.

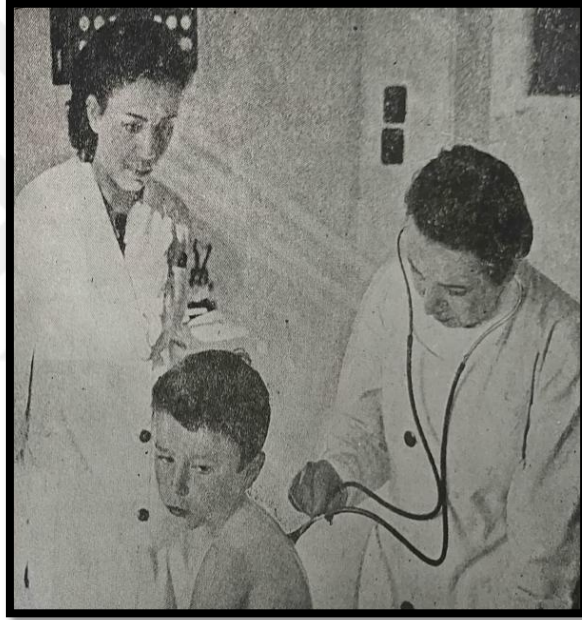
1970 yılı Yurttaşlık bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Belediyeler kanalizasyon yaptırırlar, bataklıkları kuruturlar, halkın yiyeceği besinlerin temizliğini sağlarlar. Halka aşılar yaparlar. Hastaneler, dispanserler açarlar. Halkın toplu bulunduğu yerlerde düzeni sağlarlar. Han, hamam gibi yerlerin temizliğini kontrol ederler." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1970, s. 24).

1968 yılı Yurttaşlık bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

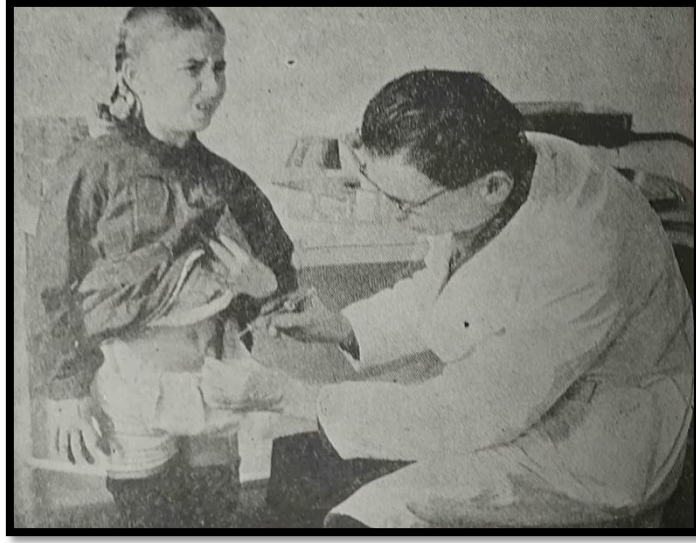
Bir milleti kuran bireylerin sağlam yapılı ve sağlıklı olması, o milletin yapısı ve varlığı üstünde çok önemli etkiler yapar. Güzel bir atasözümüz, 'Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur' der. Zayıf ve hasta insanlar istenildiği kadar çalışıp başarı elde edemezler. Bu nedenle böyle bireylerden kurulu toplumların da başarısı az olur. Milletin sağlığını korumak devletin görevlerinin en başında gelir. Milletin sağlığını korumak devlet görevlerinin en başında gelir. Çünkü nüfusunu kaybeden devlet ortadan kalkar, yaşayamaz. Kuvvetli sağlam olanların elinde ezilir, devletin sağlık işleri ile uğraşması bizde çok yenidir. Cumhuriyetle beraber başladı diyebiliriz. Salgın hastalıklar, yurdu kasıp kavururken imparatorluk bu işlerle hiç uğraşmamıştır. Bu noksanı gören Cumhuriyet Hükümeti, milletin sağlığını korumak, deprem, su baskını, yangın, kıtlık gibi acı olaylara uğrayan yurttaşların yardımına koşmak için Sağlık Ve Sosyal Yardım Bakanlığını kurmuştur (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s.110)

1968 yılı Yurt Bilgisi kitabında göz sağlığı ile ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

Köyün sağığı bir yönden hükümetimize diğör yönden de köylünün çalışmasıyla sağılanır. Bu işler için hükümet, hastalık kaynağı olan bataklıkları kurutur gerektiğı günlerde köylere doktor, sağılık memuru, ebe gönderir. Salgın hastalıkları önlemek için aşı yaptırır. Köylümüz de köy kanunumuzun gösterdiği yolda çalışarak köylerinin sağığı için gereken işleri yaparlar. Verem, trahom, sıtma gibi salgın hastalıklarla çarpışır, özel idareler ve belediyelerle iş birliğı yapar. Bunların kurmuş olduğı sağılık evlerine yardımlarda bulunur. Buraları ve özel hastane ve benzerlerini kontrol eder. Halkı kötü hastalıklara karşı uyarmak için sağılık müzeleri, sergileri, kurar. Duvar afişleri, kitaplar, dergiler bastırarak sağılık propagandası yapar. Sağılık istatistiklerini hazırlar. Yenilecek ve içilecek maddelerin sağılığa zararlı olup olmadığını araştırır. Hemşire ve ebe okulları açar. Köylere ebe, sağılık memuru gönderir. Hastaneler, sanatoryumlar, dispanserler, çocuk bakım evleri, kuduz hastaneleri, kan bankaları açar (Şerbetçioğılu ve Tülin, 1968, s. 111).

Şekil 118. Muayene olan bir çocuk. Şerbetçioğılu F., Tülin H. (1968). *Yurttaşlık Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

Şekil 119. Muayene olan bir çocuk. Şerbetçioğlu F., Tülin H. (1968). *Yurttaşlık Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

1968 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

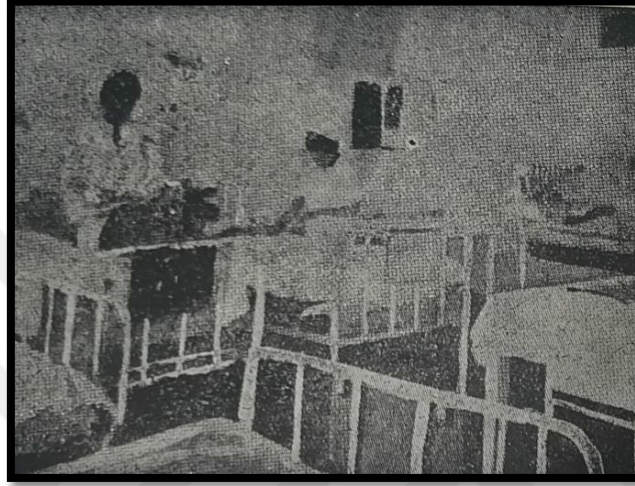
Köyün sağlığı bir yönden hükümetimizi diğer yönden de köylünün çalışmasıyla sağlar. Bu işler için Hükümetimiz hastalık kaynağı olan bataklıkları kurutur. Gerekliği günlerde köylere doktor, sağlık memuru, ebe gönderir. Salgın hastalıkları, önlemek için aşılar yaptırır. Köylümüz de köy kanunumuzun gösterdiği yolda çalışarak köylerinin sağlığı için gereken işleri yaparlar (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 72).

Şekil 120. Sağlık temalı bir resim.Şerbetçioğlu F., Tülin H. (1968). *Yurttaşlık Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

1945 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Cumhuriyet Hükümeti köyün sağlığını korumak için, köylere gerektiği zaman doktor, ilaç yollar. Hastaları hastaneye yatırıp baktırır. Sıtmaya karşı koymak için köylüye parasız kinin dağıtır. Köyün havasını iyileştirmek köylüyü hastalıktan korumak için bataklıkları kurutur. Fidan dağıtır. Köyde bulaşık hastalıklar çıktığı vakit, gereken bütün tedbirleri alarak hastalığı önler (Ermat ve Ermat, 1945, s. 37).

Şekil 121. Doktor ve hemşire. Ermat B., Ermat K. (1945). *Yurt Bilgisi Dersleri 5*. Milli eğitim Basımevi.

1945 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü: İnsanların yaşaması ve çalışması her şeyden önce sağlıklı olur. Sağlığı yerinde bulunmayanlar ne çalışabilir, ne de yararlı olabilirler. Hükümetimiz hastalıkların önüne geçmek vatandaşların sağlıklarını korumak için yurdun her yerinde sağlık kurumları yapmış, hastaneler açmış ve onlara doktorlar yollamıştır. Hastalanan her vatandaş hükümetin doktoruna ve hastanesine başvurabilir, illerin sağlık işlerine 'Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü' bakar (Ermat ve Ermat, 1945, s. 60).

1945 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Cumhuriyet hükümeti her iş gibi sıhhat işlerine de önem vermişti. Çünkü halkın sağlığını milletin varlığı demektir. Sağlam olmayan bir insan hiçbir iş yapamaz, yurda yararlı olamaz. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı: Yurttaşların sağlığını koruyacak tedbirler alır. Memleket içinde salgın hastalıkları önler. Numune hastaneleri açarak hasta yurttaşları oralarda tedavi ettirir. Memleket, belediye hastaneleriyle hususi hastaneleri, belediyelerin, fabrikaların sağlık işlerini kontrol eder. Serbest çalışan hekimlerin bağlı olduğu nizamı tayin eder. Çeşitli aşılar hazırlayan kurumlar, çocuk bakım evleri, doğumevleri, sanatoryumlar, dispanserler, sağlık okulları, dilsiz, sağırlara mahsus okullar açar. Sağlık Bakanlığı verem, frengi, trahom, sıtma

gibi amansız hastalıklarla uğraşır.Vatandaşları bu çeşit hastalıklardan kurtarmak için yurdun birçok yerlerinde mücadele evleri açar (Ermat ve Ermat , 1945, s. 17).

Şekil 122. Hemşireler ve hastalar. Ermat B., Ermat K. (1945). *Yurt Bilgisi Dersleri 5*. Milli eğitim Basımevi.

1940 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti, milletin sıhhat şartlarını ıslah, sıhhate zarar veren şeylerle mücadele, gelecek nesillerin sıhhatli olarak yetişmelerini temin, halka sıhhî ve içtimai yardımlar yapmak vazifesiyle mükelleftir. Bu vekâlet aynı zamanda iskân işlerine de bakmaktadır. Sıhhat işleri: Vekâletin sıhhat bakımından vazifesini iki büyük kısma ayırabiliriz: Sıhhati korumaya çalışmak; Vekâlet bunun için hastalıklara ve sıhhate zarar verecek her şeye karşı tedbirler alır.Yediğimiz yemeklerden ve içtiğimiz sulardan bağlayarak oturduğumuz evlerin yapılışı, yollarımızın ve şehirlerimizin bakımı, bataklıklarımızın kurutulması, alkolü içkilerle mücadele, doğumun kolaylaştırılması, işçilerin sıhhati korumaya yarayan önleyici bütün tedbirler bu konu içindedir.Hastalıkların tedavisi yani sıhhati bozulmuş vatandaşların kurtarılmasına çalışmak;bu vazifeyi görmek için Vekalet memleketin her tarafında hastaneler açar, dispanserler kurar, seyyar hekim teşkilatı, sıhhi tertibatı yapar.Her tarafta eczanelerin açılmasına çalışır, halka ucuz ilaç yetiştirmeye gayret eder.Vekaletin içtimai yardım bakımından teşkilatı içinde doğum evlerini, dilsiz, sağır, körler için kurulan müesseseleri sayabiliriz.Hastane ve dispanserler de sıhhat müesseseleri olduğu gibi içtimai yardım müesseseleridir.Yukarıda yazdığımız vazifeleri görmek üzere vekalette hıfzıssıhha işleri, içtimai yardım işleri, sağlık propagandası, ve tıbbi istatistik işleri, hıfzıssıhha müessesesi ve hıfzıssıhha mektebi hudut ve sahiller sıhhat işleri daireleri vardır.Bu son daire, deniz ve kara yollarıyla memlekete dışarıdan gelen ve gelme ihtimali olan bulaşıcı hastalıklara karşı esaslı tedbirler alır.Vilayetlerde, Sıhhat ve İçtimai Muavvemet Vekaletine ait işleri görmek üzere

sıhhat müdürleri, hükümet tabipleri, eveler, küçük sıhhat memurları bulunur; ihtiyaç ve imkana göre de hastane ve dispanser gibi sıhhi müesseseler kurulmuştur (Taşkiran, 1940, s.116-117).

1933 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Her işin başı sağlık derler, gerçek öyledir; sağlık olmayınca insan ne iş görebilir, ne rahat yaşayabilir. Hastalıkla ömür geçirmenin ne zevki var? Dünyada sağlıktan büyük nimet yoktur. Birtakım hastalıklar vardır ki insanın kendinde kalır; birtakımı da vardır ki insandan insana, hayvandan, insana ve insandan hayvana geçer. Böyle hastalıklar, yalnız bir kişiyi değil, yüzlerce, binlerce, on binlerce kişiyi zehirler, mezara götürür; aileleri yıkar, milleti zayıflatır. Devlet herkesin sağlığını düşünür; hastaların iyi edilmesi, bulaşık hastalıkların köklerinin kurutulması, memleket içine bulaşık ve salgın hastalıkların girmemesi sağlam bedenli ve sağlam ruhlu çocukların doğması, gençlerin sağlam bedenli olması hep devletin düşündüğü şeylerdir. Hastaneler, sanatoryumlar, dispanserler, doğumevleri, aşı ve serum yapan telkihaneler ve bakteriologihaneler açmak lâzımdır. İşte milletin sağlığına yarayan bütün bu gibi işleri yapmak için Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti kurulmuştur (Komisyon, 1933, s. 61).

2001 yılı Vatandaşlık Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Anayasamızın 56. maddesine göre: Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak ve madde gücünde tasarruf ve verimi arttırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden plânlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık, sigortası kurulabilir. Bütün bu hizmetler yapıldığında da insanların hastalanma olasılığı her zaman vardır. Bunun için sağlık hakkı; insanın hastalandığında, doktor, ilaç, tıbbî bakım, ameliyat gibi ihtiyaçlarının karşılanabilmesini de kapsar. Sağlık haklarının korunmasında devlete düşen görevlerden bazıları şunlardır: Hastalandığı zaman bakacak kimsesi ve ekonomik gücü olmayan vatandaşlara, ücretsiz bakım ve ilaç temini, sağlık sigortası gibi konularda yardımcı olmak. Koruyucu sağlık hizmetlerini yaygınlaştırmak. (Örneğin; aşı kampanyaları) Bulaşıcı hastalıkları önlemek. İçme suyunu halka ucuz ve temiz bir şekilde vermek, adaletli dağıtımını yapmak. Çevreyi, insanların mutlu ve sağlıklı yaşayabilecekleri duruma getirmek ve korumak (Taktak vd., 2001, s. 74).

Şekil 123. Doktorlar ve hastalar. Taktak A., Göçer A., Dinçer H. (2001). *Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi* 7. Milli Eğitim Basımevi .

"Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yle, bu sözleşmeye taraf olan devletlere getirilen yükümlülükler belirlenmiştir. Bu yükümlülükler şunlardır: Bedensel ve ruhsal olarak sağlıklı gelişebilme hakkı. Yeterli beslenme, barınma, dinlenme ve tıbbî bakım hakkı." (Taktak vd., 2006, s.96).

1966 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlık müdürü, sağlık işlerine bakar. Halkı salgın hastalıklardan korumağa ve bu gibi hastalıkları önlemeğe çalışır. Hastanelerin ve bakım evlerinin halk için faydalı olmasını sağlar. Hekimlerin ve sağlık işleriyle uğraşan memurların görevlerini yapıp yapmadıklarına bakar." (Arıç, 1966, s.31).

1956 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Ebe: Köyün doğum işlerini, sağlık kurallarına uygun olarak yürütür. Sağlık Memuru: Kazaya uğrayanlara ilk yardımı yapar, bulaşıcı hastalıklara tutulanların sağlam insanlarla buluşmasını önler, gerekirse onları hastahaneye yollar, köylülere aşı yapar, sıtma ile savaşı." (İleri, 1956, s. 39).

1969 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Yurtta sağlık işlerini düzeltmek, su baskını, deprem, yangın gibi yıkımlarda yurttaşların yardımına koşmak için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlığın görevleri yurttaşın doğumundan başlar, ölümüne kadar gider. Çünkü doğum, işlerini bilgisiz kimselerin elinden kurtarmak için yurdun her yanında doğumevleri açmak, ebeler yetiştirmek, bunları köylere kadar göndermek de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının başarmaya çalıştığı

bir yurt hizmetidir. Bunun arkasından da dispanserler, hastaneler, sanatoryumlar gibi sağlık kurumları açmak ve çeşitli hastalıklarla savaşmak gelir. Bunlar bütün milletin aradığı, beklediği sağlık hizmetleridir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının başlıca görevleri şunlardır: Yurttaşların sağlığını koruyucu önlemler almak ve hastalara bakmak için çeşitli kurumlar açmak. Halka, hastalıklardan korunmayı öğretecek yayınlar yapmak; vapur iskelesi, tren istasyonu gibi yerlere hastalıkların nasıl bulaştığını gösteren resimli levhalar asmak; sağlık müzeleri kurmak. Sağlık, milli hayatımızın temelidir. Onun için, devlet halkın sağlık işleriyle çok yakından ilgilenir, yurdun her yanında doğumevleri, hastaneler, dispanserler, pre-vantoryum ve sanatoryumlar açar. Doğumevleri ve çocuk bakımevleri açmak; Sıtma, verem, trahom, frengi gibi çok zararlı hastalıklarla savaşmak (Yücel ve Çalapala, 1969, s. 41)

Sosyal Yardım Genel Müdürlüğü: Yurttaşlara sağlık bakımdan iyi bir hayat geçirmek için yapılan yardımları düzenler. Doğumevleri ve çocuk bakımevleri açar. Sakat, dilsiz, sağır ve kör yurttaşların durumlarıyla ilgilenir. Su baskını, deprem gibi afetlere, yangın, toprak kayması gibi yıkımlara uğrayanların yardımlarına koşar. Başka ülkelerden anayurda gelen göçmenlerin iyi yaşamalarına çalışır. Cumhuriyet devrinde sağlık ve sosyal yardım işleri, eski zamanlara göre, çok ilerlemiştir. Birçok hastaneler açılmış, daha çok hekim, hastabakıcı ve sağlık memuru yetiştirilmiştir. Fakat bunlar gene de yetecek kadar değildir. Şimdilik, gerekenin onda birini karşılamış durumdayız. Daha çok çalışmak, bunların sayısını daha pek çok artırmak zorundayız. Hele köy sağlığını koruyacak olan sağlık memurlarından pek çok eksiklerimiz var (Yücel ve Çalapala, 1969, s. 42).

Şekil 124. Hasta bir çocuk. Yücel H. (1969). *Yurttaşlık Bilgisi 5*. Atlas Yayınevi.

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlıdır. İl içindeki sağlık işlerini düzenler. Gereğine göre hastaneler, sanatoryumlar, dispanserler, doğumevleri açılmasını sağlar. Bunların işletilmesini düzenler. Bulaşıcı hastalıkları önlemek, aşı yaptırmalı ve okul, fabrika, sinema,

tiyatro gibi kalabalık yerlerde gerekli sağlık düzenlerinin yapılıp yapılmadığını kontrol etmek onun görevidir. İlçelerdeki hükümet doktorları ve sağlık memurları ona bağlıdır (Yücel ve Çalapala, 1969, s. 102).

4.2.2. Temizlik

Bu tema; *Kişisel Bakım, Okulda Temizlik, Çevre Temizliği* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde temizlik temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.2.2.1. Kişisel Bakım

1962 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Deniz suyu, güneş ışığı insanların sağlığı üstüne çok yararlı etki yaparlar. Yüzme aynı zamanda çok güzel bir spordur. Bu nedenle kıyı şehirlerde bulunan belediyeler, deniz banyolarına önem verirler. Hemşerilerin yıkanması için deniz hamamları, plajlar, yüzme havuzları açarlar." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1962, s. 24).

1945 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağ ve sağlam olmak için her şeyden önce temiz olmalı; temiz insan vücudunu birçok bulaşıcı hastalıklardan korur. Birçok hastalıkların sebebi, göze görünmeyecek kadar küçük hayvancıklardır, bunlara mikrop denir. Mikroplar havada, suda, yiyeceklerimizde, kullandığımız eşyada yaşar. Bunların zararından korunmak için bir yol vardır: Temizlik, sağlamlık (Ermat ve Ermat, 1945, s. 38).

1943 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlığın başı temizliktir. Temizliğe dikkat etmeyen insan kolayca hastalanır. Hastalık insanın gücünü tüketir. Zayıf, kuvvetsiz insan çalışamaz. Hepimiz işten geldikten sonra sabunla ellerimizi, yüzümüzü, başımızı, göğsümüzü temizleyip yıkamalıyız. Yine böyle sabah temizliğine dikkat etmeli, yemeklerden sonra dişlerimizi fırçalamalıyız. Haftada hiç olmazsa bir defa sıcak suyla yıkanmayı adet edinmeliyiz (Ermat ve Ermat, 1943, s. 37).

1939 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sihhat kaideleri içinde üzerinde durulması lâzım gelenlerden birisi temizliktir. Orta çağda bazı dindarların ayaklarını asla yıkamamaları ve kir içinde yaşamaları bir meziyet sayılıyordu. Bugün tamamen aksini düşünüyoruz. Bugün, temizlik insanın kendi kendisine ve başkalarına karşı vazifesi olarak karşımıza çıkıyor. Temizlik vücudumuz için lâzım olduğu kadar beraber yaşadığımız insanlara karşı da bir vazifedir. Kirli insan kendisinden kaçılan, iğrenilen, tiksilen bir kimsedir (Taşkiran, 1939, s. 79).

1945 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Üzerinde önemle durulması gereken sağlık temellerinden birisi de temizliktir. Temizlik insanın hem kendi kendisine, hem başkalarına karşı bir vazifesidir. Bedenimiz, giydiklerimizi, eşyamızı temiz tutmamız hastalıklardan korunmanın ilk şartıdır. Kirli insan bir mikrop yuvası olduğu için kendisinden kaçınılır, iğrenilir. Hayat için büyük tehlikeleri olan birçok hastalıkların önlenmesi ancak temizlikle mümkündür. Temizliğe çok dikkat etmek ve onun değerini anlamayanlara anlatmaya çalışmak hepimiz için bir borçtur (Taşkıran, 1945, s. 71).

1963 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Günlük yaşayışımızın büyük bir kısmı okulda geçer. Şu halde, okulun temizliği sizlerin de çalışması ile sağlanabilir. Hademeler ne kadar çok çalışsalar, sizler temizliğe dikkat etmezseniz bu sağlanamaz. Sağlık temizlik koluna seçilenler bu yardımı düzenlerler. Yerlere kâğıt atmak, tükürmek, sıraların üzerlerini çizmek, muslukları bozmak, çiçekleri koparmak okulun düzenini bozar, sağlığa zarar verir. Bu kurula seçilenler, okulda oynarken yaralananlara ilk yardımı yaparlar (Anıl ve Beğen, 1963, s. 19).

1956 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Türkler, iç anlığı kadar dış temizliğe de değer verirler; giyim-kuşam düzenliğine, oturup kalktıktan yerlerin ferahlığına, aydınlığına, güzelliğine dikkat ederler. Temizlik imandandır sözünü sık sık kullanırlar." (İleri, 1956, s. 26).

1972 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Bir mahallede bulunan sokakları, parkı, bahçeleri, çeşmeleri, mahalleli ortaklaşa. Bunların bakımı ve özellikle temizliği mahalleyi yakından ilgilendirir. Bunlara bakmak ve temiz tutmak belediyelerimizin görevidir. Vatandaşların her birinin buraların temizliğine dikkat etmesi, yerlere çöp atmaması, kirletmemesi, kirletenlere göz yummaması gerekir." (Onoğur, 1972, s. 40).

1940 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlık, temizlikle olur: Pislik, insan ve hayvan sağlığının birinci düşmanıdır. Çocuklar temizlenmeyen, yıkanmayan ve üstü başı kirli gezen insanlarda, temiz bakılmayan hayvanlarda barınan binlerce mikrop çok büyük zararlar verir. Sık sık elimizi yüzümüzü, vücudumuzu yıkayarak bu mikroplardan korunmağa çalışmalıyız. Hayvanlar da vaktinde tımar ederek, onları zaman zaman yıkayarak derilerini temizlemeli, pislikleri ortadan kaldırmalıyız. Temiz deri, insan ve hayvanların çabucak kuvvetlenmesine, gürbüzleşmesine ve her bakımdan verimli olmasına çok yardım eder (Komisyon, 1940, s. 40).

1969 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Bu yerlerin temizliğine, çiçek ve ağaçlarına sürekli olarak bakarlar. Beldenin güzel binalar ve anıtlarla süslenmesine gayret ederler. Sokakların aydınlanmasını, halkın gece gündüz rahatça dolaşıp işlerini görmelerini sağlarlar. Sokaklara çöp ve pislik atılmasını önler, biriken çöpleri kaldırırılar. Mahalle aralarında fena koku saçan fabrikaların kurulmasını engeller (Pazarlı, 1969, s. 161).

Şekil 125. Denetim yapan belediye görevlileri. Pazarlı O. (1969). *Yurttaşlık Bilgisi 5*. Remzi Kitabevi.

4.2.2.2. Okulda Temizlik

1968 yılı Yurttaşlık bilgisi Kitabında sağlık ve temizlik koluyla ilgili şu ifadelere yer verilmiştir: "Öğrenciler, kol üyeleri eliyle temizliğin iletilmesi ve sağlık işlerini düzenlerler. Teneffüste sınıfları havalandırır, okulun ecza dolabı için gerekli ilaçları sağlarlar, düşen, eli kesilen arkadaşlarının yaralarını sararlar, zayıf arkadaşlarına kuvvet şurubu, balık yağı gibi besinler verirler." (Şerbetçioğlu, Tülin, 1968, s. 28)

1945 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Okulu güzelleştirme kolu da, hayatımızın birçok zamanını geçirdiğimiz okulumuzu güzelleştirmek için çalışır. Bahçemizin kenarına güzel çiçekler eker, oyun yerimize kum dökeriz. Sınıflarımız da tertemizdir. Bilgi yuvarımızı evimiz kadar temiz tutarız." (Ermata ve Ermata, 1945, s. 6).

1969 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bu kol da ötekileri gibi bir öğretmenin başkanlığı altında çalışır. Bütün öğrenciler kolun tabii üyesi sayılırlar. Çünkü sağlık, temizlik ve muşeret kurallarına dikkat etmek, başkasının sağlığına ve okulun temizliğine zarar vermemek her öğrencinin başlıca ödevidir." (Pazarlı, 1969, s. 26).

4.2.2.3. Çevre Temizliği

1962 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Meselâ, hiç kimse sokakları kirletemez. Çöp atamaz. Otomobiller, arabalar, bütün taşıtlar belirli yollardan işlerler. Yasak edilen yerlerde duramazlar. Bulaşıcı hastalığı olanlar, halk arasına karışamazlar. Kasap, bakkal, fırıncı gibi yiyecek maddeleri satanların temizlik ve sağlık için lüzumlu tedbirleri almaları, baskül, terazi litre gibi ölçü araçlarını her yıl kontrol ettirerek damgalattırmaları gerekir. Belediyelerin yaptığı bu işlere karşılık bize de bir vazife düşer. Sokakları kirletmemek, tramvay, otobüs biletlerini buruşturulmuş kâğıt parçalarını sokaklara atmamak hepimizin dikkat edeceği işlerdendir. Hele tükürmek, sümürmek gibi haller büsbütün ayıptır (Şerbetçioğlu, Tülin, 1962, s. 19). Halkın sağlığını korumak için Belediyeler şu işleri yaparlar: Kasaba ve şehirlerin lâğım yollarını (kanalizasyon) yaptırırlar. Kanalizasyon olmayan yerlerde hela çukurlarının üstünü kapattırırlar. Kasabaya yakın yerlerde buluna bataklıkları kuruturlar. Halkın yıkanmadan, pişirmeden yiyeceği besinleri tozdan, her türlü mikroptan, karasineklerden korumak için camekân içinde sattırırlar. Süt, yağ, pastırma, sucuk gibi besinlerin içerisine zararlı maddelerin karıştırılıp karıştırılmadığını anlamak için bu besinlerden aldıkları örnekleri belediye tahlil evlerine gönderirler. Belediyeler bulundukları kasaba ve şehirlerin çeşmeleri, sulan, kaynaklarıyla da ilgili işler görürler. Mikropsuz ve temiz içme sularının halkın faydalanması için şehre getirirler. Kirli ve sağlığa zararlı suların kullanılmasına engel olurlar. Belediyeler her türlü bulaşıcı hastalıklardan halkı .korumak için mecburi aşılar yaparlar, bu gibi hastalıklara yakalanmış olanların halk ile temasını keserler. Belediyeler bulundukları yerlerde hastaneler, dispanserler açarlar. Fakir, hastalara bakmak için belediye doktorları, belediye ebeleri, sağlık memurları bulundururlar. Belediyeler, sürekli surette kalabalığın bulunduğu yerlerde umumî helalar yaptırırlar. Bu suretle hem şehir ve kasabaların temizliğine, hem de sağlığına hizmet etmiş olurlar. Belediyeler, kurmuş oldukları etüv ve ilaçlama ekipleriyle de bulaşıcı hastalığı olan kimselerin elbise, çamaşır, yatak ve oda eşyalarını ütülemek ve ilaçlamakla da salgın hastalıkların yayılmasına karşı koyarlar. Üzerlerinde bit görülen fakir halkın da elbise ve çamaşırları buralarda aynı şekilde temizlenir (Şerbetçioğlu, Tülin, 1962, s. 21). Açık havanın, kırların, ormanların insan sağlığı üstündeki iyi etkilerini hepimiz biliriz. Havasız yerlerde çalışan insanların rengi solar, sağlığı bozulur. Bu gibi kimselerin dinlenmeleri ve yararlanmaları için belediyeler, kasaba ve şehirlerin uygun yerlerinde parklar açarlar, çocuk bahçeleri kurarlar. Evde okulda uzun zaman kapalı kalan çocuklar tatil saatlerinde buralarda koşup, oynar ve eğlenirler. Oyun alanlarında dönme dolaplar, kum havuzları, salıncaklar, kızak yerleri bulunur (Şerbetçioğlu, Tülin, 1962, s. 23-24).

1968 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Temiz suları kirleten, yiyecekleri zehirleyen nedenlerin başında açıkta bulunan köy lâğımları, gübre yığınları gelir. Karasinek dediğimiz hayvanlar ayaklarıyla buralardan binlerce mikrobu yiyecek ve

içeceklerin üstüne taşırlar. Böyle kirlenmiş suları içen, yiyecekleri yiyen insanlar hastalanırlar." (şerbetçioğlu, Tülin, 1968, s. 72).

1956 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Bu iş, belediyeden önce ailelerin göstereceği titizliğe bağlıdır. Her aile kendi evinin ve kapısının önünü temiz tutar, sağlık kurallarına dikkat ederse mahalle temiz olur, orada hastalık görülmez. Komşuların temizlik ve sağlık işinde gösterecekleri uyanıklık şunlar olabilir: Sokağa süprüntü, bulaşık suyu atılmamalı. Mahalle arasında kilim, halı gibi tozan eşya ırpılmamalı, kapı nleri sprlmeli. Sinek ve koku yapan hel ukurlan örtülmeli. Havuzlara mazot dökülmeli. Mahalle arasında ahır yapılmamalı, hayvan beslenmemeli. eşmelerden hayvanlara su iirilmemeli. Bulaşıcı hastalık olan evler, hastalık geçinceye kadar komşularla görüşmeyi kesmeli, hastalık geçtikten sonra da ev, dezenfekte edilmeli (İleri, 1956, s. 32).

2001 yılı Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: Çevreyi korumak, hem devletin hem vatandaşların anayasal görevidir. Anayasamızın 56. maddesi 11 göre: "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, evre sağlığını korumak ve çevrenin kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların görevidir." evre Kanunu ile de çevrenin korunması konusunda devlete ve yurttaşlara çeşitli görevler verilmektedir. Elimizdeki pleri yerlere atmamalıyız. Sınıfta, okulda, oyun alanlarında yerlerde gördüğümüz çöpleri toplayıp çöp kutusuna atmalıyız. Yerlere tkrmemeliyiz. Çevreyi kirletenleri çekinmeden uyarmalıyız. Alışveriş yaparken çevreyi kirletmeyecek ürünleri seçip almalıyız. Çeşitli kurum ve kuruluşların düzenlediği ağaç dikme kampanyalarına katılmalıyız. Yangına yol açabilecek davranışlardan kaçınmalıyız. Yangın sırasında en yakın kurum ve kuruluşlardan yardım istemeliyiz. Oyun alanlarını, çevreye zarar vermeden ve temiz olarak kullanmalıyız. Geri dönüşümü olan kğit, şişe gibi maddeleri onlar için ayrılmış kutulara koymalıyız. evre ile ilgili faaliyetlere gönüllü olarak katılmalıyız (Kapulu vd., s. 127).

1940 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Temiz köyde yaşayanlar, hastalanmazlar: Vücudumuzun temizliğinden başka, köyümüzü de temiz tutmak zorundayız. Evimizdeki, sokaklarımızdaki pislik ve sprntlerde milyonlarca mikrop rer. Biz bunları soluk alırken ciğerlerimize eker ve bu yüzden çok korkunç hastalıklara tutulabiliriz. Pis yerlerde çoğalan sinekler de, çeşitli mikropları besinlerimize taşıyarak bizi hasta ederler. Tkrklerimizde, pisliklerimizde, en zararlı mikroplar kaynaşır. Köy meydanına tkren, su kıyılarıyla köşe başlarına pisleyen insanlar bu mikropları bütün yurttaşlarına bulaştırarak onlara en büyük düşmanlığı yapmış olurlar. Evlerimizi, sokaklarımızı temiz tutalım, yerlere tkrenleri birer can düşmanımız bilelim (Komisyon, 1940 s. 41).

4.2.3. Spor

Bu tema *Sporun Faydaları*, *Spor Aktiviteleri*, *Sporcu Özellikleri* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde spor temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.2.3.1. Sporun Faydaları

1968 yılı yurt bilgisi kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur Bu atasözünü her öğrenci bilir. İnsanlar kafalarını olduğu kadar vücutlarında geliştirmeye bilmelidirler." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 29).

Şekil 126. Gösteri yapan öğrenciler. Şerbetçioğlu F., Tülin H. (1968). *Yurttaşlık Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

1968 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Bir milleti kuran bireylerin sağlam yapılı ve sağlıklı olması o milletin yapısı ve varlığı üstünde çok önemli etkiler yapar. Güzel bir atasözümüz, "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" der. Zayıf ve hasta insanlar istenildiği kadar çalışıp başarı elde edemezler, Bu nedenle böyle bireylerden kurulu toplumların da başarısı az olur. Millet sağlığını korumak devlet görevlerinin en başında gelir. Nüfusunu kayıp eden devlet ortadan olanların elinde ezilir. Devletin sağlık işleriyle uğraşması bizde çok yenidir. Cumhuriyetle beraber başladı diyebiliriz. Salgın hastalıklar, yurdu kasıp kavururken imparatorluk bu işlerle hiç uğraşmamıştır (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 110).

Şekil 127. Sağlık çalışanı. Şerbetçioğlu F., Tülin H. (1968). *Yurttaşlık Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

1986 yılı Vatandaşlık Bilgisi kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Devlet, spordan her yaştaki vatandaşların ruh ve beden sağlığını geliştirecek şekilde yararlanmasını sağlayacak tedbirler alır. Sporu bütün kitlelere yayacak şekilde teşvik eder. Başarılı sporcuyu korur." (Orhan vd., 1986, s. 112).

1963 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Güreş, yüzme, futbol, ata binme, dağcılık, atletizm, avcılık gibi vücudu güçlendiren ve çevikleştiren işlere spor denir. Spor yalnız vücudu değil, zekâyı ve karakteri de geliştirir. Spor yapmanın sağlık bakımından pek büyük faydaları vardır. Spor vücudu sağlamlaştırır ve çevikleştirir. Spor yapan insanlar neşeli ve dinç olurlar. Çabuk yorulmazlar, soğuğa ve sığağa karşı dayanıklı olurlar. Hayatın güçlüklerine kolayca göğüs gererler. Gençliklerini uzun zaman kaybetmezler. Spora önem verilmek suretiyle bir ülkede hastalıklı, gürbüz milyonlarca insan yetiştirilebilir. Böyle güçlü bir gençliğe sahip olan bir ulus süresiz yaşar. Spor yapmak, insan için besin kadar önemli bir ihtiyaçtır. Her insan, yaşma uygun bir sporla uğraşabilir. Yüzme, koşmak, dağa çıkmak, kürek çekmek hep fayda sağlayan sporlardır. Fakat spor yaparken vücudu çok fazla yormamak gerekir. Her insan kendi vücuduna ve sağlığına uygun bir spor seçmelidir. On bir yaşında bir çocuk futbol oynayamaz veya güreşe, boksa çalışamaz. Böyle yapan gençlerin kalpleri, ciğerleri hastalanır, sağlıkları bozulur. Hiç bir zaman da ünlü bir sporcu olamazlar. Vücudu gelişmemiş olan çocuklar ve gençler jimnastik ve oyunlarla vücutlarını spora hazırlamalı ve hafif sporlar yapmalıdırlar (Anıl ve Beğen, 1963, s. 68).

Şekil 128. Spor yapan kişiler. Anıl B., Beğen İ. (1963). *Yurttaşlık Bilgisi 1*. İnkılap ve Aka Kitabevleri.

1969 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Avcılık, binicilik, denizcilik, kayak, koşu, güreş gibi bedenle birlikte kafayı da işleten ve insanlara sağlık veren eğlenceli işlere spor denir. Her şey gibi spor yapmanın da birtakım kuralları vardır. Zamanını, yolunu bilmeyen vücut hareketleri yapmak, usulüne uymadan güneşte kalmak, zıplamak, bütün gününü top peşinde koşmakla geçirmek, spor değildir. Buna göz göre göre vücudu hırpalamak denir. İnsan böyle yaparsa hasta ve kötürüm olur. Vücudu terbiye etmek, önce kafayı düzeltmekle başlar. Spor yapmak için sporun ne olduğunu, nasıl yapılması gerektiğini öğrenmeliyiz. Kalp yorulduktan, vücudun orası burası kırıldıktan, terleyip üşüyerek ağır hastalıklara tutulduktan sonra, yaptığımız beden hareketlerine spor diyemeyiz. Spor da okuduğumuz matematik, tabiat bilgisi, tarih, coğrafya gibi bir bilgi dalıdır. Her kolunu, bacağı sallayan, her uzun atlamasını beceren kendisini sporcu sanmamalı. Bilgisiz spor olmaz. Bu gerçeği küçük yaşta kafamıza sokmalıyız. Bedenimiz ne kadar kuvvetli olur, vücudumuzdaki kan ne kadar iyi dolaşırsa kafamız da o kadar güzel işler. Bunun için 'Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur.' demişler. Geceleyin 8 saat rahat uyku uyuduktan sonra erkence kalkıp, bol suyla yıkanan, güzelce kahvaltı eden bir çocuk, neşe içinde okuluna gelir (Yücel ve Çalapala, 1969, s. 142-143).

Şekil 129. Futbolcu. Yücel H., Çalapala R. (1969). *Yurttaşlık Bilgisi 5*. Atlas Yayınevi

4.2.3.2. Spor Aktiviteleri

1955 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Türk gençliğinin gürbüz bir vücut, çelik bir kol kazanması için spora büyük bir önem vermiştir. Bunun için gereken tedbirleri almış, yurdun birçok yerlerinde stadyumlar, spor yurtları açmıştır. Yurtta spor işlerini idare etmek için Ankara'da Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bir teşkilât vardır. Bu kurumun adı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüdür. Spor kulüpleri okul içinde ve dışında olmak üzere iki çeşittir. Okul içindeki kulüpler öğrenci kulüpleridir. Okul dışındaki kulüpler de okul dışında kalan gençlerimizin kulüpleridir (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1955, s. 73).

4.2.3.3. Sporcu Özellikleri

1968 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Onların çocukları olan bugünkü öğrencilerde okullarında kurdukları spor yurtlarıyla atalarına layık evlatlar olmaya çalışırlar özel yönetmeliklerine göre spor eğitime alırlar sınıflar ve okullar arası spor yarışmaları yapar Bu yarışlarda başarı kazananlara saygı gösterirler." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 29)

1955 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Türk izcileri, yurтта geziler yapar ve kurulan kamplarda talim görürler. Türk izcisi sağlam ve gürbüzdür. Türk izcisi düşkünlere yardım etmeyi sever, yalan söylemez, büyüklerini sayar, hiçbir şeyden korkmaz. İyi bir izci, kuvvetli ve ahlâklı bir insan demektir. İşte okullarımızda kurulan izcilik teşkilâtında genç izcilerimiz böyle iyi birer insan olarak yetişiyorlar. Türk genci, büyük ve asil bir milletin asil evlâdıdır. Türk genci, zeki, disiplinli ve dayanıklıdır. Bu vatan, gemliğin omuzları üzerinde yükselecek ve güzelleşecektir (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1955, s. 74).

Şekil 130. Türk izcileri. Şerbetçioğlu F., Tülin H. (1955). *Yurttaşlık Bilgisi 5*. Maarif Basımevi.

1963 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Spor deyince gözümüzün önünde sağlam vücutlu ve iyi karakterli bir insan gelir. İyi bir sporcu sağlığını korumağa önem vermeli;sigara, içki gibi vücudu zehirleyen maddeler kullanmamalıdır. Sporcu, iyi karakterli ve disiplini seven insandır. Türk sporcusunun amacı sağlam vücutlu, sağlam karakterli ve çalışkan olmaktır (Anıl ve Beğen, 1963, s. 69).

4.2.4. Beslenme

Bu tema; *Dengeli Beslenme* kodundan oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde hastalıklar temasına ait bu kod ve tema altında paylaşılmıştır.

4.2.4.1. Dengeli Beslenme

1955 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Fırın, kasap, aşçı, muhallebici gibi dükkânların camekânı olmalıdır. Halka yiyecek ve içecek satan esnafın, Belediye doktoruna her yıl gerekli muayeneyi yaptırarak bulaşıcı hastalığı olmadığını gösteren sağlık kâğıdı alması gereklidir." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1955, s. 21).

1945 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Her insan ailesinin bütçesine göre en temiz ve kuvvetli besileri almalıdır. Bazı kimseler yiyeceklerinden keserek paralarını boş ve faydasız yerlere harcarlar. Fakat az zamanda bu düşüncesiz hareketlerinin cezasını hastalanarak çekerler, hatta bazen bu dikkatsizlik hayatlarına mal olur." (Taşkiran, 1945, s. 71).

4.2.5. Gündelik Hayat

Bu tema; *Hava Durumları, Isınma, Barınma* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde gündelik hayat temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.2.5.1. Hava Durumları

1945 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Havasız ve güneşsiz yerlerde yaşayan insanların benizleri soluk olur. Kapalı, havasız, güneşsiz yerlerde uzun zaman oturmak zararlıdır. Ormanların, kırların temiz havası insana esenlik verir. Çiçeklerin, otların yeşillikleri, havanın açıklığı, kuşların ötüşmesi yüreğe ferahlıktır. Kır havası sağlamlık, dirilik için birebirdir. Temiz havalı köylerde yaşayanlar, sağlam olurlar (Ermat ve Ermat, 1945, s. 37).

4.2.5.2. Isınma-Barınma

1968 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Köy lâğımları, gübrelikler, karasinekler temiz suları kirletirler. Temiz hava güneş insanın sağlığı için çok gereklidir. Alçak tavanlı, penceresiz evler zararlıdır. Ahırlar, evlerden uzak olmalıdır." (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 74).

1945 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Köyün büyükleri; işlerini bitirdikten sonra birbirleriyle görüşmek için köyün kahvesinde toplanırlar. Köy kahvesi temiz olmalıdır. Burada oturanların oturdukları yeri kirletmemesi ve temiz tutması gerekir. Buradan başka evler, sokaklar da temiz olmalıdır. Hayvan gübreleri sokaklara dökülmemeli, hayvan ahırları evlerden ayrı bir yerde yapılmalıdır. Çeşmeleri, yalıkları temiz tutmalıdır. Hayvanlara su verilen yerler ile insanların su aldıkları yerler malıdır. Sokaklara, evlerin önüne öteberi almamalıdır. Güzel ve temiz bir köy deyince hatıra, temiz evleri, güzel akarsuları yeşil ağaçlarla bezenmiş, bahçeleri ve ormanları olan bir yer gelir. Ağaç ormanlık yerlerin, insanların sağlıkları üzerinde iyi etkileri vardır. Ağaç bir memleketin hem zenginlik, hem de sağlık kaynağıdır (Ermat ve Ermat, 1945, s. 37).

4.2.6. Sağlığa Zararlı Maddeler

Bu tema; *Madde Bağımlılığı, Alkol kullanımı* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde hastalıklar temasına ait kodlar ve temalar paylaşılmıştır.

4.2.6.1. Madde Bağımlılığı

1986 yılı Vatandaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Gençleri, alkol kötü alışkanlık, uyuşturucu maddelerden; suçluluktan; kumar vb. kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır." (Dal vd., 1986, s. 160).

4.2.6.2. Alkol Kullanımı

1939 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sıhhat meselesinde çok mühim mevzularından birisi de içkidir. Vücut için zararlı olan içkileri onlardan ayıramayacak ve devamlı şekilde içmeğe alışanlar Alkolizm denilen hale düşerler. Bu hal ferdin sıhhati üzerine çok fena tesirler yapar: Bu tesirler en çok mide, karaciğer, böbrek, teneffüs organı, sinirlerimiz, cildimiz ve beynimiz üzerinde kendisini gösterir. Alkolizmin beden üzerinde olduğu gibi manevî hayatımız üzerinde de fena tesirleri vardır. İnsanın zekâsını harap eder. Hattâ ailesine karşı olan bağlarını bile çözer. Bazı alkolikler çok zalim olurlar. İnsanın bütün iradesini altüst eden bu kötü halin gelecek nesiller üzerinde de çok müthiş tesirleri vardır. Alkoliklerin çocukları fikir ve beden itibarıyla sakat olurlar. Alkolizm, aile bağlarını çözdüğü gibi aileyi fakirleştirir. Çünkü alkolik çalışamaz. Devamlı içki içmek suretiyle lüzumsuz masraflar yapar. Alkolik ailesi ve muhiti tarafından sevilmez. Bu halin millet üzerinde de tesiri çok şiddetlidir. Alkolik ne iyi bir asker ne de iyi bir meslek adamı olabilir. Bütün bunlardan sonra şunu da ilâve edelim ki alkolizm bütün insanlık için müthiş bir belâdır. Çünkü intiharlar, cinayetler, ruhî zâf ve umumiyetle hastalıkların alkolizm ile arttığı görülmektedir. Şu halde hem kendimize hem ailemize hem milletimize ve bütün insanlığa bu kadar zararlı olan bu halden sakınmak hepimizin vazifesidir (Taşkıran, 1939, s. 80).

1945 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Bazı kimseler de vücut için zararlı olan içkileri devamlı bir surette içerler. Bu halin insan sağlığı üzerinde çok fena etkileri vardır. Hemen hemen bütün organlarımız içkiden çok zarar görür. İçki vücudumuzu harap ettiği gibi ruhumuzu da şiddetle sarsar. Zekâmızın iyi işlemesine engel olur. Birçok kereler vazife duygumuzu, yüksek bağlarımızı çözer, irademizi altüst eder. Bizi başka insanlara karşı vazifelerimizi yapmayacak bir hale getirir (Ermat ve Ermat, 1945, s. 70).

4.2.7. Sağlık Yardımları

Bu tema; *Yardım Kuruluşları* kodundan oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde hastalıklar temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.2.7.1. Yardım Kuruluşları

1968 yılı Yurttaşlık bilgisi kitabında Kızılay ile ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir: Beklenmeyen zamanlarda bazı köy ve şehirlerimizin başına gelen yangın, deprem, su baskını gibi acı olaylarda, doktorlarıyla ve ilaçları ile büyük çadırlarıyla ilk yardıma koşan Kızılay olduğunu hepimiz biliriz. Bu derneğin geliri her yurttaşın bütçesinden ayırdığı küçük bir para ile sağlanır. Fakat bu küçük paralarla çok büyük işler görülür Hatta bu yardımlara bir borç ödeme de denilebilir (Şerbetçioğlu ve Tülin, 1968, s. 28)

1945 yılı Yurt Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay, barış zamanında düşkünlerin, felaket geçirenlerin, yoksulların imdadına yetişmeye çalışır. Savaşta yaralıları bakar, asker ailelerine yardım eder. Kızılay'ın okullara içinde ayrıca bir teşkilatı vardır. Buna Kızılay Gençlik Teşkilatı denir. Bu teşkilat çocukları sevgi ve yardıma alıştıırır, memleket çocuklarının sağlığını korur, onların iyi huylu ve temiz yürekli birer Türk yavrusu olarak yetişmelerine yardım eder. Türk okullarında okuyan bütün çocuklar, Kızılay Gençlik Derneğinin üyeleridir. Kızılay Gençlik Derneği üyeleri birbirine yardımcı bir ödev bilirler. Sizin okulunuzda da bu teşkilat vardır. Siz de her ay beş kuruş vermekle bu kurumun üyesi olmuşsunuzdur. Bu toplanan beşer kuruşla yoksul çocuklara yiyecek, giyecek alınır, onlar tatil aylarında kamplara götürülür. Bize bu kadar iyiliği dokunan ve her yerde yardımımıza koşan Kızılay'a bütün vatandaşların da yardım etmesi gerektir (Ermat ve Ermat, 1945, s. 67).

Şekil 131. Kızılay yardımı.Ermat B., Ermat K. (1945). *Yurt Bilgisi Dersleri 5*. Milli Eğitim Basımevi.

1945 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Alkollü içkiler insanların, sağlıklarının düşmanıdır. Bazı insanlar çok içki içerler, bu yüzden kendilerine ne büyük fenalık ettiklerinin farkında olmazlar. İçki insanın vücudunu zehirler,

çalışma gücünü azaltır. Alkollü içkiler sağlığın ve gençliğin en büyük düşmanıdır, içki içenler sarhoş olurlar, kendilerini kaybederler, şereflerini, onurlarını koruyamazlar. Başkalarına tecavüz ederler. Bu yüzden sarhoşların çoğu suç işler. İçki ilk zamanlarda fenalığını ortaya koymaz. İçkinin fenalığı gün geçtikçe anlaşılır. İçkiye alışanlar içkiden kolay kolay vazgeçemezler. Çocuklarının ekmek paralarını içkiye verenler çoktur. Gün geçtikçe içki içenin sağlığı bozulur; böyle bir kimse zayıflar ve hastalıklar çekerek yahut delirerek ölür. Yurdumuzda içki ile savaşılan bir kurum vardır. Buna Yeşilay Kurumu denir. Yeşilay Kurumu'nun üyeleri içki içmezler. Yeşilay Kurumu sık sık konferanslar verir. Bu konferanslarla içkinin yaptığı fenalıklar anlatılır. Türk çocuğu insanı miskin, bunak bir hale getiren ve sonunda pek genç yaşta öldüren alkollü içkileri içmez ve kendini alkollü içkilerden koruyacak olan Yeşilay'a üye olur (Ermat ve Ermat, 1945, s. 72).

1966 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Yurdumuzda zelzele, sel baskını, kuraklık, yangın gibi tehlikeler baş gösterdiği zaman Kızılay, halkın yardımına koşar. Çadır, yiyecek, giyecek ve para verir. Hekim, hastabakıcı, ilaç gönderir. Kızılay yalnız felâket günlerinde değil, her zaman yurttaşlar için bir ana kucağı gibidir. Aş evleri açarak yoksulları doyurur. Savaş zamanlarında yaptığı işler ise daha önemlidir. Savaş meydanlarına kadar gider, yaralanan askerleri toplar, sedyeleri taşır, kurduğu gezici hastanelerde bakar ve iyi eder. Asker ailelerine ve çocuklarına para yardımında bulunur. Yurdumuz için bu kadar faydalı olan Kızılay'a yardım etmek her Türk'ün borcudur, öğrenciler de okullardaki Kızılay gençlik koluna üye olmak yoluyla bu yardıma katılmalıdırlar (Ariç, 1966, s. 46).

Şekil 132. Hastayı muayene eden doktor ve hemşire. Ariç S. (1966). *Yurttaşlık Bilgisi* 5. İnkılap ve Aka Kitabevleri.

1969 yılı Yurttaşlık Bilgisi kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kızılay, savaşta ve barışta yıkıma uğrayanların yardımına koşup, onları ana gibi bağrına basan bir hayır kurumudur. Onun için Kızılay'a kara gün dostu da derler. Kızılay yurdumuzdaki en eski hayır kurumlarından biridir. 1877 yılında kurulmuştur. Deprem, su baskını, kıtlık, yangın gibi yıkımlarla, Kızılay hemen doktorlarıyla, hastabakıcılarıyla, yardıma koşar, çadırlarını kurarak açıkta kalanları barındırır, onlara yiyecek, giyecek ve ilaç verir. Soğuk kış günlerinde yoksulları düşünen, onlara parasız odun, kömür dağıtan, sıcak yemek veren odur. Savaş zamanlarında da yaralı askerlerin, kimsesiz asker ailelerinin, yerinden, yurdundan ayrılan göçmenlerin, hatta esirlerin en büyük yardımcısı Kızılay'dır. Kızılay, son yıllarda çok önemli bir işe daha girişmiştir. Kazalarda yaralananlar, ameliyattan sonra ya da çeşitli hastalıklardan çok kan kaybedenler, damarlarına insan kanı verilerek ölümden kurtarılır. Bunun için de önceden sağlığı yerinde, kanlı canlı insanlardan kan alıp temiz şişeler içinde saklanır. Bu kanların saklandığı yerlere Kan Bankası denir. İyilik seven insanlar, Kan Bankası için kan bağışında bulunurlar. Yani damarlarından kan aldırırlar. Bu kanlar da gerektiği zaman nice canların kurtulmasına yarar. Kızılay'ın, gene son yıllarda başladığı değerli hizmetlerden biri de çocukları süt tozu ile beslemektir. Süt, fabrikalarda, suyu uçurularak toz haline getirilip kutulara konur, uzun zaman saklanabilir. Sonra bu kutular açılıp süt tozu su ile karıştırılarak yeniden süt haline getirilir. Kızılay, süt tozu dağıtarak, iyi besin alamayan çocukları beslemekte, onları vereme ve başka hastalıklara yakalanmaktan kurtarmaktadır. Kızılay bir dernektir. Herkes bu hayır kurumuna girip çalışabilir ve para yardımı yapabilir. Kızılay'ın merkezi Ankara'dadır. İllerde, ilçelerde, bucaklarda, köylerde ve mahallelerde şubeleri vardır. Okullarda Kızılay gençlik kolları kurulmuştur. Bütün hayırsever yurttaşlar Kızılay'a yardım ederler. Kızılay da gerektiği herkesin yardımına koşar. Her ay Kızılay'a vereceğimiz birkaç kuruşla ve Kızılay kumbaralarına atacağımız paralarla yardım bekleyen yurttaşlarımızın hayatını kurtarmış oluruz. Bayram günlerinde mektup zarflarına yapıştırılan Kızılay dağıtılan zarflara konulan paralar Kızılay'ın başlıca gelir kaynaklarıdır (Yücel ve Çalapala, 1969, s. 119).

Şekil 133. Kızılay'a yardım. Yücel H. (1969). *Yurttaşlık Bilgisi 5*. Atlas Yayınevi.

İspirtolu içkiler, sarhoş edici maddeler insanların sağlığını bozar. Bu yüzden bunları kullananlar çalışamaz olurlar, düşkün duruma gelirler. Buna karşılık içkiye düşkünlükleri gittikçe artar. Sonunda ya verem olurlar ya çıldırıp akıl hastanelerinde can verirler. Türk gençlerini içkiden ve uyuşturucu zehirlerden korumak için Yeşilay Cemiyeti kurulmuştur. 1920 yılında kurulmuş olan bu cemiyetin merkezi İstanbul'dadır. Bu cemiyet gazetelerde uyarıcı yazılar yayınlayarak, konferanslar verdirerek, radyolarda konuşmalar yaptırarak Türk gençlerini içki düşmanlığına çağırır, içki içenlerin sayısını azaltmaya uğraşır. İçki yerine yurdumuzun güzel yemişlerini yemenin, şerbet gibi sularını içmenin daha akıllıca bir iş olduğunu herkese anlatmaya çalışır. Verem, daha çok iyi beslenemeyen, yaşama koşulları bozuk, bakımsız insanların tutuldukları öldürücü bir hastalıktır. Verem mikrobu en çok gençlerin ciğerlerinde ya da kemiklerinde, bağırsaklarında yerleşir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bu hastalıkla savaşır. Bu hastalığı yurdumuzdan kaldırmak için sağlık merkezleri, dispanserler, prevantoryumlar ve sanatoryumlar açmıştır. Fakat hükümetin bu çalışmaları dışında halk da yer yer birtakım dernekler kurarak veremle savaşa girişmiştir. Bu demeklerin ilgili ve yetkili adamları yoksul mahallelerinde dolaşıp veremli hastaları bulurlar. Çünkü bu hastalığa tutulanlar çoğu zaman verem olduklarını bilmezler. Öksürüklerini, rahatsızlıklarını geçici bir soğuk algınlığına yorarlar. Veremle Savaş Demeği bu hastalığa tutulanlara verem aşısı yapar. Hastalara ilaç ve yiyecek verir, iyileştirme yollarına başvurur. Kızılay'ın gönderdiği süt tozlarını hastalarına vererek onların iyi beslenmelerine yardım eder. Veremle savaş, ölümle savaş demektir. Onun için bu demeklere yapılacak yardımlar yurdumuza ve milletimize yapılacak en büyük yardımdır (Yücel ve Çalapala, 1969, s. 122-123).

4.3. Hayat Bilgisi Ders Kitapları

4.3.1. Sağlık ve Hastalık

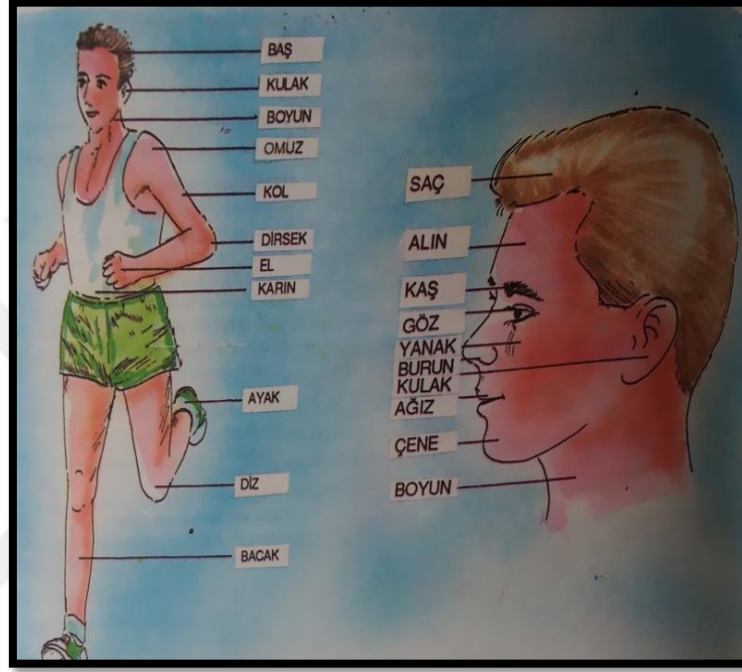
Bu tema; *Sağlığın tanımı, Sağlıklı Bireyin Özellikleri, Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri, Hastalık Anında Yapılması Gerekenler, Trafik Kazaları, Doğal Afetler, Bulaşıcı Hastalıklar* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde sağlık ve hastalık temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.3.1.1 Sağlığın Tanımı

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Aynada vücudumuza baktığımızda başımızı, gövdemizi, kollarımızı ve bacaklarımızı görürüz. Göz, kulak, burun, dil ve deri ise duyu organlarımızdır. Vücudumuzda, dışarıdan göremediğimiz kalp, ciğerler, bağırsaklar ve böbrek gibi organlarımız vardır. Bunlar da iç organlarımızdır. Dış organlarımızı, baş, gövde, kollar ve bacaklar olmak üzere üç kısımda

inceleriz:Baş: Baş, boyunla gövdeye bağlıdır, boyundaki kemikler üzerinde sağa ve sola doğru hareket eder. Başın önden görünen kısmı yüzdür. Boynun arka kısmı ise ensedir.Yüzde; kaşlar, gözler, burun ve ağız bulunur. Yüzün en alt kısmı ise çenedir. Başın sağında ve solunda iki kulak vardır.Saç ile kaşlar arasına alın denir. Gözlerin altındaki kısım ise yanaktır. Şakak, kulak ile kaş arasındadır.Saçların altı, deri ile kaplıdır. Derinin altında kafatası vardır. Beyin ise kafatasının içindedir.Ağzın içinde, dişler, dil ve damak bulunur. Ağzın dışarıdan görünen kısımları ise dudaklardır (Komisyon, 1995, s. 108).

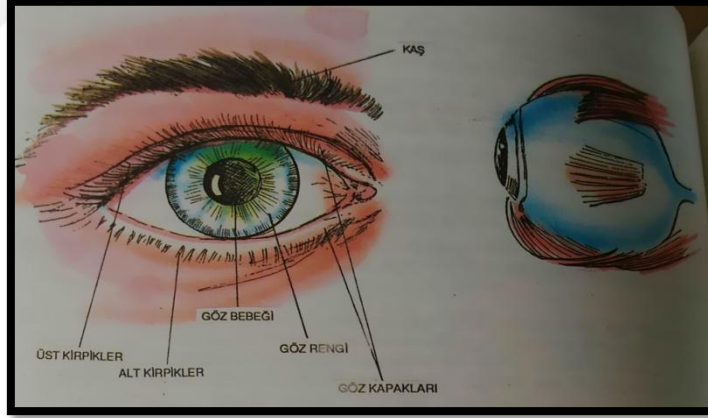
Şekil 134. Vücudumuzdaki organlar.Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

Gövde: Vücudun en büyük kısmı gövdedir. Kollar, bacaklar ve gövdeye bağlıdır. Ayrıca; kalp, akciğer, karaciğer, mide ve bağırsaklar gövdenin içindedir. Gövdenin boyna yakın ön kısmı göğüstür, göğsün alt kısmı ise karındır. Karın daha yumuşaktır. Karnın ortasına doğru göbek çukurluğu bulunur. Gövdenin arkasına sırt denir. Kollar, omuzdan gövdeye bağlıdır. Kolun omza bağlı olduğu kısmın altına koltukaltı denir. Karınla sırtın arası yani gövdenin yan tarafları böğürdür. Göğsün altında kemikler vardır. Bu kısma göğüs kafesi denir. Gövdenin içinde iki boşluk bulunur. Sırtımız ile göğsümüz arasındaki boşluk, göğüs boşluğudur. Karındaki boşluk ise karın boşluğudur. Kollar ve Bacaklar: Kol, omuzdan parmak uçlarına kadar olan kısımdır. Parmakların ve avuçların olduğu kısım eldir. Her elde beş parmak bulunur. El; kola, bilek ile bağlıdır. Kolun orta kısmında kolun hareketini sağlayan dirsek vardır. Dirsekle omzun arasındaki kısım pazıdır. İki kolumuz olduğu gibi iki de bacağımız vardır. Bacakların gövde ile bağlandığı kısma kalça denir. Bacağın yere basmasını ayak sağlar. Ayaklarda da beşer tane parmak vardır. Ayakların altına taban, arka kısmına da topuk denir. Bacağın büküldüğü kısma diz adı verilir. Vücudumuzun üzeri deri ile kaplıdır. Derinin altında ise kas ve kemikler vardır.

Varlıkları gözümüzle görürüz. Sesini kulağımızla işitiriz. Kokusunu burnumuzla alır, sert veya yumuşak olduğunu derimizle anlarız. Dilimizle de tadını alırlar. Göz, kulak, burun, dil ve deri ile dünyayı ve çevreyi tanırız. Bunlar, duyu organlarımızdır. Duyu organlarımız beş tanedir. Bunlara beş duyu da denir. Dokunma organı olan deri, bütün vücudumuzu kaplar. Diğerleri ise baş üzerindedir (Komisyon, 1995, s. 109).

Görme organı: Göz, görme organıdır. Varlıklar, varlıkların rengi, biçimi, büyüklüğü ve küçüklüğü görülerek anlaşılır. Göz, yanakla alın arasındaki göz çukurluğunda bulunur. Göz çukurluğunun üstünde kaş vardır. Göz kapağı ve göz kapağının ucundaki kirpikler, gözlerimizi dış etkilere ve tozlardan korurlar. Uyurken göz kapağı kapanır. Göz, çok hassas bir organdır. Temizliğine dikkat edilmelidir. Kitap okurken veya yazarken göz sağlığı için ışığın sol yandan gelmesi gereklidir. Fazla ışıklı veya karanlık yerde çalışmak gözleri yorar. Ayrıca kitap; gözden 30-35 cm kadar uzakta tutularak okunmalıdır. Çok küçük yazılı kitapları okumak doğru değildir. Televizyonu yakından seyretmek de göz sağlığı için zararlıdır. Gözümüze bir şey kaçtığına, onu elimizle ovalamak da yanlış olur (Komisyon, 1995, s. 110).

"Gözünüz sık sık sulandığında, gözünüze bir şey kaçtığına, gözleriniz ağrıdığına veya başınız döndüğünde hemen öğretmeninize veya aile büyüklerinize haber veriniz." (Komisyon, 1995, s. 110).

Şekil 135. Gözün yapısı. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

İşitme organı: Beş duyu organımızdan birisi de kulaktır. Kulaklarımız, yüzümüzün sağında ve solundadır. Kulağın dıştan görünüşü kepçe gibidir. Alt ucu yumuşaktır. Bu kısma kulak memesi denir. Kulağın iç kısmı girintili çıkıntılıdır. Bunlar, sesleri daha iyi işitmemize yardım ederler. Kulağın iç kısmında kulak zarı vardır. Yüzümüzü yıkarken ve banyo yaparken kulakların içi temizlenir. Kulağı iğne veya çöple temizlemek çok tehlikelidir. Aksi halde kulak zarı zedelenir. Kulak zarı zedelenirse işitme güçlüğü veya sağırılık olur. Gürültü de kulak sağlığını bozar. Bunun için radyo, televizyon ve diğer müzikli aletlerin sesi çok açılmamalıdır. Yüksek sesle veya fısıltı halinde konuşmak da doğru değildir. Sesleri iyi işitemediğinizde,

kulağınız ağrıdığında veya kulağınızdan akıntı çeldiğinde büyüklerinize haber veriniz (Komisyon, 1995, s. 111).

Şekil 136. Gürültü ve kulak sağlığı. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

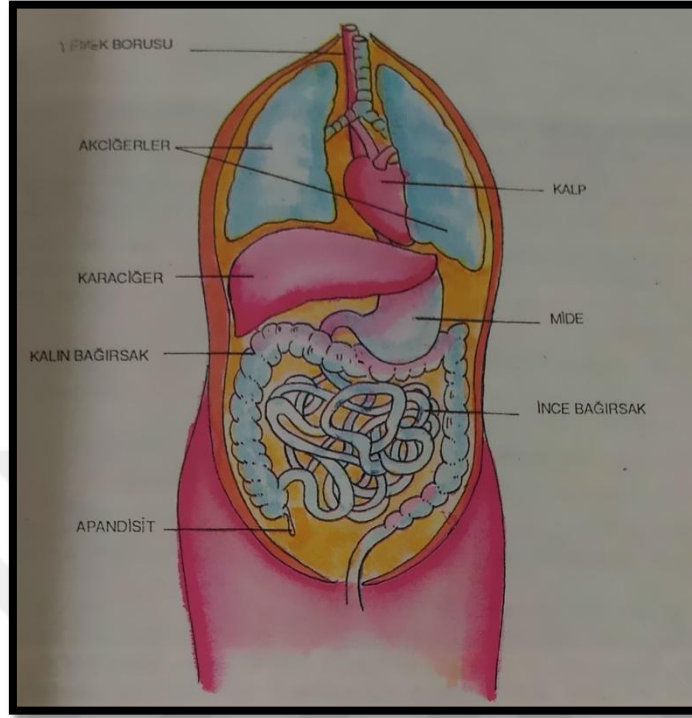
Koku alma organı: Burun, koku alma organıdır. Kokusu olan varlıkların, kokusunu burunla alırız. Burun yüzün tam ortasından iki kaşın arasından aşağıya doğru uzanır. Burunda iki delik vardır. Burnun içinde kıllar bulunur. Burnun içi nemlidir. Burunda sümük denen sıvı bulunur. Bu sıvı ve kıllar, burna giren tozları tutar. Burnumuzu her sabah temizlemeliyiz. Genel yerlerde dershanedeysen burnumuzu ses çıkarmadan mendille silmeliyiz (Komisyon, 1995, s. 112).

Tat alma organı: Tatlı, acı, tuzlu, ekşi gibi tatlar, dil ile tadılarak anlaşılır. Dil aynı zamanda konuşmamızı da sağlar. Dilin üzeri düz değildir. Küçük pütürler vardır. Tadı bu pütürlerle alırız. Çok acılı, ekşili ve tuzlu yiyecekler faydalı değildir. Ayrıca, yiyecek ve içeceklerin çok soğuk veya çok sıcak olmamasına da dikkat edilmelidir. Dokunma organı: Dokunma organı olan deri bütün vücudu kaplar. Vücudumuz deri ile örtülüdür. Derinin üzerinde kıllar ve gözenekler vardır. Vücudumuz, bu gözeneklerden hava alır. Ayrıca, vücudumuzdaki zehirli salgılar ile birlikte ter, bu gözeneklerden dışarı atılır (Komisyon, 1995, s. 112).

"Sıcaklık, soğukluk, sertlik ve yumuşaklık deri ile anlaşılır. Kirler, derideki gözenekleri kapatır. Bunun için sık sık banyo yapılmalıdır." (Komisyon, 1995, s. 112).

Göğüs ve karın boşluğunda, kalp, ciğerler, mide ve bağırsaklar gibi iç organlarımız yer alır. Bu organların her birinin görevi ayrıdır. Diğer organların olduğu gibi bu organların da sağlığına dikkat edilmelidir. Kalp, göğsün sol tarafındadır. Elimizi kalbin üzerine koyduğumuzda, kalbin atışlarını hissederiz. Kalp pompa gibi çalışır ve kanın vücutta dolaşmasını sağlar. Akciğerlerde

temizlenen kan, kalbe gelir. Buradan da kan damarları ile vücuda dağılır (Komisyon, 1995, s. 113).

Şekil 137. Vücudumuzdaki organlar..Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

Mide ve bağırsaklar: Yediklerimiz ve içtiklerimiz yemek borusundan mideye gider. Yiyecekler, midede ezilir geçer. Besinlerin kana karışacak halde ezilmesine sindirim denir. Yiyeceklerdeki vitaminler, ince bağırsakta kana karışır. Faydalı olan kısımlar ise kalın bağırsağa geçer ve oradan da dışkı olarak atılır. Yemek, vaktinde yenilmelidir. Abur cubur şeyler yemek doğru değildir. Yiyecekleri, iyi çiğnemeliyiz. Böylece, midenin çalışması kolaylaşır. Aksi halde mide ve bağırsaklar bozulur. Sancı veya ishal gibi rahatsızlıklar olur (Komisyon, 1995, s. 114).

Akciğerler ve karaciğer: Göğüs kafesimizin içinde akciğerlerimiz vardır. Akciğerler nefes alıp vermemizi sağlar. Nefes alıp vermeye solunum denir. Solunum sırasında, kirli kan temizlenir. Temizlenen kan, tekrar kalbe gider ve atar damarlarla vücuda dağılır. Kirli hava, nefes verilerek dışarı atılır. Akciğerlerin bir görevi de konuşmayı sağlamaktır. Konuşurken, akciğerden gelen hava, ses tellerini titreştirir. Biz de istediğimiz sesi çıkarırız (Komisyon, 1995, s. 114).

Yaşadığımız yerin havası temiz olursa; teneffüs ettiğimiz hava temiz olur. Böylece akciğerlerimize kirli kan gitmez. Kirli hava, akciğerlerimize zarar verir. Ayrıca, kanın temizlenmesini de engeller. Soğuk günlerde kalın giyinmek gerekir. Terli iken su içmek ve cereyanda kalmak doğru değildir. Akciğerlerimizi üşüttüğümüzde öksürürüz. Öksürdüğümüzde annemize haber vermeliyiz. Karaciğerimiz, göğüs kafesi ile karın boşluğu arasındadır.

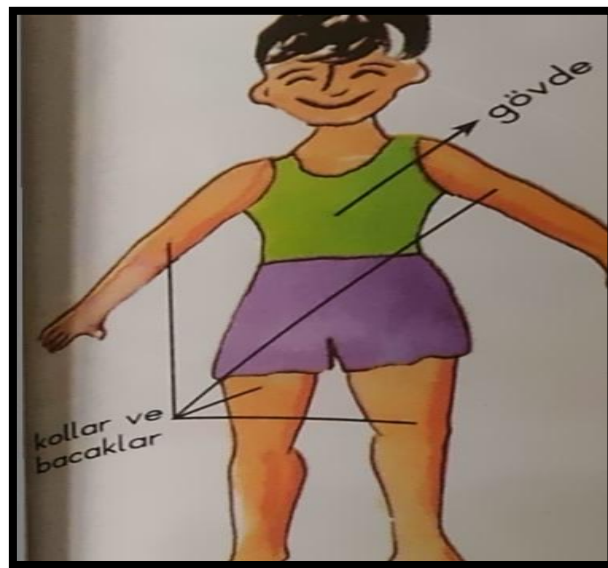
Karaciğer, vücudumuzun şekerini düzenler ve kandaki zehirlerin dışarı atılmasını sağlar (Komisyon, 1995, s. 114).

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Başarılı ve mutlu olmamız, vücudumuzun sağlıklı olmasına bağlıdır. Mutlu bir yaşam sürdürmek, sağlığını korumakla mümkündür. Sağlığını koruyabilmek için vücudumuzu tanımamız gerekir. Vücudumuzun bölümleri baş, gövde, kol ve bacaklardır. Başımızın gövdemize bağlandığı yer boyundur. Boynumuz başımızın hareketini sağlar. Omzumuz ise kollarımızın gövdemize bağlandığı yerdir. Kollarımızın hareket etmesine yardımcı olur (Komisyon, 2004, s. 75).

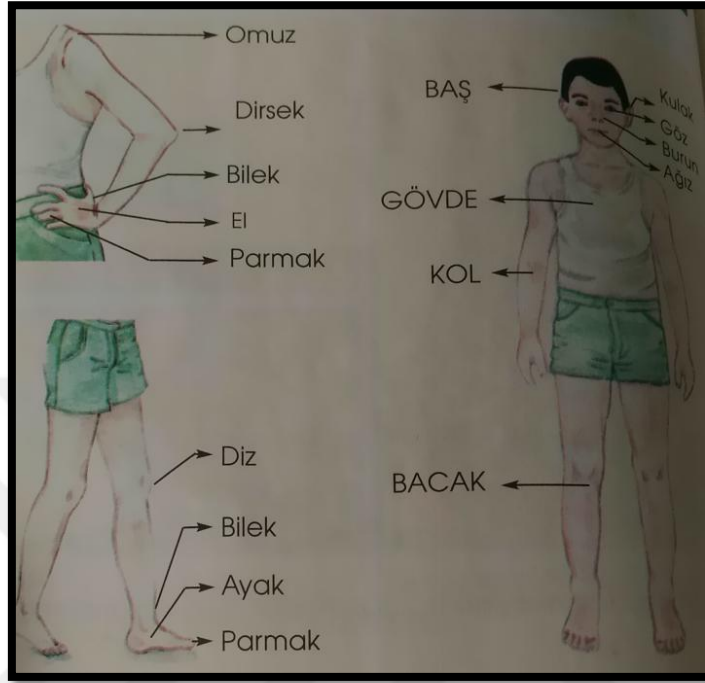

Şekil 138. Doktor ve hasta bir çocuk. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Şekil 139. Vücudumuzun bölümleri. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Vücudumuz; baş, gövde, kollar ve bacaklardan oluşur. Göz, kulak, burun ve ağız başımızda bulunan organlarımızdır." (Erbaş vd., 1999, s. 102).

Şekil 140. Vücudumuzun bölümleri. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Vücudumuz üç ana bölümde incelenir. Bu bölümler; baş, gövde, kollar ve bacaklardır.

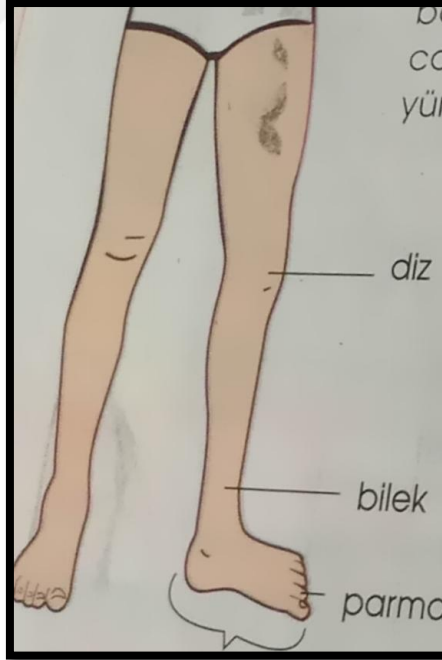
Baş bölgesinde gözler, kulaklar, burun, ağız gibi organlarımız vardır. Başımızın en sert yeri kafatası kemiğidir. Kafatası, yumuşak dokulu organımız olan beynimizi korur. Beynimiz hareketlerimizin ve zihinsel faaliyetlerimizin merkezidir.

Baş, kollar ve bacaklarımızın dışında kalan bölüm gövdedir. Gövde kaburga kemiklerinin oluşturduğu göğüs kafesiyle korunur. Göğüs kafesinin içinde iç organlarımız vardır. Göğüs kafesimizin alt bölümüne karın boşluğu adı verilir. Karın boşluğumuzda da bazı iç organlarımız yer alır.

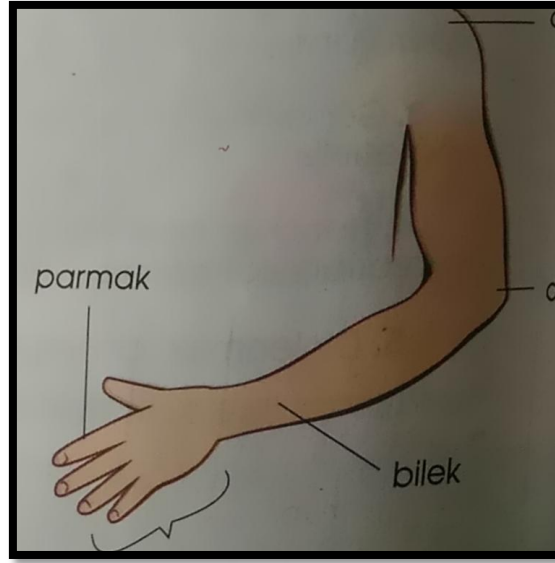
Kollar ve bacaklar, hareket etmemizi sağlar. Bacaklarımızın uç kısımlarında ayaklarımız, ayaklarımızın ucunda parmaklarımız vardır. Ayağımız ve bacağımız arasında ayak bileğimiz bulunur. Bacak ortasındaki dizimiz, diz kapağımız yardımıyla yürümemizi kolaylaştırır (Erbaş vd., 1999, s. 102).

Şekil 141. Vücudumuzun Bölümleri. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (1999). *Hayat Bilgisi 1. Yıl*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

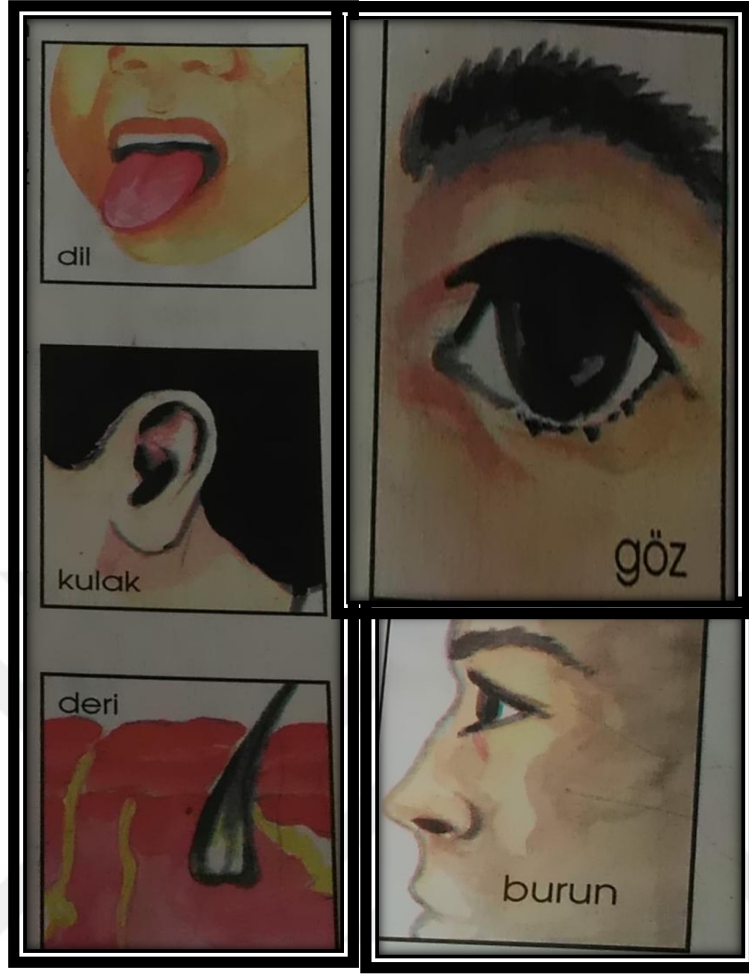
Şekil 142. Bacağın bölümleri. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (1999). *Hayat Bilgisi 1. Yıl*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Şekil 143. Kolun bölümleri. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (1999). *Hayat Bilgisi 1. Yıl*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

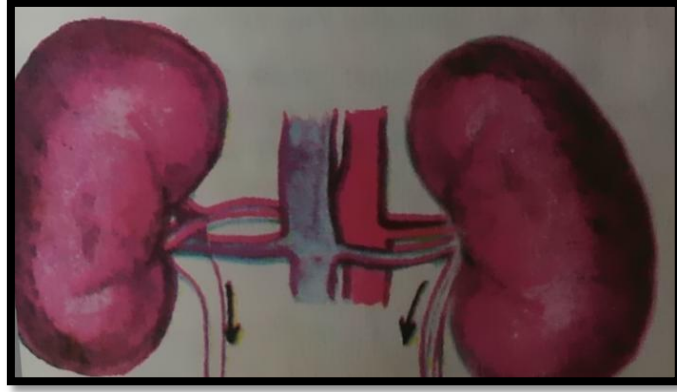
Kollarımız da çeşitli bölümlerden oluşmuştur. Kollarımızın uç kısmında elimiz ve parmaklarımız vardır. Elimiz ve kolumuzun birleştiği yer, el bilekliğimizdir. Kollarımızın ortasındaki dirseğimiz kolumuzun hareketine yardımcı olur. Kollarımız gövdemize omuzla bağlanır. Omzumuz, kollarımızın hareketleşmesini kolaylaştırır. (Erbaş vd., 1999, s. 103).

Çevremizde olup bitenleri anlamamızı sağlayan duyu organlarımızdır. Bu organlarımız gözler, kulaklar, burun, dil ve deridir. Göz, görme duyusu organımızdır. Çevremizdeki varlıkların rengini, boyunu, hareketlerini gözlerimiz yardımıyla görürüz. Kulak, işitme duyusu organımızdır. Çevremizdeki varlıklardan gelen sesleri kulaklarımızla duyarız. Burun, koklama duyusu organımızdır. Çevremizdeki iyi ve kötü kokuları burun yardımıyla anlarız. Dil, tat alma duyusu organımızdır. Besinlerin acı, tatlı, ekşi, tuzlu olup olmadıklarını dilimizle anlarız. Ayrıca dilimiz konuşmamıza da yardımcı olur. Deri, dokunma duyusu organımızdır. Çevremizdeki varlıkların sertliğini, yumuşaklığını, soğukluğunu sıcaklığını derimizle anlarız (Erbaş vd., 1999, s. 103).

Şekil 144. Duyu organları. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (1999). *Hayat Bilgisi 1. Yıl*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Bağırsaklarımız, ince ve kalın bağırsaklardan oluşur. Midemizde bulamaç hâline gelen besinler, ince bağırsağımızda emilerek kana karışır. Yiyeceklerimizin işe yaramayan kısmı, kalın bağırsaklarımız aracılığıyla dışarı atılır. Karaciğerimiz, karın boşluğumuzun sağ tarafındadır, kan şekerini düzenler. Böbreklerimiz karın boşluğumuzun arkasında bel bölgesinde yer alır. Omurga kemiğimizin iki yanında biri sağda, diğeri soldadır. Kandaki vücuda zararlı maddeleri süzerek dışarı atılmasını sağlar. Başka iç organlarımız da vardır. Bunların başlıcaları dalak, safra kesesi ve pankreasır. Bunlar da vücudumuzda çeşitli görevler yapar (Erbaş vd., 1999, s. 105).

Şekil 145. Böbrekler. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (1999). *Hayat Bilgisi 1. Yıl*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

"VÜCUDUMUZ

Üç bölümdür vücudumuz,

Baş, gövde ve bacaklar.

Hepsini turalım temiz,

İşleyip çalışacaklar.

Sağ, sol, arka ve önümüz,

Vücutta var dört yönümüz.

Kulak işitir, göz görür,

El iş yapar, ayak yürür.

Burun koku, dil tat alır,

Hepsinin bir görevi var.

Beşinci duyumuz deri,

Dokunmaya vardır yeri.

Vücuda iyi bakalım,

Temiz mendil kullanalım.

Temiz hava temiz suyu,

Unutmayalım uykuyu.

Güneş sağığın temeli,
İyi gıdalar yemeli.
Makina gibidir vücut,
İyi koru çok temiz tut.

Ali Osman ATAK

(Belirli Gün ve Haftalar)" (Erbaş vd., 1999, s. 112).

"SAĞLIK ÖĞÜDÜ

Seviyorsan canım
Vücuduna iyi bak
Kuvvetlendir kanını,
İstersen çok yaşamak.
Vakitli yat, erken kalk
Çok dikkat et zamana
Ne güzeldir çalışmak,
Dinçlik verir insana.
Sen yaşarsan bu vatan
Ancak yaşar, yükselir.
Bunu bil, böyle inan,
Varlık sağıktan gelir.

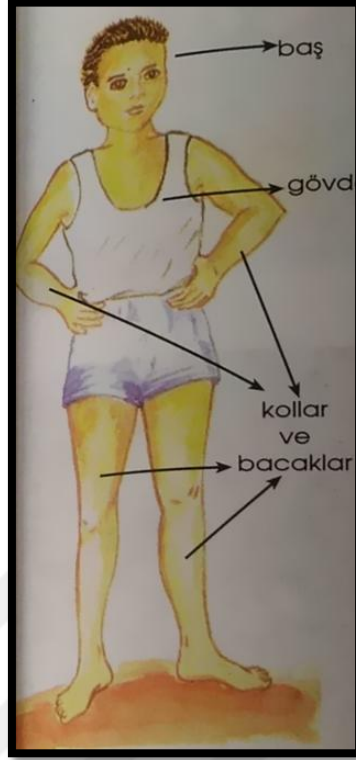
Vehbi Cem AŞKUN

(Belirli Gün ve Haftalar)" (Erbaş vd., 1999, s. 113).

2002 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Başarılı ve mutlu olmamız, vücudumuzun sağıklı olmasına bağıdır. Sağıklı insanlar istedikleri gibi okur, çalışırlar. Mutlu bir yaşam sürdürmek, sağığımızı korumakla mümkündür. Sağığımızı koruyabilmek için vücudumuzu tanımamız gerekir. Vücudumuzun bölümleri baş, gövde, kollar ve bacaklardır. Başımızın gövdemize bağılandığı yer boyundur.

Boynumuz başımızın hareketini sağlar. Omzumuz ise kollarımızın gövdemize bağlandığı yerdir. Kollarımızın hareket etmesine yardımcı olur (Komisyon, 2002, s. 18).

Şekil 146. Vücudumuzun bölümleri. Komisyon (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

"Birçok işimizi ellerimizle yaparız. Yazı yazarız. Çatal, kaşık, bıçak tutarız. Temizliğimizi yaparız. Kısaca yaşamamız için gerekli işlerimizde ellerimizi kullanırız. Ayak ve bacaklarımız yardımıyla hareket ederiz. Yaşamımız için gerekli işlerimizi yaparız. Yürürüz, koşarız ve çalışırız." (Komisyon, 2002, s. 76).

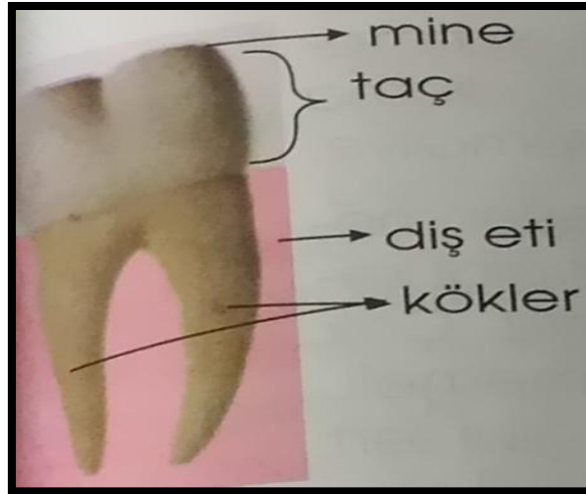

Şekil 147. Spor yapan çocuklar. Komisyon (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Şekil 148. Kahvaltı yapan bir çocuk. Komisyon (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Vücudumuzun sağlıklı olması düzenli beslenmemize bağlıdır. Beslenme ağızda başlar. Ağızımızda bulunan dişlerimiz sayesinde yediklerimiz öğütülür. Yiyeceklerimiz yeterince öğütülmediğinde midemiz görevini yapamaz. Vücudumuzun diğer organları da bundan olumsuz etkilenir. Sağlıksız dişler hasta olmamıza neden olur. Bu nedenle dişlerimizin, sağlıklı büyümemizdeki önemi büyüktür (Komisyon, 2002, s. 77).

Şekil 149. Dişin bölümleri. Komisyon (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Tırnaklarımız ve Sağlığı: Tırnaklarımız, el ve ayak parmaklarımızın uç kısımlarındadır. Parmak uçlarımızın üst kısımlarını kaplar. Parmak uçlarımızı korur. Ellerimizdeki tırnaklarımız bir şeyi kolay tutmamızı sağlar. El ve ayak tırnaklarımız sık sık uzar. Tırnaklarımızı düzenli olarak kesmeliyiz. Tırnaklarımızı kestikten sonra el ve ayaklarımızı bol su ve sabunla yıkamalıyız. Tırnak aralarını fırçalayarak iyice temizlemeliyiz. Tırnaklarımızı düzenli olarak kesmediğimizde, tırnak aralarına mikrop dolar. Mikroplar, çeşitli yollarla vücudumuza girer. Bizi hasta eder (Komisyon, 2004, s. 82).

Şekil 150. Tırnaklarını kesen çocuk. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

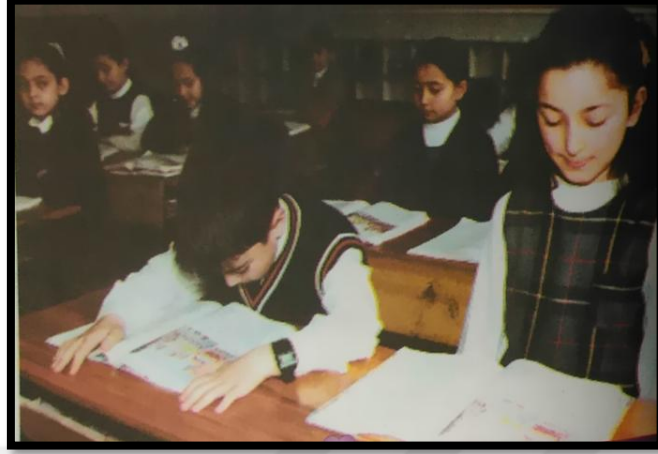
2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Görme duyusu organımız gözdür. Görme olayının gerçekleşmesi için cisimlerin ışık kaynağı tarafından aydınlatılması gerekir. Işık olmadığı zaman karanlık olur. Karanlıkta az görürüz. Çevremizdeki varlıkları görmemizi sağlayan ışıktır. Işık olduğunda aydınlık olur. Aydınlıkta varlıklardan gözümüze ışık yansır. Bu ışık yardımıyla çevremizdeki varlıkları daha iyi görürüz. Gözümüzde renkli bir kısım vardır. Herkeste bu kısım değişik renklerde olur. Genellikle kahverengi, elâ, siyah, yeşil ve mavidir. Bu renkli kısmın ortasında göz bebeği bulunur. Göz bebeği gözümüze ışığın girmesini sağlar. Işık az geldiğinde göz bebeği büyür. Işık çok geldiğinde göz bebeği küçülür. Böylece gözümüze gelen ışığı ayarlar (Komisyon, 2004, s. 138).

2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Çevremizde olup biten her şeyi görmemizi sağlayan organımız gözdür. Görme olayı sayesinde okuruz, yazarız. İsteddiğimiz yere gideriz. Gördüğümüz tehlikelere karşı kendimizi koruruz. Göz sağlığını korumak için yakından televizyon seyretmemeliyiz. Kitap okurken kitabı gözümüze fazla yaklaştırmamalıyız. Az ışık altında kitap okumamalıyız. Aşırı ışık gözümüze zarar verir. Güneşe ve parlak ışıklara, çıplak gözle bakmamalıyız. Böyle durumlarda renkli camlı gözlük takarak gözümüzü korumalıyız. Göz sağlığınıza dikkat etmemize rağmen,

gözümüzde görme bozukluğu olabilir. Böyle durumlarda göz doktoruna gitmeliyiz. Göz kusurumuzu giderici gözlük alıp kullanmalıyız (Komisyon, 2004, s. 142).

Şekil 151. Kitap okuyan öğrenciler. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

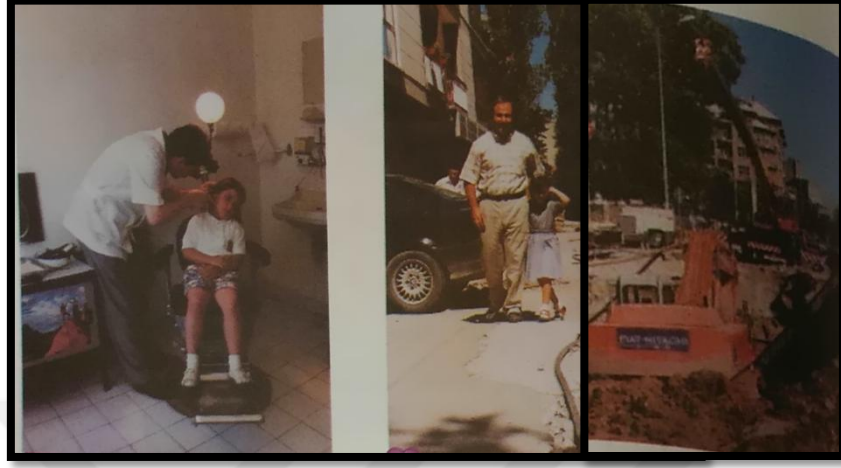
2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Çevremizdeki sesleri kulağımızla duyarız. Kulağımız aracılığıyla çeşitli tehlikelerden korunuruz. Arkamızdan gelen bir taşıtı ya da oluşabilecek tehlikeli bir durumu göremeyiz. Seslerini duyarız. Böylece kendimizi tehlikelere karşı koruyabiliriz. İşitme duyumuz sayesinde yaşamımız kolaylaşır. Bu nedenle kulak sağlığınıza özen göstermeliyiz." (Komisyon, 2004, s. 145).

Şekil 152. Yüksek sesli konser. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Şiddetli sesler gürültüye neden olur. Gürültü kulak sağlığınıza zarar verir. Alçaktan uçan uçak, çalışan iş makineleri şiddetli ses çıkarır. Seyyar satıcılar ve arabaların kornaları da gürültü yapar. Böyle seslerden kulağınızı korumalıyız. Şiddetli seslerden kulağınızı korumak için kulağınızı kapatıp ağzınızı açmalıyız. Gürültü dışında kulak sağlığınıza zarar veren

davranışlar da vardır. Kulağımıza sivri uçlu cisimler sokmak tehlikelidir. Ayrıca sonra kulağımızı kurulamalıyız. Kulağımızda herhangi bir rahatsızlık hissettiğimizde doktora gitmeliyiz (Komisyon, 2004, s. 146).

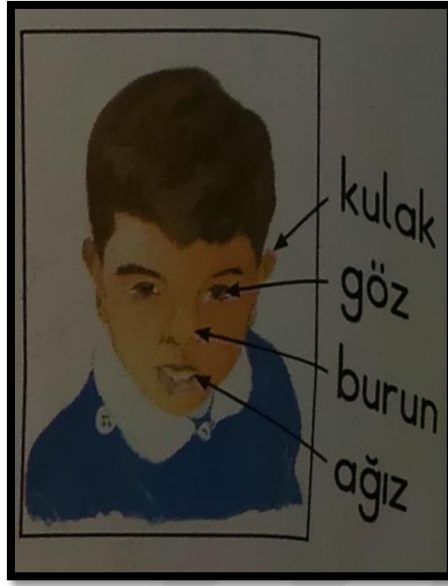

Şekil 153. Yüksek sesli bölgeler. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

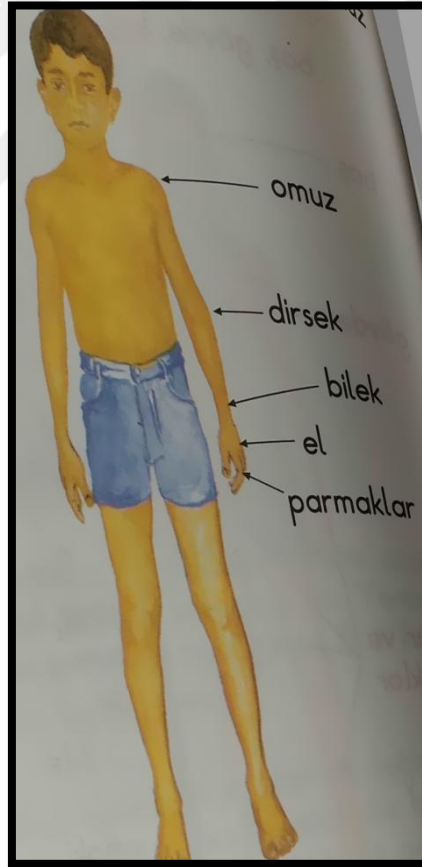
2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Vücudumuz üç bölümde incelenir: Bunlar; baş, gövde, kollar ve bacaklardır. Başımızda, gözlerimiz, kulaklarımız, burnumuz ve ağızımız vardır." (Komisyon, 2004, s. 117).

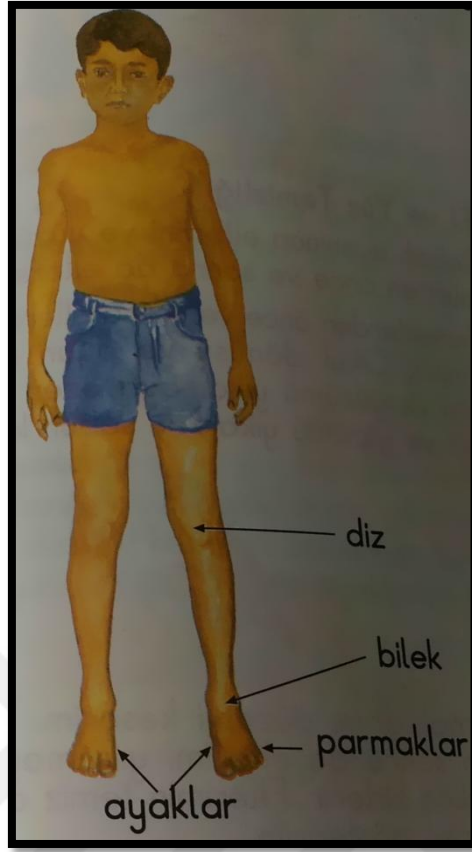
Şekil 154. Vücudun Bölümleri. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

Şekil 155. Baş bölgesindeki organlar. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

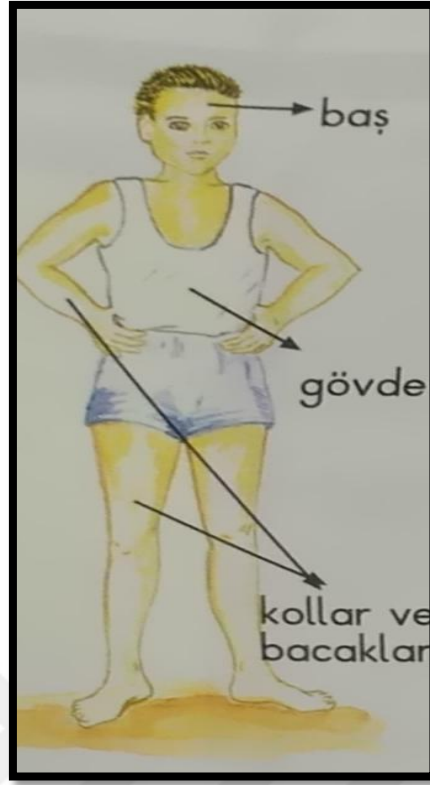
Şekil 156. Kolun bölümleri. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

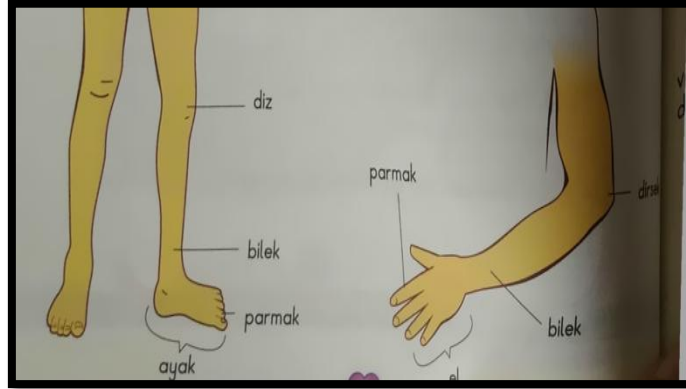
Şekil 157. Bacanın bölümleri. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Vücudumuz üç ana bölümde incelenir. Bunlar; baş, gövde, kollar ve bacaklardır. Baş bölgesinde gözler, kulaklar, burun, ağız gibi organlarımız vardır. Başımızın en sert yeri kafatası kemiğidir. Kafatası, yumuşak dokulu organımız olan beynimizi korur. Beynimiz hareketlerimizin ve zihinsel faaliyetlerimizin merkezidir. Baş, kollar ve bacaklarımızın dışında kalan bölüm gövdedir. Gövde kaburga kemiklerinin oluşturduğu göğüs kafesiyle korunur. Göğüs kafesinin içinde iç organlarımız vardır. Göğüs kafesimizin alt bölümüne karın boşluğu adı verilir. Karın boşluğumuzda da bazı iç organlarımız yer alır. Kollar ve bacaklar, hareket etmemizi sağlar. Bacaklarımızın uç kısımlarında ayaklarımız, ayaklarımızın ucunda parmaklarımız vardır. Ayağımız ve bacağımız arasında ayak bileğimiz bulunur. Bacak ortasındaki dizimiz, diz kapağımız yardımıyla yürümemizi kolaylaştırır (Komisyon, 2004, s. 102).

Şekil 158. Vücudun bölümleri. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

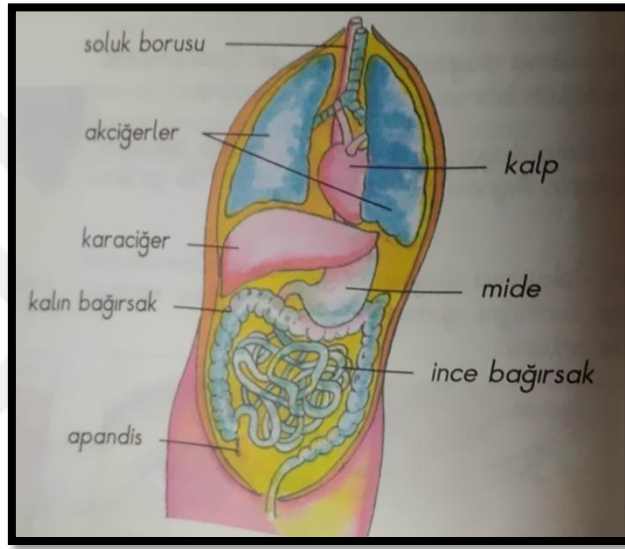

Şekil 159. Kol ve bacağın bölümleri. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Çevremizde olup bitenleri anlamamızı sağlayan duyu organlarımızdır. Bu organlarımız gözler, kulaklar, burun, dil ve deridir. Göz, görme duysu organımızdır. Çevremizdeki varlıkların rengini, boyunu, hareketlerini gözlerimiz yardımıyla görürüz. Kulak, işitme duysu organımızdır. Çevremizdeki varlıklardan gelen sesleri kulaklarımızla duyarız. Burun, koklama duysu organımızdır. Çevremizdeki iyi ve kötü kokuları burun yardımıyla anlarız. Dil, tat alma duysu organımızdır. Besinlerin acı, tatlı, ekşi, tuzlu olup olmadıklarını dilimizle anlarız. Ayrıca dilimiz konuşmamıza da yardımcı olur. Deri, dokunma duysu organımızdır.

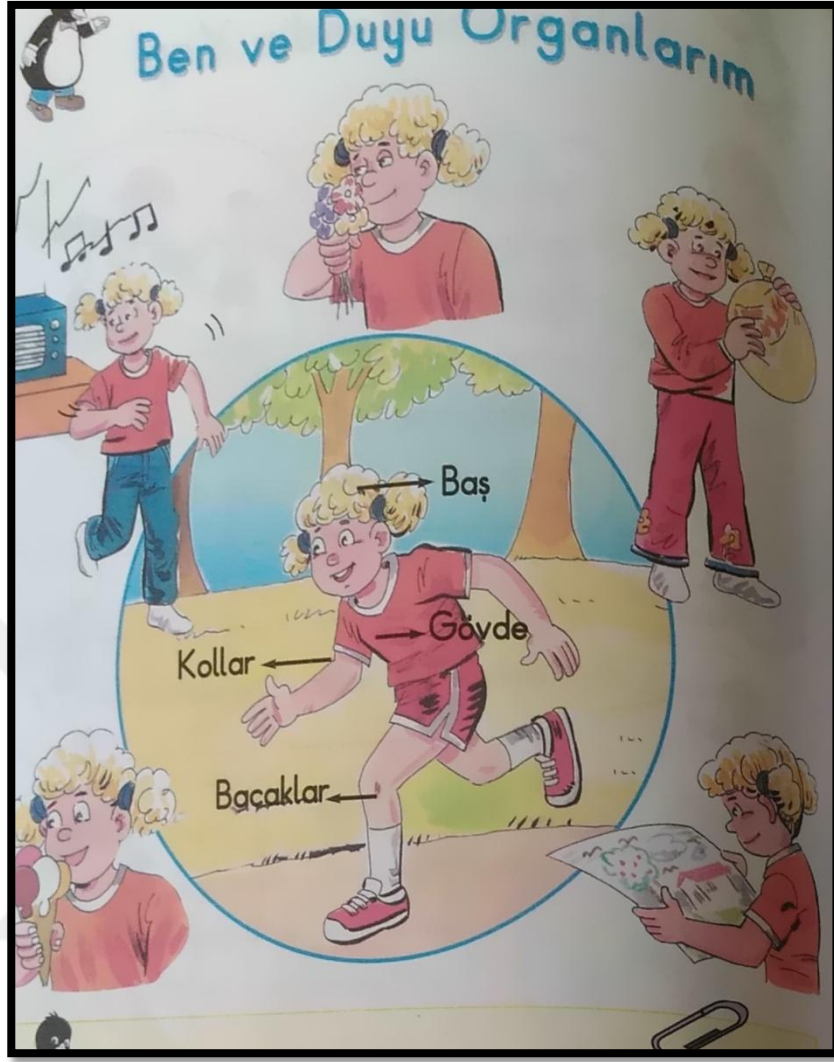
Çevremizdeki varlıkların sertliğini, yumuşaklığını, soğukluğunu sıcaklığını derimizle anlarız (Komisyon, 2004, s. 103).

Göğüs ve karın boşluğumuzda iç organlarımız bulunur. İç organlarımızın başlıcaları kalp, akciğerler, mide, karaciğer, bağırsaklar ve böbreklerdir. Kalp, göğüs boşluğumuzun sol alt tarafındadır. Damarlarımız aracılığıyla vücudumuzda kanın dolaşımı sağlanır. Kalbimiz durmadan çalışır. Akciğerlerimiz iki parçadır. Biri göğüs boşluğumuzun solunda, diğeri sağ tarafındadır. Akciğerlerimiz, teneffüs edilen hava yoluyla kanımızı temizler. Akciğerlerimiz solunum organımızdır. Midemiz, karın boşluğumuzun sol tarafındadır. Yiyeceklerimizin sindirimini sağlar. Sindirilen yiyecekler bağırsaklarımıza geçer (Komisyon, 2004, s. 104).

Şekil 160. Vücudumuzdaki organlar. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Bağırsaklarımız, ince ve kalın bağırsaklardan oluşur. Midemizde bulamaç haline gelen besinler, ince bağırsağımızda emilerek kana karışır. Yiyeceklerimizin işe yaramayan kısmı, kalın bağırsaklarımız aracılığıyla dışarı atılır. Karaciğerimiz, karın boşluğumuzun sağ tarafındadır, kan şekerini düzenler. Böbreklerimiz karın boşluğumuzun arkasında bel bölgesinde yer alır. Kandaki zararlı maddeleri süzerek dışarı atılmasını sağlar (Komisyon, 2004, s. 105).

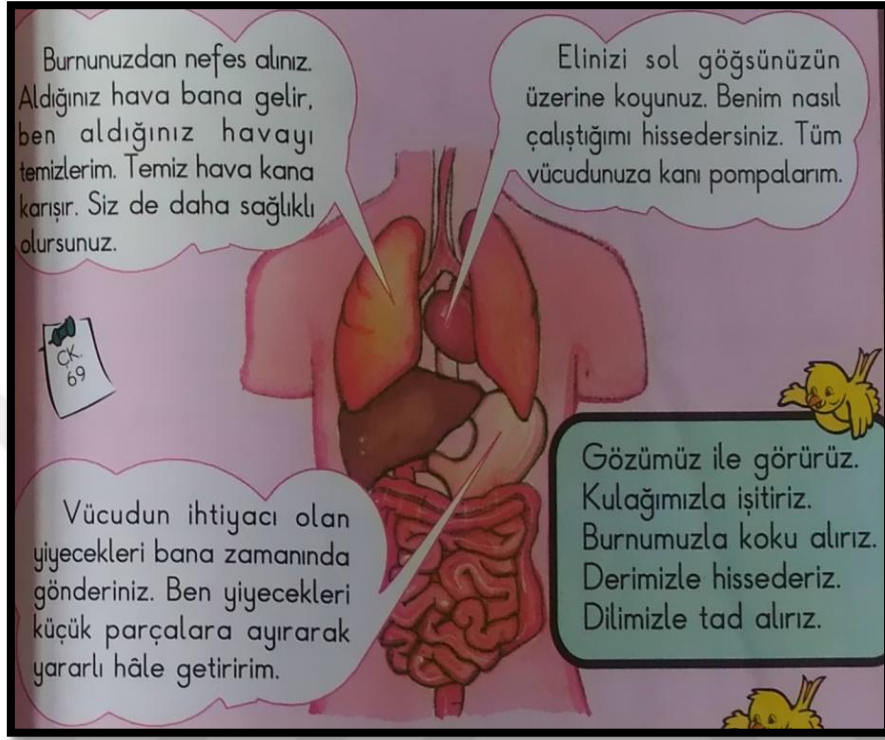
Şekil 161. Vücudumuzun bölümleri ve duyu organları. Uysal S., Elbistan F. (2005). *Hayat Bilgisi 1*. Semih Ofset.

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Vücudumuz üç bölümden oluşur. Başımız, kollar ve bacaklar gövdemiz vücudumuzun bölümleridir. Canlı ve sağlıklı kalabilmek için bütün bölümlerin birlikte ve düzgün çalışması gerekir. Başımıza: ağız, burun, gözler, kulaklar ve beynimiz vardır. Vücudumuzun bütün bölümlerini beynimiz yönetir. Ağızımızla konuşur ve yemek yeriz. Gövdemiz, iç organlarımızı korur (Atlıhan vd., 2005, s. 36).

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Her çocuk, sosyal güvenliklerden yararlanmalıdır. Sağlıklı büyüyüp gelişmesi için gereken her çaba gösterilmelidir." (Atlıhan vd., 2005, s. 67).

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlıklı yaşamamız için organlarımızın işlevlerini yerine getirmesi gerekir. Siz sağlığınıza dikkat ederseniz organlarınız daha iyi çalışır. Organlar iyi çalıştığında siz de sağlıklı olursunuz." (Atlıhan vd., 2005, s. 89).

Şekil 162. Organlar ve görevleri. Atlıhan A., Eren E., Fidan Ö. (2005). *Hayat Bilgisi 3*. İhlas Gazetecilik.

"Beş duyumuz vardır. Bunlar, görme, işitme, koklama, tat alma ve dokunmadır." (Atlıhan vd., 2005, s. 100).

2011 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Başımız, gövdemiz, kollarımız ve bacaklarımız vücudumuzun bölümleridir. Başımızda ağız, burun, gözler, kulaklar ve beynimiz vardır. Gövdemiz, iç organlarımızı korur. Kollarımız ve bacaklarımız hareket etmemizi sağlar." (Özdemir ve Çınar, 2011, s. 38).

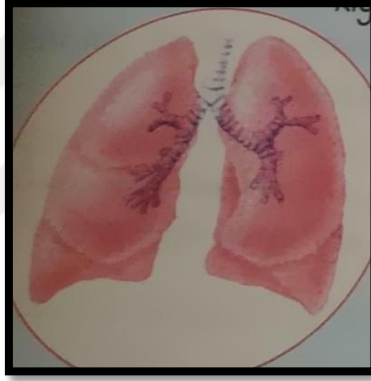
2011 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Ben mideyim. Yediğin besinler bende toplanır. Ben de onları küçük parçalara ayırırım. Küçük parçalara ayırdığım besinleri bağırsaklara gönderirim. Onlar da yiyeceklerdeki yararlı maddeleri kana karıştırır. Ben görevimi yapamazsam sen hasta olursun. Sağlığını korumak için çok soğuk ve sıcak şeyler yiyip içmemelisin. Yemeğini yavaş yemeli ve lokmalarını iyice çiğnemelisin. Biz akciğerleriz. Görevimiz nefes alıp vermeni sağlamak. Ağız ve burnundan geçen hava bize gelir. Biz de havayı temizleyerek kalbe göndeririz. Sağlıklı yaşamak için zaman zaman orman, göl, deniz kıyısı gibi havası temiz olan yerlerde dolaşsan iyi olur.

Kalabalık, havasız ve tozlu yerlerde fazla durmamalısn. Bir de teneffüslerde pencereleri açarak sınıfı havalandırmalısn. Böylece soluduğun hava daha temiz olur. Biz de görevimizi daha iyi yaparız (Özdemir ve Çınar, 2011, s. 82).

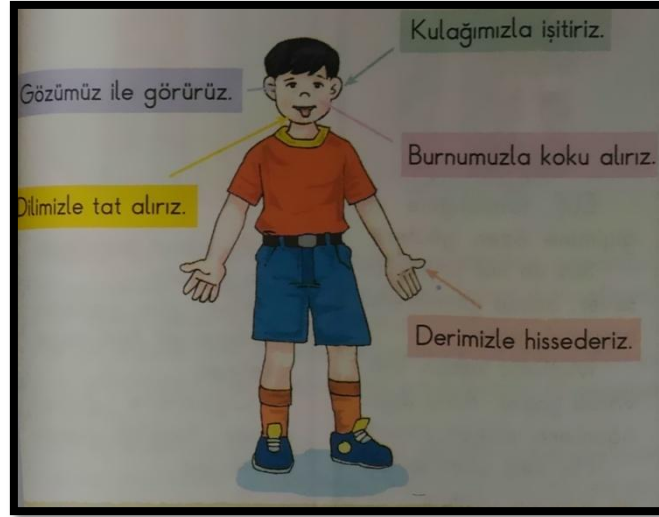

Şekil 163. Mide. Özdemir A., Çınar F. (2011). *Hayat Bilgisi 2*. Evren Yayıncılık.

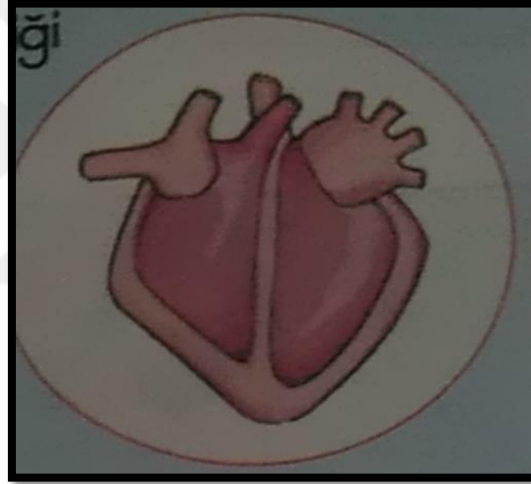

Şekil 164. Akciğer. Özdemir A., Çınar F. (2011). *Hayat Bilgisi 2*. Evren Yayıncılık.

Ben kalbim. Elini sol göğsünün üzerine koyarsan nasıl çalıştığımı anlayabilirsin. Akciğerlerin temizlediği kan bana gelir. Ben de kanın damarlar içinde bütün vücudu dolaşması için pompa gibi çalışırım. Vücutta kirlenen kanın temizlemesi için tekrar akciğerlere gönderirim. Kalp sağlığı için şeftali, havuç, portakal, kayısı gibi meyve ve sebzelerden yemelisin (Özdemir ve Çınar, 2011, s. 83).

Şekil 165. Duyu organları. Özdemir A., Çınar F. (2011). *Hayat Bilgisi 2*. Evren Yayıncılık.

Şekil 166. Kalp. Özdemir A., Çınar F. (2011). *Hayat Bilgisi 2*. Evren Yayıncılık.

2006 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Emir ile Tuğçe, bahçede hızla koşarken çarpıştılar. Her ikisi de başlarını tutarak ağlamaya başladılar. Emir'in alnı şişmişti. Salih, zilin sesini duyar duymaz hızla kapıya doğru koştu. O sırada önündeki Emre yere düştü. Emre'nin dizi incinmişti." (Toker ve Çelik, 2006, s. 33).

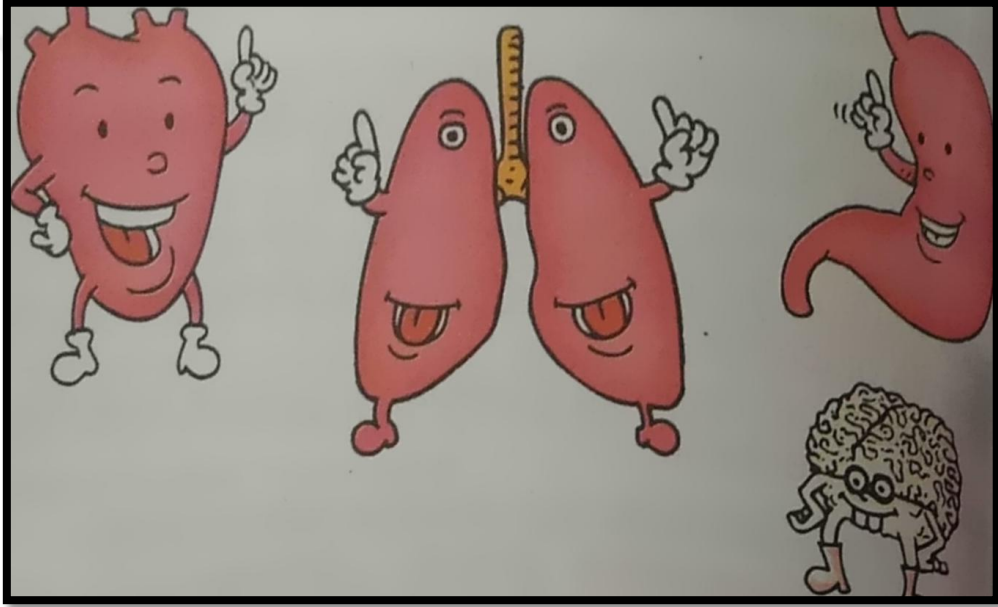

Şekil 167. Okulda olabilecek kazalar. Çelik Y., Toker M. (2006). *Hayat Bilgisi 2. Bilsa.*

Şekil 168. Sağlıkla ilgili resimler. Çelik Y., Toker M. (2006). *Hayat Bilgisi 2. Bilsa.*

Göğüs boşluğunuzun sol tarafında bulunurum. Vücudunuza kan pompalayarak dolaşımı sağlarım. Spor yapmanız beni ve akciğer kardeşleri güçlendirir. Vücudunuzun içinde müzik aleti gibiyim. Haydi, siz de dinleyin beni! İki fasulye tanesini yan yana koyun. Bize ne kadar benzedi, değil mi? Soluduğunuz hava burnunuzdan ve ağızınızdan içeri girer. Soluk borusu yardımıyla bize ulaşır. Biz de kirlenen kanınızı temizleriz. Temiz havadan yararlanılıp spor yapıyor, sigara içilmiyorsa biz hep iyiyiz. Karın boşluğunuzun sol tarafındayım. Aldığınız besinler öz suyumla çalkalanır. Çorba gibi olur. Beni yormak istemiyorsanız, sağlıklı ve düzenli beslenmelisiniz. Vücudumuzu ben yönetirim. Benim sayemde düşünür ve öğrenirsiniz. Çiçeği koklamanız, yemekleri tatmanız, şarkı dinlemeniz, sevdiklerinize dokunmanız, manzarayı izlemeniz sahip olduğunuz duyu organları sayesinde olur. Duyu organlarını ben kontrol ederim (Toker ve Çelik, 2006, s. 76 -77).

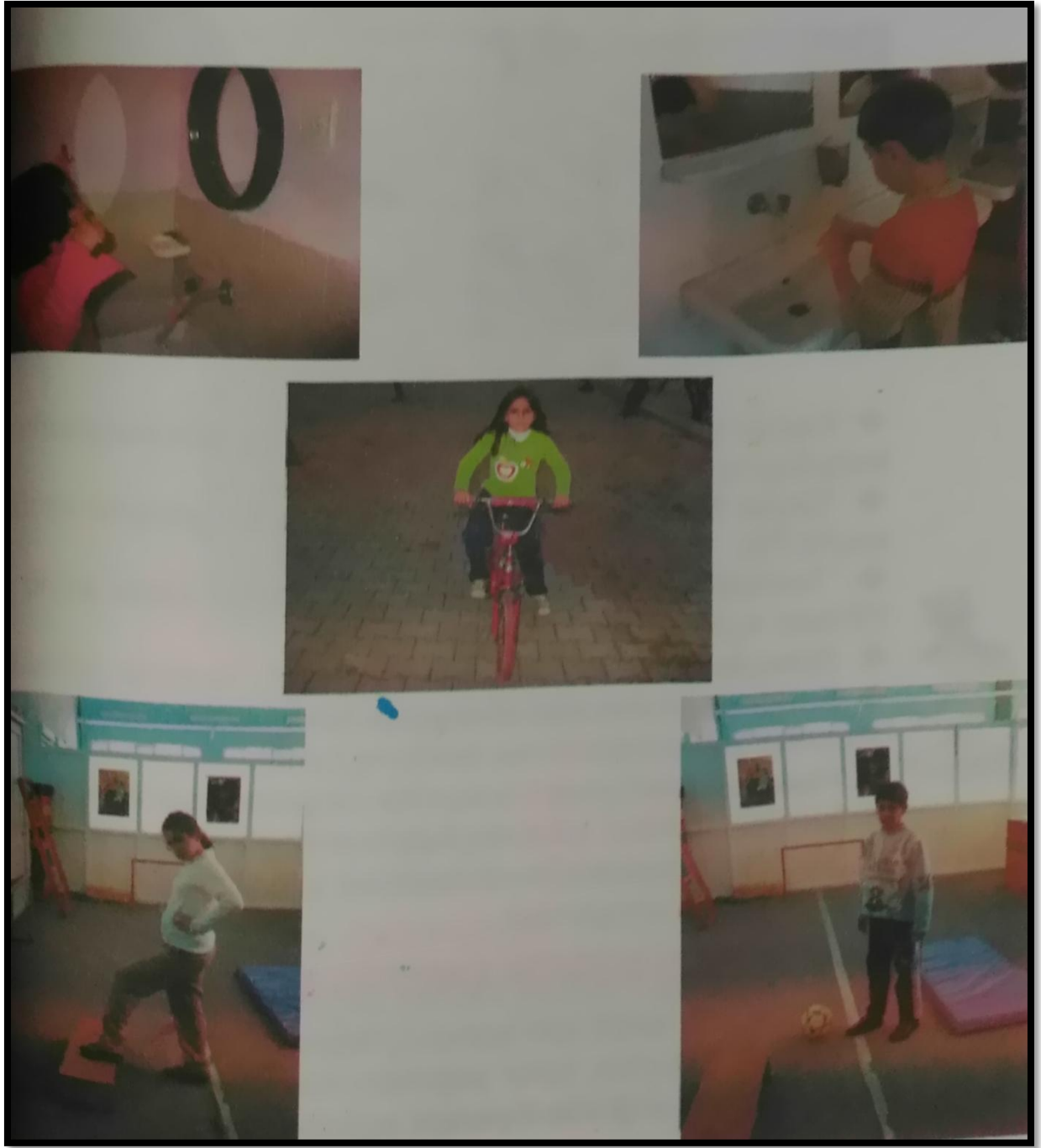

Şekil 169. Vücumuzdaki organlar. Çelik Y., Toker M. (2006). *Hayat Bilgisi 2*. Bilsa.

Şekil 170. Duyu organları. Çelik Y., Toker M. (2006). *Hayat Bilgisi 2*. Bilsa.

"Bit, uyuz, diş çürümesi gibi hastalıkların hangi kişisel bakım kurallarının ihmalinden kaynaklandığını araştırınız, Spor yapanların nelere dikkat ettiğini araştırınız. Beslenme uzmanlarının davet edildiği televizyon programlarını izleyiniz, önerilerini not ediniz." (Toker ve Çelik, 2006, s. 79).

Şekil 171. Spor yapan çocuklar. Çelik Y., Toker M. (2006). *Hayat Bilgisi 2*. Bilsa.

"Annesi Gökçen'e ders çalışma masası olarak büyük yemek masasını vermişti. Geniş masada çok rahat çalışıyordu ama odanın ışığı gözlerini yoruyordu. Babasından odasının ışığını yeniden ayarlamasını isteyecekti." (Toker ve Çelik, 2006, s. 99).

Şekil 172. Kitap okuyan çocuk. Çelik Y., Toker M. (2006). *Hayat Bilgisi 2*. Bilsa.

2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

"Herkesin işi ayrı

Elbet tümü yararlı

Hepsinden önce gelir

İnsanların sağlığı" (Eren ve Doğan, 2011, s. 87).

4.3.1.2. Sağlıklı Bireyin Özellikleri

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Boyumuzun ve ağırlığımızın artması büyüdüğümüzü gösterir. Zaman zaman boy ve ağırlığımızı, ölçerek öğrenmeliyiz." (Erbaş vd., 1999, s. 56).

Şekil 173. Öğrencilerin boyunu ölçen öğretmen. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (199). *Hayat Bilgisi 1*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

1999 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Gün boyu yaptığımız işlerden sonra vücudumuz yorulur. Bu nedenle, zamanımızın bir bölümünü dinlenmeye ayırmalıyız. Aşırı yorgunluk gelişmemizi engeller ve sağlığımızın bozulmasına neden olur. Dinlenmek, oyun oynamak ve düzenli uyumak sağlıklı büyümemizi sağlar." (Erbaş vd., 1999, s. 107).

Şekil 174. Oyun oynayan ve dinlenen çocuk. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (199). *Hayat Bilgisi 1*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

1999 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlığımız için dinlenme, çalışma, eğlenme ve uyku saatlerimizin düzenli olması gerekir. Çalışan ve yorulan vücudumuzun dinlenmeye ihtiyacı vardır. Hiç dinlenmeden çalışan insanlarda, çalışma isteği tükenir. Yorulan vücudumuzu dinlendirmenin en güzel yolu

uyumaktır. Her gün en az 8 saat uyumalıyız. Bunun yanı sıra müzik dinleyerek, kitap okuyarak, oyun oynayarak da dinlenebiliriz. Açık yerlerin, kırların, dağların, ormanlık yerlerin havası temizdir. Temiz hava ve güneş sağlığımız için çok yararlıdır. Açık havada yapılan piknik, oynanan oyun, yapılan spor zihnimizi açar. Kas ve kemiklerimizin gelişmesine yardımcı olur. Vücudumuza zindelik kazandırır. Spor yapanların vücutları sağlam ve kuvvetli olur. Oyun oynarken paylaşmayı, hoşgörülü olmayı etrafımıza sevgiyle bakmayı da öğreniriz (Erbaş vd., 1999, s. 108).

Şekil 175. Kitap okuyan çocuk. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (199). *Hayat Bilgisi 1*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Erken yatarım. Erken kalkarım. Temizliğimi yaparım. Yemeğimi zamanında yaparım." (Komisyon, 2004, s .96).

Şekil 176. Sağlığına dikkat eden çocuklar. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Ben büyüyorum. Büyüdükçe boyum uzuyor. Kilom artıyor. Düzgün konuşuyorum." (Komisyon, 2004, s. 116).

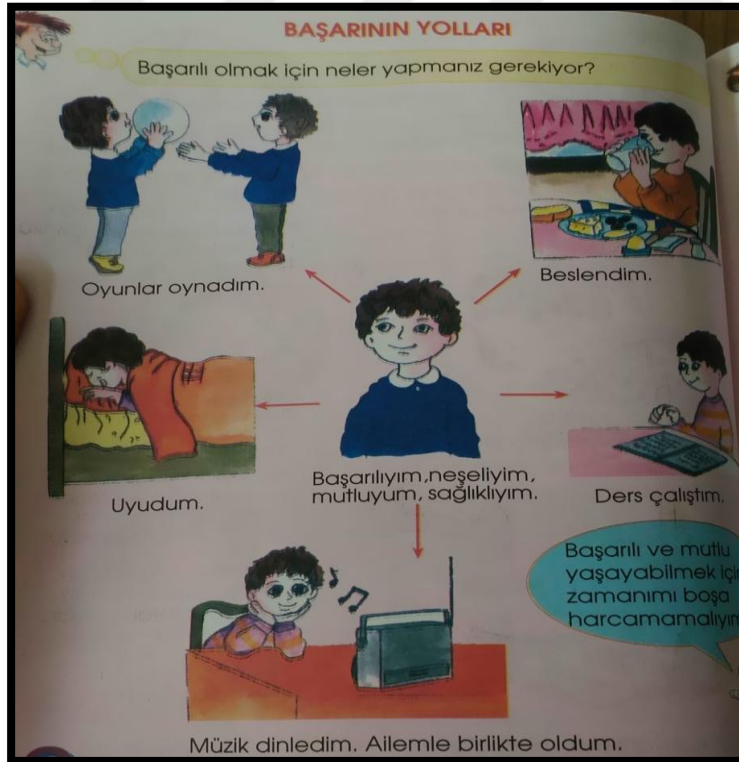
2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Oyun, spor ve dinlenme hakkımızdır. Ancak sağlığımızı korumak için oyun, spor ve dinlenme saatlerimizi plânlamalıyız. Vücudumuzu dinlendirmenin en güzel yolu uyumaktır. Her gün yeterince uyumalıyız. Bundan başka müzik dinleme, kitap okuma, resim yapma da dinlenmemize yardımcı olur. Açık havada ve güvenli oyun yerlerinde oynamalıyız. Oyun ve spor için yeterli zaman ayırmalıyız. Yaşımıza uygun sporları yapmalıyız (Komisyon, 2004, s. 122).

Şekil 177. Oyun oynayan çocuklar. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

(Atlıhan, 2005, s.82).

Şekil 178. Başarılı olmak için neler yaptığını anlatan çocuk. Atlıhan A., Eren E., Fidan Ö. (2005). *Hayat Bilgisi 3*. İhlas Gazetecilik.

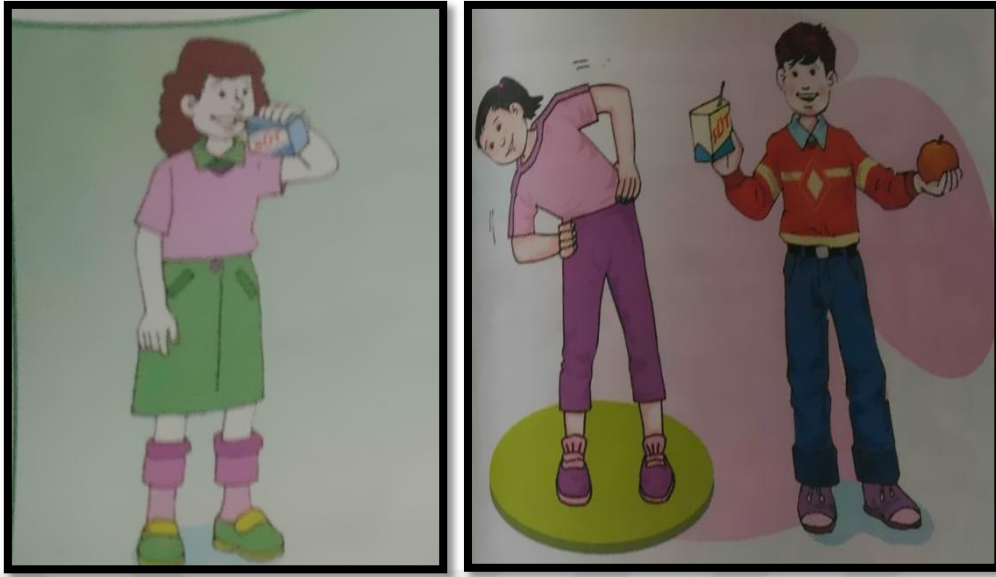
2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: (Dalkılıç ve Gölge, 2011, s.52).

Şekil 179.Aşı yaptırmanın önemi. Dalkılıç H., Gölge N. (2011). *Hayat Bilgisi 1*. Dergah Ofset.

2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Elif, temizliğine ve giyimine özen gösterir. Süt ve süt ürünlerini sever. Sebze yemeklerini isteyerek yemez. Mutlaka sabah kahvaltısı yapar. Ama diğerk öğünlere dikkat etmez. Her türlü sporu seviyor, jimnastik yapıyor. Mehmet ile Damla kişisel bakımlarını titizlikle yaparlar. Bütün besinlerden yeteri kadar tüketirler. Sabah kahvaltısını, öğle ve akşam yemeklerini aksatmazlar. Her gün düzenli olarak yarım saat spor yaparlar. Kemiklerinin daha iyi gelişeceğini düşünerek süt ve süt ürünlerini tüketmeye dikkat ederler. Mehmet, bulmaca çözmeyi; Damla satranç oynamayı çok sever. Bunun da zihinsel gelişimlerine katkı sağladığını düşünürler (Özdemir ve Çınar, 2011, s. 84-85).

Şekil 180.Sağlığına önem veren çocuklar. Özdemir A., Çınar F. (2011). *Hayat Bilgisi 2*. Evren Yayıncılık.

4.3.1.3. Hastalık Çeşitleri ve Özellikleri

1995 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Oyunların çoğu gruplar halinde oynanır. Böyle oynanan oyunlarda, dikkatli olmalıyız. Koşarken birbirimize çarpıp düşebiliriz. Başımız yontabilir veya bir yerimiz incinebilir. Oyunlarımızı oyun alanında veya çocuk bahçelerinde oynamalıyız. Caddede ve sokak aralarında oyun oynamak doğru değildir. Böyle yaparsak yoldan geçen insanları da rahatsız edebiliriz. Ayrıca, bir trafik kazası ile karşı karşıya gelebiliriz. Sakatlık veya ölümle sonuçlanabilecek kazalara sebep oluruz. Sokak veya mahalle içinde uçurtma uçurtmamalıyız. Elektrik direklerine de tırmanmamalıyız. Oyunlarımızı tehlikeli olmayacak, başkalarını rahatsız etmeyecek yerlerde oynamalıyız. Taş, sopa veya bıçak gibi kesici ve delici âletlerle oyun oynamak çok tehlikelidir. Aksi halde arkadaşlarımızın yaralanmasına sebep olabiliriz. Oyunda düşen veya yaralanan olursa büyüklerimizden yardım istemeliyiz. Bu gibi kazalar büyüklerden saklanmamalıdır. Özellikle başımız bir yere çarparsa mutlaka doktora gitmeliyiz. Oyunların yerini ve zamanını iyi seçmeliyiz. Kazalara karşı uyanık olmalıyız (Komisyon, 1995, s. 47).

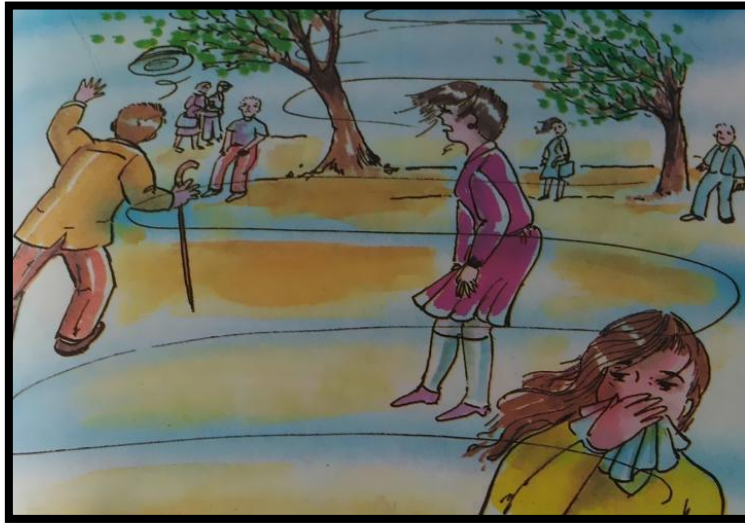

Şekil 181.Kaza resmi. Komisyon (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

"Televizyona çok yakın oturmamalıyız. Aksi takdirde gözlerimiz bozulur. Kartopu oynarken kartopunu sıkıştırmak, içine sert madde koymak çok tehlikelidir." (Komisyon, 1995, s. 85).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Evimizin bahçesi de güvenle oyun oynayacağımız bir yerdir. Mahallemizde bulunan boş arsalar da oyun alanımız olabilir. Çöplerin döküldüğü yerlerde oyun oynamak yanlıştır. İnşaat yapılan arsalarda oynamak ise çok tehlikelidir. Cadde ve sokaklarda oyun oynamak çok tehlikelidir."(Komisyon, 1995, s.108)."Havaların ısınması ile toprak kurumaya başlar. Kuruyan toprak, rüzgârla toz halinde uçuşur. Uçuşan tozlar hava ile birlikte ciğerlerimize dolar. Hatta tozlara karışmış mikroplar, hastalık bile yaparlar. Tozdan korunmak için rüzgârlı havalarda nefesimizi burnumuzdan almalıyız. Çünkü burnun içindeki kıllar, tozu tutar. Tozlu havalarda, elimiz, yüzümüz, saçlarımız ve elbiselerimiz toz olur. Gözlerimize de toz kaçar. Bunun için tozlu havalarda oyun oynamamalıyız (Komisyon, 1995, s. 183).

Şekil 182. Tozlu hava. Komisyon (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

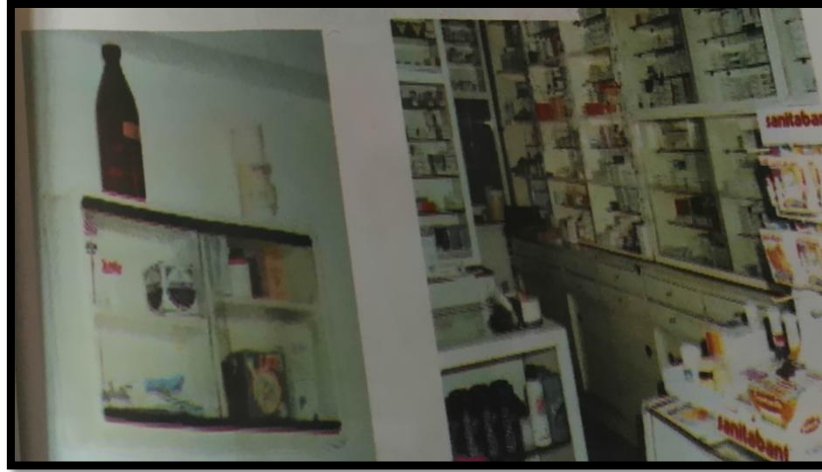
1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir

Günlük hayatımızda çeşitli kazalarla karşılaşırız. Kazalar, çoğu zaman dikkatsizlik sonucu meydana gelir. Boğulma, yanma, düşme, zehirlenme, elektrik çarpması bu kazalardan bazılarıdır. Yüzme bilmeyenlerin suya girmesi doğru değildir. Kesici ve delici aletlerle, elektrikle, ateşle oynamak tehlikelidir. Koşarken, oynarken, karlı ve buzlu yollarda yürürken dikkatli olmak gerekir. Yolda giderken kurallarına da uyulmalıdır (Komisyon, 1995, s. 124).

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Oyun, spor ve dinlenme hakkımızdır. Ancak sağlığımızı korumak için oyun, spor ve dinlenme saatlerimize dikkat etmeliyiz. Vücudumuzu dinlendirmemizin en güzel yolu uyumaktır. Her gün yeterince uyumalıyız. Bundan başka müzik dinleme, kitap okuma, resim yapma da dinlenmemize yardımcı olur." (Erbaş vd., s. 184).

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Çeşitli nedenlerle evimizde ilaç bulundururuz. Bunlar, doktorun verdiği ilaçlar ile tarım ilaçlarıdır. Doktorun verdiği ilaçları ecza dolabına koymalıyız. Ecza dolabının serin yerde ve yüksekte olmasına özen göstermeliyiz. Böylece ilaçların bozulmasını önlemiş oluruz. Tarım ilaçları yiyecek ve içeceklerden uzak yerlerde saklanmalıdır. Özellikle çocukların erişemeyeceği yerlerde bulundurulmalıdır. Bu ilaçların içilmesi zehirlenmelere neden olur (Komisyon, 2004, s. 87).

Şekil 183. İlaç resimleri. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Evde, okulda ve çevremizde çeşitli kaza ve tehlikelerle karşılaşabiliriz. Genellikle kazaların nedeni dikkatsizlik ve bilgisizliktir. Düşme, çarpma, zehirlenme, yangın karşılaşılabileceğimiz

kazalardandır. Kazalara yol açabilecek davranışlardan kaçınmalıyız. Oyuncakları ortada bırakmamalıyız. Pencere ve balkonlardan sarkmamalıyız. Kesici aletlerle ve ateşle oynamamalıyız. Elektrikli araç gereçleri ıslak elle tutmamalıyız. Merdivenlerden inip çıkarken koşmamalıyız. Kapıları açıp kaparken dikkat etmeliyiz. Zehirlenmelere karşı önlemler almalıyız. Bayat ve bozuk yiyecekleri yememeliyiz. İlaç kullanırken büyüklerimize sormalıyız. Kaza durumunda, büyüklerimize haber vermeliyiz. Zaman geçirmeden ilgililerden yardım istemeliyiz. İlk yardım, kaza geçiren kişiye hastaneye götürülünceye kadar yapılan yardımdır. İlk yardım hayat kurtarır (Komisyon, 2004, s. 88).

2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Tatilde bol bol dinlenmeli, oyun oynamalıyız. Spor yapmalıyız. Ancak bunlara günün belirli saatlerinde zaman ayırmalıyız. Oyunlarımızı güvenli oyun yerlerinde oynamalıyız. Güvenli oyun yerleri, çocuk parkları ve bahçeleridir. Oyun oynarken terleriz. Terliken soğuk su içmemeliyiz. Sağlığımız için zararlıdır." (Komisyon, 2004, s. 206).

Şekil 184. Oyun oynayan çocuklar. Komisyon (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi

2006 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Resimlerdeki görüntülerin olmaması için evde hangi güvenlik kurallarına uyulması gerekiyor? Belirleyiniz. Resimlerde yer almayan ama evinizde olabilecek tehlikeler nelerdir? Tartışınız. Evinizin bölümlerini düşününüz. Sizce en tehlikeli yerler neresi? Neden?" (Çelik, 2006, s. 110).

Şekil 185.Kaza resimleri. Çelik Y. (2006). *Hayat Bilgisi 3*. Bilsa Yayıncılık.

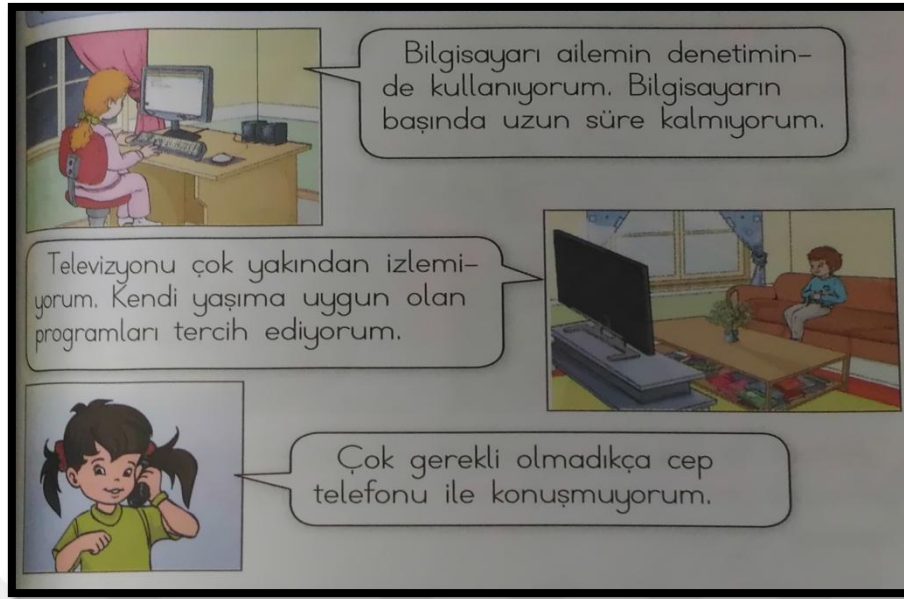
2011 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Evlerimizde temizlik maddelerini, elektrikli araçları, çeşitli aletleri dikkatli kullanmadığımızda kazalarla karşılaşabiliriz. Temizlik maddelerini, elektrikli araçları kullanmadan önce gerekli önlemleri almalıyız. Oyun oynayacak yeri doğru seçmediğimizde de başımıza çeşitli kazalar gelebilir. Oyun oynarken çeşitli kazalarla karşılaşmamak için evimizin uygun bir yerinde veya odamızda oyuncaklarımızla oynamalıyız. Mutfak ve banyolardaki aletler dikkatli kullanılmadığımızda çocuklar için tehlikeli olabilir. Anne ve babalar özellikle buralarda gerekli güvenlik önlemlerini almalıdırlar.(Eren ve Doğan, 2011, s. 122-123).

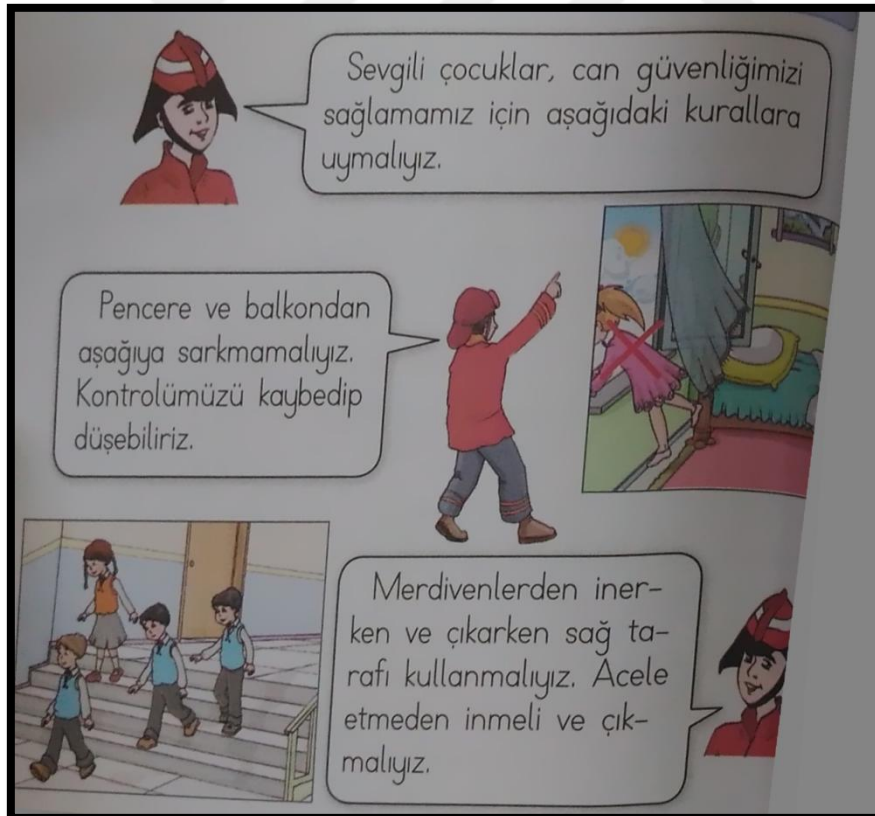
Şekil 186. Kaza resimleri. Eren E., Doğan N. (2011). *Hayat Bilgisi 3*. Evren Yayıncılık.

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Televizyon, bilgisayar ve telefon evde kullandığımız iletişim araçlarındandır. Bu araçları kullanırken dikkatli olmalıyız. Televizyon ve bilgisayar ekranı başında uzun süre kalmak göz sağlığımız için zararlıdır. Ayrıca bu araçları kullanırken hareketsiz kıldığımız için vücudumuzda şekil bozuklukları oluşmaktadır." (Demir, 2018, s. 107).

Şekil 187. Teknolojinin zararlarını anlatan resim. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Şekil 188. Can güvenliğini anlatan resim. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

Şekil 189. Can güvenliğini anlatan resim. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

Şekil 190.Can güvenliğini anlatan resim. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

Şekil 191.Can güvenliğini anlatan resim. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Bazı oyunları oynarken koşmak, saklanmak gerekir. Böyle durumlarda oyuncular birbirine çarpıp düşebilirler. Bir kaza olabilir. Oynarken şunlara dikkat edilmelidir:Oyun yeri temiz olmalıdır. Pis ve çöplüklere yakın yerlerde oynamak doğru değildir.Islak yerlerde koşmalı ve

yarışmalı oyun oynanmamalıdır. Cadde ve sokaklarda oynanırsa kaza olabilir. Salıncak ve tahterevalli durmadan ona yaklaşmak kazaya sebep olabilir. Ağaç ve duvarlara tırmanmak, atlamak gibi hareketlerde bir yerimiz incinebilir. Koşarken dikkatli olunmalıdır. Ağaca, kapıya çarpabilir, bir yerimiz yaralanabilir. Taşlı ve sopalı oyunlar da tehlikelidir. Oynarken kazalara karşı uyanık olmak gerekir. Düşme ve yaralanma halinde hemen büyüklere haber verilmelidir. Kaçan bir topun arkasından hızla koşmak çok tehlikelidir. Yola fırlayan topa birlikte hemen bir taşıt tehlikesi ortaya çıkabilir. Tren yollarına yakın oturanların da dikkatli olmaları gerekir. Tren yollarına yakın yerlerde oyun oynanmamalıdır (Cansu vd., 1990, s. 44).

Kışın sıcak odadan soğuğa çıkıldığında hemen hasta olmak mümkündür. Bunun için evleri çok fazla ısıtmak doğru değildir. Ayrıca soğuk günlerde kalın giyinilmelidir. Kalın giyilmediğinde üşütür hasta oluruz. Bu gibi durumlarda burun akar, ateş yükselir. Hasta, kendini halsiz ve yorgun hisseder. Nezle ve grip gibi hastalıklar ise bulaşıcıdır. Kışın bronşit, boğmaca, kızıl, kızamık sık görülür. Bunlar da bulaşıcıdır. Kar yemek, soğuk su içmek de bizi hasta eder. Kuru havalarda rüzgârın kaldırdığı tozlar içindeki mikroplar da hastalık yapar. Rüzgârlı havalarda nefesimizi burnumuzdan almak gerekir (Cansu vd., 1990, s. 85).

Şekil 192. Hasta bir çocuk. Cansu Ş., Gören N., Karadeniz A., (1990). *Hayat Bilgisi* 2. Başarı Yayıncılık.

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Çocuklar, oyunu çok severler. Ancak oyun her yerde oynanmaz. En güvenilir oyun yerleri parklardır. Evin ve okulun bahçesi de güvenle oynanacak yerlerdir. İnşaat yapılan yerlerde, sokaklarda, kaldırımlarda oynamak tehlikelidir." (Cansu vd., 1990, s. 107).

Şekil 193. Parkta oynayan çocuklar. Cansu Ş., Gören N., Karadeniz A., (1990). *Hayat Bilgisi 2*. Başarı Yayıncılık.

4.3.1.4. Hastalık Anında Yapılması Gerekenler

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

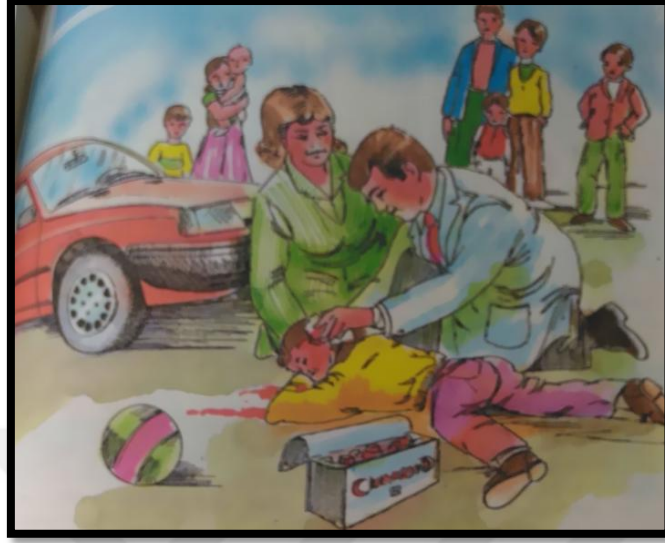
Kışın özellikle karlı havalarda daha da kalın giyinmeliyiz. Eldivensiz kartopu oynamamalıyız. Kar yemek, doğru değildir. Aksi takdirde boğazlarımız şişer, hasta oluruz. Kışın; grip, nezle, bronşit, zatürree, kızıl, kızamık, kabakulak gibi hastalıklar sık görülür. Hasta olduğumuzda mutlaka doktora gitmeliyiz. Doktorun önerdiği ilaçları zamanında almalıyız. İyi beslenmeli ve yeteri kadar uyumalıyız. Sıhhatli ve dinlenmiş insan, daha dinç ve başarılı olur. Hasta olduğumuzda dinlenmeliyiz. Hasta olunca arkadaşlarımıza yaklaşmamalıyız. Onlarla oynamamalıyız. Kardeşlerimizin; havlu, çatal ve kaşık gibi eşyalarımızı kullanmasına izin vermemeliyiz. Aksi takdirde bizim hastalığımız onlara da bulaşır. Her mevsimde olduğu gibi kışın da sağlığınıza dikkat etmeliyiz (Komisyon, 1995, s. 89).

Şekil 194. Hasta olan çocuklar. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kazaya uğramış kimselere yapılacak ilk yardım, hayat kurtarır. İlk yardım; doktor gelinceye veya hastayı hastaneye götürünceye

kadar yapılan yardımdır. İlk yardımda önce kanama durdurulur ve hasta bir sağlık kuruluşuna götürölür." (Komisyon, 1995, s. 123).

Şekil 195.Yaralı çocuk. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sivrisinek, karasinek, bit, pire, tahtakurusu, fare gibi hayvanlar temiz değildir. Bu hayvanlar; tifo, tifüs, trahom gibi hastalıkların mikroplarını taşırlar. Bu gibi hayvanların üremesine sebep olan bataklıklar kurutulmalı, pis yerler temizlenmelidir.Bazı köpekler ve kediler kuduz mikrobu taşırlar. Bu gibi hayvanların ısırması ve tırmalaması halinde hemen doktora gidilmelidir.Sokaklarda başıboş dolaşan ve sağlığından şüphettiğimiz hayvanları gördüğümüzde en yakın sağlık kuruluşuna haber verilmelidir. Zararlı hayvanlardan korunmanın bir yolu da ilâçlamadır. Başıboş hayvanlarla oynamak doğru değildir. Bunlar da çeşitli mikroplar taşıyabilirler (Komisyon, 1995, s. 125).

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Aşı, vücudumuzu güçlendirir ve bizi bazı hastalıklara karşı korur."(Erbaş vd., 1999, s. 108).

Şekil 196. Aşı vurulmanın önemi. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A., (1999). *Hayat Bilgisi 1*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

"Her hastalığın aşısı yoktur. Bu nedenle, aşı olarak tüm hastalıklardan korunamayız. Hastalandığımız zaman mutlaka doktora gitmeli ve doktorun önerilerine uymalıyız." (Erbaş vd., 1999, s. 109).

Şekil 197. Aşının önemi. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A., (1999). *Hayat Bilgisi 1*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

1999 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

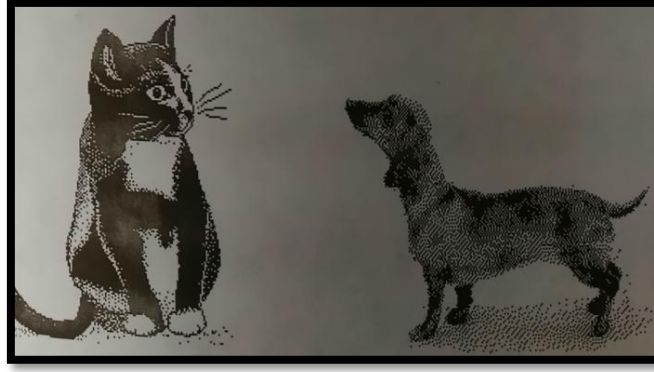
Sağlığınıza korumaya özen göstermeliyiz. Vücudumuzun, çevremizin, yiyeceklerimizin temiz olmasına dikkat etmeliyiz. Yeterli ve dengeli beslenmeliyiz. Yaşımıza uygun spor yapmalıyız. Bulaşıcı hastalıklardan korunmak için zamanında aşı olmalıyız. İçki, sigara ve kumar gibi kötü alışkanlıklardan uzak durmalıyız. Her türlü kazaya karşı önlem almalı ve dikkatli olmalıyız. Unutmamalıyız ki sağlıklı kişiler sağlıklı toplumları oluştururlar. Sağlıklı toplumlarda çalışma gücü yüksek olur. Böylece toplumların güçlenmesi hızlanır. Sağlık için spor yapalım. Temizlik, yarı sağlıktır. Güneş giren eve doktor girmez(Erbaş vd.,1999, s. 151).

Şekil 198.Sporun önemi. . Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A., (1999). *Hayat Bilgisi 1*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

2002 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Hastalıklardan korunmanın yolu aşı olmaktır. Aşıdan korkmamalıyız. Düzenli olarak aşılarımızı yaptırmalıyız." (Komisyon, 2002, s. 85).

Bazı hayvanlar hastalık mikrobu taşır. Kedi, köpek gibi hayvanların ısırmasıyla kuduz hastalığı bulaşır. Sivrisinek sokmasıyla sıtma hastalığının mikrobu insana geçer. Bit ve pire ısırmasıyla tifüs hastalığının mikrobu insana bulaşır. Karasinekler de her yere konarak mikropların yayılmasına neden olur. Bunun için temizliğimize özen göstermeliyiz. Yiyeceklerimizi açıkta bırakmamalıyız. Hayvanları severken onlara dokunmamalıyız. Hayvanlardan hastalık geçebileceğini unutmamalıyız (Komisyon, 2002, s. 85).

Şekil 199. Hayvan resimleri. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

"Hastalıklardan korunmamıza rağmen zaman zaman hastalanabiliriz. Hastalandığımızda doktora gitmeliyiz. Başkalarına ait ilaçları kullanmamalıyız. Doktor önerilerine uymalıyız. Doktorun verdiği ilaçları düzenli olarak kullanmalıyız. İnsanların toplu olduğu yerlerde bulunmamalıyız. Hastalığımızı başkalarına bulaştırmamalıyız. Evde dinlenmeliyiz." (Komisyon, 2002, s. 86).

Şekil 200. Doktor ve hastalar. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Çeşitli nedenlerle evimizde ilaç bulundururuz. Bunlar, doktorun verdiği ilaçlar ile tarım ilaçlarıdır. Bu ilaçları, açıkta bırakmamalıyız. Çocukların erişemeyeceği uygun yerlerde saklamalıyız. Doktorun verdiği ilaçları ecza dolabına koymalıyız. Ecza dolabının serin yerde ve yüksekte olmasına özen göstermeliyiz. İlaçların bozulmasını ve küçüklerin almasını önlemeliyiz. Tarım ilaçlarını yiyecek ve içeceklerden uzak yerlerde saklamalıyız. Özellikle çocukların erişemeyeceği yerlerde bulundurmamız. Buzdolabı gibi yerlerde saklanması yanlışlıkla içilmesine neden olabilir. Zehirlenme sonucu üzücü olaylarla karşılaşabiliriz (Komisyon, 2002, s. 87).

Şekil 201.İlaç resimleri. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

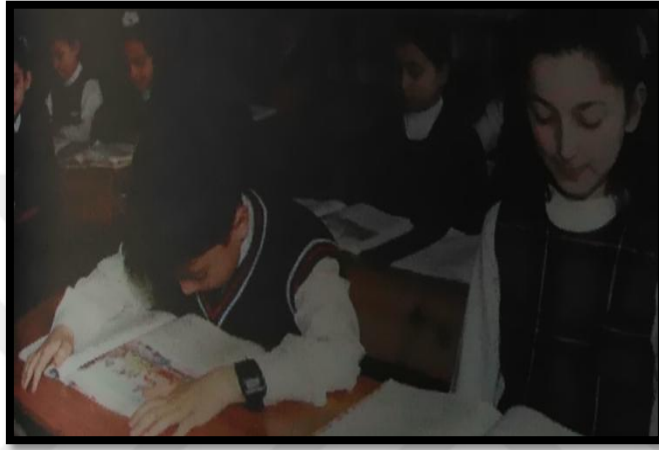
Evde, okulda ve çevremizde çeşitli tehlikelerle karşılaşabiliriz. Genellikle bunların nedeni dikkatsizlik ve bilgisizliktir. Oyuncakları ortada bırakmamalıyız. Pencere ve balkonlardan sarkmamalıyız. Kesici aletlerle ve ateşle oynamamalıyız. Elektrikli araç ve gereçlere ıslak elle dokunmamalıyız. Merdivenlerden inip çıkarken koşmamalıyız. Kapıları açıp kaparken dikkat etmeliyiz. Zehirlenmelere karşı önlem almalıyız. Bayat ve bozuk yiyecekleri yememeliyiz, kullanırken büyüklerimize sormalıyız. Kazalara yol açabilecek davranışlardan kaçınmalıyız. Kaza durumunda, büyüklerimize haber vermeliyiz. Zaman geçirmeden ilgililerden yardım istemeliyiz. İlk yardım, kaza geçiren bireyin durumunun kötüye gitmesini önler. Doktor gelinceye kadar yapılan yardımlar ilk yardımdır. İlk yardım hayat kurtarır (Komisyon, 2002, s. 88).

Şekil 202.Karşılaşılabilecek tehlikeler. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2002 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Çevremizde olup biten her şeyi görmemizi sağlayan organımız gözümüzdür. Görme olayı sayesinde okuruz, yazarız. İstedğimiz yere gideriz. Gördüğümüz tehlikelere karşı kendimizi koruruz. Göz sağlığını korumak için yakından televizyon seyretmemeliyiz. Kitap okurken kitabı gözümüze fazla yaklaştırmamalıyız. Az ışık altında kitap okumamalıyız. Güneş'e ve parlak ışıklara, çıplak gözle bakmamalıyız. Aşırı ışık gözümüze zarar verir. Böyle durumlarda renkli camlı gözlük takarak gözümüzü korumalıyız. Göz sağlığınıza dikkat etmemize rağmen, gözümüzde görme bozukluğu olabilir. Böyle durumlarda göz doktoruna gitmeliyiz. Göz kusurumuzu giderici gözlük alıp kullanmalıyız (Komisyon, 2002, s. 143).

Şekil 203.Öğrenciler. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2002 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kulağımız aracılığıyla çeşitli tehlikelerden korunuruz. Arkamızdan gelen bir taşıtı ya da oluşabilecek tehlikeli bir durumu göremeyiz. Sesleri duyarız. Böylece kendimizi tehlikelere karşı koruyabiliriz. İşitme duyumuz sayesinde konuşulanları anlarız. Yaşamımız kolaylaşır. Bu nedenle kulak sağlığınıza özen göstermeliyiz. Şiddetli sesler gürültüdür. Gürültü kulak sağlığınıza zarar verir. Alçaktan uçan uçak, çalışan iş makineleri şiddetli ses çıkarır. Seyyar satıcılar ve arabaların kornaları da gürültü yapar. Böyle seslerden kulağımızı korumalıyız. Birdenbire ve şiddetli seslerden kulağımızı korumak için ağzımızı açmalıyız. Gürültü dışında kulak sağlığınıza zarar veren davranışlar da vardır. Kulağımıza sivri uçlu cisimler sokmak tehlikelidir. Ayrıca kulağımız ıslakken dışarı çıkmamalıyız. Kulak iltihaplanmasına neden olur. Dışarı çıkmadan önce kulağımızı kurulamalıyız (Komisyon, 2002, s. 144-145).

Şekil 204. Duyu organlarımızdan kulak. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

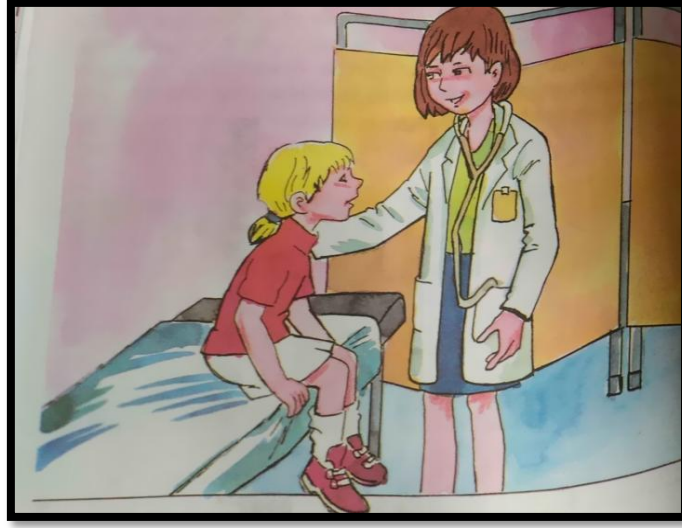
2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Hastalıklardan korunmak için giyinmemize özen göstermeliyiz. Hava durumuna göre giyinmeliyiz. Havası kirli yerlerde bulunmamalıyız. Yiyecek ve içeceklerimizin temiz olmasına dikkat etmeliyiz. Açıkta satılan yiyecekleri yememeliyiz. Sebze ve meyveleri iyice yıkamalıyız. Dengeli beslenme de hastalıklardan korunmamızı sağlar. Her çeşit yiyecekten yeterince yemeliyiz. Yiyecek seçmemeliyiz. Böylece vücudumuzun hastalıklara karşı dirençli olmasını sağlarız. Hastalıklardan korunmanın yollarından biri de aşı olmaktır. Aşıdan korkmamalıyız. Düzenli olarak aşılarımızı yaptırmalıyız. Bazı hayvanlar hastalık mikrobu taşır. Kedi, köpek gibi hayvanların ısırmasıyla kuduz hastalığı bulaşır. Sivrisinek sokmasıyla sıtma hastalığının mikrobu insana geçer. Bit ve pire ısırmasıyla tifüs hastalığının mikrobu insana bulaşır. Karasinekler de her yere konarak mikropların yayılmasına neden olur. Bunun için temizliğimize özen göstermeliyiz. Yiyeceklerimizi açıkta bırakmamalıyız. Hayvanlardan hastalık geçebileceğini unutmamalıyız (Komisyon, 2004, s. 84-85).

Şekil 205. Hastalıklardan korunm yolları. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Tüm önlemlerimize rağmen zaman zaman hastalanabiliriz. Hastalandığımızda doktora gitmeliyiz. Doktorun önerilerine uymalıyız. Doktorun bize verdiği ilâçları düzenli olarak kullanmalıyız. Evde dinlenmeliyiz." (Komisyon, 2004, s. 86).

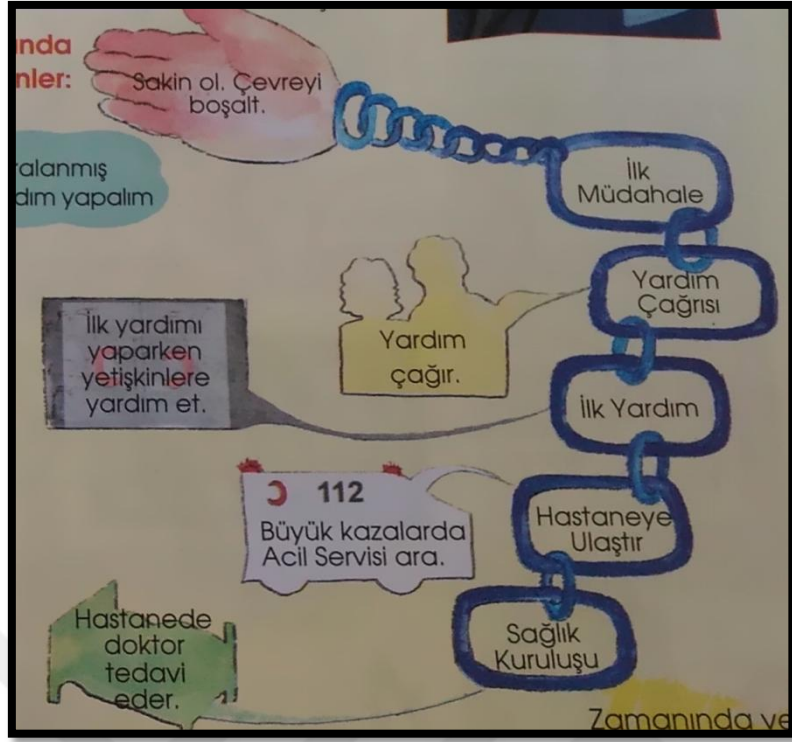
Şekil 206.Doktor ve hasta. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sema hastalandı. Ateşi yükseldi. Başı ağrıdı. Öksürdü. İştahı azaldı ve hâlsiz kaldı. Babası Sema'yı doktora götürdü. Doktor Sema'yı muayene etti. Reçete yazdı. Eczaneye gittiler. Eczaneden reçetede ilâçları aldılar. Sema, ilâçları kullanırken doktorun önerilerine uydu. İlâçlarını anne ve babasının yardımıyla saatinde aldı. İyiye dinlendi ve iyileşti." (Komisyon, 2004, s. 100).

Şekil 207.Hastalık. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Burun kanamasında baş öne doğru biraz eğik tutulur. Burunun ortasından baş ve işaret parmaklarıyla hafifçe sıkılır. Zamanında ve doğru yapılan ilk yardım hayat kurtarır." (Atlıhan vd., 2005, s. 25).

Şekil 208.İlkyardım. Atlıhan A., Eren E., Fidan Ö., (2005). *Hayat Bilgisi 3. İhlas Gazetecilik.*

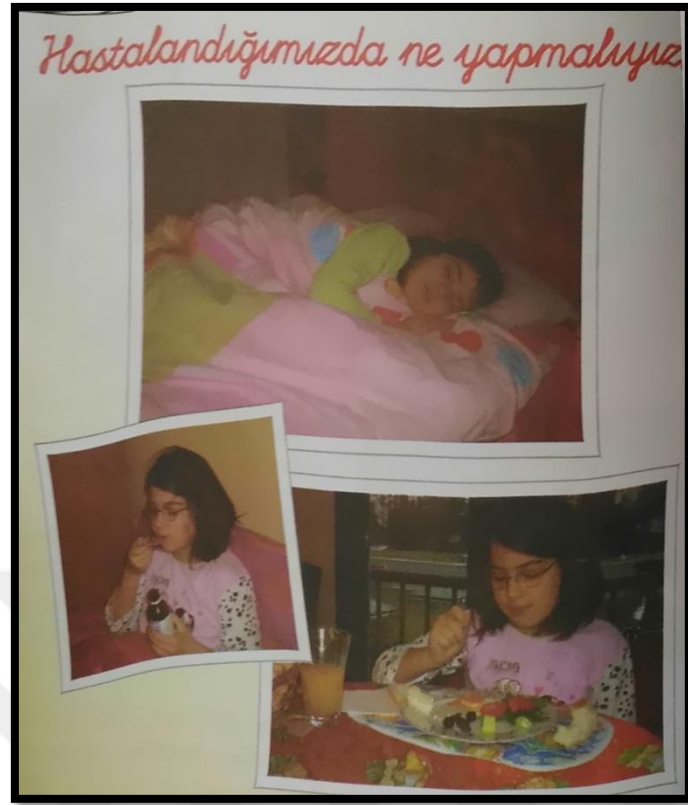
2010 yılı kitabında şu görsele yer verilmiştir: (Dalkılıç ve gölge, 2010, s. 105).

Şekil 209.Tehlikeli durumlar. Dalkılıç H., Gölge N., (2010). *Hayat Bilgisi 1. Bediralp Matbaacılık.*

2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Zeynep, okulda kendi sağlığını ve arkadaşlarının sağlığı için nelere dikkat etmeleri gerektiği hakkında hazırladığı sunumu sunarken arkadaşlarına aşağıda verilen fotoğraflar ile ilgili soruyor. Bu fotoğrafları inceleyerek sağlığımızı korumak için ya gerekenleri hep birlikte bulalım." (Eren ve Doğan, 2011, s. 40).

Şekil 210. Hastalık. Eren E., Doğan N. (2011). Hayat Bilgisi 3. Evren Yayıncılık.

"Burnum kanadığında, baş ve işaret parmaklarımla burnumun ortasından hafifçe sıkarak kanamayı durduruyorum." (Eren ve Doğan, 2011, s. 42).

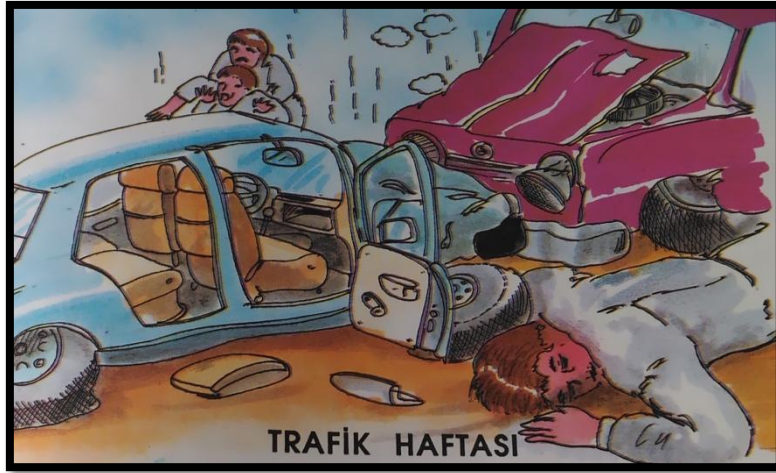

Şekil 211. İlk yardım. Eren E., Doğan N. (2011). *Hayat Bilgisi 3*. Evren Yayıncılık.

4.3.1.5. Trafik Kazaları

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Karşıya geçerken önce solumuza, sonra sağımıza, tekrar solumuza bakmalıyız. Görünürde taşıt yoksa karşıya geçmeliyiz. Geceleri yaya kaldırım olmayan yollarda açık renkli palto veya elbise giymek uygun olur." (Komisyon, 1995, s. 107).

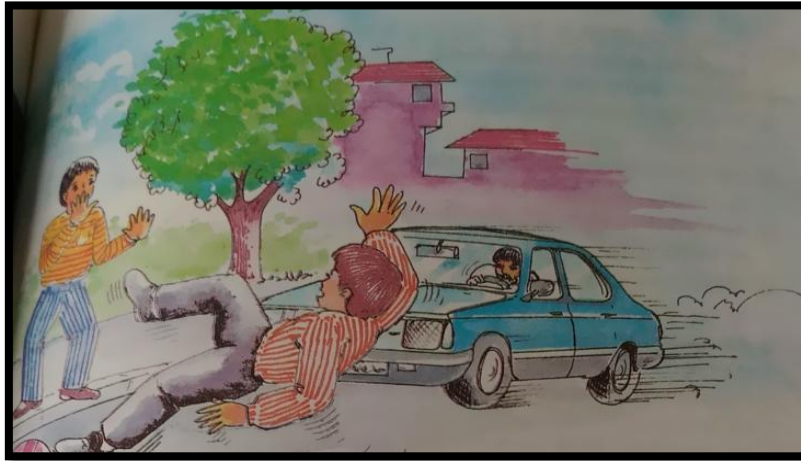
"Kurallara mutlaka uymamız gerekir. Uyulmadığı takdirde çeşitli kazalar meydana gelir. Bu kazaların çoğu yaralanmayla bazıları da bizleri çok üzen ölümle sonuçlanır." (Komisyon, 1995, s. 165).

Şekil 212. Trafik kazası. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

"Trafik kuralları güvenliğimiz için konulmuştur. Bu kurallara mutlaka uymalıyız. Uymayanları uyarmalıyız." (Komisyon, 1995, s. 107).

Çocuklar, oyun oynarken kendilerini oyuna verir. Çoğu zaman yaklaşan bir taşıtın gürültüsünü duymazlar bile. Hatta kaçan bir topun arkasından koşarlar. Bu sırada yoldan geçen bir taşıt olabilir. Böyle durumlarda kaza meydana gelir. Bu yüzden yolda oyun oynamak tehlikelidir. Demiryoluna yakın oturanlar da dikkatli olmalıdır. Demiryolunda oynamak çok tehlikelidir. Trenlere taş ve sopa atmak da doğru değildir. Atılan taş, frenin camını kırabilir (Komisyon, 1995, s. 109).

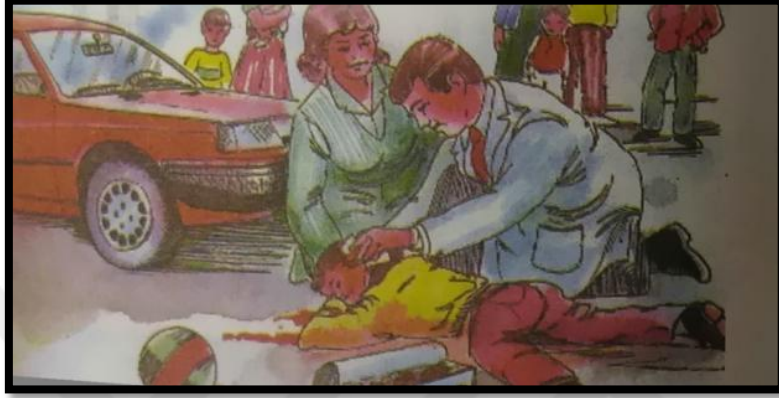

Şekil 213. Trafik kazası. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2002 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Trafik kazaları, trafik kurallarına uyulmaması sonucu meydana gelir. Trafik kazalarını oluşturan nedenlerden biri de dikkatsizliktir. Bu nedenle trafikte dikkatli olmalıyız. Trafik

kurallarına, trafik işaret ve levhalarına uymalıyız. Cadde ve sokaklarda oyun oynamak tehlikelidir. Buralar oyun yeri değildir. Oyun oynamak için güvenli yerleri seçmeliyiz; En güvenli oyun yerleri çocuk parkları ve bahçeleridir. Trafikte, taşıtla yolculuk yaparken uymamız gereken kurallar da vardır. Taşıt içinde emniyet kemeri takmalıyız. Ani fren yapıldığında, emniyet kemeri bizi korur. Çocuklar, bisiklet, paten, kaykay gibi araçları çok severler. Bunlara zevkle binerler. Bu araçlara özel ayrılmış alanlarda binmeliyiz. Yaya ve taşıt yollarında binmemeliyiz (Komisyon, 2002, s. 110).

Şekil 214. Trafik kazası. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2002 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Yola çıkarken dikkatli olmalıyız. Taşıt yoluna inmeden kaldırımda durmalıyız. Yaya geçitlerinin olmadığı yerlerde karşıya geçiş kurallarına uymalıyız. Önce sola, sonra sağa, tekrar sola bakmalıyız. Taşıt gelmiyorsa, yol ortasına kadar hızlı adımlarla yürümeliyiz. Yol ortasında tekrar sağa bakmalıyız. Gelen taşıt yoksa karşıya geçmeliyiz. Park etmiş taşıtların önünden, arkasından ve arasında geçmemeliyiz (Komisyon, 2002, s. 106).

Şekil 215. Trafik kuralları. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Trafik kazaları, trafik kurallarına uyulmaması sonucu meydana gelir. Trafik kazalarını oluşturan nedenlerden biri de dikkatsizliktir. Bu nedenle trafikte dikkatli olmalıyız. Trafik kurallarına, trafik işaret ve levhalarına uymalıyız. Cadde ve sokaklarda oyun oynamak tehlikelidir. Buralar oyun yeri değildir. Oyun oynamak için güvenli yerleri seçmeliyiz. En güvenli oyun yerleri ocuk parkları ve bahçeleridir. Trafikte, taşıtle yolculuk yaparken uymamız gereken kurallar da vardır. Taşıt içinde emniyet kemeri takmalıyız. Anı fren yapıldığında, emniyet kemeri bizi çarpmalara karşı korur. Bisiklet, paten, kayak gibi araçlara, bu araçlar için ayrılmış yollarda binmeliyiz. Bu araçlara binerken kask, dizlik, dirseklik gibi koruyucu giysiler giymeliyiz. Bunlar bizi çarpmalara ve yaralanmalara karşı korur (Komisyon, 2004, s. 110).

şekil 216.Trafik kuralları. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

"TRAFİK

Taşıta sağdan binelim,

Ancak durunca inelim.

Bugün konumuz trafik,

Kuralını ğrenelim.

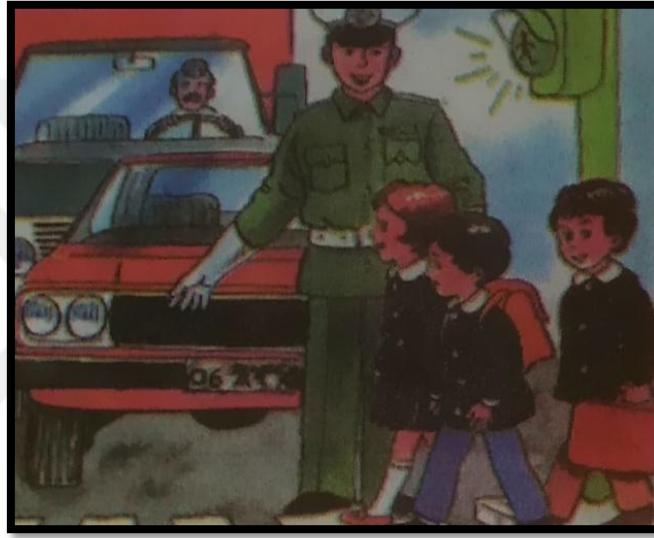
Sağdan yürü kaldırımda.

Dikkatli ol her adımda.

Eğer kurala uyarsan,

Tehlike yok hayatında.

İbrahim ŞİMŞEK ." (Komisyon, 2004, s. 156).

Şekil 217.Trafik kuralları. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2005 yılı kitabında şu görsellere yer verilmiştir:

Şekil 218.Trafik kuralları. Aldal H., Falakoğlu Ş., Çetin L. (2005). *Hayat Bilgisi 1*. Okyay Yayıncılık.

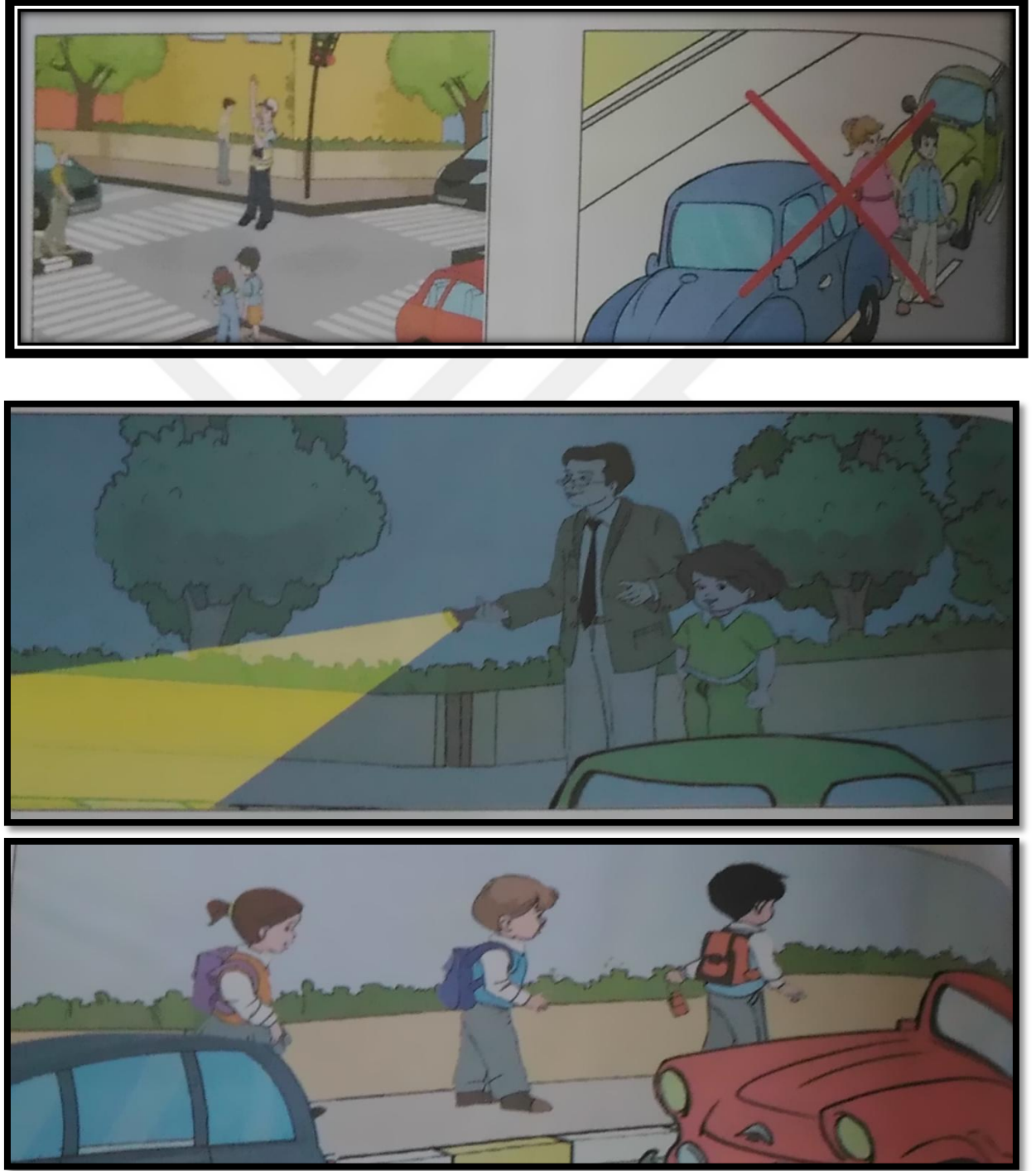
Şekil 219. Trafik kuralları. Aldal H., Falakoğlu Ş., Çetin L. (2005). *Hayat Bilgisi 1*. Okyay Yayıncılık.

Şekil 220. Trafik kuralları. Dalkılıç H., Gölge N. (2011). *Hayat Bilgisi 1*. Dergah Ofset..

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Duran araçların önünden ya da arkasından geçmek tehlikelidir. Yoldan gelen araç bizi göremez ve bize çarpabilir." (Demir, 2018, s. 122).

"Cadde ve sokaklarda kaldırımlardan yürümeliyiz. Kaldırımların olmadığı yerlerde yolun solundan yürümeye ki karşıdan gelen araçlar bizi görebilsin. Gece yolda yürümek zorunda kalırsak açık renkli giysiler giymeliyiz veya elimizde el feneri bulundurmalıyız. Böylece sürücüler bizi rahatça görebilir." (Demir, 2018, s. 124).

Şekil 221. Trafik kuralları. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yayaların ve sürücülerin uyması gereken birtakım kuralları vardır. Bu kurallara herkes uymalıdır. Bunlara uyulmazsa kazalar meydana gelir. Kazalar ise can ve mal kaybına sebep olur." (Komisyon, 1990, s. 107).

4.3.1.6. Doğal Afetler

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Yangın, en büyük felâkettir. Yangının sebebi, dikkatsizlik ve tedbirsizliktir. Benzin, ispiro, kolonya hemen alev alır. Bunları ve yakın bulundurmaları tehlikelidir. Tüpgaz ocağının düğmeleri ile oynamak doğru değildir. Hangi düğmenin hangi ocağı yaktığı iyi bilinmelidir. Aksi halde bu ocaklar çok tehlikeli olur. Çıplak elektrik telleri birbirine değerse kıvılcım çıkar. Elektrik kabloları ile oynamamalıyız. Bacaları, her yıl temizletmeliyiz. Ayrıca, her evde bir yangın söndürücü bulundurulmalıdır. Yaktığımız kibriti iyice söndürmeden atmamalıyız. Çakmak ile de oynamamalıyız. Soba yıkılmayacak şekilde kurulmalıdır. Borular, tel ile duvara tutturulmalıdır. Soba, mangal gibi ısıtma araçları devrilirse yangın çıkar. Piknik yerlerinde ateş yakarken de çok dikkatli olmalıyız. İşimiz bitince ateşi mutlaka söndürmeliyiz (Komisyon, 1995, s. 91).

Şekil 222. Yangın. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2002 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Balkon ve pencerelerden uzak durmalı, asansör ve merdivenleri kullanmamalıyız. Deprem sırasında kibrit çakmak yakmamalı, gerektiğinde el fenerini kullanmalıyız. Sarsıntı geçtikten sonra, önceden hazırladığımız malzemeleri yanımıza almalıyız. Ocağı, su vanalarını kapatarak en güvenli yoldan dışarı çıkmalıyız. Ağaçlardan, elektrik direk ve tellerden, binalardan uzak

durmalıyız. Deprem sırasında enkaz altında kalabiliriz. Bu durumda, bulunduğumuz yerdeki sert cisimlere vurarak yerimizi belli etmeye çalışmalıyız. Gerekli olmadıkça telefonları meşgul etmemeliyiz. Kurtarma ekiplerinin çalışmalarına yardımcı olmalıyız. Yaşanan depremle ilgili gerekli bilgileri yetkililerden almalıyız (Komisyon, 2002, s. 194).

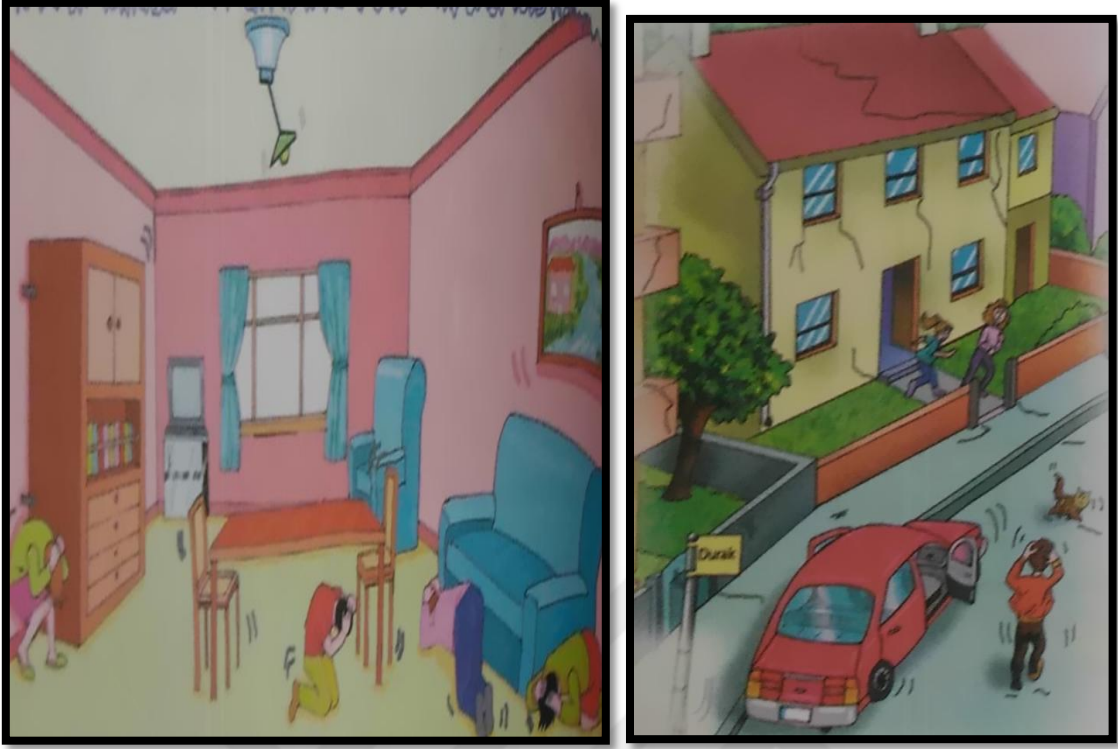

Şekil 223. Deprem. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Deprem anında bina içerisindeyse paniğe kapılmamalıyız. Sarsıntı geçinceye kadar en güvenli yerde beklemeliyiz. Balkon ve pencerelerden uzak durmalı, asansör ve merdivenleri kullanmamalıyız. Deprem sırasında kibrit, çakmak yakmamalı, gerektiğinde el feneri kullanmalıyız. Sarsıntı geçtikten sonra, önceden hazırladığımız malzemeleri yanımıza almalıyız. Gaz ve su vanalarını kapatarak en güvenli yoldan dışarı çıkmalıyız. Ağaçlardan, elektrik direği ve tellerinden, binalardan uzak durmalıyız. Deprem sırasında enkaz altında kalabiliriz. Bu durumda, bulunduğumuz yerdeki sert cisimlere vurarak yerimizi belli etmeye çalışmalıyız (Komisyon, 2004, s. 194).

2011 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Deprem sırasında içindeyse önceden belirlediğimiz sabitlenmiş eşyaların yanında 'çök, kapan, tutun' tekniğini uygulamalıyız. Sarsıntı bitmeden binayı terk etmemeliyiz. Merdivenlerden asansörlerden, pencerelerden ve balkonlardan uzak durmalıyız." (Eren ve Doğan, 2011, s. 124).

Şekil 224. Deprem. Eren E., Doğan N. (2011). *Hayat Bilgisi 3*. Evren Yayıncılık.

"Deprem sırasında sinema veya tiyatro salonundaysak koltukların arasında 'Çök. kapan, tutun.' tekniğini uygulamalıyız. Deprem sırasında sınıftaysak sıramızın yanına ya da altına yatıp korunmaya çalışmalıyız. Deprem sırasında mutfaktaysak çamaşır makinesi, bulaşık makinesinin yanına gitmeliyiz. Sağlam ve dayanıklı gördüğümüz eşyaların altına girmeliyiz." (Eren ve Doğan, 2011, s. 125).

Şekil 225. Deprem. Eren E., Doğan N. (2011). *Hayat Bilgisi 3*. Evren Yayıncılık.

Ülkemizde depremde başka doğal afeti de yaşıyor. Bulunduğumuz yerde bir yangın meydana gelirse önce yangın arayarak itfaiyeye haber vermeliyiz. Yangın sırasında evin

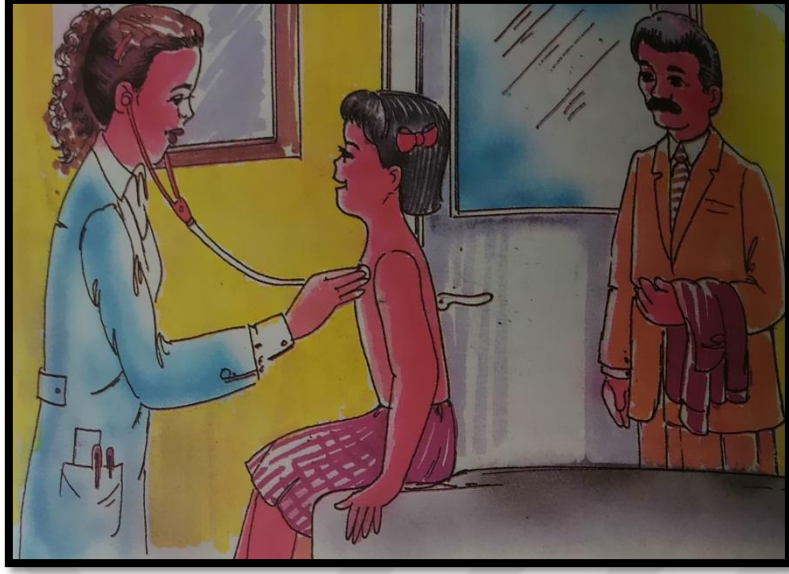
içindeyse kapıları kapatıp mümkünse kapı altlarına ıslak bez koyarak duman girişini engellemeliyiz. Hava solumak için pencereleri açmalıyız. Mümkünse ağzımızı ıslak bez ile örtmeliyiz. Sel başladığı zaman dışarıdaysak yüksek yerlere çıkmalıyız. Binadan çıkamıyorsak tesisatları kapatıp yanımıza radyo, fener ve kuru giysiler alarak üst katlara çıkmaya çalışmalıyız. Sel sırasında arabadaysak sel sularının geldiği yöne gitmemeliyiz. Arabamızı terk edip yüksek bir yere çıkmaya çalışmalıyız. Çünkü sel felaketlerinde en fazla ölüm olaylarının arabalarda yaşandığı gözlenmiştir.Çığ düşebilecek yamaçlar tehlikelidir. Bu tür yerlerden grup halinde geçmemeliyiz. Yüksek sesle konuşmamalıyız. Yardım çağırmak için bağırmmalıyız (Eren ve Doğan, 2011, s. 126).

4.3.1.7. Bulaşıcı Hastalıklar

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Çocuklar kızıl, kızamık, boğmaca, kabakulak, suçiçeği hastalıklarını geçirirler.Kızıl, kış ve ilkbahar mevsimlerinde yaygın olur. Yüksek ateş, kusma, döküntü ve kaşıntı ile başlar. Vücutta kırmızı lekeler görülür. Hastayı soğuktan korumak gerekir.Kızamık olanın gözleri kızarır, ateşi yükselir. Vücudunda kırmızı lekeler ve döküntüler görülür. Bulaşıcı ve tehlikeli bir hastalıktır. Hastaya iyi bakılıp korunmazsa, öldürücü olur. Hastalık geçtikten sonra da on gün okula gidilmemelidir.Boğmaca; nezle ve öksürükle başlar. Hasta öksürürken morarır. Boğuk sesler çıkarır. Bu hastalığa yakalanan çocuklar, temiz havada dolaşmalıdır.Kabakulak; tükürük altı bezlerinin mikrop kapması ile olur. Hastada halsizlik, ateş, boğaz ve kulak altlarında şişlik görülür.Suçiçeği; ateşle başlar. Vücutta içi sıvı dolu kabarcıklar meydana gelir. Bir süre sonra bunlar kurur ve dökülür. Hastalık üç hafta devam eder.Bu hastalıkların tehlikelerinden korunmak için, şu tedbirleri almak gereklidir:Aşılar zamanında yaptırılmalıdır.Hasta çocuklar diğerlerinden ayrılmalıdır.Besinlerin ve eşyaların temizliğine dikkat edilmelidir.Hastaya ait eşyalar başkaları tarafından kullanılmamalıdır.Hasta olanlar açık havalı ve temiz yerlerde dolaştırılmalıdır.İyi beslenmeli, vücudun zayıf düşmesi önlenmelidir.Doktorun verdiği ilaçlar muntazam olarak alınmalı ve tavsiyelerine mutlaka uyulmalıdır (Komisyon, 1995, s. 122).

Bazı hastalıklar, bir insandan diğer insanlara mikroplarla geçer. Böyle hastalıklar bulaşıcıdır.Hastalıklardan korunmanın önemli bir yolu aşı olmaktır. Aşı, hastalıklara karşı vücudun direncini artırır. Çiçek, boğmaca, kızamık gibi hastalıkların aşıları vardır.Bulaşıcı hastalıklardan korunmak için, hasta insanlarla temas edilmemelidir. Ayrıca, düzenli beslenmeli ve vücudumuzun hastalıklara karşı güçlü olması sağlanmalıdır. (Komisyon, 1995, s. 124).

Şekil 226. Muayene olan çocuk. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Verem, bulaşıcı bir hastalıktır. Bu hastalığın mikrobi solunum yoluyla geçer. Akciğerlerimize yerleşir. Dengeli beslenemeyen açık hava ve güneşten yararlanmayan insanlarda çabuk ortaya çıkar. Veremden korunmak için BCG aşısı yaptırmalıyız. Temizliğimize, beslenmemize dikkat etmeliyiz. Verem hastalarının kullandıkları eşyalar, diğer insanların eşyalarından ayrılmalıdır. Verem hastalarının eşyaları kullanılmamalıdır (Erbaş vd., 1999, s. 82).

Şekil 227. Muayene olan çocuk. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (1999). *Hayat Bilgisi 1*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Bulaşıcı hastalıklardan korunmak için aşı oluruz. Bazı aşılar koldan yapılır. Bazı aşılar damla hâlinde ağızdan verilir. Aşı olduktan sonra aşı yapan görevlinin önerilerine uyarız. Evimizde bir süre dinleniriz." (Komisyon, 2004, s. 120)

Şekil 228.Aşı sırasındaki çocuklar. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Verem, bulaşıcı bir hastalıktır. Bu hastalığın mikrobu solunum yoluyla geçer. Akciğerlerimize yerleşir. Veremden korunmak için BCG aşısı yaptırmalıyız. Temizliğimize ve beslenmemize dikkat etmeliyiz. Verem hastalarının kullandıkları eşyaları kullanmamalıyız. Açık hava ve güneşten yararlanmalıyız. Veremle mücadele etmek için verem savaş dernekleri, sanatoryum hastahaneleri kurulmuştur. Buralarda teşhis ve tedavi edilir. Sağlıklı olan vatandaşlar da verem konusunda aydınlatılmalıdır (Komisyon, 2004, s. 96).

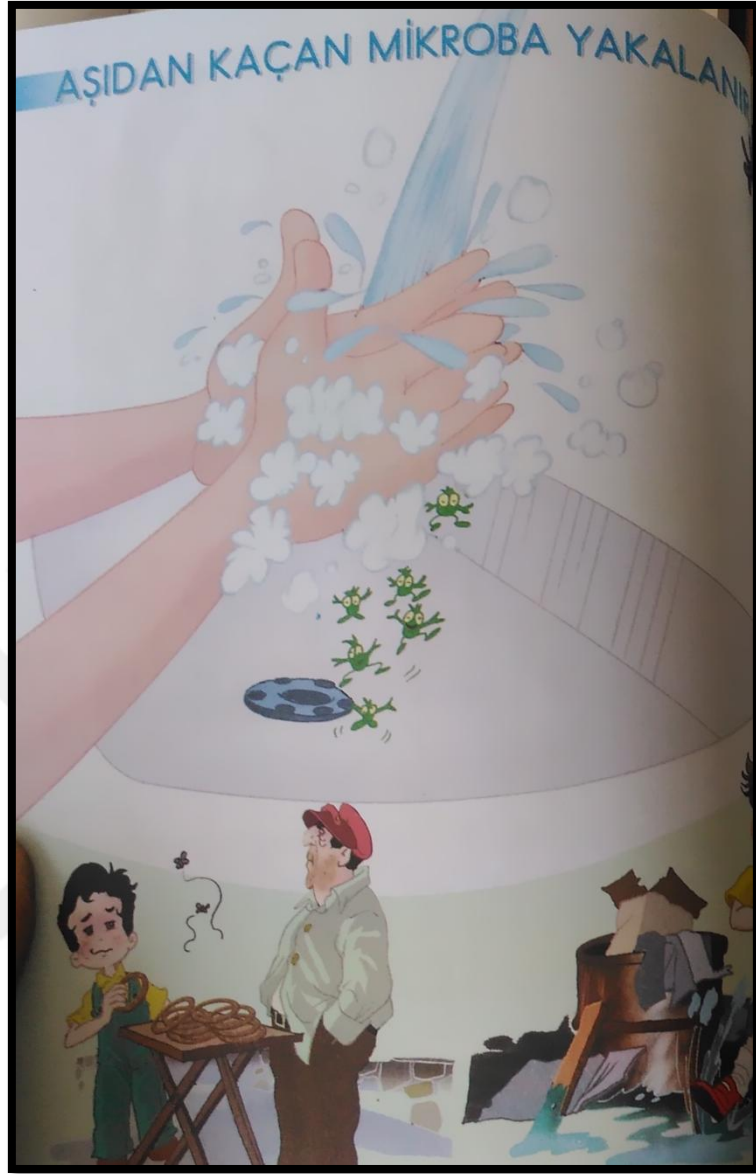

Şekil 229. Muayene olan çocuk. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi.

2005 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Şekil 230. Aşı olan çocuklar. Uysal S. Elbistan F. (2005). *Hayat Bilgisi 1*. Semih Ofset.

Şekil 231. Aşının önemi. Aldal H., Falakoğlu Ş., Çetin L. (2005). *Hayat Bilgisi 1*. Okyay Yayıncılık.

4.3.1.8. Sağlık İçin Çalışanlar

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Köylülerin sağlığı ile sağlık memuru ilgilenir. Merkezî köylerde sağlık ocağı kurulmuştur. Zaman zaman sağlık ekipleri köyleri gezerek halkın sağlık kontrollerini yaparlar. Muhtar köydeki salgın ve bulaşıcı hastalıkları sağlık ocağına bildirir. Sağlık ocağında tedavi edilemeyen hastalar, şehirlerdeki sağlık kurumlarına gönderilir." (Komisyon, 1995, s. 159).

1999 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlık görevlileri doktor, hemşire, sağlık memuru ve ebelerdir. Doktorlar, hastalandığımızda hastalığa teşhis koyar, reçete yazar. Diğer sağlık görevlileri doktorların yardımcısıdır. Temizlik işçileri her gün cadde ve sokakları süpürürler. Çöp bidonlarındaki çöpleri arabalarla toplarlar. Temiz bir çevrede yaşamamız için çalışırlar." (Erbaş vd., 1999, s. 78).

Şekil 232.Sağlık için çalışanlar. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (1999). Hayat Bilgisi 1. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

2002 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Hastalandığımızda, iyileşmek amacıyla başvurduğumuz yerler sağlık kurumlarıdır. Çevremizde birçok sağlık kurumu bulunmaktadır. Bunların başlıcaları; hastahaneler, dispanserler, sağlık ocaklarıdır.Sağlık kurumlarında çalışan birçok görevli vardır. Doktorlar, hastalığın ne olduğuna karar verirler. Hastayı iyileştirmek için gerekli tedavileri uygularlar. Hemşireler, doktorların yardımcısıdır. Sağlık memurları çevre sağlığı hizmetleri verirler. Hasta bakıcılar, genellikle hastahanelerde görev yaparlar. Hastahanelerde yatan hastalara yardımcı olurlar. Ebeler, ana çocuk sağlığı ve doğumla ilgili hizmetler verirler. Sağlık kurumları arasında eczahaneler de yer alır. Eczahaneler ilaçların satıldığı yerdir. İlaç satmakta ve hazırlamakta eczacılar yetkilidir (Komisyon, 2002, s. 89).

Şekil 233.Hastahane. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Hastalandığımızda, iyileşmek amacıyla başvurduğunuz yerler sağlık kurumlarıdır. Çevremizde birçok sağlık kurumu bulunmaktadır. Bunların başlıcaları hastaneler, dispanserler ve sağlık ocaklarıdır. Sağlık kurumlarında çalışan birçok görevli vardır. Doktorlar, hastalığın ne olduğuna karar verirler. Hastayı iyileştirmek için gerekli tedavileri uygulurlar. Hemşireler, sağlık memurları doktorların yardımcısıdır. Hasta bakıcılar, genellikle hastanelerde görev yaparlar. Hastanelerde yatan hastalara yardımcı olurlar. Ebeler, ana çocuk sağlığı ve doğumla ilgili hizmetler verirler. Sağlık kurumları arasında eczaneler de yer alır. Eczaneler ilaçların satıldığı yerlerdir. İlaç satmakta ve hazırlamakta eczacılar yetkilidir (Komisyon, 2004, s. 89).

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Sağlık görevlileri doktor, hemşire, sağlık ebeleridir. Doktorlar, hastalandığımızda hastalığa teşhis koyar, reçete yazar. Diğer sağlık görevlileri, yardımcılardır. Temizlik işçileri her gün cadde ve sokakları süpürürler. Çöp bidonlarındaki çöpleri arabalarla boşaltırlar. Temiz bir çevrede yaşamamız için çalışırlar." (Komisyon, 2004, s. 78).

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Ben hastanede çalışan bir doktorem. Tıbbî cihazları kullanarak ve hemşirelerle yardımlaşarak hasta olan insanları tedavi ederim. İnsanların sağlıklı yaşamaları için onlara yardım ederim. Ben cadde ve sokakları temizleyen, çöpleri toplayan bir çöpçüyüm. İnsanların temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamaları için çalışırım." (Uysal ve Elbistan, 2005, s. 105).

Şekil 234.Sağlık için çalışanlar. Uysal S., Elbistan F. (2005). *Hayat Bilgisi 1*. Semih Ofset.

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Doktorlar günün büyük bölümünde çalışabilmeli. Tıp eğitimi almalı. İnsanları sevmeli sabırlı ve yardımsever özelliklere sahip olmalıdır." (Uysal ve Elbistan, 2005, s. 42).

Şekil 235. Muayene olan çocuk. Uysal S., Elbistan F. (2005). *Hayat Bilgisi 1*. Semih Ofset.

2011 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Doktor, sağlığımız doktorlara emanettir. Hemşire, doktorların ve hastaların en önemli yardımcılarıdır. Çöpçü, sokakları her sabah temizliyor. Bu sayede sokaklarımız pırıl pırıl oluyor." (Özdemir ve Çınar, 2011, s. 92). Eczacılar, doktorca düzenlenen reçetelerde yer alan ilaçları hastaya verirler. Hastaların iyileştirilmesi ile ilgili araştırmalar yaparlar." (Özdemir ve Çınar, 2011, s. 93).

Şekil 236.Sağlık için çalışanlar. Özdemir A., çınar F. (2011). *Hayat Bilgisi 2*. Evren Yayıncılık.

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

(Demir, 2018, s.107).

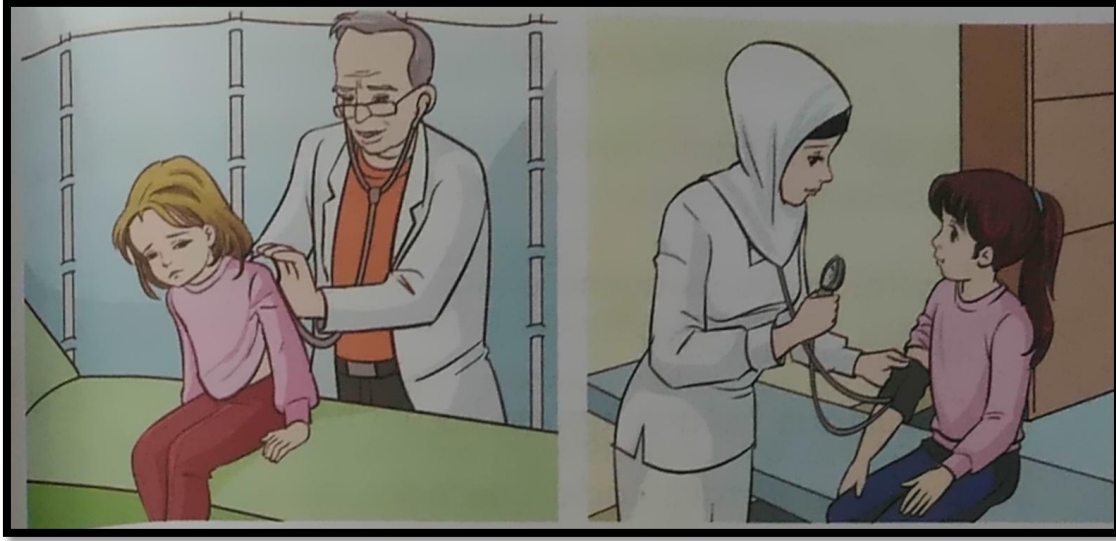
Şekil 237.Hastane. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

şekil 238.Aile sağlığı merkezi. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

"Aile sağlığı merkezlerinde doktorlar, hemşireler ve aile hekimleri görev yapar. Aile sağlığı merkezinde çalışan sağlık görevlileri, çocukların aşılarının yapılması, hastaların muayene edilmesi gibi sağlık hizmetlerinin yürütülmesini sağlarlar. Muayene ve tedavi olmak için aile sağlığı merkezlerine gitmeliyiz." (Demir, 2018, s. 108).

"Sağlık kurumlarında görev yapan doktorlar, hastaları muayene ederler. Hastaların iyileşmeleri için gerekli ilaçları reçeteye yazarlar. Hemşireler, hastaların muayenesinde ve tedavisinde doktorlara yardımcı olurlar. Diş hekimleri, dişlerimizin kontrol ve tedavisini yaparlar. Doktorların yazdığı reçetedeki ilaçları eczanelerden alırız. Eczanelerde ilalarımızı veren yetkili kişiler, eczacılardır." (Demir, 2018, s. 109).

Şekil 239.Sağlık için çalışanlar. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

Şekil 240.Sağlık için çalışanlar. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

"Acil hastalık, yaralanmalar ve trafik kazalarında ambulans çağırmak için telefonda 112'yi aramalıyız. Ambulanstaki sağlık görevlileri hastayı yerinde tedavi ederler, gerekirse hastanın hastaneye ulaştırılmasını sağlarlar." (Demir, 2018, s. 133).

Şekil 241.Ambulans. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

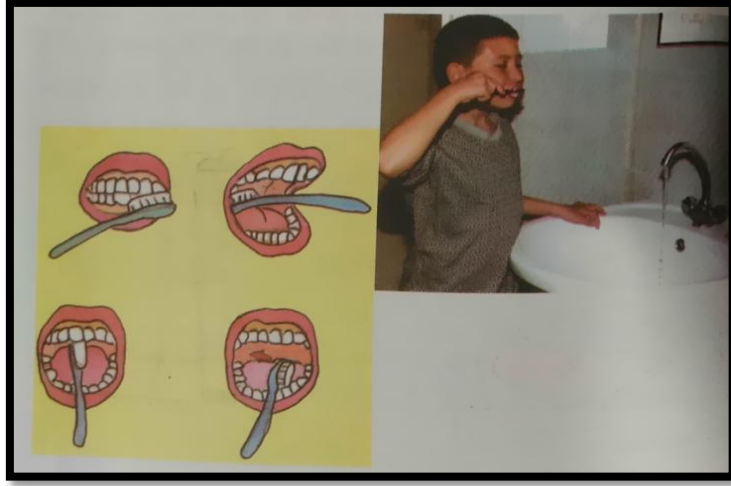
4.3.2. Temizlik

Bu tema; *Kişisel Bakım, Evde Temizlik, Okulda Temizlik, Çevre Temizliği* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde temizlik temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.3.2.1. Kişisel Bakım

2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Dişlerimizin sağlığına dikkat etmeliyiz. Her yemekten sonra, yatmadan önce dişlerimizi fırçalamalıyız. Dişlerimizi diş etinden, diş ucuna doğru yapmalıyız. Dişlerin arasında kalan yemek artıklarını temizlemeliyiz. Dişlerimizin sağlığını korumada beslenmemiz de önemlidir. Süt, yoğurt, peynir gibi kemikleri güçlendirici besinler almalıyız. Çok sıcak ve çok soğuk yiyecekleri yememeli, içmemeliyiz. Dişlerimizle ceviz, fındık gibi sert kabuklu yiyecekleri kırmamalıyız. Düzenli olarak diş doktoruna gitmeliyiz, sağlığınıza özen göstermeliyiz (Komisyon, 2004, s.79).

Şekil 242. Diş fırçalama. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

"Deri vücudumuzu kaplar. Vücudumuzu dış etkilere korur. Vücut ısımızı ayarlar. Derimizin kalınlığı, vücudumuzun her yerinde aynı değildir. Derimiz vücudumuzun bazı yerlerinde ince, bazı yerlerinde kalındır. Elimizin içinde, ayaklarımızın altında, dirseklerimizde ve dizlerimizde deri kalındır. Vücudumuzun diğer bölgelerinde deri genellikle incedir." (Komisyon, 2004, s. 79).

Şekil 243. Ellerini yıkayan çocuk. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Tırnaklarımız, el ve ayak parmaklarımızın uç kısımlarındadır. Parmak uçlarımızın üst kısımlarını kaplar. Parmak uçlarımızı korur. Ellerimizdeki tırnaklarımız cisimleri kolay tutmamızı sağlar. El ve ayak tırnaklarımız sık sık uzar. Tırnaklarımızı düzenli olarak kesmeliyiz. Tırnaklarımızı kestikten sonra el ve ayaklarımızı bol su ve sabunla yıkamalıyız. Tırnak aralarını fırçalayarak iyice temizlemeliyiz. Tırnaklarımızı düzenli olarak

kesmediğimizde, tırnak aralarına mikrop dolar. Mikroplar, çeşitli yollarla vücudumuza girer. Bizi hasta eder. (Komisyon, 2004, s. 82).

2000 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Her yıkandıktan sonra çamaşır değiş. Temiz çamaşır giymek vücudun temiz kalmasına yarar. Vücudunu ne kadar sık sık yıkarsan ellerin, ayakların yine çabucak kirlenir. Eğer bu çocuk gibi akşamları yatmadan önce ellerini, ayaklarını ve her yemekten sonra da ağzını, dişlerini yıkarsan kuvvetin ve sağlığın artar (Fidanay, 2000, s. 61).

1953 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Temiz olmak için en önemli araç su ve sabundur. Sabahları kalkıp elini yüzünü yıkayan, temiz temiz giyinen ve kahvaltısını yapıp eşyasını tertipli bir şekilde toplayan bir okul çocuğunu temizliğe başlanmış sayınız,dedim" (Arkın, 1953, s. 97).

Şekil 244. Temizliğine dikkat eden çocuk. Arkın R. (1953). *Hayat Bilgisi Türkçe 3*. Bir Yayınevi.

Hasan:"Tepeden tırnağa, hiç olmazsa hattada bir bedenimizi yıkamalıyız.Çünkü yalnız ağzımızla,burnumuzla değil,bedenimizde,derimizdeki gözle görünmez,küçük deliklerle de nefes alırız."Hüseyin:"Yemeklerden önce ve sonra ellerimizi,ağzımızı yıkamalıyız.Çünkü yemekten önce ellerimizde,ağzımızda mikroplar olabilir,yemek yerken bunları da yutmamalıyız.Yemekten sonra ise ellerimiz yağlanır.Dişlerimizin arasında yemek kırıntıları kalır.Bunları temizlemek sağlığımız için lazımdır."Hasan:"Yatmadan önce ve sabah kalkar kalkmaz,yüzümüzü,gözümüzü yıkamalıyız (Arkın, 1953, s. 125).

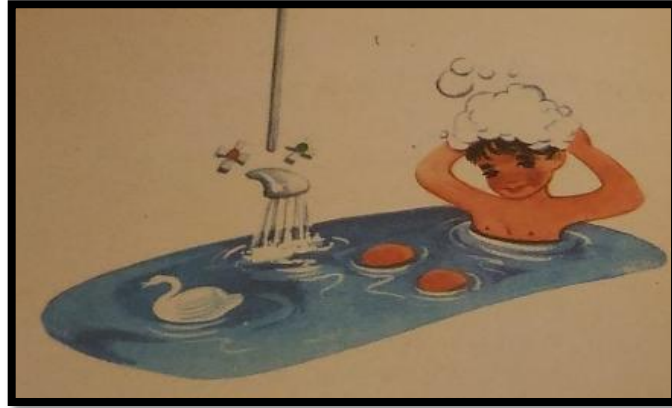

Şekil 245. Temizliğine dikkat eden çocuk. Arkın R. (1953). *Hayat Bilgisi Türkçe 3*. Bir Yayınevi.

1972 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Ayşe:Dişlerimi temiz tutarım.Kahvaltıdan,öğle,akşam yemeklerinden sonra dişlerimi fırçalarım.Dişimi iğne ya da benzeri sert şeylerle karıştırmam." (Tekışık, 1972, s. 78).

Orhan,her zaman temizdir.Sabahleyin elini,yüzünü,boynunu,kulaklarını yıkamadan kahvaltıya oturmaz.Her sabah ilk işi,temizlenmektir.Sonra saçlarını hafif ıslatır.O,her zaman mis gibi sabun kokar.Akşamları yatarken de ilk işi ayaklarını yıkamak olur.Her hafta hamama gidip yıkanmaya bayılır. Vücudumuz deriyle kaplıdır.Vücudumuzu kaplayan deri,bir kalbur gibi gözeneklidir.Bu gözenekler kirle,terle tıkanırlar.Gözenekleri açmak için sık sık yıkanmamız gerekir.Haftada bir hamama gitmemizin nedeni işte budur. Çünkü yıkanınca, vücudumuzdaki bütün kirler gider,gözenekler açılır.Vücudumuz da rahatça soluk alır (Tekışık, 1972, s. 79).

"Turgut, başının temizliğine çok önem verir.Her sabah elini,yüzünü.boynunu,kulaklarını yıkadıktan sonra,saçlarını da hafif ıslatır,tarar.Bu işi hiçbir sabah geri bırakmaz.Haftada bir hamama gittiği zaman da başını çok çok sabunlamayı unutmaz. Başımız,vücudumuzdan daha çabuk kirlenir.Hele saçımız uzun olursa,başımız çabuk kepeklenir,yağlanır.O halde temiz olmak için tıpkı Turgut gibi başımızın temizliğine çok önem vermeliyiz.Tırnak temizliği de vücut temizliğinin başında gelir.Uzamış tırnakların arası,pislik yuvasıdır.Sakin tırnaklarınızın uzamasına meydan vermeyin. (Tekışık, 1972, s. 80).

Şekil 246.Banyo yapan çocuk. Tekışık H. (1972). *Hayat Bilgisi 2*. Rehber Yayınları.

1987 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Vücudumuza iyi bakmazsak sağlığımız bozulur. Organlarımız görevini yapamaz hale gelir ve hastalanırız.Sağlığımızı korumak için vücudumuzun temizliğine ve bakımına çok dikkat etmemiz gerekir." (Tekışık, 1987, s. 169).

Şekil 247. Temizliğine dikkat eden çocuklar. Tekışık H. (1987). *Hayat Bilgisi 1*. Rehber Yayınları.

"Vücudumuzun bakımında, temizlik çok önemlidir. Vücudumuzu her zaman temiz tutmalıyız. Bunun için her sabah elimizi ve yüzümüzü yıkarız. Yazın her gün, kışın en az haftada bir defa banyo yaparız. Banyodan sonra çamaşırlarımızı değiştiririz. Tırnaklarımızı keseriz. Yemekten önce ve sonra ellerimizi yıkarız. Dişlerimizi fırçalarız. Akşamları yatmadan önce elimizi, yüzümüzü ve ayaklarımızı yıkarız." (Tekışık, 1987, s. 170).

2002 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sağlıklı yaşayabilmek için temizliğe özen gösteririm. Haftada en az iki kez banyo yaparım. Vücudumu su ve sabunla yıkarım. Banyodan sonra temiz giysiler giyerim. Annem kirlenen giysilerimi yıkar, ütüler. Her işimi ellerimle yaparım. Bu yüzden ellerim çok fazla kirlenir. Yemeklerden önce ve sonra mutlaka ellerimi yıkarım. Tuvaletten çıktıktan sonra da ellerimi yıkarım. Ellerimi yıkarken su ve sabun kullanırım (Fidanay, 2001, s. 132).

Şekil 248. Temizliğine dikkat eden çocuk. Fidanay. (2001). *Hayat Bilgisi 2*. Kök Yayıncılık.

Sabah uyandığımda elimi, yüzümü yıkarım. Sabah temizliği yapmadan kahvaltıya oturmam. Sağlıklı dişlerimin olması, benim için önemlidir. Onun için yatmadan önce dişlerimi fırçalarım. Yemek yerken dişlerimin arasında yiyecek artıkları kalır. Bu artıklar dişlerimizin

çürümesine yol açar.Yemeklerden sonra dişlerimi fırçalayarak çürümelerini önlerim.Diş fırçama nohut büyüklüğünde macun koyarım.Dişlerimi diş etinden,diş ucuna doğru fırçalarım.Dişlerimi fırçaladıktan sonra ağzımı bol su ile çalkalarım.Tırnaklarım uzadıkça keserim.Bu işi yapmak için banyo ve tuvaleti seçerim.Tırnaklarımı kestikten sonra ellerimi,ayaklarımı yıkarım.Tırnak diplerini bol bol sabunlarım.Ayak tırnaklarımı düz,el tırnaklarımı yuvarlak keserim.Gece yatmadan önce de ayaklarımı yıkarım. (Fidanay, 2001, s. 133-134).

1988 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlıklı olmanın temeli temizliktir.Vücut temizliği,sık sık yıkanmakla olur.Her sabah kahvaltı yapmadan elimizi,yüzümüzü yıkar,dişlerimizi fırçalarız. Yemeklerden önce ve sonra ellerimizi sabunla yıkamalı, ağzımızı temizlemeliyiz. Vücudumuzu saran derimizin üzerinde kıllar, kılların dibinde de çok küçük delikler vardır. Vücudumuzdaki zararlı sular ter halinde bu deliklerden çıkar. Sık sık yıkanmakla bu delikçikleri temizlemiş oluruz. Bu suretle daha rahat terleme imkanı, sağlanmış olur. Kış günlerinde haftada en az bir kez bütün vücudumuzu yıkamalıyız. Yaz aylarında imkân, buldukça sık sık yıkanmak çok faydalı olur. Yazın havaların sıcak gitmesi sebebiyle, daha çok terleriz. Bu terin vücudumuzdan çıkması, derimizdeki deliklerin temiz olmasına bağlıdır. Tırnaklarımız sık sık uzar. Uzayan tırnaklarımızın aralarına kirler toplanır. Kirler hastalık taşıyan mikroplarla doludur. Bu sebeple her hafta tırnaklarımızı kesmeliyiz. Yediklerimizden dişlerimizin arasına sıkışıp kalanlar olur. Bu kalıntılar ağzımızda çürür ve kötü kokular çıkarır. Bunların önüne geçmek için her yemekten sonra dişlerimizi iyice fırçalamalıyız. Dişlerin fırçalanması, aynı zamanda dişlerin ve diş etlerinin sağlıklı olmasını sağlar. Dişlerimizde ağrılar ve çürükler belirince hemen diş doktoruna gitmeliyiz. Dişlerimiz, sağlıklı büyümemizde önemli bir etkidir. Ellerimizin, yüzümüzün yanında gözlerimizin temizliğine de dikkat etmeliyiz. Gözlerimizi tozdan, dumandan korumalıyız. Kulaklarımızı sık sık temizlemeliyiz. Kulaklarımızı gelişigüzel biçimde iğne ve benzeri sivri şeylerle kurcalamamalıyız (Sırmatel ve Karaca, s. 104-105).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlığımızı korumak için vücudumuzun temizliğine ve bakımına çok dikkat etmemiz gerekir. Vücudumuzun bakımında,temizlik çok önemlidir.Vücudumuzu her zaman temiz tutmalıyız.Bunun için her sabah elimizi ve yüzümüzü yıkarız.Yazın her gün,kışın en az haftada bir defa banyo yaparız.Banyodan sonra çamaşırlarımızı değiştiririz.Tırnaklarımızı keseriz.Yemekten önce ve sonra ellerimizi yıkarız.Dişlerimizi fırçalarız.Akşamları yatmadan önce elimizi ve ayaklarımızı yıkarız (Tekişik, 1989, s. 78).

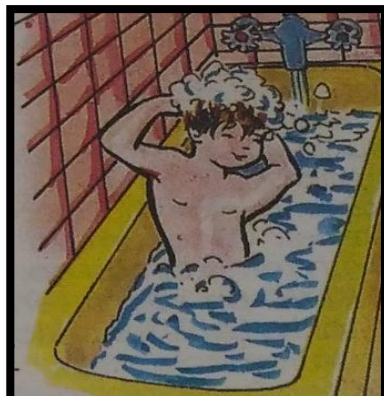
1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlık her şeyden önce gelir. Sağlıklı olmak ne kadar önemliyse,sağlıklı kalabilmek için temiz olmak da o kadar önemlidir. İnsanlar ağız ve burunlarıyla solunum yaparlar. Derilerdeki

gözeneklerden de ter atarlar. Kirlenmiş deri üzerindeki gözenekler kapanır. Hava alışverişi azalır, ter bezleri görevini yapamaz. Sağlığımız bozulur. Sağlıklı bir şekilde büyüüp, gelişmek için vücudumuzu temiz tutmamız gerekir. Kirli saçlar bir de uzun ise hem çirkin görünür hem de mikroplara yataklık eder. Tırnakların uzatılması da doğru değildir. Gereğinden fazla uzatılmış tırnaklar çirkin görünür. Tırnaklar arasında mikroplar yuvalanır. Bu sebeple tırnaklar sık sık kesilmeli, tırnak araları temizlenmelidir. Kirli eller, kirli kulaklar, durmadan akan bir burun ve çapaklanmış gözler de aynı derecede çirkin göründükleri gibi sağlığa da zararlıdır. Her sabah yataktan kalkar kalkmaz ilk işimiz temizlenmek olmalıdır. Bunun için eller, yüz, kulaklar, burun iyice temizlenir. Dişler fırçalanır. Bir şey yemeden önce ellerin mutlaka yıkanması gerekir. İnsan, her gün duş almalı. Haftada en az bir kere yıkanmalı. Banyo yapmak vücudumuz için çok yararlıdır. Banyo yaparken fazla kaynar su kullanılmamalı. Deriye zedeleyici sert maddeler sürülmemelidir. Başlangıçta da belirttiğimiz gibi, sağlığın temeli temizliktir. Temizliğe dikkat edenler, sağlıklı bir şekilde büyür ve gelişirler (Şahin, 1990, s. 172-173).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlıklı olmanın en önemli şartı temiz olmaktır. Sabahları kalktığımızda elimizi yüzümüzü sabunla yıkarız. Yemekten önce ve yemekten sonra ellerimizi yıkamalıyız. Dişlerimizi de fırçalamalıyız. Saçımızın, kulağımızın, burnumuzun, tırnaklarımızın temiz olmasına dikkat etmeliyiz. Sık sık banyo yapmalıyız, çamaşırlarımızı değiştirmeliyiz. Giyeceklerimiz ve ayakkabılarımız temiz olmalıdır. Temiz olanı herkes sever. Temizlik imandandır. Yalnız giyeceklerimizi temiz tutmakla temiz olamayız. Yediklerimize ve içtiklerimize de dikkat etmeliyiz. Tuvaletten sonra ellerimizi sabunlamalıyız. Musluklara ağızımızı dayayarak su içmemeliyiz. Ayrıca beslenme çantalarımızı ve su kaplarımızı çok temiz kullanmalıyız. Temizlik, sağlık getirir (Cansu vd., 1990, s. 149).

Şekil 249. Banyo yapan çocuk. Cansu Ş., Gören N., Karadeniz A. (1990). *Hayat Bilgisi 2*. Başarı Yayıncılık A.Ş.

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Havaların ısınmasıyla birlikte evlerde birtakım şeyler yapılır. Ülkemizin pek çok yerinde sobalar sökülür, halılar

temizlenir,naftalinlenir ve kaldırılır.Yerine kilimler serilir.Kışlık giyeceklerin bazıları yıkanır ve sandığa konur. Kapılar, duvarlar, pencereler silinir,temizlenir.Hatta bazı yerlerde kullanılan odalar değiştirilir.Kaloriferli binalardaki tesisatların bakımı yapılır." (Tekışık, 1990, s. 144).

1991 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Sabah uyanır uyanmaz ilk işimiz, elimizi, yüzümüzü sabunla yıkamak oluyor. Yıkandıktan sonra, havlu ile kuruluyoruz." (Gündoğan, 1991, s. 22).

Şekil 250.Temizlik yapan insanlar. Gündoğan E. (1991). *Hayat Bilgisi 2*. Bilim ve Kültür Yayınları ltd. Şti.

1991 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlığımız için vücudumuzun temizliğine önem vermemiz gerekir.Temizliğe dikkat etmezsek sağlığımız bozulur, hasta oluruz. Vücut temizliği sık sık yıkanmakla olur. Kışları en az haftada bir defa, yazları ise daha sık hemen her gün banyo yapmalıyız. Yazın havalar sıcak olduğu için daha çok terleriz. Ter, kir yapar. Bu kir tabakası derimizde bulunan ve ancak büyüteçle görülebilen çok küçük delikleri tıkar. Delikler tıkanınca derimiz görevini tam yapamaz. Çünkü vücut, bu delikçikler yoluyla alacağı havayı alamaz. Çıkaracağı teri rahatça çıkaramaz. Ter, vücudumuzdaki zararlı sıvılardır. Çıkınca rahatlarız. Bu nedenle yazın daha sık yıkanırız. Böylece delikçikler temizlenmiş olur. Daha rahat terleriz. Vücudumuz da gerekli havayı daha rahat almış olur. Elimiz, yüzümüz ve ayaklarımız daha çabuk kirlenir. Onun için sık sık yıkanmaları gerekir.Sabahları kalktığımızda elimizi yüzümüzü mutlaka yıkamalıyız. Yemeklerden önce ve sonra da ellerimizi yıkamayı ihmal etmemeliyiz. Her yemekten sonra ağız temizliğine dikkat etmeliyiz. Bütün bu temizlikleri yaparken sabun kullanmamız gerektiğini de unutmamalıyız. Bol köpüklü sabun kirleri çabucak eritip akıtır. Kirlerden arınır, tertemiz oluruz (Kocaoluk vd., 1991, s. 97).

Şekil 251. Banyo yapan çocuk.Kocaoluk M., Kocaoluk F., Akyılmaz L. (1991). *Hayat Bilgisi 3*. Kocaoluk Yayınevi.

Gözlerimiz, kulaklarımız ve burnumuz toz topraktan kirlenince görevlerini gerektiği gibi yapamazlar.Bu organlarımızı da sık sık temizlememiz lazımdır.Tırnaklarımız mikrop yuvasıdır.Uzamış tırnaklar içinde pislikler toplanır.Bu pislikler arasında mikroplar da bulunur.Tırnak pisliklerinin temizliği ancak tırnakları kesmekle mümkün olabilir.Tırnaklarımızı fazla uzatmadan kısa aralıklarla kesmeliyiz.Dişlerimizin temizliği de ayrı bir önem taşır.Her yemekten sonra dişlerimizi iyice fırçalamalıyız.Böyle yaparsak hem dişlerimizin hem de ağzımızın sağlığını korumuş oluruz.Dişler temizlenirken ağzımız da temizlenmiş olur (Kocaoluk, 1991, s. 98).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Emre temiz bir çocuktur.Temiz olduğu için de sağlıklıdır.Her sabah elini yüzünü yıkar.Yemeklerden sonra dişlerini fırçalar.Elini,ağzını sabunla yıkar.Emre,banyo yapmayı da çok sever.Sık sık banyo yapar.Temiz çamaşırlar giyer.Tırnaklarını keser.Uzadıkça saçlarını kestirir." (Göndermez, 1992, s. 64).

Şekil 252.Banyo yapan çocuk. Göndermez A. (1992). *Hayat Bilgisi 1*. Bıdık Ali Yayınları.

1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlığımızı korumak için temiz olalım. Her gün elimizi yüzümüzü yıkayalım. Dişlerimizi fırçalayalım. Saçlarımızı tarayalım. En az haftada bir gün banyo yapalım. Su ile sabun insanı sağlıklı yapar. İçtiğimiz sulara çok

dikkat edelim. Pis suları içmeyelim pis sularla, ellerimizi yüzümüzü yıkamayalım." (Kıyafet, 1993, s. 75).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlıklı olmak için önce vücudumuzun temizliğine dikkat etmeliyiz. Her sabah ellerimizi ve yüzümüzü sabunlayarak yıkamalıyız. Yemeklerden sonra dişleri fırçalamak, dişlerimizin çürümesini önler. Böylece dişlerimizin ömrü uzun olur. Yatmadan önce dişleri fırçalamayı hiç ihmal etmemek gerekir. Haftada en az bir defa yıkanırsak vücudumuz hem temizlenir hem de dinlenir. Yıkanırken lif ve sabun kullanılmalıdır. Böylece derimizin üstündeki gözenekler kirden arınır. Kulağımız temizlenir. Bilhassa yazın sıcak günlerinde çok terleriz. Bu terler tozla karışır ve derimizdeki gözenekleri kapatır. Bunun için yaz günlerinde daha sık yıkanmak gerekir. Saçların arasına tozlar girer; bunun için saçlar sık sık yıkanmalıdır. Tırnaklar da uzatılmamalıdır. Tırnak aralarının temiz olmasına dikkat edilmelidir. Helâdan çıktıktan sonra ellerimizi sabunlayarak yıkamalıyız. Yemekten önce ve sonra eller yıkanmalıdır. Oyun oynarken elimiz, ayağımız, yüzümüz kirlenir. Oyundan sonra el, yüz ve ayaklar yıkanmalıdır. Temizlik, sağlık getirir. Sağlıklı insan daha başarılı olur. (Komisyon, 1995, s. 115).

Şekil 253. Ellerini yıkayan öğrenciler. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

"Yazın sıcak günlerinde çoraplar, her gün yıkanmalıdır. Temiz ayağa temiz çorap giyilmelidir. Böylece ayağımız kokmaz. Mendillerimiz temiz olmalıdır. Ayakkabılarımızı boyamalıyız. İç çamaşırlarımızı da sık sık değiştirmeliyiz." (Komisyon, 1995, s. 116).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Vücudumuzun bakımında en önemli yeri temizlik alır. Suya ve sabuna ne kadar yakın olursak, o kadar sağlıklı oluruz. Sabah uyandığımızda elimizi, yüzümüzü yıkayarak güne başlarız. Kahvaltıdan sonra dişlerimizi fırçalar, saçımızı tararız. En az haftada bir gün banyo yapmalıyız. Banyo hem vücudumuzun temizliğini sağlar hem de bizi dinlendirir. Çünkü banyo sırasında derinin üzerindeki kirler gider, kıl diplerindeki gözenekler açılır. Özellikle yaz aylarında çok terleriz, havaya karışan tozlar vücudumuza yapışır. Bizi rahatsız eder. Bu nedenle yaz günlerinde; her gün duş almalı, haftada bir günde iyice yıkanmalıyız. Vücudumuzda tırnak bakımı çok önemlidir. Tırnaklar uzatılmamalıdır. Tırnak arasına giren mikroplar besinlerle vücudumuza girer bizi hasta yapar. Oyundan sonra mutlaka elimizi yüzümüzü sabunla yıkamalıyız. Kulaklarımızın içini temizlemeliyiz. Temizliğin sağlık getirdiğini unutmamalıyız (Kıyafet, 1995, s. 103).

Şekil 254. Banyo yapan çocuk. Kıyafet. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Antaş Yayınları.

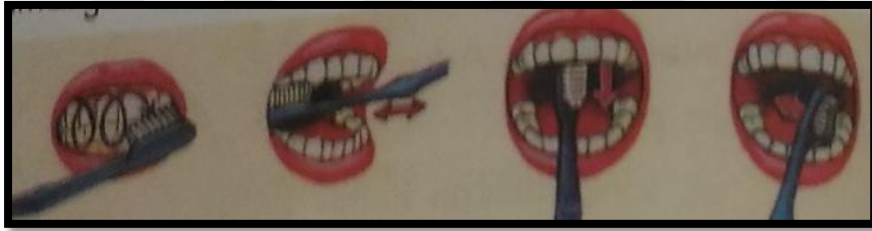
1997 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Su ve sabun en iyi dostumdur. Sabah kalkınca elimi,yüzümü yıkarım.Dişlerimi fırçalarım.Saçlarımı tararım.Annem,her hafta tırnaklarımı keser.Haftada iki defa banyo yaparım.Cebimde her zaman temiz mendil vardır.Burnumu mendilime silerim.Mendilimi kendim yıkarım.Sağlıklı büyümek için temizliğe her zaman dikkat edilir." (Tortop vd., 1997, s. 100).

Şekil 255.Banyo yapan çocuk. Tortop R., Tortop A., Cesur K., Cesur T. (1997). *Hayat Bilgisi* 1. Top Yayıncılık Ltd. Şti.

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Çürük dişler birçok hastalığın başlangıcıdır. Bu nedenle dişlerimizin temizliğine özen göstermeliyiz. Dişler arasında kalan besin artıkları,dişin çürümesine neden olur. Dişlerimizi sabah ve akşam yatmadan önce günde en az iki kez fırçalamalıyız. Fırçalamayı diş etinden diş ucuna doğru yapmalıyız. Dişlerin iç ve dış yüzeylerini aşağıda verilen şekildeki gibi fırçalamalıyız (Bilgin ve Karamustafa, 1999, s. 78).

Şekil 256.Diş fırçalama. Bilgin Z., Karamustafa Ü. (1999). *Hayat Bilgisi* 2. Serhat Yayıncılık A.Ş.

"Deri bütün vücudumuzu kaplar. Kirler derinin üzerindeki gözenekleri kapatır. Derinin görevini engeller.Bu nedenle haftada en az iki kez banyo yapmalıyız.Banyoda vücudumuzun her bölgesini bol su ve sabunla yıkamalıyız.Saçlarımızı taramalıyız.Ellerimiz,ayaklarımız ve yüzümüz çok kirlendiğinden sık yıkamalıyız." (Bilgin ve Karamustafa, s. 79).

"Tırnak ile deri arasına kirler birikir.Bu nedenle tırnaklarımızı uzatmamalıyız,haftada bir kesmeliyiz.El tırnaklarımızı yuvarlak,ayak tırnaklarımızı düz kesmeye dikkat etmeliyiz.Tırnaklarımızı kestikten sonra bol su ve sabunla yıkamalıyız.Tırnak aralarının temizliğine dikkat etmeliyiz." (Bilgin ve Karamustafa , s. 80).

"Saçlarımızın bakımı sağlığımız ve görünümümüz için önemlidir.Saçlarımızın arasına tozlar girer.Tozlar mikrop oluşturarak saç hastalıklarına neden olabilir.Saçlarımız dökülebilir.Bu nedenle sık sık saçlarımızı yıkamalıyız.Güzel görünmesi için saçlarımızı taramalıyız." (Bilgin ve Karamustafa, s. 81).

2000 yılı kitabında ifadelere yer verilmiştir:

Vücudumuz, deriyle kaplıdır. Derinin üzerinde vücudumuzdaki zehirli maddeleri dışarı atmaya yarayan gözenekler vardır. Koşup oynarken, çevreden toz kalkar. Bu tozlar,vücudumuzdan çıkan zehirli maddelerle birleşerek gözenekleri tıkar. Kirlenen vücudumuz çevreye koku yayar. Bu kokuyu önlemek ve kirden arınmak için sık sık banyo yapmalıyız. Günlük temizliğimiz de çok önemlidir. Sabahları uyandıığımızda elimizi,yüzümüzü,burnumuzu,kulağımızı,boynumuzu temizlemeliyiz. Gece yatmadan önce ayaklarımızı yıkamalıyız. Vücudumuzun temizliği kadar, tırnaklarımızın temizliği de önemlidir. Uzayan tırnaklarımızın arasına kir ve mikroplar dolar. Bu nedenle haftada bir kez tırnaklarımızı kesmeliyiz. Tırnaklarımızı kestikten sonra ellerimizi su ve sabunla yıkamalıyız. Sağlıklı büyüme ve beslenmede dişlerimizin de önemi büyüktür. Çürük dişler sağlığımızı bozar. Yemeklerden sonra ve yatmadan önce dişlerimizi fırçalamalıyız. Fırçalama işini dişetinden diş ucuna doğru yapmalıyız. Fırçalama süresi 3 dakika kadar olmalıdır (Komisyon, 2000, s. 106).

Ellerimiz sık kullandığımız organlarımızdır. Her yere dokunuruz. Bu nedenle ellerimiz kirlenir ve mikroplanır, Ellerimizi tuvalete girmeden önce, su ve sabunla yıkamalıyız. Tuvaletteki temizliğimizi yaparken tuvalet kâğıdı kullanmalıyız. Tuvaletten çıktıktan sonra ellerimizi su ve sabunla yıkamalıyız. Tuvaletleri kullandıktan sonra temiz bırakmalıyız. Kirli tuvaletler çevreye koku yayar ve mikrop üremesine neden olur. Bu mikropların bulaşması sonucu hasta oluruz. Sağlıklı olabilmemiz, giysilerimizin temizliğiyle de ilgilidir. Kirlenen giysilerimiz, mikrop barındırır ve koku yapar. Bu nedenle kirlenen giysilerimizi değiştirmeliyiz. Giysilerimizi temiz kullanmalıyız (Komisyon, 2000, s. 107).

Şekil 257.Ellerini yıkayan öğrenci. Komisyon. (2000). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Her işi ellerimizle yaparız. Bu yüzden ellerimiz sık sık kirlenir. Yemekten önce ve sonra ellerimi yıkarım. Tuvaletten çıkınca da yıkarım. Ellerimi yıkarken su ve sabun kullanırım. Sabahları erken kalkarım. Elimi, yüzümü bol su ve sabunla yıkarım. Burnumu temizlerim. Yemeklerden sonra ve yatmadan önce dişlerimi düzenli fırçalarım. Dişlerimi, diş etinden diş ucuna doğru fırçalarım. Ağzımı bol su ile çalkalarım (Komisyon, 2000, s. 132).

Şekil 258. Temizliğine dikkat eden çocuk. Komisyon. (2000). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi

olarak banyo yaparım. Banyo yaparken sabun kullanırım. Tırnaklarımı uzatmam, düzenli olarak keserim. Tırnaklarımı kestikten sonra ayaklarımı ve ellerimi sabun ve suyla yıkarım. Saç temizliğine dikkat ederim. Sık sık yıkar, tararım." (Komisyon, 2000, s. 133).

2002 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Dişlerimizin sağlığına dikkat etmeliyiz. Dişlerimizin arasında kalan yemek artıklarını temizlemeliyiz. Her yemekten sonra, yatmadan önce dişlerimizi fırçalamalıyız. Fırçalama işini diş etinden, diş ucuna doğru yapmalıyız. Dişlerimizin sağlığını korumada beslenmemiz de önemlidir. Süt, yoğurt, peynir gibi kemikleri güçlendirici besinler almalıyız. Çok sıcak ve çok soğuk yiyecekleri yememeli, içmemeliyiz. Dişlerimizle ceviz, fındık gibi sert kabuklu yiyecekleri kırmamalıyız. Düzenli olarak diş doktoruna gitmeliyiz. Diş sağlığınıza özen göstermeliyiz (Komisyon, 2002, s. 78).

Şekil 259.Temizliğine dikkat eden çocuklar. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi

Derimizin üzerinde küçük gözenekler vardır. Vücudumuzdaki zararlı maddeler terle birlikte gözeneklerden dışarı atılır. Deri temizliğimizi yapmadığımızda bu gözenekler kirle kapanır. Zararlı maddeler dışarı atılamaz. Sağlığımız bozulur. Bunun için derimizi temiz tutmalıyız. Düzenli olarak banyo yapmalıyız. El ve yüz temizliğine de önem vermeliyiz (Komisyon, 2002, s. 80).

Şekil 260.Banyo yapan çocuk. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi

"Saçlarımız, başımızı soğuktan ve sıcaktan korur. Güzel görünmemizi sağlar. Saçlarımız kirlendiğinde görünümü bozulur. Saç derimizin gözenekleri kapanır. Kepeklenir ve bitlenir. Bunun sonucunda da sağlığımız bozulur. Saç temizliğimize gereken önemi göstermeliyiz. Saçlarımızı sık sık yıkamalı ve taramalıyız." (Komisyon, 2002, s. 81).

Şekil 261.Saçını tarayan çocuk. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi

"El ve ayak tırnaklarımız sık sık uzar. Tırnaklarımızı düzenli olarak kesmeliyiz. Tırnaklarımızı kestikten sonra el ve ayaklarımızı bol su ve sabunla yıkamalıyız. Tırnak aralarını fırçalayarak iyice temizlemeliyiz. Tırnaklarımızı düzenli olarak kesmediğimizde, tırnak aralarına mikrop dolar. Mikroplar, çeşitli yollarla vücudumuza girer. Bizi hasta eder." (Komisyon, 2002, s. 82).

Şekil 262.Temizliğine dikkat eden çocuklar. Komisyon. (2002). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi

2004 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

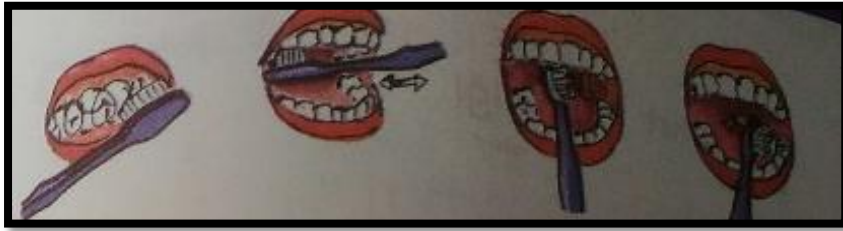
Sabah uyanınca ellerimi ve yüzümü yıkarım. Tuvaletten önce ve sonra da ellerimi yıkarım. Yemeklerden önce ve sonra ellerimi yıkamayı unutmam, Okul dönüşü ve oyun sonrası da

ellerimi ve yüzümü yıkamaya özen gösteririm. Ellerimi ve yüzümü yıkarken sabun kullanırım. El tırnaklarımı düzenli keserim. Tırnaklarımı kestikten sonra da ellerimi yıkamayı unutmam. Ellerim sıkça kirlenir. Ellerimin temiz olmasına her zaman özen gösteririm (Komisyon, 2004, s. 120).

Şekil 263. Temizliğine dikkat eden çocuk. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi

"Dişlerimi yemeklerden sonra düzenli fırçalarım. Yatmadan önce de dişlerimi fırçalamayı unutmam, dişlerimi diş etinden diş ucuna doğru fırçalarım. Fırçaladıktan sonra ağızımı bol su ile çalkalarım." (Komisyon, 2004, s. 121).

Şekil 264. Diş fırçalama. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi

"Yatmadan önce ayaklarımı yıkarım. Ayak tırnaklarımı düzenli keserim. Sabahları temiz çorap giyerim. Oyundan gelince de ayaklarımı yıkarım." (Komisyon, 2004, s. 121).

"Vücudumu haftada en az iki defa yıkarım. Yıkanırken su ve sabun kullanırım. Banyodan sonra temiz çamaşırlarımı giyerim, saçlarımı tararım." (Komisyon, 2004, s. 122).

Şekil 265. Banyo yapan çocuk. Komisyon. (2004). *Hayat Bilgisi 1*. Milli Eğitim Basımevi 2011 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Zeynep, okula hazırlanmak için erken kalktı. Elini, yüzünü yıkadı. Kahvaltıdan sonra dişlerini fırçaladı. Saçlarını kendi tarayamıyordu. Annesinden yardım istedi. Annesi, Zeynep'in saçlarını taradı. okul kıyafetini giydi." (Özdemir ve Çınar, 2011, s. 15).

Şekil 266. Dişlerini fırçalayan çocuk. Özdemir A., Çınar F. (2011). *Hayat Bilgisi 2*. Evren Yayıncılık.

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Demir'in ders sırasında tuvaleti geldi. Parmak kaldırarak öğretmeninden izin istedi ve tuvalete gitti. Ellerini yıkadıktan sonra tuvalete girdi ve kapısını kapattı. Tuvaletini yaptı. Tuvalet kağıdı kullanarak temizlendi. Sifonu çektikten sonra tuvaletten çıktı. Ellerini sabun kullanarak yıkadı ve kağıtla kuruladı." (Demir, 2018, s. 30).

Şekil 267. Temizliğine dikkat eden çocuk. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık.

"Sabah uyanınca ilk işimiz elimizi ve yüzümüzü yıkamak olmalı. Gün içinde ellerimizle birçok yere dokunuyoruz. Bu nedenle ellerimiz çok kirleniyor .Ellerimizi sık sık bol sabunlu su ile yıkamalıyız. Taranmış saçlarla daha iyi görünürüz.Saçlarımızı temiz tutmalı ve her gün taramalıyız." (Demir, 2018, s. 88).

Şekil 268.Saçını tarayan çocuk. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık

"Yemeklerden sonra dişlerimizi fırçalamalıyız. Bunun için de diş fırçamıza mercimek büyüklüğünde macun koymalıyız. Fırçalama işini,diş etinden dişin ucuna doğru yapmalıyız." (Demir, 2018, s. 89).

Şekil 269.Dişlerini fırçalayan çocuk. Demir E. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Kök Yayıncılık

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Her hafta en az iki kere banyo yaparım. Her sabah elimi ve yüzümü yıkarım, saçlarımı tararım.Düzenli olarak tırnaklarımı keserim.Yemeklerden sonra dişlerimi fırçalarım." (Demir, 2018, s. 89).

4.3.2.2. Evde Temizlik

1972 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kışın havalar soğuktur. Evlerde büyük temizlik yapılamaz. Bahar gelince evlerde bahar temizliği başlar. Sobalar kaldırılıp temizlenir. Duvarlar badana edilir. Kapı, pencere ve döşemeler silinir. Halılar, kilimler, divan örtüleri ve perdeler temizlenir. Yataklar yıkanır. Kışlık giyecekler temizlenip sandıklara yerleştirilir. Bunların yerine daha ince giyecekler çıkarılır. Çiçek saksılarının toprakları değiştirilir. Evin bahçesinde çiçek ve sebze dikilecek yerler hazırlanır. Çiçek ve sebze tohumları ekilir. Kümesler, ahırlar temizlenir. Bizler de, bahar temizliğinde annemize, babamıza yardım ederiz (Tekışık, 1972, s. 153).

1972 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

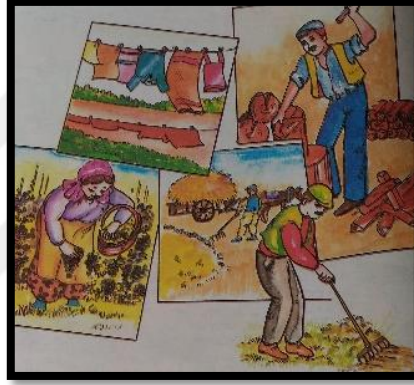
Kış çok soğuk geçtiği için evlerde etraflıca temizlik yapılmaz. Baharın gelmesiyle kapı ve pencereler açılır, silinerek temizlenir. Havalar ısındığı için soba, kalorifer gibi ısınma araçlarına gerek kalmaz. Bu yüzden sobalar kaldırılır. Boruların içindeki kurum temizlenir; kağıtlara sarılarak saklanır. Bacalar temizletilir. Kışın devamlı serili olan halı ve kilimler temizlenir. Güzelce silinir. Bazıları güvelenmesin diye naftalinlenir. Yaza doğru kaldırılır. İlkbaharda yapılan bütün bu çalışmalara bahar temizliği denir. Kışlık giyeceklerimizin temizlenip, naftalinlenerek kaldırılması da bahar temizliğine girer. Kışın sobayı yakarken, temizlerken odamızın duvarları ve tavanı kirlenir. Sobayı kaldırdıktan sonra evimiz badana edilir. Soba kaldırırken, halı ve kilimler toplanırken, taşınırken, temizlenirken biz de bu işlere yardım ederiz. Badana yapılırken yine yardımcı oluruz. Kireç ve boyalarla oynamayız. Giyeceklerimizi kirletmeyiz. Kışın yağan yağmur ve kardan kapı ve pencerelerimizin boyası bozulur. İlkbaharda tekrar boyanır. Camlar silinir. Evin her tarafı süpürülür ve temizlenir. Evimiz, eşyalarımız bahar gibi tertemiz olur. Düzenli olarak yerleştirilir. Böylece evimizin içine de bahar gelir. Evde eşyalarımızı temiz kullanmalıyız, düzenini bozmamalıyız. (Turan ve Kurtuluş, 1972, s. 161-162).

Şekil 270. Temizlik yapan insanlar. Turan A., Kurtuluş N. (1972). *Hayat Bilgisi 2*. İlke Yayınları

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yüksel,okuldan döndüğünde evi karmakarışık buldu.Çantasını masanın üstüne koyarak işe başladı.Ablasıyla beraber halıları silkeledi,saçaklarını sildi.Sobalarını geçen hafta kaldırmışlardı.Fakat sobanın isi,duvarlarda leke yapmıştı.İsleri yok etmek için badana yapmaya karar verdiler.Hafta sonunda badana işi bittikten sonra Yüksel,ablasıyla birlikte camları sildi,toz aldı." (Arkın ve Karaç, 1990, s. 113).

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Her mevsimin özelliğine göre okulda, evde ve çevrede çeşitli işler vardır. İlkbaharda evlerimizde bahar temizliği yapılır.Bazı yerlerde sobalar kaldırılır. Yaz mevsiminde evlerimizde badana yapılır.Halılar silkelenir,silinir ve havalandırılır.Kilimler yıkanır.Bunlar,daha sonra naftalinlenir ve kaldırılır." (Komisyon, 1995, s. 42).

Şekil 271.Çalışan insanlar. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Her mevsimde olduğu gibi yaz mevsiminde de yapılacak birçok iş vardır. Evlerde, genel temizlik yapılır. Halılar naftalinlenir ve kaldırılır. Perdeler, yatak örtüleri yıkanır. Camlar, çerçeveler silinir. Saksılar pencere dışına veya balkona çıkarılır. Kışlık elbiseler naftalinlenir, sandıklara kaldırılır. İnce ve açık renkli yazlık elbiseler çıkarılır. Yazın; sinek, böcek, tahtakurusu gibi haşereler çoğalır. Bunlara karşı evler ilaçlanır. Pencerelelere tel örgüler takılır (Komisyon, 1995, s. 184).

Şekil 272.Çalışan insanlar. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

1987 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir: "İlkbahar gelince evlerde de temizlik yapılır. Sobalar sökülür. Borular temizlenir; kömürlüğe veya bodruma kaldırılır. Bacalar temizlenir. Halılar, yolluklar, kilimler yıkanır. Yataklar, yorganlar güneşte havalandırılır. Perdeler yıkanıp ütülenerek yerine asılır. Pencerelemler camları çerçevesleri iyice temizlenir. Duvarlara badana yapılır. Dolaplar, kapılar, pencereler yağlı boya ile boyanır. Kışlık giyeceklerimiz temizlenir, dolaba kaldırılır. Evimizin eşyalarını zararlı haşerelerden korumak için ilâçlarız." (Kırbaş ve Sırmatel, 1987, s. 143).

Şekil 273.Temizlik yapan insanlar.Kırbaş M., Sırmatel Z. (1987). *Hayat Bilgisi 2*. Koza Yayınları.

1991 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Bütün kış günlerinde evlerde sobalar yakılır.Sobalar ne kadar düzgün kurulmuş olursa olsun,yine de duvar ve tavanlar kirlenir.Her tarafta halı ve kilimler serili olduğundan bu ağır eşyanın kaldırılması,temizlenmesi çok zordur.Bu bakımdan bahar gelince evlerde genel bir temizlik yapılması gerekir.Bahar temizliği nasıl olur?Sobalar sökülür,temizlenir ve depoya kaldırılır.Bütün ev kıyı köşe silinir,süpürülür ve badana edilir.Halılar,kilimler silkelenir veya yıkanır.Yıkanan halı ve kilimler,güve yemesin diye ilaçlanır sonra katlanarak bir kenara konur (Çıdık ve Armağan, 1991, s. 153).

Şekil 274. Temizlik yapan insanlar. Çıdık K., Armağan K. (1991). *Hayat Bilgisi 2*. Arif Bolat Kitabevi.

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kış mevsiminde yakılan sobalar sökülür. Soba boruları temizlenip kaldırılır. Bacalardaki isler temizlenir. Duvarlar badana yapılır. Kapılar ve çerçeveler boyanır. Yerlerde serili olan halı ve kilimler temizlenip havalandırılır. Perdeler yıkanır, camlar silinir. Dolaplar yerleştirilir. Kışlık giyecekler dolaplara kaldırılır. Evi ve eşyaları zararlı böceklerden korumak için ilâç yapılır. Bahar temizliği bazen günlerce sürer, bu işler yapılırken en çok annemiz yorulur. Bahar temizliği yapılırken bütün aile anneye yardım etmelidir (Göndermez, 1992, s. 123).

1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

İlkbahar geldiğinde havalar ısındığı için sobalar sökülür. Borular temizlenip kaldırılır. Kışlık giyecekler yıkanır, naftalinlenir ve dolaplara, sandıklara yerleştirilir. Baharlıklar çıkarılır. Halı, kilim, battaniye, divan örtüleri ve perdeler yıkanır. Bazılarının tozları çırpılır. Duvarlar badana, kapı ve pencereler boya yapılır. Evin her tarafı pırıl pırıl temizlenir (Kıyafet, 1993, s. 148).

1996 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kışın sürekli kapalı kalan odalar kirlenir. Bazen de is olur. Baharda evin içi boya ve badana yapılır. Her taraf çiçek gibi tertemiz olur. Evimizde bahar temizliği yapılırken evdekilere yardımcı olmalıyız. Onların işlerini kolaylaştırmalıyız." (Öğün, 1996, s. 176).

Şekil 275. Temizlik yapan insanlar. Ögün V. (1996). *Hayat Bilgisi 2*. Ögün Yayınları.

1996 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Baharda havalar iyiden iyiye ısınmaya başladı. Hafta sonunda babam evdeki sobayı söktü. Boruları temizledi. Bunla birlikte kömürlüğe yerleştirdik. Babamla ben, anneme yardım ettik. Hahıları kaldırıp silkeledik. Annem de dibi köşeyi sildi. Yerleri, kapı ve pencereleri sabunlu su ile yıkadı. İçerdeki çiçek saksılarını balkona taşıdık. Babam, saksıların toprağını değiştirdi. Annem de perdeleri yıkadı. Kışlık giyecekleri kaldırdı. Yazlık giyecekleri dolaptan çıkarıp ütüledi. Babam perdeleri yerine takarken, ben de kışlık çizme ve batları boyayıp kaldırdım. Böylece evdeki bahar temizliğini yapmış olduk (Gündoğan, 1996, s. 124).

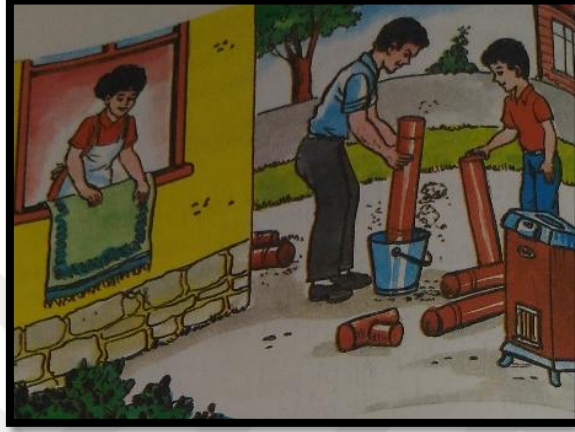

Şekil 276. Bahara hazırlık yapan insanlar. Gündoğan E. (1996). *Hayat Bilgisi 2*. Özgün Matbaacılık

1997 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kış mevsiminde evler sürekli kapalıdır. Evi ısıtmak için yakılan soba evin içini karartmıştır. Kalorifer kış süresince is yapmıştır. Duvarlar, cam, kapı, eşya temizlik ister. Havalar ısındığı bahar günlerinde, aileler bahar temizliği yapar. Eşyalar kaldırılır, silkinir, temizlenir. Evler silinir, badana yapılır, ilaçlanır, yeniden yerleştirilir." (Kılıç vd., 1997, s. 135).

1992 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kış boyunca evimizde soba ya da kalorifer yanar. Arada temizlik yapılsa da; sobanın, kaloriferin kirleticiliği sürer. Sobaların, kaloriferlerin yanmasına gerek kalmayınca, bahar temizliğine girilir. İlk ısıtma araçlarının temizliği yapılır. Kalorifer bakımından, onarımdan geçirilir. Borular, sobalar iyice temizlenerek kaldırılır. Evler badana edilir. Duvarlar kâğıt kaplıysa; kirlerinden, eskimişliklerinden arınmak için, kâğıtlar değiştirilir. Bacaların kış boyu birikmiş kurumlarının temizlenmesi unutulmaz. Kapılar, pencereler, döşemeler, raflar silinir. Perdeler yıkanır. Halıların, kilimlerin temizlenmesi unutulmaz (Cılga, 1992, s. 200).

Şekil 277. Temizlik yapan insanlar. Cılga A. (1992). *Hayat Bilgisi 2*. Gendaş A.Ş.

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlığımızı korumak için evimizin temizliği önemlidir. Temiz olmayan evlerde mikroplar çoğalabilir ve hastalanabiliriz. Evimizi temizlerken tüm aile bireyleri ile sorumlulukları paylaşmalıyız. Evimizi temiz tutmak için gereken özeni göstermeliyiz." (Kuşkaya, 2018, s. 102).

4.3.2.3. Okulda Temizlik

1985 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Okulumuz ve bahçesini temiz tutmalıyız. Hiçbir tarafını çizmemeliyiz." (Bolayır, 1985, s. 31).

1987 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Okul açıldığı zaman ilk iş olarak bahçesi temizlenir. Yazın bahçeyi kaplayan otlar ve dikenler toplanıp yakılır. Döküntü ve taşlar toplanır. Bozulan yollara çakıl ve kum dökülür. Su arkları temizlenir. Bahçenin uygun yerlerine çöp kutuları yerleştirilir. Ağaçlardan dökülen yapraklar bir çukurda toplanıp kireçle çürütülür. Çürütülen bu yapraklar bahçede gübre olarak kullanılır (Tekışık, 1987, s. 20-21).

Şekil 278.Okul bahçesini temizleyen öğrenciler. Tekışık H. (1987). *Hayat Bilgisi 1*. Rehber Yayınları.

"Dershanemizdeki eşyaları dikkatli ve temiz kullanırız. Sıra ve sandalyelerin kırılmamasına dikkat ederiz.Yazı tahtasını daima temiz tutarız." (Tekışık, 1987, s. 55).

Dershanemizin ve okulumuzun çok temiz olması gerekir. Düzensiz ve temiz olmayan yerde rahat çalışamayız. Bunun için okulumuzda ve dershanemizde Temizlik ve Sağlık Kolunu kurarız.Bu kolda görev alan arkadaşlarımız,dershanenin,okulun temiz ve düzenli olmasını sağlar.Temizlik işleri için görev çizelgesi hazırlanır.Görevli öğrenciler dershaneyi temizler ve havalandırırlar (Tekışık, 1987, s. 57).

Okulu ve dershaneyi temiz tutmak bütün öğrencilerin de görevidir.Öğrenciler her yerde temizliğe dikkat eder.Temizlik ve Sağlık Kolunda çalışanlara yardımcı olur.Okul ve dershane kirletilmez.Ayakkabıların çamuru temizlendikten sonra okula ve dershaneye girilir.Dershanede ve okul bahçesinde çöp kutusu bulunur.Atılacak kağıt ve benzeri şeyler çöp kutusuna atılır. Dershanemizin temiz olması için her şeyde temizlik kurallarına dikkat ederiz. Elimizi,yüzümüzü,elbiselerimizi,ayakkabılarımızı ve okul eşyalarını temiz tutarız.Okulun çevresindeki döküntüleri toplarız.Okul koridorunu,dershanemizi süpürürüz.Camları sileriz.Sıra ve masaların tozlarını alırız.Hela ve lavaboları temizleriz ve temiz kullanmaya çalışırız. (Tekışık, 1987, s. 58).

1987 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Dershanemizin ve okulumuzun çok temiz olması gerekir. Düzensiz ve temiz olmayan yerde rahat çalışamayız. Bunun için okulumuzda ve dershanemizde Temizlik ve Sağlık Kolunu kurarız. Bu kolda görev alan arkadaşlarımız; dershanenin, okulun temiz ve düzenli olmasını sağlar. Temizlik işleri için görev çizelgesi hazırlanır. Görevli öğrenciler dershaneyi temizler ve havalandırırlar. Okulu ve dershaneyi temiz tutmak bütün öğrencilerin görevidir, öğrenciler her yerde temizliğe dikkat eder. Temizlik ve Sağlık Kolunda çalışanlara yardımcı olur. Okul ve dershane kirletilmez. Ayakkabıların çamuru temizlendikten sonra okula ve dershaneye girilir. Dershanede ve okul bahçesinde çöp kutusu bulunur. Atılacak kâğıt ve benzeri şeyler çöp kutusuna atılır. Dershanemizin temiz olması için her şeyde temizlik kurallarına dikkat ederiz.

Elimizi, yüzümüzü, elbiselerimizi, ayakkabılarımızı ve okul eşyalarını temiz tutarız. Okulun çevresindeki döküntüleri toplarız. Okul koridorunu, dershanemizi süpürürüz. Camları sileriz. Sıra ve masaların tozlarını alırız. Hela ve lavaboları temizleriz ve temiz kullanmaya çalışırız (Tekışık, 1987, s. 57-58).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Okulumuzun temiz ve güzel olmasını isteriz. Bu nedenle dershanemizi, koridorları, helâları ve bahçeyi temizlemek ve temiz tutmak bize düşer. Hizmetli bulunan okullarda temizlik işlerini hizmetli yapar. Bu işleri sadece hizmetliye bırakmamak gerekir. Hizmetli her işe yetişemez. Temizlik işleri istenilen şekilde yürümez. O zaman bunun cezasını biz çekeriz. Kir ve pislik içinde kalırız. Sağlığımız bozulur. Köy okullarında genellikle hizmetli bulunmaz. Temizlik işleri, nöbetçi öğrenciler ve okulun Sağlık, Temizlik ve Düzen Kolunda çalışan arkadaşlarımız tarafından yapılır. Okulumuzun temiz olması için yağmurlu havalarda okula girerken ayakkabılarımızı ızgara ve paspaslarda iyice temizleyelim. Kâğıtları ve çöpleri yerlere atmayalım. Çöp kutularına koyalım. Okul koridorunu, bahçeyi ve helâları kirliletmeyelim. Sınıfımızın ve okulumuzun Sağlık, Temizlik ve Düzen Kolunda çalışan arkadaşlarımıza ve nöbetçilere yardım edelim. Dershanemizi, okulumuzu, bahçemizi ve helâları her zaman temiz tutmaya çalışalım (Tekışık, 1989, s. 61).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Temizlik her yerde ve herkes için çok önemli bir konudur. Öğrenci olarak hepimizin temiz olması gerekir. Elbette ki bulunduğumuz yerin, yeni dershanemizin de temiz ve düzenli olması gerekir. Bunun için çok dikkat ederiz. Dershanemizin kirlenmemesi için elimizden geleni yaparız. Dershanemizin temizliğini aramızdan görevlendirdiğimiz nöbetçi arkadaşlarımız yerine getirirler. Bu arkadaşlarımız her teneffüste öğrencileri dışarı çıkarır, pencereleri açar ve dershanemizin havalandırılmasını sağlarlar Yazı tahtasını silip temizlerler. Yerlerde gördükleri kâğıt, kalem artığı ve diğer pislikleri toplar, çöp kutusuna atarlar. Son dersten sonra bu arkadaşlarımız dershanede kalır, güzelce silip süpürürler. Dershanenin tabanını paspas ederler. Masaların, sıraların, dolapların, levhaların tozunu alırlar, kışın sobaların külünü çıkarırlar. Temizlik işleri sona erdikten sonra temizlik araçlarını yerlerine koyarlar, Kapı ve pencereleri kapatırlar. Temizliğin bittiğini öğretmene haber verir, evlerine giderler (Şahin, 1990, s. 20-21).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

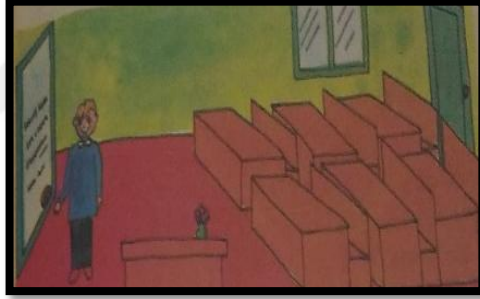
Temiz ve düzenli olmayan bir dershanede rahat çalışamayız. Beden ve ruh sağlığımız bozulur. Dershanemiz, evimiz gibidir. Onu temiz ve düzenli tutmazsak başkaları tarafından ayıplanırız. Bunun için, dershaneyi sık sık havalandırırız, dershanemizi temiz tutarız. Yerlere çöp, kâğıt gibi şeyler atmazız. Çamurlu ayakla dershaneye girmeyiz. Her gün, eşya ve araçların tozunu alırız. Çiçek yetiştirerek dershanenin güzelleşmesine yardımcı oluruz. Eşya ve araçları düzenli

biçimde yerleştiririz. Sınıfımızda kurulan temizlik ve sağlık koluna yardımcı oluruz. (Kırbaş ve Sırmatel, 1990, s. 12).

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlık ve Temizlik Kolu: Bu kol üyeleri, dershanenin temiz ve düzenli olmasını sağlıyor. Teneffüslerde dershaneyi havalandırıyor; yağmurlu havalarda çamurlu ayakkabıyla içeri girenleri uyarıyor. Her zaman her yerde temiz olmamızı öneriyor. Sobaların iyi temizlenmesini sağlıyor." (Gündoğan, 1991, s. 18).

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Dershanemiz de evimiz gibidir. Günümüzün bir bölümü burada geçer. Bu nedenle dershanemizin temiz ve düzenli olması gerekir. Duvarları, yazı tahtası, kapı ve pencereleri boyanmış, sıralar temiz olmalıdır. Dershanemizin düzenli ve temiz olması için: Sınıfta oynamamalıyız. Dinlenme zamanlarında pencereleri açarak dershanemizi havalandırmalıyız. Kâğıt ve kalem talaşları ile yiyecek artıklarını çöp kutusuna atmamız. Sıraların düzenini bozmamalıyız. Duvarlara ve sıralara yazı yazmamalı; sıraları kazıyamamalıyız. Camların kırılmaması için dikkatli olmalıyız. Kırılan ve yıpranan eşyaları onarmalıyız (Gölcük, 1991, s. 11).

Şekil 279. Okuldaki bir öğrenci. Gölcük Z. (1991). *Hayat Bilgisi 2*. Evre Yayıncılık.

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Okullarda da temizlik yapılır. Uygulama bahçesinde yetiştirilen bitkiler sulanır." (Komisyon, 1995, s. 184).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Temizlik ve düzen kolu: Dershanenin, okulun, okul bahçesinin temiz tutulmasına çalışmak. Okulun, dershanenin, bahçenin düzenli olmasını sağlamak." (Cılga, 1992, s. 21).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Emre, sınıfı temiz tutar. Kalemini çöp kutusuna açar. Çöplerini çöp kutusuna atar. Kendini ve çevresini temiz tuttuğu için Emre'yi herkes sever." (Göndermez, 1992, s. 65).

1996 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlık ve Temizlik Kolu: Bu kolda görev alan arkadaşlarımız, dershanemizin temiz ve düzenli olmasını sağlayacaklar. Arkadaşlarımızın sağlıkları ile ilgilenecekler. Sınıflarımızı havalandırarak, yazı tahtasını sildirecek tozları aldıracak, çiçeklere bakacaklar." (Gündoğan, 1996, s. 18).

Şekil 280. Temizlik yapan öğrenciler. Gündoğan E. (1996). *Hayat Bilgisi 2*. Özgün Matbaacılık.

1997 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yerlere çöp atmayalım. Sıralarımızı çizmeyelim. Duvarları karalamayalım." (Tortop vd., 1997, s. 17).

1999 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Tuvalet ve lavaboları temiz kullanmalıyız. Sınıf ve koridorları temiz tutmalıyız. Okul bahçesine çöp atmamalıyız. Okulda bulunan ders araç ve gereçlerini dikkatli kullanmalıyız. Okul eşyalarına zarar vermemeliyiz. Bulunan eşyaları okul kayıp dolabına koymalıyız." (Bilgin ve Karamustafa, 1999, s. 25).

Şekil 281. Okula giden çocuklar. Bilgin Z., Karamustafa Ü. (1999). *Hayat Bilgisi 2*. Serhat Yayınları A.Ş.

Bulduğumuz ortamı temiz tutmalı, eşyaları özenli kullanmalıyız. Sıralarımızı temiz kullanmalıyız, çizmemeliyiz, sıraları bizden sonra da birçok öğrencinin kullanacağını

unutmamalıyız. Dershanemizi temiz ve düzenli tutmak hepimizin görevidir. Çöpleri, çöp kutusuna atmalıyız. Teneffüslerde pencereleri açarak, dershanemizi havalandırmalıyız. Dershanemizin temiz olmasına özen göstermeliyiz. Dershanemizi kirleten arkadaşlarımızı uyarmalıyız. Temiz ve düzenli bir dershanede, çalışmalarımızın başarılı olabileceğini unutmamalıyız (Komisyon, 2000, s. 18).

Şekil 282.Sınıfı temizleyen öğrenciler. Komisyon. (2000). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

2000 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sınıfımızı temiz tutalım. Çöpleri çöp sepetine atalım.Yerleri kirletmeyelim.Sınıfımızı kirletenleri uyaralım." (Karaca vd., 2000, s. 18).

4.3.2.4. Çevre Temizliği

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Su, hayat kaynağıdır. Su ile beslenir, su ile temizleniriz. Suyu yemeklerimizde kullanırız. Giyeceklerimizi de su ile yıkarız. Ancak; temiz olmayan sular, çeşitli hastalık mikroplarını barındırır. Suyun mikrop lu olmasını önlemekle hastalıklardan korunmuş oluruz. Bunun için kuyular, heladan ve gübrelikten uzak olmalıdır. Su kaplarının ağzı kapalı tutulmalıdır.Bazen de, su; berrak ve temiz görünebilir. Böyle görünüşlü suların içinde de mikrop bulunabilir. Bu sebeple; kaynağını ve nereden geldiğini bilmediğimiz suları içmemeliyiz. Hatta, bu suları, başka işlerde kullanmak da doğru değildir.Su kaplarımızı temiz tutmalıyız. Su kabımızda uzun süre beklemiş suyu da içmemeliyiz. (Komisyon, 1995, s. 125).

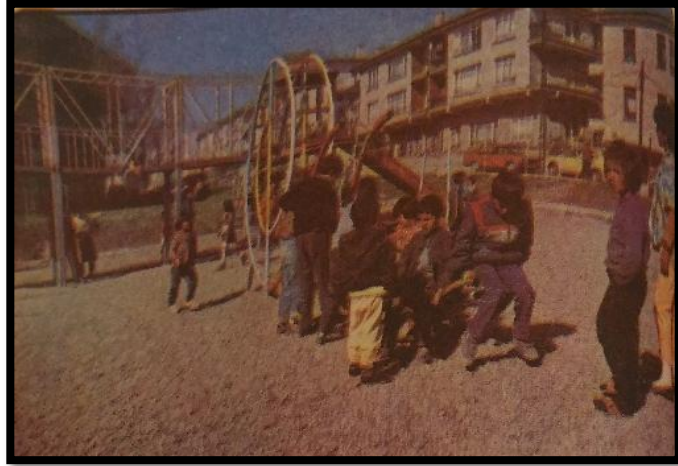
1988 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Temizlik işçileri, her gün sokağımızı süpürür. Çöp arabaları gelir, birikmiş çöplerimizi alır götürür. Bizim için çalışanlara zorluk

çıkarmaktan sakınmalıyız. Sokağımızı temiz tutmak, çöpleri açıkta bulundurmak bulaşıcı hastalıklara sebep olur. Karasineklerin çoğalmasına yardım eder." (Sırmatel ve Karaca, 1988, s.26-27).

1988 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kendimizi ve çevremizdekileri hastalıklardan korumanın ilk şartı çevremizi temiz tutmaktır. Elimize geçen her şeyi gelişigüzel yerlere atarsak hem oraları kirletmiş hem de mikropların çoğalmasına fırsat vermiş oluruz. Evimizin, sınıfımızın tozlu,kirli olmamasına dikkat etmeliyiz. Yemek artıklarını sağa sola atmamalıyız. Çöp kutularının ağzını kapamalıyız. Böyle davranmayanları uyarmalıyız. Temizlik hem bulunduğumuz yeri daha güzel gösterir hem de sağlıklı olmamızı sağlar (Sırmatel ve Karaca, 1988, s. 122).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Temizlik işçileri mahallemizi temizler.Cadde ve sokakları süpürür.Biriken çöpleri arabalarla uzaklara götürürler.Mahallemizin ortak mallarını iyi kullanmak,temiz tutmak ve korumak hepimizin görevidir.Ortak malların iyi kullanılmamasından mahalle zarar görür.Mahallemizin güzelliği kaybolur.Çevremiz kirlenir. Mahallemizin ortak mallarını koruyalım ve dikkatli kullanalım.Parklarda ve yollardaki ağaçları,çiçekleri koruyalım." (Tekışık, 1989, s. 33-34).

Şekil 283.Parkta oynayan çocuklar. Tekışık H. (1989). *Hayat Bilgisi 3*. Rehber Yayınları.

"Mahallemizin geliştirilip güzelleştirilmesi için mahallemizdeki ortak malları koruyalım.Çeşmelerin suyunu boşa akıtmayalım.Muslukları bozmayalım.Caminin ve başka binaların camlarını kırmayalım.Çocuk bahçesi ve parklardaki çiçekleri koparmayalım.Ağaçların dallarını kırmayalım.Çöp kutularını dökmeyelim ve

kırmayalım.Sokak levhalarını bozmayalım.Mahallemizdeki anıtları ve tarihi eserleri koruyalım." (Tekışık, 1989, s. 34).

"Temizlik işçileri, çevremizi temizlerler.Mikrop yuvalarını ilaçlarlar." (Tekışık, 1989, s. 90).

"Güneş gören ve temiz olan yerlerde mikroplar barınamaz. Kendimizin ve çevremizin sağlığını korumak için bulunduğumuz yerin ve çevremizin temiz olması gerekir.Bunun için evde temizliğe dikkat ederiz.Çevremizi çöp ve kirli sularla kirletmekten sakınıyoruz.Çöpleri çöp kutularına atarız.Kirli suları sokaklara dökmeyiz." (Tekışık, 1989, s. 91).

199Şekil 284.Sınıfı temizleyen çocuklar. Tekışık H. (1989). Hayat Bilgisi 3. Rehber Yayınları.

mahallemiz, şehrimiz bizim çevremizdir. Sağlıklı olabilmemiz için çevremizin temiz olması gerekir.Çünkü hastalanmamıza neden olan mikroplar kirli yerlerde bulunur.Havası kirli bir çevrede yaşamak sağlığımızı bozar.Kirli havanın içinde toz,duman ve zehirli gazlar bulunur.Bu durum nefes almamızı zorlaştırır.Büyümemizi ve gelişmemizi engeller." (Tortop vd., 1997, s. 135).

Şekil 285.Camı açan çocuk. Tortop R., Tortop A., Cesur K., Cesur T. (1997). Hayat Bilgisi 1. Top Yayıncılık Ltd. Şti.

Köyümüzü çok seviyoruz. Onun için köyümüzün gelişip güzelleşmesi için elimizden gelen bütün çabayı göstermek istiyoruz. Köyümüzün, gelen konuklarca da beğenilmesi için, temizliğine önem vermeliyiz. Köyde temizlik işçileri olmadığından, herkes kendi çevresini temiz tutmak zorundadır. Sağlıklı büyüme ve yaşamının ilk koşulunun temizlik olduğunu unutmamalıyız (Gündoğan, 1991, s. 76).

Köyümüzdeki evler, genellikle birbirine yakındır. Sokaklar geniş değildir. Herkes kendi kapısının önünü temizlediği için evlerimiz arasındaki sokaklar da temiz olmaktadır. Köyümüzün meydanını, köyün ortak mallarını da temiz tutmaya çalışıyoruz. Köyümüzde ahırlar, evlerin yakınındadır. Ahırlardan alınan gübrelerin atıldığı gübrelikler, evlerden uzak olmalıdır. Olanak varsa gübrelik için kapalı yerler yapılmalıdır. Buralar sık sık ilaçlanmalıdır. Köyümüzün kanalizasyonunun yokluğu, birçok hastalığa neden olmaktadır. Bunu önlemek için de lağımları, kapalı tutmalıyız. Herkes, helasının yanına, üstü kapalı bir çukur kazmalı, pis sular ve pislikler bu çukurda toplanmalıdır. Bu çukurlar sık sık ilaçlanmalıdır. Unutmamalıyız ki temiz bir köy. Bütün köy halkı için bir yaşam kaynağıdır (Gündoğan, 1991, s. 76).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Emre çevre izcisi. Çevresini temiz tutar. Çevresine kağıt,çöp atmaz.Yerlere tükürmez.Duvarlara yazı yazmaz.Arkadaşlarına örnek olur." (Göndermez, 1992, s. 65).

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Bizim için çalışanlara yardımcı olmalıyız. Ayrıca çevreyi ve eşyaları temiz tutmak, onları dikkatle korumak gerekir. Yağmurlu havalarda çamurlu ayakkabı ile okula girilirse yerler kirlenir. Bu bakımdan ayakkabılar çamurluk demirlerine ve paspasa sürerek temizlenir. Musluklar dikkatle açılıp kapatılmalıdır. Musluklar fazla sıkılırsa bozulur. Sular boş yere akarsa ziyan olur. Sıra, masa ve sandalyeler ile dersane temiz ve tertipli tutulmalıdır. Ayrıca sıralara, tuvaletlere, duvarlara yazı yazmak çok kötü bir davranıştır. Çöpler ve artıklar, çöp kutusuna atılmalıdır. Parkları temiz tutmak gerekir. Ağaçların dalları ve çiçekler koparılmamalıdır. Yerlere tükürmek, pencereden artık suları dökmek de doğru değildir. Çevremize ve ortak olduğumuz eşyalara sahip çıkmalıyız ve onları korumalıyız. Böylece hem millî servetimizi korumuş hem de bizim için çalışanların işlerini kolaylaştırmış oluruz (Komisyon, 1995 s. 17).

Şekil 286. Temizliğe dikkat eden öğrenciler. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

Mahallemizin temiz ve güzel olması bizim elimizdedir. Bunun için mahalle halkı işbirliği yapmalıdır. Herkes evinin çevresini temiz tutarsa bütün mahalle temiz olur. Çeşitli ağaçlarla, renk renk çiçeklerle dolu parklar ve bahçelerin yanında geniş ve temiz caddeler, şirin sokaklar ortaklaşa kullanılır, buraları temiz tutmalıyız. Çeşmeleri boşa akıtmamalıyız. Ev, cami ve okul duvarlarını kirletmemeliyiz. Çöpler, çöp bidonlarına dökülmelidir. Cadde ve sokaklardaki levhaları, fidanları ve tarihî eserleri korumalı, onlara zarar vermemeliyiz. Telefon kulübeleri de ortak malımızdır. Onlara zarar verenleri uyarmalıyız (Komisyon, 1995, s. 36).

Evimizin nasıl temiz ve güzel olmasını istiyorsak, kasabamızı da öyle temiz tutmalıyız. Herkes evinin önünü temizlerse kasabamız tertemiz olur. Sokakları temiz bir kasaba güzel görünür. Temiz olan yerde de bulaşıcı hastalık olmaz. Kasabamızı güzelleştiren fidanların dallarını kırmayalım. Ağaçları sevelim ve koruyalım. Kasabamızın ortak mallarına sahip çıkalım. Kasabamızın güzelleşmesi için biz de gayret edelim (Komisyon, 1995, s. 41).

Temiz bir yerde çalışmak, gezmek ve oynamak insana huzur ve mutluluk verir. Sağlığımızı bozan mikroplar, pis ve kirli yerlerde barınırlar. Bu gibi yerler, hastalık yayan sineklerin ve böceklerin de yuvasıdır. Kirli ve pis yerler, insanı rahatsız ve huzursuz eder, Bu sebeple çevremizi temiz tutmalıyız. Çalışma odamızın, evimizin, dersane ve okulumuzun da temiz olması çok önemlidir. Artıkları, kâğıt parçalarını, meyve kabuklarını çöp kutularına atmalıyız. Çocuk bahçelerini, oyun yerlerini, sokakları, caddeleri, evimizi ve okulumuzun önünü temiz tutmak bir vatandaşlık görevidir. Yaşadığımız yerin havasının temiz olmasına da dikkat etmeliyiz. Sabahları, pencereleri açarak odamızı havalandırmalıyız. Kışın ısınmak için bazı aileler kömür yakarlar. Kömür iyi yanmaz; havayı kirletir (Komisyon, 1995, s. 100)

1997 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kendi temizliğimiz gibi çevremizin temizliğine de dikkat edelim. Çevreyi kirletmeyelim. Kirletenleri uyaralım. Çöpleri, çöp kutusuna atalım. Yerlere tükürmeyelim. Pis suları, cadde ve sokaklara dökmeyelim. Tozlu yerlerde oynamayalım. Çevredeki ağaçları koruyalım." (Tortop vd., 1997, s. 102).

Şekil 287.Çevreyi temizleyen çocuklar. . Tortop R., Tortop A., Cesur K., Cesur T. (1997). *Hayat Bilgisi 1*. Top Yayıncılık ltd. Şti.

1999 yılı kitabında ifadeler yer verilmiştir: "Çevrenin temizliği ve bakımı sağlık açısından çok önemlidir. Sokaklar, caddeler ve denizler çöp atılarak kirletiliyor. Kirlilik, sağlığımızı olumsuz olarak etkiliyor. Temizlik, sağlığın temelidir. Çevremizi temiz tutalım. Evimizi, sınıfımızı, sokaklarımızı, parklarımızı kirletmeyelim. Çevremizin doğal güzelliğini koruyalım, ağaçlandıralım. Çevremizin sorunlarını el birliği ile çözümlmeye çalışalım." (Bilgin ve Karamustafa, 1999, s. 219).

Şekil 288.Çevreyi temizleyen çocuklar. Bilgin Z., Karamustafa Ü. (1999). *Hayat Bilgisi 2*. Serhat Yayınları A.Ş.

2004 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Çevremi temiz tutarım. Yerlere çöp atmam, atanları uyarırım. Temiz olmayan yerlerden uzak dururum. Yerde bulduğum eşya ve oyuncakları almam. Bunlarla oynamak sağlığımı bozar, hastalanmama neden olur." (Komisyon, 2004, s. 125).

2006 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Çevreni gözlemler. Doğayı kirleten şeyler nelerdir?Yaşadığın çevreyi daha temiz bir hale getirmek için senin görev ve sorumlulukların nelerdir?Temiz bir çevrede yaşamak neden önemlidir?Çevre kirliliğini önlemek için neler yapabilirsin?Önce kendinden başla.Sen,birey olarak çevre kirliliğine ne kadar yol açıyorsun?Çevreni korumak için hangi davranışlarını değiştirebilirsin?Yaşadığın çevreyi daha temiz hale getirmek ve insanların dikkatini bu konuya çekmek için ne yapabilirsin (Aldal vd., 2005, s. 155).

2010 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Parklar, sokaklar, okullar ortak kullanılan yerlerdir. Buraların pislik içinde olması kimsenin hoşuna gitmez. Kirletilmiş bir çevrede mikroplar daha kolay çoğalır.Yerlere tükürmeyelim. Kendimiz ve sevdiklerimiz için ağaç dikelim. Kirletilmiş bir çevrede bulaşıcı hastalıklar ortaya çıkar. Çöpleri çöp kutusuna atalım.Sağlıklı büyümek ve gelişmek için temiz bir çevrede yaşamalıyız.Sağlıklı büyümek için çevre kirlenmesine engel olalım. İnsanlar,temiz bir çevrede yaşama hakkına sahiptirler (Özdemir ve Çınar, 2010, s. 177).

2011 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Parklar, sokaklar, okullar ortak kullanılan yerlerdir. Buraların pislik içinde olması kimsenin hoşuna gitmez. Kirletilmiş bir çevrede mikroplar daha kolay çoğalır. Kirletilmiş bir çevrede bulaşıcı hastalıklar ortaya çıkar. Yerlere tükürmeyelim. Çöpleri çöp kutusuna atalım. Sağlıklı büyümek ve gelişmek için temiz bir çevrede yaşamalıyız. Sağlıklı büyümek için çevre kirlenmesine engel olalım." (Özdemir ve Çınar, 2011, s. 177).

Şekil 289.Çevre ile ilgili afişler. Özdemir A., Çınar F. (2011). *Hayat Bilgisi 2*. Evren Yayıncılık.

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Pikniğe gittiğimiz yerler ortak kullanım alanlarımızdandır. Temiz alanlarda piknik yapmak hepimizin hakkıdır. Bu alanları kullandıktan sonra temiz bırakmaya özen göstermeliyiz.Sağlığımızı korumak için evimizin ve çevremizin temizliğine dikkat etmeliyiz." (Kuşkaya, 2018, s. 104).

Şekil 290. Piknik yapan insanlar. Kuşkaya Ç. (2018). *Hayat Bilgisi 2*. Sürüpek Yolu.

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Temizlik kurallarına uymak sadece kendimiz için değil,birlikte yaşadığımız insanlar için de önemlidir.Hastane,okul,park,tuvalet,piknik alanları,alveriş merkezleri gibi pek çok alanı başkaları ile ortak kullanırız.Bu alanları temiz kullanmalıyız.Piknik alanları okul bahçesi vb.alanlara çöpleri çöp kutusuna atmalıyız.Sınıf gibi kapalı alanlarda koşmamalı,kapalı alanları sık sık havalandırmalıyız.Tuvaletleri temiz kullanmalıyız.Ortak alanlarda temizlik kurallarına uymazsak mikroplar hızla yayılıp insanlara bulaşabilir.Bu nedenle tuvaleti kullandıktan sonra ellerimizi yıkamalı,kullandığımız peçeteleri çöp kutusuna atmalıyız.Hapşırırken ve öksürürken ağzımızı uygun şekilde kapatmalıyız.Yerlere tükürmemeliyiz.Temizlikte hijyen kurallarına uymak hem kendi sağlığımızı hem de diğer insanların sağlığını korur (Kuşkaya, 2018, s. 86).

Şekil 291. Piknik yapan insanlar. Kuşkaya Ç. (2018). *Hayat Bilgisi 2*. Sürüpek Yolu.

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

İnsanların uzun süre bilinçsiz davranışları yüzünden doğa sürekli zarar görmüştür. Dikkatsizlik sonucu çıkan yangınlar, hem ormanlarımızın hem de burada yaşayan hayvanların yok olmasına sebep olmuştur. Günümüzde dünyadaki insan nüfusu hızla artmakta ve bununla birlikte hava, su ve toprağın kirlenmesi hızlanmaktadır. Böylece bitki ve hayvanların yaşamlarını sürdürebilecekleri doğal ortamlar da yok olmaktadır. Bütün dünyada insanları bilinçlendirmek, kirliliği önlemek için "Çevre Koruma Haftası" düzenlenir. Yaşadığımız çevreyi kirlletmemeli, kirlitenleri uyarmalıyız. Sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşamak isteyen herkes üstüne düşen görevleri yapmalıdır (Demir, 2018, s. 181).

4.3.3. Spor

Bu tema *Sporun Faydaları*, *Spor Aktiviteleri*, *Sporcu Özellikleri* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde spor temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.3.3.1. Sporun Faydaları

2008 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Dengeli-düzenli beslenirim. Her gün spor yaparım. Ellerim, ayaklarım, kollarım, benim kaslarım. Temiz havada oynarım, Hoplar, zıplar, koşarım. Rahat rahat nefes alırım; Sağlıklı büyür, gelişirim. Ahmet Azizoğlu Spor yaparak, vücudumuzun daha düzenli çalışmasını sağlarız. Spor yapmak, hastalıklardan korunmamıza da yardımcı olur." (Özdemir ve Yıldız, 2008, s. 87).

Şekil 292.Spor yapan çocuklar. Özdemir A., Yıldız M. (2008). *Hayat Bilgisi 2*. İmpress.

1988 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Sağlam kafa, sağlam vücutta olur." diye bir atasözü vardır. Sağlam bir vücut,spor yapmakla kazanılır. Her sabah beş dakika kadar spor yapmak çok faydalı olur. Okulumuza daha canlı gideriz. Uyuşukluktan kurtuluruz." (Sırmatel ve Karaca, 1988, s. 110).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Spor sağlığımız için çok yararlıdır. Spor hareketleri, vücudumuzu ve kafamızı çalıştırır. Boş zamanlarımızın temiz havalı yerlerde ve yararlı biçimde geçmesini sağlar. Bizi, güçlükleri yenmeğe alıştıırır. Spor hareketleri yapanların vücutları sağlam ve kuvvetli olur." (Tekışık, 1989, s. 80).

1955 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Spor yapan abla ve ağabeylerinize bakın. Nasıl hiç şaşırmadan, hep beraber hareket ediyorlar. Dinç, güçlü, kudretli görünüyorlar. Hepsinin yüzü tunç gibi parlıyor. Çünkü hepsi de spor yapmasını seviyor. Spor, vücudu geliştirir. Spor yapanlar cesur, atılgan, neşeli, güçlü, kuvvetli olurlar." (Arkın, 1955, s. 45).

Şekil 293.Spor yapan çocuklar. Arkın R. (1955). *Hayat Bilgisi 1*. Bir Yayınevi.

1949 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Spor yapalım, daha gürbüz, canlı ve kanlı oluruz. Sağlıklı ve kuvvetli olmak için spor yapmalıyız."(Akısan, 1949, s. 15).

1991 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sağlığımızı koruma yollarından biri de spor yapmaktır. Spor demek hareket demektir. Hareket, bilhassa spor hareketleri vücudumuza çok yararlıdır. Sağlam bir vücut spor yapmakla kazanılır. Vücudu sağlam olanın kafası da sağlam olur. Yani iyi düşünür ve bilgileri çabuk öğrenir. Böyle kimseler başarılı ve mutlu olurlar. Atalarımız, "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur."sözünü boşuna söylememişlerdir. Spor insanı canlı yapar, uyuşukluktan kurtarır (Kocaoluk vd., 1991, s. 100).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Boş zamanlarımızı spor yapmakla da değerlendirebiliriz. Çünkü spor, vücudumuzu hem dinçleştirir hem de geliştirir." (Komisyon, 1995, s. 117).

4.3.3.2. Spor Aktiviteleri

1992 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Spor; vücudumuzu geliştirip, güçlendiren düzenli hareketlerdir.Koşu,yürüyüş,güreş,basketbol,voleybol,futbol bazı spor çeşitleridir." (Göndermez, 1992, s. 44),

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Spor, düzenli yaptığımız hareketlerdir. Beden hareketleri, koşu, yürüyüş, atlama, güreş, voleybol, basketbol yapabileceğimiz bazı sporlardır. Ayrıca yürüyüşler, parklarda ve bahçelerde oynadığımız oyunlar birer spordur." (Komisyon, 1995, s. 117).

4.3.3.3. Sporcu Özellikleri

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Spor hareketleri yapanların vücutları sağlam ve kuvvetli olur." (Tekişik, 1989, s. 80).

4.3.4. Beslenme

Bu tema; *Dengeli Beslenme, Besin Değerleri* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde beslenme temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

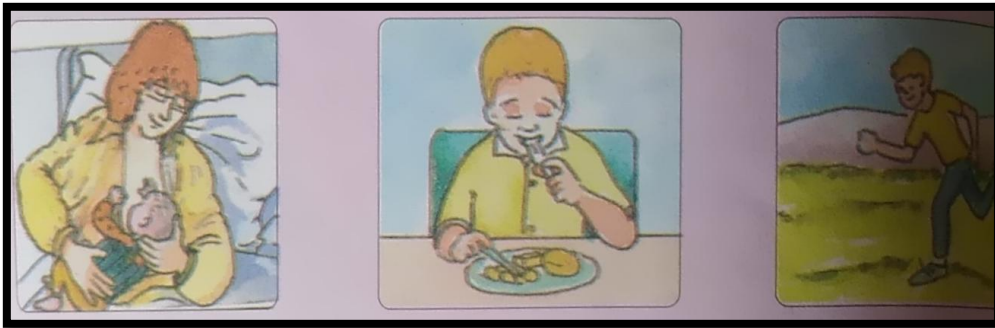
4.3.4.1.Dengeli Beslenme

2000 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Vücudumuzun her çeşit besine ihtiyacı vardır. Sağlıklı olarak büyüüp gelişebilmemiz için dengeli ve yeterli beslenmeliyiz. Her çeşit besinden yeteri kadar yemeli ve içmeliyiz. Böylece dengeli beslenmiş oluruz." (Komisyon, 2000, s. 109).

Şekil 294.Yeterli ve dengeli beslenme. Komisyon. (2000). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

2008 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Bebeğin çocuk olması için anne sütü ve mamayla beslenme; gerekir. Dengeli ve düzenli beslenen her çocuk sağlıklı büyür." (Özdemir ve Yıldız, 2008, s. 89).

Şekil 295.Beslenen çocuklar. Özdemir A., Yıldız M. (2008). *Hayat Bilgisi 2*. İmpress.

2001 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Besinlerin az ya da çok alınması doğru değildir. Besinler, yeteri kadar alındıklarında vücudumuza yararlı olurlar. Böylece dengeli ve sağlıklı beslenmiş oluruz." (Fidanay, 2001, s. 137).

Şekil 296.Yemek yiyen aile. Fidanay L. (2001). *Hayat Bilgisi 2*. Kök Yayıncılık.

1985 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Beslenmenin önemi büyüktür. Hele küçük yaştaki çocukların beslenmesi çok önemlidir. Çünkü onlar gelişme çağındadır. Beslenme gelişigüzel olmaz. Dengeli olarak beslenme yapılmalıdır. Rastgele her şeyi yemek beslenme sayılmaz. Et,süt,yumurta,sebze ve meyve gibi besinleri yeterince yemeliyiz. Ekmek,tuz ve su da en önemli besin maddeleridir (Bolayır, 2005, s. 114).

1989 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Tek çeşit besinden sürekli olarak almak,vücudumuzun ihtiyacı olan diğer besinleri almamak doğru değildir. Çünkü aldığımız tek besinde ihtiyacımız olan bütün maddeler bulunmaz. Vücudumuz aldığımız besindeki maddeleri alır, bu ihtiyacı gidermiş olur.Ancak gerekli olan diğer maddeleri alamadığı için yeterince beslenemez." (Karaca, 1989, s. 143).

1989 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Beslenmede,büyümemizi,enerji kazanmamızı ve hastalıklardan korunmamızı sağlayan besinlerden yeteri kadar almalıyız.Buna dengeli beslenme denir.Dengeli beslenmede günlük yiyecekleri,vücudumuzun protein,madensel madde,şeker.nişasta,yağ,vitamin ihtiyacını karşılayacak şekilde seçeriz." (Tekışık, 1989, s. 176).

1990 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Her çeşit sebze ve meyve yenilmedir. Yumurta,et,süt,peynir gibi besinler de vücudumuz için faydalıdır. Sağlıklı büyümek, dengeli beslenme ile olur." (Cansu vd., 1990, s. 81).

1992 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Sağlıklı yaşamak,dinç olmak,daha uzun ömürlü olabilmek için;iyi beslenmek,beslenmede dengeli olmak gerekir. Beslenirken hep aynı besini almak,sağlıklı bir beslenme sayılmaz. Yiyeceklerimiz çeşitli olmalıdır." (Cılga, 1992, s. 119).

1992 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Sağlıklı ve dengeli beslenmek için besinlerimizin taze,temiz,olgun ve çeşitli olmasına özen göstermeliyiz, yalnız bir tek besinle beslenirsek, eksik besleniriz. Vücudumuz zayıf düşer. Çok fazla yemek, iyi beslenme demek değildir. Değişik besin gruplarındaki yiyeceklerden azar azar yiyerek vücudumuz için gerekli besinleri almalıyız (Göndermez, 1992, s. 83).

1992 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Yemeklerimizi günün belli saatlerinde yeriz. Sabahları yediğimiz yemeğe kahvaltı adı verilir. Öğle yemeğimizi saat 12-13'te akşam yemeklerimizi de 19-20 arasında yeriz. Yemek aralarında iştah kesici yiyecekler yememeliyiz. Yemek saatlerinde iştahımız kapanır, yemek yiyemeyiz. Dengesiz besleniriz." (Göndermez, 1992, s. 85).

1993 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Vücudumuzun gelişmesi,büyümesi,hastalıklara karşı korunması için dengeli beslenmeliyiz. Bunun için de her çeşit besinden yemeliyiz." (Kıyafet, 1993, s. 84).

Şekil 297.Sebze ve meyveler. Kıyafet L. (1993). *Hayat Bilgisi 1*. Arıtaş Yayınları.

1995 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Sonbaharda yiyeceklerimiz de değişir. Yazın bol bol yediğimiz meyve ve sebzeler gittikçe azalır. Manavlarda; ayva,armut,elma,nar,kestane,havuç,turp,ıspanak,lahana,pırasa,karnabahar,enginar gibi meyve ve sebzeler görülür. Sebze ve meyveleri, yemeden önce bol su ile yıkamalıyız. İyice yıkanmadan yenen meyve ve sebzeler sağlığımız için zararlıdır." (Komisyon, 2000, s. 40).

Şekil 298.Sebzeler. Komisyon. (2000). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

"Yazın bol yetişen sebze ve meyvelerden kış için konserve ve reçel yapılır. Turşu kurulur. Tarhana ve erişte hazırlanır." (Komisyon, 2000, s. 42).

"Sucuk, pastırma, kavurma, turşu, reçel, tarhana kış için hazırlanan yiyeceklerden bazılarıdır. Bal, pekmez, helva bol enerji veren besinlerdir. Kışın daha çok fasulye, mercimek, nohut yenir. Vücudumuzun gelişmesi, büyümesi, hastalıklardan korunması için dengeli beslenmeliyiz. Dengeli beslenmek için her çeşit yiyecekten yemeliyiz." (Komisyon, 2000, s. 81).

"Baharın gelmesiyle sebze ve meyveler bollaşmaya başlar. Caneriği,çilek,badem,yenidünya,marul,kiraz,bakla,bazelye,kabak gibi sebze ve meyveler baharda yetişir. Sebze ve meyveleri yemeden önce bol su ile iyice yıkamalıyız." (Komisyon, 2000, s. 115).

1995 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Bütün canlı varlıkların yaşamaları için hava,su ve çeşitli besinlere ihtiyacı vardır. Vücudumuzun, normal ve sağlıklı büyümesini ve gelişmesini besinler sağlar. İhtiyacımız olan besinlerin yenilip içilmesine beslenme denir. Çevremizde çok çeşitli yiyecekler vardır. Et,süt,yumurta,bal,peynir,ekmek çeşitli sebze ve meyveler büyüüp gelişmemizi sağlayan besinlerdir (Komisyon, 1995, s. 118).

"Et,sebze,tahıl ve bakla çeşitlerinden hazırlanan yemekler vücudumuzun gelişip büyümesini,güçlenmesini sağlar.Güçlü bir vücut, hastalıklara kolay yakalanmaz. Vücudumuzun güçlü olması için her çeşit besinden yememiz gerekir. Her çeşit besinden yeteri kadar yemeye dengeli beslenme denir." (Komisyon, 1995, s. 119).

"Her gün üç öğün yemek yeriz. Sabah yemeğine kahvaltı da denir. Genel olarak sabah yemeği saat 7-8, öğle yemeği 12-13 ve akşam yemeği de 19-20 arasında yenir. Vakitli vakitsiz yemek yemek doğru değildir. Aksi halde midemiz bozulur." (Komisyon, 1995, s. 121).

1995 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Vücudumuzun yapısı,onarım ve diğer ihtiyaçları için gerek duyduğu besinlerin dengeleri olarak alınmasına dengeli beslenme denir.Sağlıklı yaşamak için bütün besin gruplarından yeterli miktarda yemeliyiz." (Komisyon, 1995, s. 148).

1999 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Besinlerimizin bir kısmı hayvanlardan, bir kısmı da bitkilerden elde edilir. Tuz ve su ise doğadan elde ettiğimiz önemli besinlerimizdendir. Sağlıklı olabilmek için her çeşit besinden yeterince almalıyız." (Erbaş vd., 1999, s. 106).

Şekil 299.Besinler. Erbaş K., Skgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (1999). *Hayat Bilgisi 1*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

2000 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Vücudumuzun her çeşit besine ihtiyacı vardır. Sağlıklı olarak büyüüp gelişebilmemiz için dengeli ve yeterli beslenmeliyiz. Her çeşit besinden yeteri kadar yemeli ve içmeliyiz. Böylece dengeli beslenmiş oluruz." (Komisyon, 2000, s. 109).

"Buzdolabında sağığıya uygun kaplar içinde saklamalıyız. Bayat ve bozuk yiyecekler sağığımıza çok zararlıdır. Açıkta satılan yiyecekleri yememeliyiz. Yemek aralarında iştah kesici yiyecekler yemekten kaçınmalıyız." (Komisyon, 2000, s. 110).

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Düzenli olarak yemek yemek sağılıklı büyümemizi sağılar. Günde üç öğün yemek yeriz. Her sabah kahvaltı yapmalıyız. Kahvaltı günün ilk yemeğidir. Öğle ve akşam yemeklerimizi zamanında yemeliyiz." (Karaca vd., 2000, s. 52)

Şekil 300.Yemek yiyen çocuk. Karaca A., Kapullu S., Bayram Ö. (2000). *Hayat Bilgisi 1*. Koza Yayın Dağıtım.

2004 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Sağılıklı yaşamak için et,süt,yumurta,sebze ve meyve yerim,süt içerim." (Komisyon, 2004, s. 79).

2006 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Ailece her türlü besinden yeteri kadar yiyoruz. Böylece dengeli besleniyoruz. Düzenli beslenmek için; güne sabah kahvaltısıyla başlarız. Öğle ve akşam yemeklerini de aksatmayız. Sağılıklı büyümek ve gelişmek için dengeli ve düzenli beslenmeliyiz. Doğal ve sağılıklı ürünlerle beslenmeye özen göstermeliyiz." (Özdemir ve Yıldız, 2006, s. 27).

2006 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Dengeli ve düzenli beslenmek için doğal ve sağılıklı ürünler tüketmeliyiz. Bazı yiyeceklerde çok az yararlı şey vardır. Bu yiyeceklerden çok fazla yersen sağığın bozulabilir. Örneğin çok şekerli yiyecekler, ayaküstü yenen hamburger, pizza gibi yiyecekler ve yağlı yiyecekler fazla yendiğinde sağığımızı bozabilir (Aldal vd., 2006, s. 32).

2008 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Bebeğin çocuk olması için anne sütü ve mamayla beslenmesi gerekir. Dengeli ve düzenli beslenen her çocuk sağlıklı olarak büyür." (Özdemir ve Yıldız, 2008, s. 89).

2011 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Dengeli beslenmeliyiz. Çünkü her besinin faydaları farklıdır. Bu nedenle her türlü besinden yeteri kadar yemeliyiz. Düzenli beslenmeliyiz. Çünkü gün içinde güçlü olmak için belirli aralıklarda yemek yememiz gerekir. Güne sabah kahvaltısı ile başlayıp öğle ve akşam yemeklerini de aksatmamalıyız." (Eren ve Doğan, 2011, s. 28).

"Vücudumuzun her türlü besine ihtiyacı vardır. Et,süt,balık,yumurta,sebze,meyve,bal,ceviz,badem gibi besinlerden yeterince yemeliyiz." (Eren ve Doğan, 2011, s. 39).

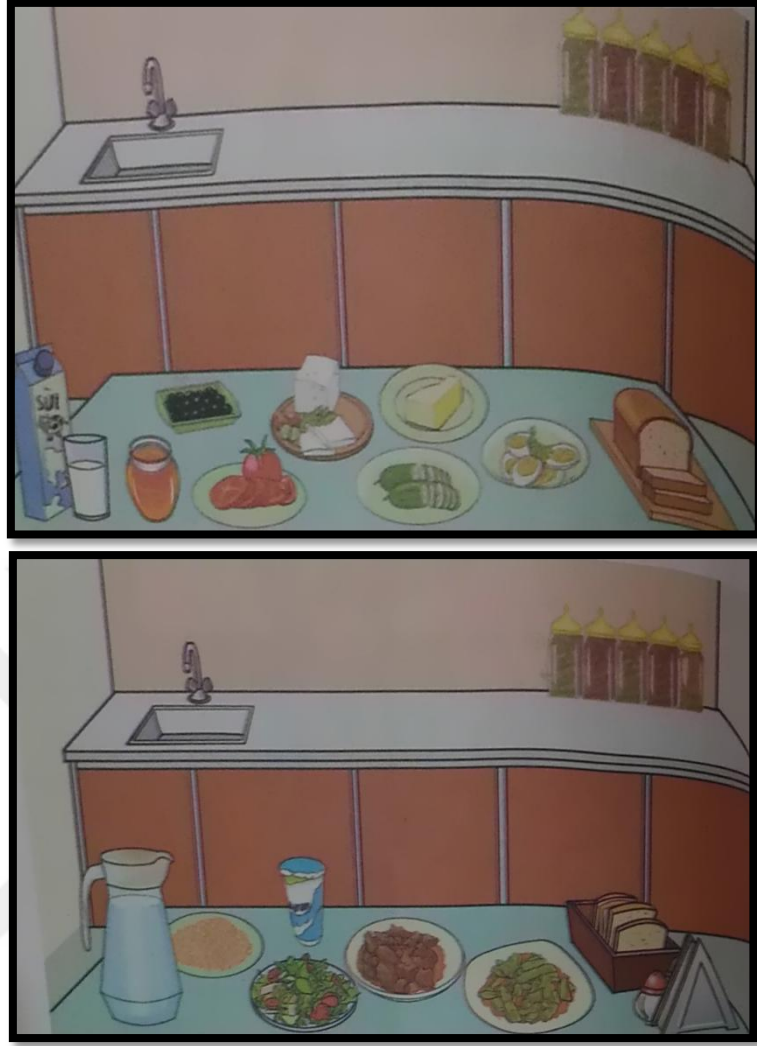
Şekil 301. Sağlıksız beslenen ve sağlıklı beslenen çocuk. Eren E., Doğan N. (2011). *Hayat Bilgisi 3*. Evren.

2018 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Arkadaşlar, sabah kahvaltısı, öğlen ve akşam yemekleri ana öğünlerdir. Sağlıklı olmak için öğün atlamadan beslenmeliyiz. Öğünlerde her çeşit besinden yeteri kadar yemeliyiz." (Demir, 2018, s. 99)

Şekil 302. Sağlıklı besinler. Demir E. (2018) *Hayat Bilgisi 1*. Kök.

2018 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Dengeli beslenmek için sağlıklı besinleri tüketmeliyiz. Kahvaltıda;bal,peynir,yumurta,tereyağı,zeytin,ekmek yeriz. Süt veya meyve suyu içeriz. Öğle ve akşam yemeklerinde et ve sebze yemekleri,çorba,salata,ayran gibi besinleri tüketiriz. Dengeli beslenmek için gün içinde öğünlere uygun besinlerle beslenmeliyiz." (Kuşkaya, 2018, s. 95-96).

Şekil 303. Öğünler.Kuşkaya Ç. (2018). *Hayat Bilgisi 2. Süripek Yolu*.

2018 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Büyüme ve sağlığımızı korumak için vücudumuza gerekli olan besin maddelerini yeterli ve dengeli tüketirsek bilinçli beslenmiş oluruz. Sabah kahvaltısını, öğle ve akşam yemeklerini zamanında yemeli ve öğün atlamamalıyız." (Çelikbaş vd., 2018, s. 84).

Şekil 304. Sağlıklı beslenen bir aile. Çelikbaş E., Gürel F., Özcan N. (2018). *Hayat Bilgisi* 3. Cem.

4.3.4.2. Besin Değerleri

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Her besinin değeri aynı değildir. Et, süt, yumurta, fasulve gibi yiyecekler, gelişip büyümemizi sağlar. Ayrıca vücudumuzun onarılmasında da önemli yer tutar. Bal, ekmek, patates, zeytinyağı gibi besinler, vücudumuza ısı ve güç verir. Taze sebze ve meyvelerde bulunan vitaminler, vücudumuzu çeşitli hastalıklardan korur. Vücudumuzun direncini artırır (Erbaş vd., 1999, s. 109).

Şekil 305. Sebze ve meyveler. Erbaş K., Akgün S., Tulumtaş L., Morsümbül A. (1999). *Hayat Bilgisi 1. Yıl*. Anadolu Üniversitesi Basımevi.

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İyotlu tuz kullanalım. İyotlu tuz, zekâ geriliğini ve bazı hastalıkları önler." (Özdemir ve Yıldız, 2005, s. 86).

1972 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Yazdan kuruttuğumuz erik,kayısı,dut ve armudun yanında portakal,elma,mandalina,ayva,nar,limon,muz gibi meyveler kışın çıkan meyvelerdir.Bunlardan portakal ve mandalina C vitamini bakımından zengin olduklarından bizi soğuk algınlığı nezle gibi hastalıklara karşı dayanıklı kılar." (Turan ve Kurtuluş, 1972, s. 84).

"Taze sebze ve meyveler bize bol vitamin sağlar." (Turan ve Kurtuluş, 1972, s. 160).

1985 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Bal, peteklerden sonbaharda alınır. Bal en değerli bir besin maddesidir." (Bolayır, 1985, s. 50).

1987 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Arının balından yararlanılır. Bal çok besleyici bir besin maddesidir." (Tekışık, 1987, s. 105).

1989 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Vitaminleri meyve ve sebzelerden alırız. Bu besinlerden başka su ve tuz gibi şeylere de ihtiyacımız vardır." (Tekışık, 1989, s. 81).

1989 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Et,vücudumuz için çok gerekli olan protein maddesi bakımından zengindir.Ette proteinden başka vitamin ve yağ bulunur.Sütün içinde su,protein,vitamin,madensel maddeler,yağ ve şeker vardır.Yumurta,eksiksiz bir besin maddesidir.İçinde protein,yağ ve bol miktarda vitamin vardır.Bal,besin değeri çok yüksek olan bir maddedir.İçinde vitamin,şeker ve madensel maddeler vardır (Kırbaş ve Sırmatel, 1989, s. 112).

"Tahıllar,nişasta maddesi bakımından zengindir.Fasulye,mercimek,bakla,nohut,bezelye protein bakımından zengindir.Vitamin deposu olan sebzeler,köylerimizde bol yetiştirilir.Meyveler de sebzeler gibi vitamin bakımından çok zengindir." (Kırbaş ve Sırmatel, 1989, s. 113).

Şekil 306. Sebzeler. Kırbaş M., Sırmatel Z. (1989). *Hayat Bilgisi* 2. Koza.

Şekerli,yağlı ve nişastalı besinler,vücudumuza ısı ve enerji verir.Büyümeye ve onarmaya yarayan besinler,proteinli besinlerdir.Vitaminler,vücudu hastalıklara karşı korur.Vücutta birtakım olayların düzenli olmasını sağlar.Vitaminlerin A,B,C,D,E,K vitamini olarak adlandırılan çeşitleri vardır.Beslenmemiz için gerekli olan besin maddelerinden biri de madensel maddelerdir.Vücudun en önemli ihtiyacı sudur.Demir,tuz,kireç,fosfor,iyot gibi madensel maddeler,sağlığımız için gerekli olan besinlerdir (Kırbaş ve Sırmatel, 1989, s. 116).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Yumurtayı tavuk,hindi,kaz ve ördek gibi kümes hayvanlarından elde ederiz. Yumurta protein ve vitamince zengindir. Bu yüzden değerli bir besindir. Arıdan bal alırız. Yumurta,et,süt,balık,bal vücudumuzun gelişip güçlenmesini,büyümesini,hastalıklardan korunmasını sağlar." (Karaca, 1989, s. 136).

"Bitkisel besinler, vücudumuzun büyümesine ve yıpranan dokularının onarılmasına yardımcı olur. Bize ısı verir, güç kazandırır. Bitkisel besinlerde bulunan vitaminler, vücudumuzu çeşitli hastalıklardan korur." (Karaca, 1989, s. 138).

Aldığımız besinlerin vücudumuza değişik faydaları vardır. Bazı besinler büyüyüp gelişmemizi sağlar. Bazı besinler bize ısı ve enerji verir. Bazı besinler de bizi hastalıklardan korur. Hayvansal ve bitkisel yağlar, şeker ve şekerli maddeler, nişastalı maddeler vücudumuza ısı, kuvvet ve enerji verir. Bu besinler vücudumuzun hücrelerinde yanmaya uğrar. Bu yanma sonucunda ısı verir. Bu ısı kuvvet ve enerjiye dönüşür. İş yapma gücümüzü artırır (Karaca, 1989, s. 146).

Bazı besinler vücudumuzun büyümesine ve yıpranan organ, hücre ve dokularımızın onarılmasına yardımcı olur. Bu besinlerde bol miktarda protein maddesi vardır. Et, süt, yumurta, balık, peynir, yoğurt gibi hayvansal besinler bunlardır. Fasulye, nohut, mercimek, pirinç, ekmek gibi bitkisel besinlerde de protein bulunur. Protein maddesi, büyüyüp gelişmemizi sağlar. Vücudumuzda yıpranmış olan hücreleri onarır. Yeni hücreler meydana getirir. Vücudumuzda meydana gelen yara ve berelerin iyileşmesi ve yok olan

hücrelerin yerine yeni hücrelerin getirilmesi bu besinlerin sayesinde mümkün olur (Karaca, 1989, s. 141).

Bazı besinler vücudumuzu hastalıklardan korur. Bu besinlerin içinde vitamin boldur. Yediğimiz sebze ve meyvelerde bol miktarda vitamin vardır. Vitaminler alfabenin harfiyle adlandırılırlar. A,B,C,D vitamini gibi.Vitaminlerle birlikte su ve çeşitli tuzlar da bizi hastalıklardan korur. Vitaminler taze sebze ve meyvelerde bulunur. Bayatlamış sebze ve meyvelerde vitamin miktarı azdır. Bu bakımdan sebze ve meyveleri tazeerken yemek daha faydalıdır (Karaca, 1989, s. 141).

1989 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Et,önemli bir besin maddesidir.Etlerde protein,yağ ve vitamin bulunur." (Tekışık, 1989, s. 171).

"Balıketi çok değerli bir besin maddesidir. Balık etinde protein,yağ ve vitamin bulunur.Istakoz,karides ve midye eti proteince zengindir.Süt,önemli bir besin maddesidir.Sütte su,madensel maddeler,protein,yağ ve şeker bulunur." (Tekışık, 1989, s. 172).

"Bal, çok besleyici bir besin maddesidir. İçinde şeker,bol vitamin ve madensel maddeler bulunur." (Tekışık, 1989, s. 173).

"Yediğimiz bir kısım besinler bizi büyütür. Vücudumuzu geliştirir. Yara ve kırıkları onarır. Bunlar proteinli, vitaminli, madensel ve sulu besinlerdir.Proteinler, et, balık, yumurta, süt, kuru fasulye, nohut, mercimek, badem, ceviz gibi yiyeceklerde bulunur.Süt,yumurta,sebze ve meyveler,madensel maddeler ve su bakımından zengin olan yiyeceklerdir." (Tekışık, 1989, s. 175).

"Vitaminler yeşil ve sarı sebzelerde, sütte, karaciğerde çok bulunur. A,B,C,D,E,K diye çeşitlere ayrılır. Vitaminler, vücudumuzun hastalıklara karşı korunmasını sağlar. Enerji verici besinlerin hücrelerde yanmasında tutuşturuculuk ödevi görür. Yapıcı ve onarıcı besinlerin hücrelerimizi büyütmesinde aracılık yapar.Organlarımızın iyi çalışmasına yardım eder.Sağlığımızı korur." (Tekışık, 1989, s. 176).

Taze ve olgun besinler daha çok besleyicidir. Dalından toplanan meyve ve sebzeler, fazla beklerse tazeliğini kaybeder. Suyu azalır. Yeşil sebzeler buruşur ve sararır. Suyunu kaybeden sebze ve meyvelerin besin değeri azalır. Olgunlaşmamış meyvelerin besin değeri azdır. Bayat yumurta,et ve balık sağlığımız için zararlıdır. Bayat besinler mide bozulmasına, hastalıklara ve zehirlenmelere sebep olur (Tekışık, 1989, s. 82).

1990 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Et, süt, yumurta, peynir, balık, fasulye, nohut, mercimek gibi besinler, vücudumuzu büyüten ve onaran besinlerdir. Yağ, şeker, bal, tatlı yiyecekler, unlu yiyecekler gibi besinler, vücudumuza ısı ve güç veren besinlerdir." (Gündoğan, 1990, s. 111).

Şekil 307. Enerji veren besinler. Gündoğan E. (1990). *Hayat Bilgisi 1. Yıl*. Bilim ve Kültür Yayınları.

1990 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Taze yiyeceklerin besin değeri daha fazladır. Konserve, reçel ve turşuların da besin değeri vardır. Sebze ve meyvelerin taze ve sağlam olmasına dikkat edilmelidir." (Cansu vd., 1990, s. 79).

1990 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

İyi beslenmek için vücudumuza gerekli olan besinleri almalıyız. Besinleri hayvanlardan, bitkilerden ve madenlerden alırız. Et, süt, yumurta gibi besinlerde, vücudumuzun büyümesine ve organlarımızın onarılmasına yarayan protein maddesi vardır. Yağ, şeker, bal gibi besinler vücudumuza enerji sağlar. Sebze ve meyvelerde bol miktarda vitamin bulunur. Vitaminler, vücudu hastalıklara karşı korur. Vücutta birtakım olayların düzenli olmasını sağlar. Su, tuz, demir, fosfor, iyot madensel maddelerdir. Meyveler, çok değerli besin maddeleridir. Vücudumuz için gerekli olan vitaminleri meyvelerden alırız (Şahin, 1990, s. 148).

"Beslenmemizde sebzelerin önemli bir yeri vardır. Vücudumuz için gerekli olan vitamin ve madensel maddelerin büyük bir kısmını sebzelerden alırız." (Şahin, 1990, s. 150).

Şekil 308. Sebzeler.Şahin M. (1990). *Hayat Bilgisi 2. Yıl*. Serhat.

1990 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Aldığımız besinler,vücudumuzda,çeşitli görevleri yerine getirirler.Her besin maddesi aynı değerde değildir." (Şahin, 1990, s. 174).

Et,en önemli besin maddelerinden biridir.İçinde protein,yağ,vitamin gibi insan vücuduna yararlı maddeler bulunur.Sütte protein,yağ,madensel maddeler,şeker ve su bulunur.Yumurta çok değerli bir besin maddesidir.İçinde vücudumuz için yararlı olan protein,yağ ve vitamin gibi maddeler bulunur.Hayvanlardan elde ettiğimiz bir değerli besin de baldır.Bal,bal arılarından elde edilir.İçinde vücudumuz için yararlı olan protein,yağ ve vitamin gibi maddeler bulunur (Şahin, 1990, s. 147).

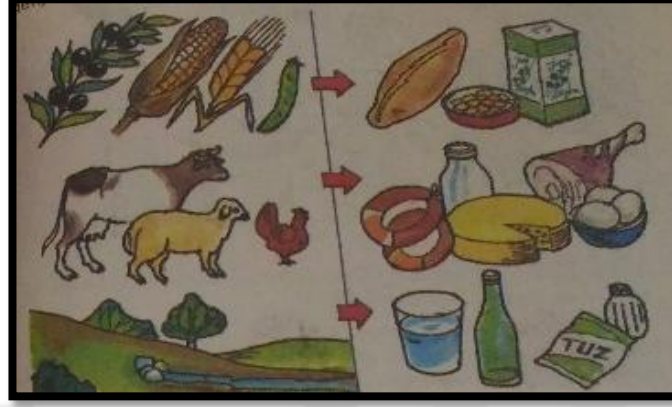

Şekil 309. Hayvansal besinler. Şahin M. (1990). *Hayat Bilgisi 2. Yıl*. Serhat.

"Baklagiller,nişasta ve proteince zengin besinlerdir.Bu maddeler vücudumuzun büyümesini sağlar.Sebzeler vitamin ve madensel tuzlar bakımından zengin olan besinlerdir.Meyveler vitamin ve şeker bakımından zengin besinlerdir." (Şahin, 1990, s. 148-149).

Vücudumuzun ısıya ve enerjiye ihtiyacı vardır.Vücudumuz kendisine gerekli olan ısı ve enerjiyi aldığımız besinlerden sağlar.Enerji veren besinlerin içinde bol miktarda yağlar,şeker ve

nişastalar vardır. Isı ve enerji veren besinlerin çoğu bitkilerden, bir kısmı da hayvanlardan sağlanır. Enerji veren besinler, vücut hücrelerinde yanarak ısı ve enerji meydana getirir. Vücut organları bu enerji sayesinde çalışır (Şahin, 1990, s. 153).

Şekil 310. Enerji veren besinler. Şahin M. (1990). *Hayat Bilgisi 2. Yıl*. Serhat.

Vitaminler hastalıklara karşı vücudumuzun korunmasına yardımcı olur. Ayrıca ısı ve enerji verici besinlerin hücrelerde yanması sırasında tutuşturuculuk görevini yaparlar. Yapıcı ve onarıcı besinlerin vücudumuzu büyütme işlevini yürütmelerine yardımcı olur. Sağlığımızı korur ve vücudumuzun çalışmasına yardım eder. Koruyucu besinlerin içinde bol miktarda vitamin vardır. En çok sebze ve meyvelerde bulunan vitaminler hayvansal besinlerde de bulunur. Vitaminlerin pek çok çeşitli olup alfabemizin harfleriyle adlandırılırlar (Şahin, 1990, s. 154).

"Su, temel besin maddelerimizin başında yer alır. Besinlerin eritilmesi ve sindirilmesinde işe yarar." (Şahin, 1990, s. 155).

"Besinlerin vücudumuzda çeşitli görevleri vardır. Her besin maddesi aynı değerde değildir. Çünkü değişik besinlerin içinde bulunan maddeler farklıdır. Tek çeşit besin alırsak ihtiyaçlarımızın yalnız bir yönüne karşılık vermiş oluruz. Beslenme tam olmaz. Hayvanlardan elde ettiğimiz besinler içinde proteinler, yağlar, vitaminler ve madensel tuzlar bulunur." (Şahin, 1990, s. 156).

Şekil 311. Kahvaltı öğünü. Şahin M. (1990). *Hayat Bilgisi 2. Yıl*. Serhat.

"Hayvanlardan elde edilen besinler protein ve yağ bakımından zengindirler. Bitkilerden elde edilen besinler ise şeker, nişasta ve vitamin bakımından zengindirler." (Şahin, 1990, s. 157).

Meyvelerin beslenmede önemli bir yerleri vardır. Meyveler besin maddeleri, vitaminler ve tuzlar bakımından çok değerli yiyeceklerdir. Sağlığımız bakımından faydalıdır. Meyve iştahı açar, sindirimi kolaylaştırır. İnsanlar sık sık hastalanır. Hastalıklardan korunmanın en iyi ve kestirme yolu bol bol meyve yemektir. Meyveler vitamin küpleridir. Vitaminler ise vücudumuzu hastalıklardan koruyucu özelliklere sahiptirler (Şahin, 1990, s. 194).

1991 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Bütün canlılar doğar, büyür ve ölürler. Varlıklarının devam etmesi için besin maddelerine ihtiyaç vardır. Bu maddeler çeşitli ve yeterince alınmalıdır. Besinler üç çeşit görev yapar. Enerji veren besinler: Şekerli ve yağlı besinlerdir. Vücudu besleyen ve onaran besinler: Et, süt, yumurta ve balık gibi maddelerdir. Vücudu hastalıklardan koruyan ve öteki besinleri vücuda yarar hale getiren besinler: Vitaminlerdir. Çoğu sebze ve meyvelerde bulunur (Çıdık ve Armağan, 1991, s. 87).

1991 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Meyvelerden, vücudumuz için gerekli olan vitaminleri almaktayız. Meyveler hem besin hem de geçim kaynağımızdır." (Gündoğan, 1991, s. 150).

1991 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Sebzeler, meyveler, tahıllar bitkisel besinlerimizdir. Bu besinlerde, bizleri hastalıklardan koruyan çeşitli vitaminler bulunur." (Kocaoluk vd., 1991, s. 102).

1992 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Kış mevsiminde taze olarak yenilen sebzeler vardır. Pırasa,lahana,kereviz,karnabahar,ıspanak kış sebzeleridir. Portakal,greyfurt,mandalina,nar,kestane,elma içinde bol miktarda vitamin bulunan meyvelerdir. Meyve ve sebzelerin yanı sıra bize ısı ve enerji veren pekmez,reçel,bulgur,nohut,mercimek,kuru fasulye gibi yiyeceklerden yeriz. Bu yiyecekler vücudumuzun yakıtlarıdır. Bizi soğuktan korur. Hastalanmamızı sağlar (Göndermez, 1992, s. 84).

1993 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Portakal, mandalina, greyfurt, limon, nar, ayva, kestane gibi meyveler kış meyveleridir. Bu meyveler vitamin bakımından zengindir. Vitaminler, vücudumuzu hastalıklara karşı korur. Kışın ısı ve enerji veren besinleri almak zorundayız. Bal, pekmez, reçel,helva enerji veren besinlerdir." (Kıyafet, 1993, s. 84).

1995 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Kış mevsiminde portakal,mandalina,greyfurt,limon bol bol yediğimiz meyvelerdir. Bu meyveler vitamin bakımından zengindir. Vitaminler, vücudumuzu hastalıklara karşı korur. Kışın yetişen ıspanak, kereviz, lahana, pırasa, havuç gibi sebzelerin besin değeri de çok fazladır. Pişirilerek yenilen sebzelerin vitaminlerinin kaybolmaması için az pişirmeliyiz. Sebzelerin haşlama suyunu dökmek doğru değildir (Komisyon, 1995, s. 121).

1995 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Besinlerimizi hayvanlardan ve bitkilerden elde ederiz. Hayvan etinden, sütünden, yağından, yumurtasından faydalanırız. Bitkiler çok çeşitlidir. En çok yediğimiz yiyecekler arasında; domates,patlıcan,biber,ıspanak,soğan,pırasa gibi sebzeleri, elma,armut,portakal,mandalina,karpuz gibi meyveleri sayabiliriz. Ayrıca buğday,pirinç,mercimek,barbunya,fasulye gibi baklagiller de çok yenilen besinlerdendir. Bu besinlerde çeşitli vitaminler,tuz ve madenler bulunur. Bunlar vücudumuzun büyümesini,güçlenmesini ve hastalıktan korunmasını sağlar. Ayrıca vücudumuzun suya da ihtiyacı vardır. Su ihtiyacımızı yiyeceklerle veya doğrudan suyu içerek karşılarız (Komisyon, 1995, s. 118).

Sebze ve meyvelerin, konservelerin ve diğer yiyeceklerin taze olmasına dikkat edilmelidir. Taze olan sebze ve meyvelerin besin değeri daha yüksektir. Bayat ve çürümüş yiyecekler besin değerini kaybeder. Hatta bazen zehirlenmelere bile sebep olurlar. Bu bakımdan yiyecekler taze olarak tüketilmeli veya buzdolabında saklanmalıdır (Komisyon, 1995, s. 120).

1995 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Yediğimiz besinlerin vücudumuz için ayrı ayrı önemi ve değeri vardır. Örneğin;et,süt,yumurta gibi besinler büyümeyi ve gelişmeyi sağlar.Yağ,bal,şeker,ekmek gibi gıdalar,bize güç ve enerji verir.Sebze ve meyvelerde bolca bulunan vitaminler,vücudumuzu hastalıklardan korur." (Karabıyık, 1995, s. 148).

"Hayvanlardan sağlanan besinlerde, bol miktarda protein vardır. Protein, organlarımızın temel maddesidir. Vücudumuzun protein ihtiyacı yiyeceklerden sağlanır.Yiyeceklerle aldığımız proteinler büyüme,yapım ve onarım işlerinde kullanılır. Ayrıca enerji sağlamak için de proteinlerden yararlanır." (Karabıyık, 1995, s. 149).

Şekil 312. Protein olan besinler. Karabıyık E. (1995). *Hayat Bilgisi 3. Yıl. Üner.*

"Sebze ve meyvelerde bol miktarda vitamin vardır. Vitaminler vücudumuzu hastalıklardan korur." (Karabıyık, 1995, s. 150).

Aldığımız besinler vücudumuzda yaradıkları işe göre;ısı ve enerji veren besinler,büyümeye ve onarmaya yarayan besinler,vitaminler ve madensel maddeler olmak üzere üçe ayrılır. İçinde şeker, nişasta ve yağ bulunan besinler, vücudumuza enerji verir.Tahıllar,baklagiller,mercimek,sebze ve meyveler;nişasta,şeker ve protein yönünden zengindir.Ancak bitkisel gıdalardaki protein,vücudumuzun ihtiyacını karşılayacak miktarda değildir.Bunun için hayvansal gıdalarla birlikte tüketildiğinde vücudun ihtiyaçlarını tam olarak karşılar.Ay çiçeği,zeytin gibi besinler,yağ bakımından zengindir.Bu besinlerden elde edilen yağ,yemeklerimizi pişirmede kullanılır (Karabıyık, 1995, s. 152).

"Koyun, dana, tavuk ve balık etleri ile yumurta, süt, süttten yapılan yiyeceklerin içinde bol miktarda protein vardır. Proteinler vücudumuzun büyümesinde ve onarımında kullanılır. Yiyeceklerle aldığımız bu proteinlerin fazlası depo edilmez vücuttan atılır.Bu nedenle hayvansal gıdaları yeterince miktarda tüketmeliyiz." (Karabıyık, 1995, s. 153).

Vitaminler vücudumuzdaki çeşitli olayları düzenleyen maddelerdir. En çok ihtiyaç duyulan vitaminler A,C,D,K,E ve B grubu vitaminleridir. Bunlar bitkisel ve hayvansal besinlerde bulunur. Bu besinler yeterince alındığında vitamin eksikliği olmaz. Madensel maddeler de vücudumuz için büyük önem taşır. Kemiklerin ve dişlerin oluşması, büyümesi ve gelişmesi

için kalsiyum, fosfor ve magnezyum gibi madensel maddeler gerekir. Madensel maddelerin önemli bir kısmını besinlerden sağlarız. Örneğin; karaciğer, diğer sakatatlar, kırmızı etler, kuru meyveler ve üzüm pekmezi, demir yönünden çok zengindir. Süt, peynir, yoğurt, çökelek ve ayran en zengin kalsiyum kaynağıdır. Ayrıca süt, yumurta, et ve et ürünleri ile balık fosfor yönünden zengin besinlerdir (Karabıyık, 1995, s. 153).

İnsan vücudu, besin öğelerinden su, yağ, protein ve minerallerden oluşmuştur. Yiyeceklerle aldığımız besin maddeleri, vücudumuzda işlenerek yararlı hale dönüştürülür. Yediğimiz yiyeceklerin hepsinin vücudumuz için ayrı bir önemi ve değeri vardır. Et, süt, yumurta gibi besinler büyümemizi ve gelişmemizi sağlar. Yağ, bal, şeker, ekmekek ve nişastalı yiyecekler bize güç ve enerji verir. Sebze ve meyvelerde bol miktarda bulunan vitaminler, vücudumuzu hastalıklardan korur." (Karabıyık, 1995, s. 154).

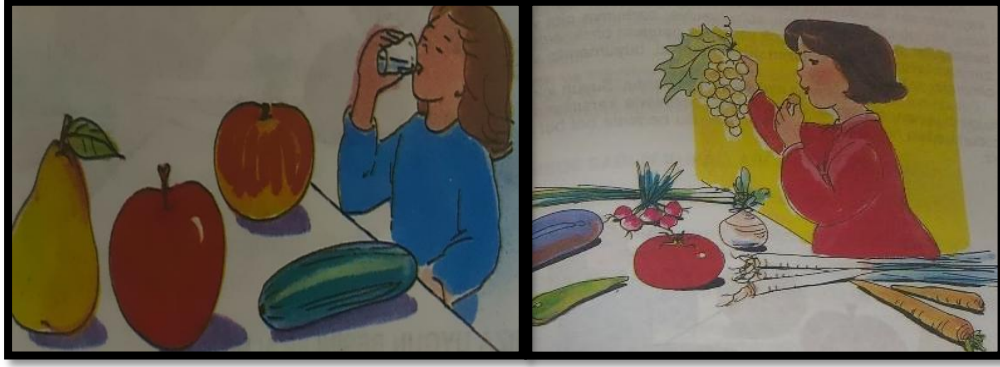
Şekil 313. Sağlıklı besinler. Karabıyık E. (1995). *Hayat Bilgisi 3. Yıl*. Üner.

"Taze yiyeceklerin besin değeri daha fazladır. Bayat yiyeceklerin besin değeri azalır." (Karabıyık, 1995, s. 156).

1995 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Büyüyüp gelişmemizi sağlayan içlerinde bol vitamin olan kiraz, dut, erik gibi meyveler ağaçlardan elde edilir." (Oral ve Barış, 1995, s. 146).

1995 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Besinlerimizin birçoğunu hayvanlardan elde ediyoruz. Et, süt, peynir, yağ, yoğurt, bal bunların başında gelir. Bunlara hayvansal besinler denir. Bu besinler kalori ve protein bakımından zengindir. Vücudumuzun gelişmesini, güçlü olmasını sağlar. Sebze ve meyveler bitkisel besinlerdir. Bunlar da vitamin depolarıdır. Vücudumuzu hastalıklara karşı korurlar. Duyu organlarımızın iyi görev yapmasını sağlarlar (Kıyafet, 1995, s. 107).

Şekil 314. Sağlıklı beslenen insanlar. Kıyafet L. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Arıtaş.

1996 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Sebze ve meyvelerde bol vitamin vardır. Vitaminler vücudumuzun gelişmesine yarar. Hastalıklara karşı bizi korur." (Öğün, 1996, s. 38).

2000 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir:

Her besinin değeri aynı değildir. Et, süt, yumurta, fasulye gibi yiyecekler, gelişip büyümemizi sağlar. Ayrıca vücudumuzun onarılmasında da önemli yer tutar. Bal, ekmek, patates, zeytinyağı gibi besinler vücudumuza ısı ve güç verir. Taze sebze ve meyvelerde bulunan vitaminler, vücudumuzu çeşitli hastalıklardan korur. Vücudumuzun direncini artırır (Komisyon, 2000, s. 109).

2006 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Sebze yemeklerini çok seviyorum. Annem bu nedenle çok sağlıklı olduğumu söylüyor. Dedemin dişleri hala beyaz ve sağlıklıdır. Sütü, peyniri ve yoğurdu çok sevdiğini söylüyor. Bir dergide okumuştum. Balık, tavuk, yumurta gibi besinleri tüketirsek bedenimiz geliştirmiş. Öğrendiklerimizi unutmazmıştık." (Çelik, 2006, s. 22).

2006 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Bazı yiyeceklerde çok az yararlı şey vardır. Bu yiyeceklerden çok fazla yersen sağlığın bozulabilir. Örneğin, çok şekerli yiyecekler, ayaküstü yenen hamburger, pizza gibi yiyecekler ve yağlı yiyecekler fazla yendiğinde sağlığımızı bozabilir." (Aldal vd., 2006, s. 32).

2018 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Büyümek, gelişmek ve sağlıklı yaşamak için vücudumuza gerekli olan bütün maddeleri besinlerden alırız. Her gün, her mevsim tükettiğimiz çok çeşitli besinler vardır. Besinler, elde edilen kaynaklara göre iki gruba ayrılır: Bitkisel ve hayvansal besinler. Sebze, meyve, ekmek, mercimek, kuru fasulye, nohut, makarna gibi

besinler bitkilerden elde edilir. Bitkilerden elde edilen besinlere bitkisel besinler denir. Süt, yumurta, peynir, et gibi besinler hayvanlardan elde edilir. Bu tür besinlere hayvansal besinler denir." (Kuşkaya, 2018, s. 95).

Şekil 315. Sağlıklı besinler. Kuşkaya Ç. (2018). *Hayat Bilgisi 1*. Sürüpek Yolu.

"Kemik ve diş sağlığımız için süt ve süttten yapılmış ürünler tüketmeliyiz. Süt, yoğurt, et, yumurta gibi hayvansal ürünler büyüüp gelişmemizi sağlar. Sebze ve meyveler bizi hastalıklardan korur ve vücudumuzun düzenli çalışmasını sağlar. Bu ürünlerden her gün mutlaka yemeliyiz." (Kuşkaya, 2018, s. 96).

2018 yılı kitabında şu şekilde ifade edilmiştir: "Nazlıcığım, sebzeler vücudumuz için çok yararlı besinlerdir. Ispanak, kemiklerimiz ve sağlığımız için çok faydalı bir besindir. Bunun gibi diğer meyve ve sebzeler de sağlıklı gelişebilmek için gerekli ve bunlardan yeterli miktarda yemelisin." (Çelikbaş vd., 2018, s. 84).

4.3.4. Gündelik Hayat

Bu tema; *Mevsimsel Gündelik Hayat, Hava Durumları, Isınma- Barınma* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde gündelik hayat temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.3.4.1. Mevsimsel Giyinme

2002 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Hastalıklardan korunmak için giyinmemizi özen göstermeliyiz. Hava durumuna göre giyinme Havası kirli yerlerde bulunmamalıyız." (Komisyon, 2002, s. 83).

1972 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sonbaharda havaların soğuması insanları etkiler. Sabahleyin ve akşamüştü üşürüz. İnce ve kısa kollu elbiselerle sokağā çıkılmaz. Vücudumuzu soğuktan koruyacak koyu renk, pamuklu ve yünlü elbiseler giyilir. Giyecekler hava durumuna göre ayarlanır. Sabahleyin ve akşamüştü ince kazak, hırka veya süveter giyilir. Sokağā çıkarken ceket giyilir veya pardösü alınır. Su geçirmeyen ayakkabılar giyilir. Yağışlı havalarda şemsiye veya yağmurluk almadan sokağā çıkılmaz (Tekişik, 1972, s. 64).

şekil 316. Yağmurda şemsiyeyle korunan bir insan. Tekişik H. (1972). *Hayat Bilgisi 2*. Rehber.

Kış gelince havalar çok soğudu. Soğuktan korunmak için kalın,yünlü ve pamuklu giyecekler giyeriz. Bu giyecekler koyu renk olur. Kalın giyecekler, vücudumuzdaki sıcaklığın dışarı çıkmasını önler. Dışarıdaki soğuğun vücudumuza girmesine engel olur. Yünlü giyecekler, pamuklu giyeceklerden daha sıcak tutar. Koyu renkli elbiseler güneş ışınlarını emer ve vücudumuzu ısıtır. Yün fanila, kazak, hırka, palto, manto, başlık, atkı, eldiven, yün çorap ve su geçirmeyen ayakkabılar kışlık giyeceklerdir. Kışlık giyecekler bizi soğuktan korur (Tekişik, 1972, s. 83).

şekil 317. Kışın giyilen kıyafetler. Tekişik H. (1972). *Hayat Bilgisi 2*. Rehber

"Baharda havaların ısınması insanları etkiler. Kışın giydiğimiz yünlü ve kalın giyecekler bizi terden bunaltır. Kışlık giyecekleri çıkarırız. Bunların yerine daha ince, açık renkli giyecekler giyeriz." (Tekışık, 1972, s. 152).

"Baharda havaya aldanıp birden ince giyinmek doğru olmaz. Havalar ısınınca, kışlık giyeceklerin yerine daha inceleri giyilir. Yağışlı havalarda pardösü ve şemsiye alınır." (Tekışık, 1972, s. 155).

1972 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sonbaharda havalar soğumaya başlar. Soğuktan korunmak için kalın ve yünlü giyecekler giyilir. Yazın giyindiğimiz ince giyecekler yavaş yavaş kaldırılır. Uzun kollu gömlekler, kazaklar, hırkalar; pardösüler giymeye başlanır. Sıcak havalarda ince, soğuk havalarda kalın giyecekler giymek sağlığımızı korur. Okula gidip gelirken çevreyi izlerseniz, insanların elinde hırka, kazak, ceket ya da pardösü gibi yedek giyecekler taşıdığını gözleyebilirsiniz. Dışarıya şemsiyesiz çıkmamaya herkes özen gösterir (Turan ve Kurtuluş, 1972, s. 64).

Şekil 318. Kışın üşüyen insanlar.Turan A., Kurtuluş N. (1972). Hayat Bilgisi 2. İlke.

Kışın daha çok yünden örülmüş kazak, fanila, eldiven, çorap, atkı kullanılır. Kalın palto giyeriz. Yazın açık renkli, ince giysiler giyinirken kışın koyu renkli giysileri tercih ederiz. Yazın kullanılan açık ayakkabılar yerini kapalı, su geçirmeyen, deri kauçuk köselerden yapılmış çizme ve botlara bırakır. Bunlar daha sağlamdır ve soğuğu geçirmezler (Turan ve Kurtuluş, 1972, s. 81-82).

"Okula gidip gelirken, bahçede oynarken, kapalı yerlerden dışarıya çıkarken yanımıza yağmurluk, pardösü ve şemsiye almayı ihmal etmemeliyiz." (Turan ve Kurtuluş, 1972, s. 165).

1981 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sonbaharda yazın giydiğimiz giysilerle dolaşamayız. Kısa gömlek ve pantolon vücudumuzu soğuklara karşı koruyamaz. Sonbaharda, havalar soğumaya başlar. Vücudumuzu soğuktan korumak için kalın giysiler giyeriz. Ceketlerimizle diğer kışlık giyeceklerimizi dolaplardan çıkarırız. Yağmurlu ve soğuk havalarda, pardösü giyeriz. Yazlık açık ayakkabıların yerini kışlık kapalı ayakkabılar alır. Çorapsız dolaşamayız. Soğuk havalarda yelek ve kazaklarımızı giyeriz (Tekışık, 1981, s. 37).

Şekil 319. Sonbaharda giyilen kıyafetler. Tekışık H. (1981). *Hayat Bilgisi 1. Yıl*. Rehber.

Soğuk günlerde kalın ve yünlü giyecekler kullanırız. Çünkü yünlü giyecekler vücudumuzu sıcak tutar. Bizi soğuktan korur. Kışlık giyeceklerimizin çoğu yünden yapılmıştır. Yünden yapılmış kazak, fanila, çorap, eldiven, atkı, kışlık giyeceklerimizdendir. Kışın kalın ve koyu renkli kumaşlardan yapılmış giysiler giyilir. Çizme, bot, su geçirmez ayakkabılar, kışın giyilir. Ayakkabıların altı lastik ve kauçuk olursa, kaymaz ve sıcak tutar. Dışarıya çıkınca palto ve pardösü giyeriz. Böylece kendimizi soğuktan koruruz (Tekışık, 1981, s. 94).

1985 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yazın sıcak günlerinde giydiğimiz o incecik elbiseleri, sonbahar gelince yavaş yavaş çıkarırız. Bunların yerine üşümemizi engelleyecek elbiseler giyeriz. Sonbaharda soğuyan havalar insanları etkiler, üşütür. Vücudun soğuktan korunması için kalın, yünlü, pamuklu ve koyu renkli kumaşlardan yapılmış elbiseler giyiniriz. Su çekmeyen, ayaklarımızı sıcak tutan ayakkabılar giyeriz. Bu mevsimde sık sık yağmur yağdığı için yanımıza pardösü, şemsiye veya yağmurluk taşırız. Hava durumuna göre giyinmezsek hastalanırız (Bolayır, 1985, s. 45-46).

Şekil 320. Kışlık giysiler. Bolayır F. (1985). *Hayat bilgisi 2*. Okul Kitapları.

Kışın havalar çok soğuk olduğu için, kalın elbiseler giyeriz. Bu elbiseler yünlü ve pamuklu olur. Bunlar sıcak tutar. Üşümez ve hastalanmayız. Ayrıca yüнден örülmüş kazak, fanila, eldiven, çorap, atkı kullanırız. Kalın palto giyeriz. Daha çok koyu renkli elbiseler giyilir. Çünkü, bu tip elbiseler güneş ışınlarını emer ve vücudumuzu sıcak tutarlar. Su geçirmeyen ayakkabılar giyeriz. Deri, kauçuk, köselerde yapılmış çizme veya botlar daha sağlam olurlar ve soğuğu geçirmezler (Bolayır, 1985, s. 94).

"Bahar sıcaklarının gelmesiyle kışlık elbiseler çıkarılır. Baharın bu sıcak havalarına aldanıp ince giyinilir. Hastalanmamak için okula gidip-gelirken yanımıza pardösü ve şemsiye bulundurmalıyız." (Bolayır, 1985, s. 173).

1987 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kışın soğuktan korunmak için kalın, yünlü ve pamuklu giyecekler giyeriz. Yün fanila, kazak, hırka, palto, manto, başlık, atkı, eldiven, yün çorap ve su geçirmeyen ayakkabılar kışlık giyeceklerdir." (Tekışık, 1987, s. 101).

"Baharda havalar ısınınca kışlık giyecekleri çıkarırız. Onların yerine daha ince ve açık renk elbiseler giyeriz." (Tekışık, 1987, s. 124).

"Sonbaharda havalar soğuduğu için yazlık elbiselerle dışarı çıkamayız. Koyu renk pamuklu ve yünlü elbiseler giyeriz." (Tekışık, 1987, s. 126).

1987 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sonbaharda giyecekler de değişir. Yazlık giyeceklerimiz kaldırılır. Bunların yerini kalın, ynl, pamuklu kumaşlardan yapılmış giyecekler alır. Ayrıca kazak, palto, pardösü, yağmurluk, bere gibi giyecekler hazırlanır. Yn orap, atkı, eldiven örülür veya alınır. Yazlık ayakkabıların yerine çizme, bot gibi korunaklı olanlarını giyeriz. Sokağa çıkarken ıslanmamak için yağmur veya şemsiyemizi alırız (Kırbaş ve Sırmatel, 1987, s. 28).

"Baharla birlikte giyeceklerimizde değişiklikler olur. Ynl ve kalın giyeceklerimizi çıkarırız. Bunların yerine daha ince, açık renkli giyecekler giyeriz." (Kırbaş ve Sırmatel, s. 141).

"Baharla birlikte hastalıklar da görülür. Havaaların ısınmasına aldanarak ince giyecekler giymemeliyiz. Devamlı tedbirli olmalıyız. Yanımızda kazak, hırka, pardösü gibi yedek giyecekler bulundurmalıyız." (Kırbaş ve Sırmatel, s. 147).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kışlık giyeceklerin koyu renk ve kalın olmasına dikkat edilir. Kışın dışarı çıkarken kalın çorap ve su geçirmeyen ayakkabı giyilir. Bu giyecekler bizi soğuktan korur. Bahar gelince kışlık giyeceklerden daha ince giyecekler giyilir. Yazın açık renk ve ince elbiseler giyilir. Bu elbiselerin bol ve kısa olmasına dikkat edilir. Açık renk ve ince elbiseler vücudumuzu serin tutar ve fazla terlemeyi önler. Sonbaharda, yazlık giyeceklerin yerine uzun kollu giyecekler giyilir. Dışarı çıkarken pardösü alınır. Yağmurlu havalarda, deriden veya plastikten yapılmış giyecekler giyilir. Bunlar, vücudumuzun ıslanmasını önler (Tekişik, 1989, s. 78).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İlkbaharda havalara aldanıp ince giyinmemek gerekir. Çünkü baharda birdenbire yağmur yağabilir, hava aniden soğuyabilir." (Arkın ve Kara, s. 110).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Yazın sıcak günlerinde açık renkli ve ince elbiseler giyilir. Kış mevsiminde ise koyu renkli, kalın ve ynl elbiseler bizi sıcak tutar. Palto, fanila, eldiven, ynl çorap, atkı, başlık, çizme ve bot kışlık giyeceklerimizdir." (Cansu vd., 1990, s. 78-79).

Havaaların ısınmasından sonra başlık, atkı, eldiven, palto, çizme gibi giyecekler giyilmez. Ama havanın sıcaklığına aldanmamak gerekir. Sıcaklık aniden değişebilir. Fazla ince elbise giyilirse kolayca hasta olmak mümkündür. Bu bakımdan atlet ve fanila gibi pamuklu giyecekler giyilmelidir. Bir yere giderken şemsiye alınmalıdır (Cansu vd., 1990, s. 80)

"İlkbaharda havalar sık sık değişir. Dışarı çıkarken havanın durumuna göre hırka, ceket giyilmelidir. şemsiyelerimiz daima yanımızda bulunmalıdır." (Cansu vd., 1990, s. 147).

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kışın soğuktan korunmak için kışlık giyeceklerimizi hazırlarız. Kış gelmeden yün kazak, hırka, çorap, eldiven, atkı alırız. Paltomuzu, mantomuzu ve kışlık ayakkabılarımızı hazırlarız." (Cansu vd., 1990, s. 81).

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İlkbaharda hava yağmurlu ise pardösülerimizi giyer, şemsiye kullanırız. Güneşli havalarda hafif giyiniriz. Akşamüzeri sırtımıza yün ceketlerimizi veya hırkalarımızı geçiririz. Bazen da havanın birden soğuduğu görülür. Böyle günlerde dolaplara kaldırılan paltolar, yünlü giyecekler dışarı çıkarılır ve kullanılır." (Çıdık ve Armağan, 1991, s. 157).

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

İnsanlar sağlıklı olabilmek için mevsimlere göre giyinmelidir. Sonbaharda çok kalın kazak ve paltolar giymemeliyiz. Açık renkli ve ince giyecekler de giyilmez. Giyeceklerimizi havanın durumuna göre belirlemeliyiz. Sonbaharda çok kalın olmayan ve koyu renkli kazak, uzun kollu gömlek, ceket ve mont gibi giyecekleri kullanmalıyız. Su çekmeyen ve ayaklarımızı sıcak tutan ayakkabılar giymeliyiz. Bu mevsimde sık sık yağmur yağdığı için yanımızda pardösü, şemsiye ve yağmurluk bulundurmalıyız. Soğuktan korunmalı ve yağmurdan ıslanmamalıyız (Gölcük, 1991, s. 52).

"İlkbaharda hava sık sık değişir. Dışarı çıkarken yağmurluk, kazak ve mont gibi giyeceklerimizden birini yanımıza almalıyız." (Gölcük, 1991, s. 127).

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kış mevsiminde havalar soğuk ve serttir. Bu yüzden kalın ve yünlü elbiseler giyeriz. Elbiselerimizin koyu renkli ve kapalı olmasına da dikkat ederiz. Böyle elbiseler vücudumuzu daha sıcak tutar. İlkbahar gelince havalar ısınmağa başlar. Kışlık kalın giyeceklerimizi yavaş yavaş çıkarma ihtiyacını duyarız. Daha ince elbiseler giyeriz. Yaz mevsimi sıcak geçer. Bu mevsimde ince, açık renkli, açık yakalı ve kısa kollu giyecekler giyeriz. Bu tip elbiseler vücudumuzu serin tutar. Sonbahar gelince havalar yine soğumağa başlar. Biz de giyeceklerimizi ona göre ayarlarız. Tekrar ve yavaş yavaş kalın giyecekler kullanmağa başlarız (Kocaoluk vd., 1991, s. 98).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Sonbaharda serin günler yaşarız. Bu mevsimde yaz giyecekleriyle dolaşırsak üşür, hastalanırız. Yaz giyeceklerimizin yerine yünlü, pamuklu giyecekler giyiniriz. Kazan, palto, pardösü, yağmurluk, bere gibi giyeceklerimizi hazırlamak zorundayızdır. Yazlık ayakkabılar da giyilemez. Yağmurlar yağmaya başladığı için; yazlık ayakkabılarımız ayaklarımızı koruyamaz.

Sık sık yağmurlarla karşılaştığımız için; sokağa çıkarken yanımıza şemsiye, yağmurluk almayı unutmak zorundayızdır (Cılga, 1992, s. 44).

"Kış; soğuğu, karı, buzu çok olan bir mevsimdir. Sağlıklı olabilmemiz için; kışın üşütücülüğünden, soğugundan korunmamız gerekir. Kalın, yünlü giyecekler giyinmemiz kaçınılmazdır. Kalın çoraplar, eldivenler, palto, manto, çizme, bot giyinmek zorundayızdır. Yaz mevsiminde giyindiğimiz kısa kollu giyeceklerimiz işimize yaramaz." (Cılga, 1992, s. 97).

İlkbaharda havalar ısınır. Yünlü, kalın giyecekler giyinmek bizi terletir. Rahatsızlık verir Yün çoraplar, kazak, atkı, eldiven, palto çıkarılır. Bunların yerine daha ince, açık renk, biz, terletmeyecek giyecekler giyilir. Kışlık giysilerimiz temizlenip kaldırılır. İlkbaharda havalar değişkendir. Sabah güneşli olan hava; öğleden sonra bulutlu, yağmurlu olabilir. Bunun için tedbirli olmalıdır. Şemsiyemizi yanımızda taşımali, yağmurluklarımızı hırkalarımızı bir zaman daha hazır bulundurulmalıdır (Cılga, 1992, s. 197-198).

"Baharda sağlığını koruyabilmek için; tedbirli olmayı unutmamak zorundayızdır. Havanın yumuşaklığına, sıcaklığına bakarak; yazlık giysilerle dışarıya çıkmak doğru değildir. Hırka, kazak, pardösü gibi giyeceklerimizi yanımızda bulundurmak gerekir." (Cılga, 1992, s. 204).

1992 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yaz mevsimi sıcaktır. Vücudumuz sürekli terler. Terlemeyi önlemek için açık renkli, ince ve pamuklu giyecekleri giymeliyiz. İlkbahar ve sonbahar mevsimlerinde hava durumu dinlenmeli ona göre giyinilmelidir. Sokağa çıkarken kazak, pardösü, yağmurluk gibi giyecekleri hava durumuna göre yanımızda bulundurmaliyiz. Kış mevsimi soğuktur. Üşütmek için daha kalın ve yünlü giyecekler giyeriz. Dışarı çıkarken üzerimizde palto, manto gibi kalın giyecekler giyer, başımıza başlık ellerimize de eldiven giyeriz (Göndermez, 1992, s. 41).

Sonbahar mevsiminde havalar soğuduğu için yazlık elbiseler ince gelmeye başlar. Üşürüz. Yazlık giyecekler temizlenip kaldırılır. Yerlerine daha kalın olan mevsimlik giyecekler çıkarılır. Bu mevsimde kış için gerekli olan kazak, eldiven, çorap, atkı gibi giyecekler örülür. Palto, çizme gibi kışlık giyecekler alınır, yıpranmış olanlar tamir ettirilir (Göndermez, 1992, s. 42).

Kış mevsimi soğuk ve yağışlı geçer. Bu mevsimde üşütüp hasta olmamak için yünlü ve kalın kumaşlardan yapılmış giyecekleri giyeriz. Yünlü giyecekler, vücudumuzu sıcak tutar, bizi üşütmez. Kışlık giyeceklerimizin uzun kollu ve koyu renkli olmasına da dikkat ederiz. Koyu renkli giyecekler sıcaklığı üzerinde toplayarak vücudumuzu ısıtır. Sokağa çıkarken üzerimize

palto, başımıza şapka, ellerimize de eldiven giyeriz. Boynumuzu da atkı ile iyice sararız. Ayağımıza da su geçirmeyen bot veya çizme giyeriz (Göndermez, 1992, s. 81).

"Baharda, kışlık kalın ve yünlü giyecekler bizi terletmeye başlar. Bunların yerine daha ince ve açık renkli giyecekler giyeriz. Annelerimiz baharlık giyeceklerimizi çıkartırken, kışlık giyeceklerimizi de temizleyip kaldırıyor." (Göndermez, 1992, s. 122).

"Bahar gelince kalın elbiseler fazla gelmeye başlar. Onların yerine ince ve açık renkli elbiseler giyeriz. Sabah ve akşam saatleri genellikle serin olur. Bu saatlerde üşütmemek için yanımıza kazak, hırka, ceket gibi şeyler almalıyız. Yağmurlu havalarda yanımızda yağmurluk ve şemsiye bulundurmalıyız." (Göndermez, 1992, s. 126).

1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yazın giyilen açık renkli ve ince giysileri yavaş yavaş kaldırırız. Yerine vücudumuzu ısıtacak pamuklu ve yünlü giysiler giyeriz." (Kıyafet, 1993, s. 41).

"Havalar iyice soğudu. Çok üşüyoruz. Koyu renkli, kalın ve yünlü elbiseler giymeye başladık. Yünlü giyecekler insanı daha sıcak tutar. Paltolar, mantolar yünlü kumaştan yapılır. Kazaklar, çoraplar, eldivenler, başlıklar, atkılar yünden örülür." (Kıyafet, 1993, s. 83).

"İlkbaharda havalar ısınmaya başladığından yünlü ve kalın giyecekleri giyemeyiz. Kışlık palto, atkı, kazak, fanila, eldiven ve yün çorap gibi bizi çok ısıtan giyecekler temizlenir, kaldırılır. Bunların yerine ince ve açık renkli giyecekler giyilir." (Kıyafet, 1993, s. 147).

1993 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Baharda hasta olmamak için giysilerimize dikkat etmeliyiz. Kışın giydiğimiz kalın kazaklar bizi terletir. Çok ince giysiler de üşütür. Öyleyse baharda daha çok hırka veya yelek giyeriz. Ya da hırkamızı veya ceketimizi yanımıza alırız." (Kıyafet, 1993, s. 94).

Şekil 321. Yazlık giysiler. Kıyafet L. (1993). *Hayat Bilgisi 1*. Arıtaş.

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Sonbaharda; giyeceklerdeki yırtıklar yamanır, sökükler dikilir. Kışın giymek üzere çorap, eldiven, atkı, bere ve kazak örülür. Ayakkabı ve botlar tamir edilerek boyanır." (Komisyon, 1995, s. 43).

Kışlık elbiselerimiz koyu renkli kalın ve yünlü kumaşlardan yapılır. Bahar ve yaz aylarında pamuklu, keten veya ipek elbiseler giyeriz. Yünlü kumaşlar, yün ipliğinden dokunur. Baharda koyunlardan kırılan yünler taranır, eğrilir, bükülür. Sonra ip haline getirilir ve boyanır. Yün ipliğinden kazak, eldiven, başlık, atkı ve çorap örülür. Pamuktan, pamuklu; ipek böceğin kozasından, ipekli; keten bitkisinden, keten kumaş dokunur. Ayakkabılarımız hayvan derisinden yapılır (Komisyon, 1995, s. 80).

Şekil 322. Kışlık giysiler. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 3*. Milli Eğitim Basımevi.

"Havaların ısınmasıyla; bere, eldiven, palto gibi giyecekler giyemeyiz. Baharda fazla kalın olmayan elbiseler giyeriz." (Komisyon, 1995, s. 115).

"İlkbaharda havalar sık sık değişir. Hava aniden soğur. Beklenmedik anlarda sağanak halinde yağmurlar yağar. Bu bakımdan havanın sıcaklığına güvenerek ince elbiseler giymek doğru değildir. Dışarı çıkarken hırka veya ceketle birlikte şemsiyemizi daima yanımızda bulundurmalıyız." (Komisyon, 1995, s. 120).

Şekil 323. İlkbahar kıyafetleri. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

"Yazın, ince ve açık renkli elbiseler giyeriz." (Komisyon, 1995, s. 177).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kışın soğuk günlerinde; kazak, ceket, palto, manto ve yün çorap giyeriz. Yağmur veya kar yağdığı günlerde çizmeler ayağımızı korur. Kış günleri koyu renkli elbiseler, bizi daha sıcak tutar. Yazık sıcak günlerinde ise ince ve açık renkli elbiseler giymeyi tercih etmeliyiz. Serin günlerde daha kalın giyinmeliyiz (Komisyon, 1995, s. 116).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yaz mevsiminde ince, kısa kollu giysiler giyeriz. Sonbahar ve ilkbahar mevsimlerinde biraz daha kalın giysilerimizi kullanırız. Bazen hırkalarımızı, ceketlerimizi giyeriz. En çok korunmamız gereken mevsim kış mevsimidir. Havalar çok soğuk olur, üşütünce hastalanırız. Bu nedenle bu mevsimde kalın kazaklar, paltolar, yün çorap, bot, çizme gibi giyecekler giyeriz. Dışarı çıkarken boynumuzu, ağzımızı sararız (Komisyon, 1995, s. 104).

1996 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kışın havalar soğuk olduğu için kalın, yünlü kumaşlardan yapılan giysiler giyeriz. İlkbaharda havalar ısınmaya başlar. Bu havalarda, daha ince giysiler giymeye başlarız." (Ülker ve Aslantaş, 1996, s. 145).

1997 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Havalar soğumaya başladı. Yazın giydiğimiz açık renkli, kısa kollu, ince giysileri çıkardık. Artık bizi soğuktan koruyan giysileri giyiyoruz. Bu giysiler kalın kumaştan yapılmış. Vücudumuzdaki ısıyı tutuyor. Bizi ısıtıyor. Soğukta giydiğimiz giysilerin renkleri de koyu. Güneş ışınlarını tutuyor, ısının vücudumuzda kalmasına yardım ediyor. Suya dayanıklı, ayaklarımızı ısıtan ayakkabı giyiyoruz. Dışarı çıkarken şemsiye alıyoruz (Kılıç vd., 1997, s. 34).

Şekil 326. Mevsimi geçen kıyafetlerin kaldırılması ve gelen mevsime uygun kıyafetlerin çıkarılması. Kılıç L., Barkan M., Uçar F., Esendal F. (1997). *Hayat Bilgisi 2*. Türkiye Eğitim Gönülleri Vakfı.

"Yazın güneş ışınlarını yansıtan, emmeyen giysiler giyilir. Bunlar açık renkli ve ince giysilerdir. Kışın güneş ışınlarını emen, kalın ve koyu renk giysiler giyilir. Kalın ve sıcak tutan giysiler daha çok yünlüdür. Tiftik ve pamuklu giysiler de sıcak tutan giysilerdir." (Kılıç vd., 1997, s. 73).

"Baharda kışlık giysiler temizlenir, kaldırılır. Onların yerine daha hafif, hava değişikliklerinden koruyacak giysiler giyilir. Yağmurda ıslanmamak için önlem alınır, şemsiye taşınır." (Kılıç vd., 1997, s. 124).

Şekil 327.Kıyafet seçen çocuk. Kılıç L., Barkan M., Uçar F., Esendal F. (1997). *Hayat Bilgisi 2*. Türkiye Eğitim Gönülleri Vakfı.

1997 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kışın havalar soğuktur. Üşütmemek için kalın ve yünlü giysiler giyeriz. İlkbaharda havalar ısınmaya başlar. Kış mevsimine göre daha ince giysiler tercih ederiz. Yaz gelince havalar ısınır. Giysilerimiz ince, açık renkli ve kısa kolludur. Sonbahar, serin ve yağışlıdır. Yaza göre daha kalın giysiler giyeriz. Dışarı çıkarken yağmurluk ve şemsiyelerimizi yanımıza alırız (Tortop vd., 1997, s. 108).

Şekil 328.Mevsimlik kıyafetler. Tortop R., Tortop A., Cesur K., Cesur T. (1997). *Hayat Bilgisi 1*. Top Yayıncılık.

2001 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Çeşitli giysilere ihtiyaç duyarız. Kazak, hırka, pantolon, ayakkabı bunlardan bazılarıdır. Giysilerimiz bizi soğuktan, sıcaktan korur." (Fidanay, 2001, s. 64).

Şekil 329. Kıyafet seçen çocuk. Fidanay L. (2001). *Hayat Bilgisi 2*. Kök Yayıncılık.

"Kış mevsiminde havalar çok soğuk olur. Soğuktan korunmak için kalın ve koyu renkli giysiler giyeriz." (Fidanay, 2001, s. 94).

"Yazın ince ve açık renk giysiler giyeriz." (Fidanay, 2001, s. 95).

2018 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yaz mevsiminde; ince, pamuklu, açık renkli kıyafetler giymeliyiz. Güneşten korunmak için şapka takmalıyız. Sonbaharda havalar soğumaya başlar, yağmur yağar. Bu mevsimde yaz mevsimine göre biraz daha kalın kıyafetler giymeliyiz. Sonbaharda dışarı çıkarken yanımıza yağmurluk ve şemsiye almalıyız." (Kuşkaya, 2018, s. 115).

"Kış mevsimi en soğuk mevsimdir. Bu mevsimde üşümek için çizme, mont, eldiven giymeliyiz; atkı ve bere takmalıyız. İlkbaharda havalar ısınmaya başlar. Bu mevsimde, kış mevsimine göre daha ince kıyafetler giymeliyiz. Dışarı çıkarken yanımıza şemsiye ve hırka almalıyız." (Kuşkaya, 2018, s. 116).

"Yağmurlu havalarda dışarı çıkarken yanımıza şemsiye almalıyız. Kışın; eldiven, bere, çizme, mont giyerek soğuktan korunmalıyız. Güneşten korunmak için şapka ve güneş gözlüğü kullanmalıyız. Sisli havalarda fosforlu çizgileri olan kıyafetler giymeliyiz." (Kuşkaya, 2018, s. 118).

Şekil 330.Mevsimler. Kuşkaya Ç. (2018). *Hayat Bilgisi 2. Sürüpek Yolu.*

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kış günlerinde yaşamak daha zor. Vücudumuzu üşütmemek için kalın ve yünlü elbiselerimizi giyiyoruz. Elimize eldiven, başımıza başlık geçiriyoruz. Ayağımıza yün çorap, lastik ve kauçuk botlar giyiyoruz." (Gündoğan, 1990, s. 71).

Şekil 331.Kış mevsimi. Gündoğan E. (1990). *Hayat Bilgisi 1. Bilim ve Kültür Yayınları.*

4.3.4.2. Hava Durumları

1972 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Baharda hava durumu sık sık değişir. Güneşli havalar bizi aldatabilir. Bir anda etrafı bulutlar kaplar. Hava bozar. Yağmur ve dolu yağar. Bahar yağmurları bizi ıslatır." (Tekışık, 1972, s. 155).

1972 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İlkbaharda havalar ısınmaya başlamakla birlikte sık sık da değişir. Özellikle Mart ayında değişik hava şartları ile karşılaşırız.

Sağanak halinde yağmur yağarken, gökyüzü birkaç saat içinde açılır. Sabah, ılık bir hava ile güne başlamışken, akşama doğru dolu yağabilir." (Tekışık, 1972, s. 165).

1981 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İlkbaharda havalar değişkendir. Açık olan hava birden kapanır, yağmur yağmaya başlar. Güneş bazen görünür, bazen de bulutların arkasına gizlenir. Hiç beklenmedik zamanda rüzgar çıkar. Hızlı ve soğuk esmeye başlar." (Tekışık, 1981, s. 180).

1985 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Yazın havalar çok sıcaktı. Şimdi havalar yavaş yavaş serinledi. Yaz günlerindeki sıcaklıkların etkisi azalmaya başladı. Güneş bizden uzaklaştı. Artık bizi az ısıtıyor. Havalar serinledi. Rüzgar esmeğe başladı. Gökyüzünün yazınki berraklığı kayboldu. Zaman zaman bulutlar gökyüzünü örtmeğe başladı. Yağmurların yağması sıklaştı. Gök gürültüleri ve şimşek çakmaları görölmeğe başlandı (Bolayır, 1985, s. 42).

1987 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kış mevsiminde havalar iyice soğur. Rüzgar soğuk ve sert eser. Güneş geç doğar, erken batar. Günler kısalmır. Geceler uzun olur. Güneş az ısıtır. Kışın havalar soğuyunca yüksek yerlere kar yağmağa başlar. Yerler ve saçaklarda sular donar. Yaprakarını döken ağaçlar çırlçıplak olur (Tekışık, 1987, s. 123).

"Bahar gelince havalar ısınır. Rüzgar hafif hafif eser, bizi üşütmez. Her tarafta ılık ve tatlı bir bahar havası olur. Yağmurlar yağmağa başlar. Ağaçlar yaprak ve çiçek açar. Bahçeler, bağlar, tarlalar ve kırlar yeşerir." (Tekışık, 1987, s. 124).

Şekil 332. İlkbahar. Tekışık H. (1987). *Hayat Bilgisi 1*. Rehber Yayınları.

"Yazın havalar iyice ısınır. Güneş erken doğar ve geç batar. Gündüzler iyice uzar. Geceler kısalmır. Güneş çok ısıtır. Sıcaktan bunalırız." (Tekışık, 1987, s. 125).

"Sonbaharda havalar serinler. Soğuk rüzgarlar esmeğe başlar. Sık sık gökyüzünü bulutlar kaplar. Yağmur yağar." (Tekışık, 1987, s. 126).

"Baharda bazen güneşli, sıcak; bazen soğuk, yağmurlu, rüzgarlı günler yaşanır. Yağmur yağar, ıslanırız ve üşütebiliriz." (Tekışık, 1987, s. 173).

1987 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Sonbaharda havalar sık sık değişiklik gösterir. Bazı günler sabah güneşli, öğleden sonra ise yağmurlu olabilir. Sonbaharda çok ince ve çok kalın elbiseler giymemeliyiz." (Kırbaş ve Sırmatel, 1987, s. 28-29).

1987 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İlkbaharda havaların durumu sık sık değişir. Güneş pırıl pırıl parlayıp ısıtırken, aniden sert rüzgarlar esebilir veya yağmur yağabilir." (Kırbaş ve Sırmatel, 1987, s. 147).

Şekil 333. İlkbahar. Kırbaş M., Sırmatel Z. (1987). *Hayat Bilgisi 1*. Koza Yayınları.

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kışın havalar soğuyor. Sık sık kar yağıyor. Ağaçlar yapraklarını çoktan döktü. Kar, yerden haftalarca, aylarca kalkmıyor. Sular buz tutuyor. Her taraf bembeyaz oldu." (Gündoğan, 1990, s. 71).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Mart ayına girince havalar ısınmaya başlamaktadır. Rüzgar hafif hafif esmektedir. Gündüzler uzayarak geceler ile eşitlenmektedir. Toprak yeşermeye hazırlanmaktadır. İlkbahardan sonra yaz mevsimi geliyor. Yazın havalar iyice ısınıyor. Güneş erken doğup geç batıyor. Gündüzler uzuyor, geceler kısalıyor. Sıcaklar iyice artıyor Sonbaharda havalarda önemli değişimler oluyor. Artık yaz günlerinin sıcaklığı görülüyor. Havalar serinliyor. Çoğu zaman gökyüzü bulutlarla kaplı oluyor, yağmur yağıyor. Yüksek dağlara kar yağdığını da görebiliyoruz (Gündoğan, 1990, s. 72-73-74).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İlkbaharda havalar sık sık değişir. Hava aniden soğur. Beklenmedik anlarda sağanak halinde yağmurlar yağar." (Cansu vd., s. 147).

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İlkbaharda hava sık sık değişir. Hava, sabah ve akşamları serince olur. Açık ve güneşli bir gün, birdenbire değişebilir. Beklenmedik rüzgarlar çıkabilir. Aniden yağmur yağabilir. Bu yüzden Güneşe aldanmamalıyız." (Gölcük, 1991, s. 127).

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kış mevsiminde havalar soğuk ve serttir. İlkbahar gelince havalar ısınmağa başlar. Yaz mevsimi sıcak geçer. Sonbahar gelince havalar yine soğumağa başlar." (Kocaoluk vd., 1991, s. 98).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yaz mevsimi sıcaktır. Sonbahar ve ilkbahar mevsimlerinde hava değişkendir. Bazen sıcak bazen de soğuk ve yağışlı olabilir. Kış mevsimi soğuktur." (Göndermez, 1992, s. 42).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İlkbaharda havalar çok değişkenlik gösterir. Güneş pırıl pırılken birden gökyüzünü bulutlar kaplar. Yağmur ya da dolu yağar. Biraz sonra güneş gene kendini gösterebilir. İlkbahar doğanın canlandığı mevsimdir. Toprak ısınır, kabırır, gevşer." (Cılga, 1992, s. 197).

"İlkbahar; havanın sık sık değiştiği bir mevsimdir. Havanın güneşli, sıcak olmasına aldanmamak gerekir. Biraz sonra gökyüzünde bulutlar toplanıp; sağanak yağmur ya da dolu yağabilir. Ilık esen rüzgâr, hemen sertleşebilir." (Cılga, 1992, s. 204).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sonbaharda havalar değişkendir. Sabahları güneşli olan hava aniden bozulup yağmur yağabilir." (Göndermez, 1992, s. 42).

"Baharda hava durumu sık sık değişir. Bazen çok sıcak bazen de serin olur." (Göndermez, 1992, s. 122).

"İlkbaharda hava durumu değişkendir. Sabahları güneşli olan hava öğleden sonra aniden değişip yağmur yağabilir. Sabah ve akşam saatleri genellikle serin olur. Yağmurlu havalarda yanımızda yağmurluk ve şemsiye bulundurmamız gerekir." (Göndermez, 1992, s. 126).

"İlkbaharda havalar aldatıcıdır. Sık sık değişir. Bazı günler aniden yağmurlar yağar." (Göndermez, 1992, s. 150).

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yazın masmavi olan gökyüzü, şimdi bulutlarla kaplandı. Güneş, artık bizi iyi ısıtmıyor. Ağaçlarda hiç yaprak kalmadı. Yazın

cıvıl cıvıl ötüşen kuşlar görülüyor. Daldan dala uçuşan serçeler, ağaçların dallarında soğuktan titriyorlar." (Komisyon, 1995, s. 78).

Şekil 334. Sonbahar mevsimi. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Kış, yılın dört mevsiminden biridir. Kışın, güneş ışınları yurdumuza eğik gelir. Bu yüzden Güneş, yurdumuzu daha az ısıtır ve havalar soğuk olur. Yurdumuzun bazı yerlerinde kışın çok kar yağar. Kış buralarda uzun sürer. Yollar kapanır. Evlerin damlarında biriken karlar küreklerle atılır. Saçaklar buz tutar. Yurdumuzun kıyı bölgelerinde ise kış ılık ve az yağışlı geçer. Kar, kıyı illerimizden bazılarında hiç yağmaz (Komisyon, 1995, s. 83).

Şekil 335. Kış mevsimi. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

"İlkbaharda havalar sık sık değişir. Hava aniden soğur. Beklenmedik anlarda saganak halinde yağmurlar yağar." (Komisyon, 1995, s. 120).

"Artık bahar ayları da geride kaldı. Havalar gittikçe ısınıyor. Çünkü yaz geliyor. Yaz boyunca havalar çok sıcak olur." (Komisyon, 1995, s. 177).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kış; dört mevsimden biridir. Bu mevsim; aralık, ocak, şubat aylarını içine alır. Kış, kendini soğuklarla belli eder. Rüzgarlar sert eser, üşütücüdür. Güneş daha geç doğar, daha erken batır. Geceler iyice uzar, gündüzler de kısalmıştır. Sonbaharda giydiğimiz giyecekler bizi ısıtmaya yetmez. Güneşin ısıtıcılığı yetersizdir. Havalar soğuyunca; dağların tepelerinde kar görürüz. Yerdeki su birikintilerinin donduğunu, daha kar yağmamışsa, çevreye kırağı düştüğünü gözlemleriz. Günler geçtikçe; saçaklarda buzların sarktığı dikkatimizi çeker (Cılga, 1992, s. 96).

"Kış bizim memleketimizde değişik özellikler gösterir. Bazı bölgelerimiz aylarca karla kaplı kalır. Bazı bölgelerimize kar az yağar. Karın yerine bol yağmurlar görülür." (Cılga, 1992, s. 97).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Hava sıcaklığı her mevsimde aynı değildir. Yaz günleri daha sıcak, kışın ise soğuk olur. İlkbaharda ve sonbaharda hava serindir." (Komisyon, 1995, s. 116).

1996 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Baharda havalar sık sık değişir. Genellikle sabah ve akşam saatleri serin olur. Öğle saatlerinde ise güneş parlar ve ısıtır. İlkbaharda havalar ısınmaya başlar. Baharda havalar birden değişir. Yağmurlar yağar." (Ülker vd., s. 145).

1997 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bir yılda dört mevsim vardır. Her mevsimin özelliği başkadır. Kışın havalar soğuktur. İlkbaharda havalar ısınmaya başlar. Yaz gelince havalar ısınır. Sonbahar, serin ve yağışlıdır." (Tortop vd., 1997, s. 108).

4.3.4.3. Isınma-Barınma

1972 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kış mevsiminde havalar çok soğur. Evimiz ve okulumuz ısınma araçları ile ısıtılır. Başlıca ısınma araçları ocak, mangal, çeşitli sobalar ve kaloriferdir. Isınma araçlarında çeşitli yakacaklar yakılır. Yakacakların başlıcaları, odun, taşkömürü, linyit kömürü, odun kömürü, tezek, saman, talaş, gazyağı, mazot ve sıvı gazdır (Tekışık, 1972, s. 87).

Şekil 336. kış mevsiminde kullanılan ısınma araçları. Tekışık H. (1972). *Hayat Bilgisi 2*. Rehber Yayınları.

Yakacakların en iyisi taşkömürüdür. Buna maden kömürü de denir. Taşkömürü yanınca hem çok hem de uzun süre ısı verir. Ormanlık bölgelerde odun yakılır. Orman olmayan yerlerde tezek, saman ve talaş yakılır. Ocak: Bazı evlerin ısınmasında kullanılır. Apartman dairelerinde bulunan şömineler de bir çeşit ocaktır. Ocaklarda çoğunlukla odun yakılır. Mangal: Bazı yerlerde ısınma aracı olarak mangal kullanılır. Mangalda odun ve odun kömürü yakılır. Soba: Kullanılan yakıtlara göre çeşitli sobalar vardır. Odun sobasında odun, saman, talaş ve tezek yakılır. Kömür sobalarında taşkömürü ve linyit kömürü kullanılır. Gaz sobalarında; gazyağı ve

sıvı yakıtlar yakılır. Elektrik sobalarında elektrik kullanılır. Kalorifer: Büyük binalar kaloriferle ısıtılır. Kalorifer kazanlarında kömür veya akaryakıt yakılır (Tekışık, 1972, s. 88).

1985 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Evlerde onarım yapılır. Kırık camlar değiştirilir. Dökülen sıva ve badanalar yenilenir. Bacalar temizlenir. Apartmanların ve evlerin çatıları, damları onarılır. Sobalar ve kaloriferler elden geçirilip eskiyenlerin yerine yenileri alınır. Odun, kömür alınır. Okulda da kış hazırlıkları yapılır. Bacalar temizlenir, kırık dökükler onarılır. Camlar ve pencereler elden geçirilir. Soba veya kaloriferler kontrol edilir. Odun ve kömür zamanında alınır (Bolayır, 1985, s. 48).

1987 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kışın havalar soğuk olur. Evimizi ısıtmak için yakacak gerekir. Bu nedenle sonbaharda kışlık yakacak hazırlanır. Tarla, bağ ve bahçelerdeki meyvesiz ve kurumuş ağaçlardan odun yapılır. Ormanlık yerlerde, orman idaresinin izni ile ormandan odun getirilir. Bazı yerlerde hayvan gübrelerinden tezek yapılır ve bu tezek yakacak olarak kullanılır. Gübrenin yakacak olarak kullanılması doğru değildir (Tekışık, 1987, s. 101).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kışın hava çok soğuk olur. Soğukta hasta olmamak için evlerimizi ısıtmamız gerekir. Evlerimizi ısıtmak için yakacak kullanırız. Odunumuzu, kömürümüzü alır, evin uygun yerine yerleştiririz. Soba bacalarını temizler, sobamızı kurarız. Yakacakları alırken kuru ve kaliteli olmasına dikkat ederiz." (Kırbaş ve Sırmatel, 1990, s. 50).

Şekil 337.Kış mevsimine hazırlık. Kırbaş M., Sırmatel Z., (1990). *Hayat Bilgisi 1*. Koza Yayınları.

1992 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kış, soğuk bir mevsimdir. Isınmak için çeşitli ısınma maddeleri, ısınma araçları kullanmak zorunda kalırız. Isınma maddeler yakacak olarak adlandırılır. En çok kullanılan yakacak; odun ve kömürdür. Kömür, toprak altından elde edilir. Kok, madenkömürü, linyit bir de odun kömürü olmak üzere dört çeşit kömür vardır. Odun; ormanlardan elde edilir. Ağaçtan elde edilen yakacıklardan biri de talaştır. Talaş, ağaç işleriyle uğraşan atölyelerden elde edilerek sobalarda yakılabilir (Cılga, 1992, s. 100).

Yurdumuzun bazı yörelerinde; tezek denilen bir yakacak maddesi vardır. Tezek, hayvan dışkıları kurutularak elde edilen bir yakacaktır. Odun, kömür, tezek gibi yakacaklar katı yakacaklardır. Isınmak için petrolden de yararlanırız. Petrol; yerin altından çıkarılan bir yağdır. Ona yeryağı da denir. Yeryağından; mazot, fuel-oil, gazyağı elde edilir. Böyle yakacaklara da sıvı yakacaklar denilir. Toprak altından çıkarılan; doğalgaz, havagazı, tüp gaz da ısınmada kullandığımız yakacaklardır. Elektrik enerjisi de ısınmakta kullanılmaktadır. Ocak; duvar çukuruna hazırlanan, bacalı bir ısınma aracıdır. Ocakta yanan ateşin enerjisi ısınmamızı sağlar. Duman bacadan çıkarak dışarıya ulaşır. Tandır; yere çukur kazılarak hazırlanan bir ısınma aracıdır (Cılga, 1992, s. 101).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Sonbaharda; odun, kömür alınır. Sobalar kurulur. Kapılar ve pencere çerçeveleri tamir edilir ve boyanır. Kırık camlar takılır ve macunlanır. Isı kaybını önlemek için çerçeve kenarları süngerlenir. Çatı ve damlar onarılır. Halı ve kilimler serilir. Okulumuzun bakım, onarım ve badanası yaz mevsiminde yapılır. Sonbaharda okulun diğer eksikleri tamamlanır. Kırık camlar takılır. Odun, kömür alınır. Bacalar temizlenir, sobalar boyanır ve kurulur. Bazı okullar kaloriferle ısıtılır. Bu okullarda kalorifer bakımı yapılır (Komisyon, 1995, s. 43).

"Sonbaharda giydiğimiz hırka ve ceketler artık bizi sıcak tutmuyor. Paltomuzu, mantomuzu, başlığımızı, atkımızı giymeden sokağa çıkamıyoruz. Eldivenlerimizi de giymemiz gerekiyor. Evlerimizi soba ve kaloriferler ısıtmaya başladı. Pencereleeri ise sıkı sıkı kapatıyoruz." (Komisyon, 1995, s. 78).

Kış mevsiminde havalar soğuk olur. Evimiz, okulumuz ve diğer binalar çeşitli yakacaklarla ısıtılır. Ocak, mangal, soba ve kalorifer ısınma araçlarıdır. Isınma araçlarında kömür, odun, fuel-oil, mazot, elektrik, biyo gaz, hava gazı, doğal gaz gibi çeşitli yakıtlar kullanılır. Başka ısınma araçları da vardır. Bunlar; elektrikle çalışan soba, ocak ve kalorifer ile tüp gazlı sobalardır. Fakat elektrikle ısınma çok pahalıdır (Komisyon, 1995, s. 82).

Şekil 338.Kış mevsimine hazırlık. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

Kışın ısınmak için bazı evlerde soba yakılır. Bazı evler kaloriferle ısınır. Baharın gelmesiyle gündüz hava ısınır. Bu yüzden gündüzleri soba yakmayız. İlkbaharda bazı akşam serin olur. Onun için, soba yakmak ihtiyacını duyarız. Baharın sonlarına doğru, sobayı hiç yakmayız. Sobayı ve borularını söker, temizler ve kaldırırız (Komisyon, 1995, s. 117).

Şekil 339. Bahar mevsimine hazırlık. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Odun, taş kömürü, linyit kömürü, gaz yağı, mazot, odun kömürü, kok kömürü, doğal gaz, talaş, tezek, fındikkabuğu ve elektrik yurdumuzda kullanılan başlıca yakacaklarımızdır. Odun, ormandaki yaşlı ağaçlardan elde edilir. Odun kömürü, linyit kömürü, maden kömürü, doğal gaz gibi yakacaklar yer altından çıkarılır (Oral ve Barış, 1995, s. 75).

4.3.5. Sağlık Zararlı Maddeler

Bu tema; *Sigara ve Tütün Kullanımı, Madde Bağımlılığı, Alkol Kullanımı* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde sağlığa zararlı maddeler temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.3.5.1. Sigara ve Tütün Kullanımı

1972 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sigara çok zararlıdır. Akciğer hastalıklarının pek çoğunun sigaradan olduğu bilinmektedir. Toplu halde bulunan yerlerde sigara içenler içmeyenlere de zarar verirler. Toplum yaşayışını olumsuz olarak etkilerler." (Turan ve Kurtuluş, 1972, s. 125).

1990 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sigaranın, akciğer kanserine, gırtlak kanserine yol açtığı da bilinmektedir. Sigara yalnız kansere değil, başka hastalıklara da neden olmaktadır." (Gündoğan, 1990, s. 99).

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sigaranın yapıldığı tütünde nikotin denilen zehirli madde vardır. Akciğerlere giden sigara dumanındaki karbondioksit de damarları sıkıştırır. Bronşları doldurur." (Karabıyık, 1995, s. 141).

2003 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İçki, sigara ve uyuşturucu madde sağlığınıza zararlıdır. Bu maddeler alışkanlık yaparak yaşamınızı olumsuz etkiler. Aile düzenini bozar. Aile bireylerinin mutsuz olmasına neden olur." (Komisyon, 2003, s. 110).

2005 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlığa zararlı alışkanlıklardan en yaygını "sigara içmektir." Sigara dumanı özellikle akciğerlere büyük zarar verir. Ciğerlerimiz kanı temizleme görevini yapamaz. Kandaki alyuvarların etrafını sarar sigara dumanındaki nikotin isimli madde beyni etkiler, zekâmızı geriletir. Dişlerimizi sarartır." (Atlıhan vd., s. 127).

2008 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Sağlığa zararlı alışkanlıklardan en yaygını "sigara içmektir." Sigara dumanı özellikle akciğerlere büyük zarar verir. Ciğerlerimiz kanı temizleme görevini yapamaz. Kandaki alyuvarların etrafını sarar sigara dumanındaki nikotin isimli madde beyni etkiler, zekâmızı geriletir, dişlerimizi sarartır." (Atlıhan vd., 2008, s. 124).

4.3.5.2. Madde Bağımlılığı

1989 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Uyuşturucu madde kullananların çocukları sakat doğar, gerizekalı olur." (Tekişik, 1989, s. 160).

1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Alkollü içkiler ve uyuşturucu insan ve toplum sağlığını kötü yönde etkileyen alışkanlıklardır. İçki, uyuşturucu ve sigara kullananlar ölçülü olamazlar. Aile düzenleri bozulur. Bu maddeler, kullananlarda zamanla alışkanlık yapar. Bağımlı insanlar bu maddeleri kullanmadıkları zaman kendilerinde eksiklik duyarlar. Bu maddeleri almak için her yola başvururlar. Maddi durumlar ve sağlıkları kısa sürede bozulur. Akciğer, beyin ve kalp iş göremez hale gelir. Bütün sinir sistemi bozulur (Göndermez, 1992, s. 106).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Esrar, eroin gibi uyuşturucu maddeler insanları bir an gerçeklerden uzaklaştırır. Hayal âlemine götürür. Bu maddeleri kullanmayı alışkanlık haline getirenlerin sonu felakettir. Uyuşturucu maddeyi alabilmek için her türlü kötülüğü yapabilirler. Zamanla uyuşturucunun miktarı artar. Bir süre sonra vücut, bu miktar uyuşturucuyu kaldıramaz. Geçici keyif anları ölümle sona erer (Karabıyık, 1995, s. 141).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İçki, sigara ve uyuşturucu maddeler (eroin, esrar gibi) insan sağlığının düşmanıdır." (Kırbaş ve Sırmatel, 1990, s. 95).

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İçki ve uyuşturucu, insan sağlığının bozulmasına neden olur. Sinir sistemini yıpratır ve işlerimizde başarılı olmamızı engeller. Trafik kazalarının çoğunun nedeni de içki ya da uyuşturucudur." (Erbaş vd., s. 110).

1999 yılı Hayat Bilgisi kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Bazı insanlar içki ve uyuşturucu maddeler kullanır. Bu insanların hem kendilerine hem de başkalarına zararları dokunur. Sağlıkları bozulur. Bu tür maddeleri kullanan insanların aileleri yoksullaşır ve parçalanır." (Bilgin ve Karamustafa, 1999, s. 144).

Şekil 340.Yeşilay. Bilgin Z., Karamustafa Ü., (1999). *Hayat Bilgisi 2*. Serhat Yayınları.

2008 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Diğer bir zararlı alışkanlık ise eroin ve kokain gibi uyuşturucu maddelerdir. Bu maddeleri kullananlar bir daha bırakamazlar. Bu alışkanlıklar, tutsaklığa dönüşür." (Atlıhan vd., 2008, s. 125).

4.3.5.3. Alkol Kullanımı

1972 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Alkol, insanın düşünme gücünü zayıflatır. Alkollü insan kendini kontrol edemez. Konuşma ve yürüme güçlüğü çeker. Dengesini kaybeder. Bu yüzden yaptığını bilemez." (Turan ve Kurtuluş, 1972, s. 125).

1988 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İçkiye aşırı düşkünlüğü olan kimseler bazen, içki parası bulamazlar. Böyle durumlarda hırsızlık gibi kötü yollara başvuranlar görülmüştür. Bu durumda o ailenin geleceği daha da kötüleşir. Baba cezaevine düşer. Anne ve çocuklar ise perişan olur." (Sırmatel ve Karaca, 1988, s. 125).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İçki içenlerin sağlığı bozulur. İçki, mide, bağırsak ve karaciğere zarar verir. Sinirleri bozar. İçkinin etkisi ile sinirler yorulur ve insan yaptığı hareketleri düşünemez olur. Bu yüzden türlü fenalıklar doğar. İçkiye verilen paralar, aynı zamanda boşa gider." (Tekışık, 1989, s. 160).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Atalarımız: "İçki, her türlü kötülüğün anasıdır." Demişler. İçkinin bizlere olan zararını pek güzel belirtmişler. Yine atalarımız: "Sarhoştan deli bile korkar." diyerek, sarhoş insanın düştüğü durumu olanca açıklığıyla dile getirmişlerdir. Gerçekten de birçok anlaşmazlıklar, suçlar ve cinayetler sarhoşluk sonucu meydana gelir. İstatistikler suç işlemede sarhoşluğun çok büyük yer tuttuğunu göstermektedir. İçki, insanın hem sağlığına hem de varlığına zarar verir. İnsanı uçuruma sürükler (Şahin, 1990, s. 150).

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Fazla içki, insanı ölüme kadar götürebilir, içki ve kumar alışkanlığı olan insanların kısa sürede sağlıkları bozulmaktadır. Bunlar, yoksul düşmektedirler. Çevrede seilmeyen insan olmaktadır. Ailelerinin huzuru bozulmaktadır." (Gündoğan, 1990, s. 99).

Şekil 341.İçkinin zararları. Gündoğan E. (1990). *Hayat Bilgisi 1*. Bilim ve Kültür Yayınları.

1992 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Alkollü içkiler ve uyuşturucu insan ve toplum sağlığını kötü yönde etkileyen alışkanlıklardır. İçki, uyuşturucu ve sigara kullananlar ölçülü olamazlar. Aile düzenleri bozulur." (Göndermez, 1992, s. 106).

1997 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İçki ve sigara sağlığın düşmanıdır. İçki, kötülüklerin ansıdır. İçki, aile bütçesini eritir. İçki güldürür, süründürür, öldürür." (Tortop, 1997, s. 116).

1995 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Alkollü içkilerin içindeki alkol, sinir sistemini uyuşturur. Bu içkileri içen insanlar, davranışlarını kontrol edemezler. İstenmeyen davranışlarda bulunur, kötü durumlara düşerler. Suç işleyebilirler. Ayrıca alkollü içki içenlerin vücudu dirençsiz kalır. Hastalıklara karşı koyamaz." (Karabıyık, 1995, s. 141).

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İçki, insan onurunun, insan sağlığının amansız düşmanıdır." (Erbaş vd., 1999, s. 110).

2003 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "İçki sağlığın düşmanıdır. İçki aile bütçesini eritir." (Komisyon, 2003, s. 142).

2005 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Başka bir zararlı alışkanlık ise içki içmektir. Alkollü içecekler önce keyif verir. Sonra ise sindirim sistemimizi ve sinir bozar. Çok içki içenler çevresinde sarhoş olarak isimlendirilir ve hoş karşılanmazlar." (Atlıhan vd., 2005, s. 127).

2008 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Başka bir zararlı alışkanlık ise içki içmektir. Alkollü içecekler önce keyif verir. Sonra ise sindirim sistemimizi ve sinir bozar.

Çok içki içenler çevresinde sarhoş olarak isimlendirilir ve hoş karşılanmazlar." (Atlıhan vd., 2008, s. 124).

4.3.6. Sağlık Yardımları

Bu tema; *Kan Bağışı, Yardım Kuruluşları* kodlarından oluşmaktadır. Kitaplardaki metin ve görsellerde sağlık yardımları temasına ait bu kodlar ve tema altında paylaşılmıştır.

4.3.6.1. Kan Bağışı

1988 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kan merkezleri kurar. Topladığı kanları ihtiyacı olanlara verir."(Sırmatel ve Karaca, 1988, s. 65).

1989 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kızılay, kan merkezleri kurar. Topladığı kanı ihtiyacı olanlara dağıtır."(Tekışık, 1989, s. 72).

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kızılay, kana ihtiyacı olanlara kan sağlar." (Karaca, 1991, s. 82).

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kızılay kan merkezi, kan bağışlarını kabul eder. Kan ihtiyacı olan acil hastaların yardımına koşar." (Komisyon, 1995, s. 70).

1996 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kızılay, sağlıklı insanlardan kan alarak biriktirir. İhtiyacı olanlara verir." (Ülker vd., 1996, s. 68).

4.3.6.2. Yardım Kuruluşları

1953 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kızılay; Bir yerde sel, yer sarsıntısı veya büyük bir yangın duysanız, orada felakete uğrayanların hemen yardımına koşan, toprağımızın korunması için yaralanan askerlere elini uzatan, fakir halka yiyecek,giyecek temin eden kurumdur.Çocuk Esirgeme Kurumu; yurdun fakir çocuklarına bakan, onların yurda yararlı olmalarını bakımıyla sağlayan bir kurumdur.Veremle Savaş Derneği; Vereme tutulanların kurtulmasını, tutulmayanların tutulmamasını sağlamaya çalışır.Türk Hava Kurumu; yurdun korunmasını, yurda yararlı tayyarecilerin yetiştirilmesini ve tayyarelerle kuvvetlenmesini sağlar.Yeşilay; içkiye alışanları vazgeçirmek yoluyla onların sağlığına çalışan bir kurumdur.Hastaneler ve Dispanserler; vatandaşların hastalıklarında para olmaksızın onları acıdan kurtarmak için hükümet ve belediyelerce açılan iyilik kurumlarıdır (Arkin, 1953, s. 66).

Şekil 342.Yardım Kuruluşları. Arkın R. (1953). *Hayat Bilgisi Türkçe 3*. Bir Yayınevi. 1954 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Kızılay kurumu savaş zamanlarında yaralı, barış zamanlarında bir kazaya, bir felakete uğrayanlara yardım etmek için kurulmuştur. Bunu herkesten evvel düşünen Dunan isimli bir İsviçreli'dir. Dunan 1863'te yazdığı bir kitapta böyle bir kurumun lüzumunu belirtmiş; dost, düşman kim olursa olsun yardıma muhtaç bütün insanlara koşmak lazımdır demiştir. Eskiden yalnız savaşlarda yaralı düşünlere, zelzele ve su baskınına, yangına uğrayanlara yardım ederdi. Cumhuriyetten sonra işleri daha büyüdü. Şimdi Kızılay'dan yemek yiyen, ısınan, hastalarına baktıran, bu iyilikleri yüzünden ölümden, sefaletten kurtulan binlerce insan var (Komisyon, 1954, s. 90-91).

1972 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Kızılay, bir yardım kurumudur. Deprem, yangın, su baskını ve selden zarar görenlerin yardımına koşar. Yiyecek, giyecek, yıkacak, yakacak, ilaç ve çadır verir. Kan yardımında bulunur. Kızılay kara gün dostudur. Yoksulları, savaşta yaralananları düşünür. Gereken yardımları yapar. Dinlenmeye ihtiyacı olanlar için kamplar kurar (Tekışık, 1972, s. 50).

Şekil 343.Kızılay. Tekışık H. (1972). *Hayat Bilgisi 2*. Rehber Yayınları.

1985 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Kızılay, en faydalı bir yardım kurumudur. Bu yardım kurumu, vatandaşların en dar ve kötü günlerinde onların yardımlarına koşar. Yangın, sel, deprem, toprak kayması ve savaş

zamanlarında zarar görenlerin yardımına koşar. Onlara yiyecek, giyecek, ilaç, yakacak ve çadır yardımı yapar. Yoksullara yiyecek, giyecek, yakacak verir. Kızılay, kara gün dostu olarak bilinir. Kurduğu sağlık ekipleriyle halkın hizmetinde ve yardımında bulunur. Kan merkezleri kurar. Topladığı kanı, ihtiyaç duyanlara yetiştirir. Can kurtarır. Aşevleri ve dinlenme kampları kurar. Dinlenmeye ihtiyacı olan kimsesiz yaşlılara ve çocuklara bu yolla da yardımcı olur (Bolayır, 1985, s. 83).

1988 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay, bir yardım kurumudur. Görevi, insanlara kötü günlerinde yardım etmektir. Yaptığı işleri şöyle sıralayabiliriz: Evi yananlara, sel baskınına uğrayanlara, depremde zarar görenlere yardım eder. Onlara yiyecek, giyecek verir. Barınacak yer gösterir. Yoksullara, hasta ve sakatlara yardım eder. Onları açlıktan, soğuktan, ölümden kurtarır. Savaş alanlarına doktor, hemşire ve ilaç gönderir. Yaralıları iyileştirmeye çalışır. Kan merkezleri kurar. Topladığı kanları ihtiyacı olanlara verir." (Sırmatal ve Karaca, 1988, s. 65). Okullar açar. Hemşire ve hastabakıcılar yetiştirir. Sağlık merkezleri, hastahaneler, dispanserler kurar (Sırmatal ve Karaca, 1988, s. 66).

Şekil 344.Kızılay. Sırmatal Z., karaca A. (1988). *Hayat Bilgisi 3*. Koza Yayın Dağıtım.

Yardım Kurumları: Kızılay: Hepimiz Kızılay'ı kara gün dostu biliriz. Deprem, sel, yangın gibi tabii afetlere uğrayan yurttaşlarımızın yardımına önce Kızılay koşar. Onların acılarını unutturmaya çalışır. Kızılay'ın gönderdiği çadırlar, giyecekler, yiyecek maddeleri, ilaç ve doktorlar olay yerine hemen ulaştırılır. Kızılay, yoksul, kimsesiz halka giyecek, yiyecek ve ilaç dağıtır. Halkı kan bağışına çağırır. Topladığı kanı saklar, korur. Gerekteğinde ilgililere verir (Kıyafet, 1995, s. 84).

Çocuk Esirgeme Kurumu: İlçemizde ve çevremizde kimsesiz çocuklar vardır. Bu çocuklar bakımsız bırakılırsa, topluma zararlı alışkanlıklar edinirler. Kimisi hırsız olur, kimisi daha başka kötü işler yapar. İşte bu çocuklara daha küçük yaşta el uzatan, yardım eden, okutan, her türlü ihtiyaçlarını karşılayan kurum Çocuk Esirgeme Kurumu'dur. Bu kurum kimi yerlerde çocuk yuvaları açar. Yuvalarda annesiz, babasız çocuklara bakar, büyütür. Onları okutur, yurda

ve millete yararlı kimseler olmalarına çalışır. Hasta çocuklar için hastahaneler, dispanserler de açar (Kıyafet, 1995, s. 84).

Türk Hava Kurumu: Yurdumuzu hava saldırılarına karşı korumak, modern hava gücüne sahip olmakla mümkündür. Türk Hava Kurumu bu amaçla kurulmuş bir kurumdur. Hükümete bu konuda yardım eder. Vatandaşlardan aldığı bağışlarla, modern eğitim ve ilaçlama uçakları alır. Gençleri havacılığa yöneltir. Pilot, paraşütçü ve planör kursları açarak vatandaşların boş zamanlarını değerlendirmelerine yardımcı olur. Zirai ilaçlama yaparak, tarım alanında kalkınmamıza katkıda bulunur (Kıyafet, 1995, s. 85).

1989 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kızılay, halkımızın kara gün dostudur. Savaşta yaralılara bakar. Barışta fakirlere, düşkünlere, felakete uğrayanlara, evi yanan ve yıkılanlara yardım eder. Onlara giyecek, yiyecek, ilaç, yakacak ve çadır verir." (Tekışık, 1989, s. 67).

İlçemizde yardıma muhtaç kimseler vardır. Yardıma muhtaç kimselere yardım yapmak için Sosyal Yardım Kurumları kurulmuştur. İlçemizde bulunan Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Hava Kurumu sosyal yardım kurumlarıdır. Bu kurumlar halkın yardımları ile yaşar. Kızılay; yoksul ve muhtaçların yardımına koşar. Kışın fakirlere odun ve kömür dağıtır. Aş ocaklarında muhtaç kimseleri doyurur. Fakir hastaları tedavi ettirir ve ilaç verir. Deprem, su baskını ve yangın gibi felaketlerden zarar görenlere yardım eder. Yiyecek ve giyecek dağıtır. Evsiz kalanlara çadır verir ve barınacak yer sağlar. Kızılay, halktan kan toplar. Bu kanların saklanması sağlar ve ihtiyacı olan hastalara kan dağıtır. Savaşta yaralılara bakar. Asker ailelerine yardım eder (Tekışık, 1989, s. 118).

Şekil 345.Kızılay. Tekışık H. (1989). *Hayat Bilgisi 3*. Rehber Yayınları.

Çocuk Esirgeme Kurumu; çevremizde ve yurdumuzda öksüz kalmış kimsesiz çocuklar vardır. Bu çocuklar bakılmaz ve korunmazsa sokakta aç ve çıplak kalırlar. Hırsızlık yaparlar. Kötü bir insan olurlar. Yurdumuzdaki kimsesiz çocukları korumak için 1921 yılında, Atatürk'ün öncülüğünde Çocuk Esirgeme Kurumu kurulmuştur. Bu kurumun görevi, yurdumuzda bulunan kimsesiz çocukları korumak ve onları iyi birer insan olarak yetiştirmektir. Türk Hava Kurumu;

bu kurum gençlerimize havacılık sergisi aşılar. Gönüllü pilot ve havacı yetiştirir. Halkımızı havadan gelecek tehlikelere karşı aydınlatır. Hava kuvvetlerimizin güçlenmesine yardımcı olur (Tekışık, 1989, s. 119).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yurdumuzdaki hayır kurumlarının en eskisi ve güçlüsü Kızılay'dır. Kızılay deprem, yangın, su baskını, salgın hastalık gibi afetlere uğrayanların yardımına koşar. Onlara yiyecek, içecek, giyecek, ilaç, çadır ve para yardımında bulunur. Hasta ve yoksullara bakar. Kan bağışı yapar. Savaşta, yaralanan erlerimizin yaralarını o sarar. Kızılay kara gün dostumuzdur. Kızılay yardım yaparken millet, ırk, dil, din ayrımı gözetmez. Felakete uğrayan ülkelerin insanlarına da yardım eder (Kırbaş ve Sırmatel, 1989, s.76).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay, bir yardım kurumudur. Bu kurum, dar günümüzde yardımımıza koşar. Muhtaç olanlara en yakın arkadaşlarının bile yapamayacağı iyilikleri yapar. Yardım eder. Kızılay'ın yaptığı işlerden bazıları şunlardır: Kızılay, yoksullara yiyecek, giyecek verir. Yangından, selden, depremden zarar görenlere yardım eder. Onlara yiyecek, giyecek, çadır ve ilaç yetiştirir. Yoksul olan hastaları tedavi ettirir. Savaşta yaralananların yardımına koşar. Gezici hastahaneler kurar. Hemşireler, hastabakıcılar yetiştirir. Bunları gerektiğinde halkın hizmetine verir. Kan merkezleri kurar. Topladığı kanı ihtiyacı olanlara dağıtır. Kimsesiz çocuklara, yoksullara aşevleri ve dinlenme kampları açar (Karaca, 1989, s. 72).

Şekil 346.Kızılay. Karaca A. (1989). *Hayat Bilgisi 3*. Koza Yayın Dağıtım.

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kızılay, halkımızın kurup yaşattığı yardım kurumlarının en önemlilerindendir. Bu kurum, halkımızın verdiği para ve diğer bağışlarla yaşar. Kızılay, yoksulların, düşünlerin, felakete uğrayanların en büyük yardımcısıdır." (Karaca, 1989, s. 73).

1989 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay, bir yardım kurumudur. Deprem, yangın, su baskını ve selden zarar görenlerin yardımına koşar. Yiyecek, giyecek, yakacak, ilaç ve çadır verir. Kan yardımında bulunur. Kızılay, kara gün dostudur. Yoksulları, savaşta yaralananları düşünür. Gereken yardımları yapar. Dinlenmeye ihtiyacı olanlar için kamplar kurar (Tekışık, 1989, s. 105).

Şekil 347. Kızılay. Tekışık H. (1989). *Hayat Bilgisi 3*. Rehber Yayınları.

1993 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir: "Kızılay kara gün dostudur. Deprem, sel, yangın, salgın hastalık ve savaş durumlarında yardıma koşar. İlaç, çadır, battaniye, yiyecek, giyecek yardımı yapar. Kan verir. Can kurtarır." (Erkli, 1993, s. 73).

Şekil 348. Kızılay. Erkli H. (1993). *Hayat Bilgisi 2*. Özer Yayınları.

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay, insanlarımız ve diğer bütün insanlar için çalışan bir yardım kurumudur. Deprem, sel, yangın gibi afetlerden, savaşıardan zarar görenlere ilk yardım elini o uzatmaktadır. Dernek, şu görevleri yerine getirmektedir: Yurdumuzun çeşitli yerlerinde aşevleri açarak öksüz ve yoksul çocuklara yemek vermekte ve bunları giydirmektedir. Bunlara eğitim olanağı da sağlamaktadır. Yangın, sel, bulaşıcı hastalık, deprem gibi felaketlerle karşılaşan kimselere yardım etmektedir. Bunlara çadır, battaniye, yemek, ilaç sağlamaktadır. Kızılay, yurt dışında da bu tür felaketlere uğrayanlara yardım elini uzatmaktadır. Gerek savaşta gerekse kaza, ameliyat ve doğum gibi durumlarda duyulan kan ihtiyacını karşılamaktadır. Bakımını ve korunmasını üstlendiğı yoksul çocuklar ve öğrenciler için dinlenme kampları açmaktadır. Kızılay, yardım yaparken dil, ırk, din gibi herhangi bir ayırım gözetmez (Gündoğan, 1990, s. 33).

Şekil 349. Kızılay. Gündoğan E. (1990). *Hayat Bilgisi 1*. Bilim ve Kültür Yayınları.

1990 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

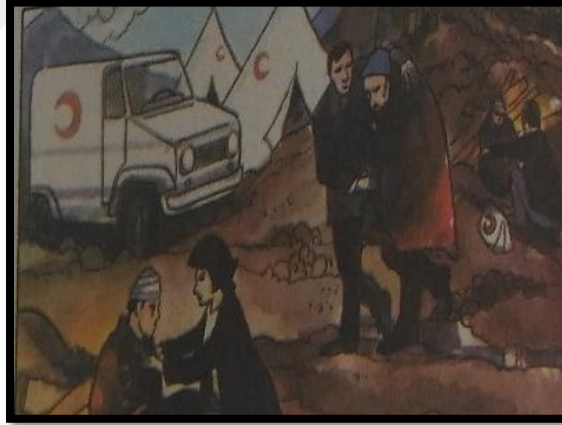
Milletlerin hayatında bayramlar ve önemli günler vardır. Bazen de yangın, sel, deprem, savaş gibi felaketli günler olur. Kızılay, böyle felaketli günlerde yardıma koşar. İlaç, çadır, yiyecek, giyecek yardımı yapar. Yaralılara kan verir. Sağlık ekipleri ile onların hizmetine koşar. Kızılay, bir yardım kurumudur. Vatandaşların yardımları ile yaşar. Bunun için herkes Kızılay'a üye olmalıdır (Cansu vd., 1990, s. 69).

Şekil 350. Kızılay. Cansu Ş., Gören N., Karadeniz A. (1990). *Hayat Bilgisi 2*. Başarı Yayıncılık.

1990 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Kızılay, bir yardım kuruluşudur. Beyaz zemin üzerinde kırmızı ay bulunan özel bayrağı vardır. Kızılay Kurumu, yangından, selden, depremden zarar görenlere yiyecek, giyecek, para yardımı yapar. Onlara çadır, battaniye verir. Hastalara, sakatlara bakar. Savaşta yaralananlara ilaç, doktor ve kan gönderir. Kızılay gezici hastaneler ve kan merkezleri kurar. Hasta bakıcı ve hemşireler yetiştirir. Dispanserler, aş ocakları ve dinlenme kampları açar. Bütün bunları, yoksulların, hastaların ve felakete uğrayanların hizmetine sunar (Kırbaş ve Sırmatel, 1990, s. 24).

Şekil 351. Kızılay. Kırbaş M., Sırmatel Z. (1990). *Hayat Bilgisi 1*. Koza Yayınları.

1991 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir: "Kızılay, kara gün dostu olan bir yardım kurumudur. Deprem, sel, yangın gibi afetlerden, savaşlardan zarar görenlere ilk yardım elini o uzatmaktadır. Afetlerde evsiz kalanlara çadır, yiyecek ve içecek sağlamaktadır. Seyyar hastaneler, kan merkezleri açmaktadır." (Gündoğan, 1991, s. 55).

1991 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Kızılay, bir yardım kurumudur. Kızılay; savaş, deprem, su baskını, salgın hastalık ve yangın gibi felaketlere uğrayanlara yardım eder. Felakete uğrayan yurttaşlara ilaç, yiyecek, giyecek ve barınma imkânı sağlar. Kızılay, felakete uğrayan başka ülke insanlarına da yardım eder. Kızılay'ın başlıca görevlerini şöyle sıralayabiliriz: Felakete uğrayanlara ilaç, yiyecek, giyecek vermek; barınacak yer göstermek. Yoksullara, hasta ve sakatlara yardım etmek. Onları açlık ve ölümden korumak. Kan merkezleri kurarak ihtiyacı olanlara kan vermek. Savaş alanlarına doktor, hemşire ve ilaç göndermek. Okullar açarak, hemşire ve hastabakıcılar yetiştirmek. Sağlık merkezleri, hastahaneler ve dispanserler açmak (Gölcük, 1991, s. 41).

Şekil 352. Kızılay Gölcük Z. (1991). *Hayat Bilgisi 2*. Evre Yayıncılık.

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kızılay Kurumu, yurdumuzda çalışan kurumların en eskilerindendir. Önceleri adı Kızılay değildi. 'Hilali Ahmer' denirdi. Kızılay adını Cumhuriyetin ilanından sonra aldı. Bayrağının zemini beyaz renktedir, ortasında kırmızı renkte bir ay bulunur. Kızılay'ın yaptığı işler; hastaneler, dispanserler açar, savaşta yaralananlara yardım eder. Fakirlere, kimsesizlere yardım eder, yaz aylarında sağlık kampları açar, sel, yer sarsıntısı (deprem), yangın gibi çeşitli felaketlere uğrayanlara çadır, yiyecek ve giyecek yardımları yapar (Çıdık ve Armağan, 1991, s. 65).

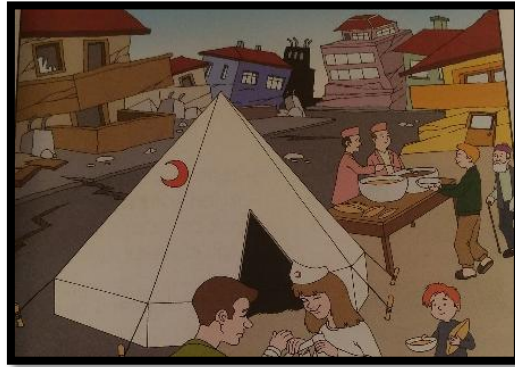

Şekil 353. Kızılay. Çıdık K., Armağan K. (1991). *Hayat Bilgisi 2*. Arif Bolat Kitabevi.

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Topluluk halinde yaşayan insanlar güç durumlara düştüklerinde birbirlerinin yardım ve desteğine ihtiyaç duyarlar. Ancak, bu yardımlaşma işinin belli bir düzen içinde yürütülmesi gereklidir. İşte bu amaçla bazı yardımsever kişiler bir araya gelerek kurumlar oluşturmuşlardır. Bu kurumlara sosyal yardım kurumları diyoruz. Kızılay, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu bunlardan bazılarıdır. Şimdi bunları birer birer görelim, ne gibi işler yaptıklarını iyice öğrenelim: Kızılay: Kızılay, sosyal yardım kurumlarının en eski ve en önemlilerindendir. Genel merkezi Ankara'dadır. Beyaz bez üzerinde kırmızı bir ay bulunan bayrağı vardır. Kızılay yangın, deprem ve sel baskınlarında hemen yardıma koşar. Felakete uğrayanların acılarını dindirir. Onlara yiyecek, içecek, çadır, battaniye verir. Yaralıların yaralarını sarar, tedavi eder. Durumu ağır olanları hastahanelere kaldırır. Savaş zamanlarında da en büyük yardımcımız ve dostumuz yine Kızılay'dır. Gezici hastahaneler kurarak savaşta yaralananların yaralarını sarar. Onları tedavi eder, iyileştirir. Kana ihtiyacı olanlara kan sağlar. Kızılay fakir ve kimsesizlerin de dostu ve yardımcısıdır. Aş ocakları açarak onları doyurur. Giyeceksiz olanlara giyecek verir. Hasta olanlara ilaç dağıtır."(Karaca, 1991, s.82). "Türk Hava Kurumu: Bu kurum, hava gücümüzün gelişip kuvvetlenmesine yardımcı olur. Ayrıca Türk gençlerini havacı yetiştirmek için çalışır. Hava okulları açarak sivil pilotlar yetiştirir. Pilot ve paraşütçü kursları açarak gençleri havacılığa yöneltir. Onlara havacılığı sevdirebilir. Türk Hava Kurumu gelirini milletimizin yardımlarından sağlar. Üye ödentileri, kurban derileri, çeşitli bağışlarla çalışmalarını sürdürür. Zaman zaman düzenlediği piyangoların da gelirinden yararlanır. Çocuk Esirgeme Kurumu: Çocuklar arasında annesini babasını kaybetmiş, kimsesiz olarak ortada kalmış olanlar da vardır. İşte yoksul ve kimsesiz olan bu çocuklara Çocuk Esirgeme Kurumu sahip çıkar. Onlara bakar, yedirir, giydirir ve eğitir. Sağlıklarıyla ilgilenir. Muayene ve tedavi edilmelerini sağlar. Bu maksatla çocuk yuvaları, bakım evleri ve hastahaneler açar. Onları anne ve babaları gibi yetiştirmeye çalışır (Karaca, 1991, s. 83).

2001 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir: "Kızılay, bir yardım kurumudur. Kızılay'da çalışanlar, yardıma ihtiyacı olanlara yardım ulaştırırlar. Deprem, sel, yangın gibi felaketlerde insanların yardımına koşarlar." (Fidanay, 2001, s. 41).

Şekil 354.Kızılay. Fidanay L. (2001). *Hayat Bilgisi 2*. Kök Yayıncılık.

1992 yılı kitabında şu ifadelerle yer verilmiştir:

Kızılay, milli yardım kurumudur.1868 yılında “Hasta ve Yaralılara Yardım Cemiyeti” adı altında kuruldu. Daha sonra “Hilali Ahmer”, 1947 yılında da “Kızılay” adını aldı. Kızılay bir yardım kurumudur. Gelirini, vatandaşın yaptığı para ve mal bağışlarından sağlar. Kızılay, savaşta ve barışta yardıma ihtiyacı olan insanların yardımına koşar. Sel, deprem, yangın gibi felaketlere uğrayan insanlara ilaç, yiyecek, giyecek ve çadır sağlar. Savaşta yaralananlara yardım eder. Yaralılara ilaç, battaniye ve kan sağlar. Aş evlerinde pişirdiği yemekleri yoksul ve kimsesizlere dağıtır (Göndermez, 1992, s. 49).

Şekil 355.Kızılay. Göndermez A. (1992). *Hayat Bilgisi 3*. Bıdık Ali Yayınları.

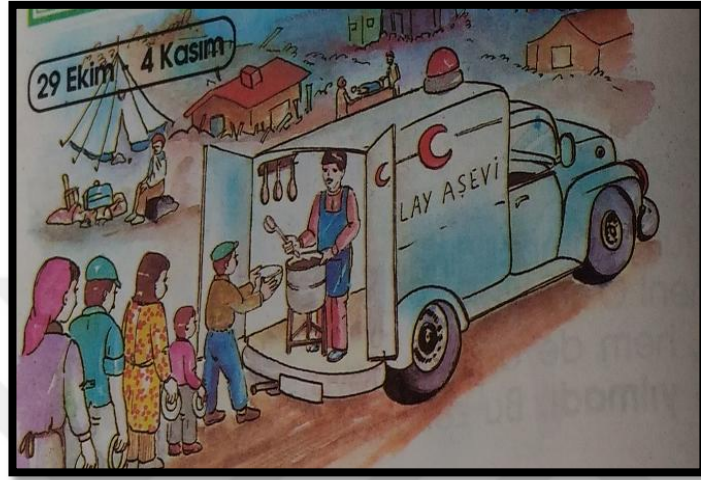
1992 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kızılay yurdumuzdaki en önemli sosyal yardım kurumlarından biridir. Depremde, yangında, selde, savaşta, su baskınlarında insanların yardımlarına koşar. Onlara yiyecek, içecek, giyecek, battaniye, çadır, ilaç gibi yardımlar yapar. Kızılay, yurt içinde kendi vatandaşlarına yardım eder. Ayrıca yaparken dil, din ve ırk ayrımı gözetmeksizin tabi afete uğrayan ülkelere de yardım eder. Kara gün dostu olan Kızılay, gelirini halktan aldığı bağışlardan sağlar." (Göndermez, 1992, s. 52).

Şekil 356. Kızılay. Göndermez A. (1992). *Hayat Bilgisi 2*. Bıdık Ali Yayınları.

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kızılay, kara gün dostumuzdur. Deprem, sel, yangın gibi felaketlere uğrayanlara yardım eder. Onlara; çadır, battaniye, giyecek, yiyecek gönderir. Savaşta yaralananların yarasını sarar. Kızılay kan merkezi, kan bağışlarını kabul eder. Kan ihtiyacı olan acil hastaların yardımına koşar. Sakat vatandaşlara sakat arabası ve takma organ verir. Ayrıca Kızılay, fakir ve yardıma muhtaç vatandaşlarımıza yardım elini uzatır. Kızılay aş evlerinde, onlara yiyecek verir (Komisyon, 1995, s. 70).

Şekil 357. Kızılay. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kızılay, bir yardım kurumudur. Kızılay'ın gelirleri, vatandaşların para ve mal olarak yaptıkları yardımlardan meydana gelir. Kızılay; sel baskını, deprem ve yangın gibi felaketlere uğrayanların yardımına koşar. Onlara yiyecek, giyecek, çadır ve ilaç yardımı yapar. Savaş sırasında yaralananları da tedavi eder. Kan merkezlerinde hasta ve yaralıların ihtiyacı olan kanı sağlar. Aşevlerinde kimsesiz ve yoksul vatandaşlarımıza her gün yemek verir. Pek çok vatandaşımız Kızılay'a kan bağışında bulunur (Komisyon, 1995, s. 73).

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Vakıflar, Düşkünler Yurdu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay, Türk Hava Kurumu hizmetlerini başarıyla sürdüren hayır ve yardım kurumlarımızdır. Kızılay: Felakete uğrayanların yardımına koşar. Aş evlerinde yoksullara parasız yemek verir. Kızılay kan merkezleri hastaların yardımına yetişir. Başarılı öğrenciler için kamplar açar. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu: Çevremizde kimsesiz ve bakıma muhtaç çocuklar vardır. Kurumun amacı bunları korumak, barındırmak, okutup yetiştirmek ve bir iş sahibi yapmaktır. Türk Hava Kurumu: Topladığı bağışlarla Türk havacılığının gelişmesine yardım eder. Düşkünler Yurdu: Kimsesi olmayan çalışma gücünü yitirmiş kimseleri barındırır. Vakıflar: Vakıflar, milli kuruluşlarımızdandır. Çeşitli amaçlarla vakıflar kurulmuştur (Komisyon, 1995, s. 96).

"Veremle mücadele için Verem Savaş Derneği kurulmuştur. Bu kuruluş, dispanserleri ve gezici ekipleri ile verem taraması yapar. Hastalığa karşı tedbir olarak BCG aşısı yapıldı. Bu aşı, insan vücudunun vereme karşı direncini artırır ve korur." (Komisyon, 1995, s. 126).

"İçki ve uyuşturucu maddeler ile mücadele yapılır. Her yıl 1-7 Mart tarihleri arasında Yeşilay Haftası düzenlenir. Yurdumuzda 1920'de kurulan Yeşilay Derneği, içki ve uyuşturucu kullananları uyarmaktadır." (Komisyon, 1995, s. 144).

Şekil 358. Yardım kurumları. Komisyon. (1995). *Hayat Bilgisi 2*. Milli Eğitim Basımevi.

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Yardım kurumları: İlçemizde yardıma muhtaç yaşlılar, çocuklar, hasta kimseler vardır ya da yangın, sel, deprem gibi felaketlere uğrayanlar bulunabilir. Bunlara yardım etmek için yardım kurumları kurulmuştur. Yardım kurumları halktan aldıkları yardımları yine muhtaç durumda olan halka dağıtır." (Kıyafet, 1995, s. 85).

Kızılay: Yoksul ve düşkün olan kimselere Kızılay yakacak, yiyecek, giyecek yardımında bulunur. Ayrıca deprem, sel, yangın, savaş, salgın hastalık gibi büyük kitleleri güç durumunda bırakan kötü günlerde yine Kızılay yardıma koşar, çadır, battaniye, yiyecek, giyecek, ilaç sağlar. Hasta ve yaralı olanları tedavi eder. (Kıyafet, 1995, s. 85).

Çocuk Esirgeme Kurumu: Çocuk Esirgeme Kurumu'nun amacı çeşitli nedenlerle anasız, babasız kalan çocukları barındırmak, büyütme. Çocuk Esirgeme Kurumu 1921 yılında Atatürk'ün öncülüğünde kurulmuştur. Giderlerinin bir kısmını devletten, bir kısmını yapılan

yardım ve bağışlardan, özel günlerde yapılan pul ve rozet satışlarından sağlar. Kurumun görevi, yurdumuzdaki kimsesiz çocukları korumak, büyütmek, okutmak ve onları yararlı insanlar olarak topluma katmaktır. Kimsesiz çocuklar için çocuk bahçeleri, bakımları için dispanserler açmak yine kurumun görevleri arasındadır. (Kıyafet, 1995, s. 85).

Türk Hava Kurumu: Bu kurum Türk Havacılığının gelişmesine yardımcı olur. Havacılığa özenen gençlerimize uçuş dersleri veren kurslar açar. Gönüllü pilot yetiştirir." (Kıyafet, 1995, s. 85).

1995 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kızılay bir yardım kurumudur. Güç durumda kalan kimselere yardım eder. Deprem, yangın, sel, savaş gibi olaylardan zarar görenlere yiyecek, giyecek, çadır, battaniye gibi yardımlarda bulunur." (Kıyafet, 1995, s. 37).

Şekil 359.Kızılay. Kıyafet L. (1995). *Hayat Bilgisi 1*. Arıtaş Yayınları.

1996 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir:

Kızılay, bir yardım kurumudur. Merkezi Ankara'da olan bu kurumun, yurdun her yerinde şubeleri vardır. Kızılay, deprem, sel, yangın gibi felakete uğrayanlara yardım eder. Evsiz kalan insanlara çadır, yiyecek ve ilaç yetiştirir. Yaraları sarar. Kızılay, yoksullara yiyecek, giyecek dağıtır. Aş evleri açar. Yoksul hastaları tedavi ettirir. Sağlıklı insanlardan kan alarak biriktirir. İhtiyacı olanlara verir (Ülker vd., 1996, s. 68).

Şekil 360. Kızılay. Ülker Ş., Çelti N., Aslantaş G. (1996). *Hayat Bilgisi 2*. Cemre Yayıncılık.

1996 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "Kızılay, sel, deprem, yangın gibi afetlere uğrayanların yardımına koşar. Onlara yiyecek, giyecek, ilaç ve para yardımında bulunur.

Felaketzedelerin barınmaları için çadırlar kurar. Kızılay, savaşta yaralananların yanındadır. Onlara en sadık ve yardımcıdır. Ayrıca yoksul, yardıma muhtaç kişilere yiyecek giyecek yardımı yapar." (Öğün, 1996, s. 52).

Şekil 361.Kızılay. Öğün V. (1996). *Hayat Bilgisi 2*. Öğün Yayınları.

1999 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

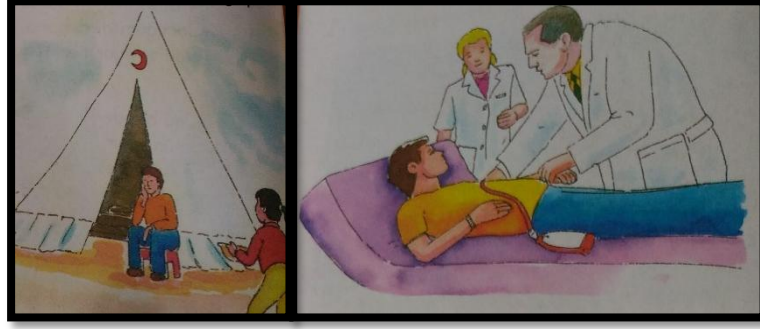
Yaşamımızda deprem, yangın, sel, savaş gibi felaketler olabilir. Bu felaketler can ve mal kaybına neden olur. Kızılay böyle kötü günlerde insanlara yardıma koşar. Felakete uğrayanlara çadır, battaniye, yiyecek, seyyar hastahane ulaştırır. Kızılay bu felaketlerin dışında yoksullara da yardım eder. Yoksul öğrencilerin eğitimlerine yardımcı olur. Onlara yurtlar açar, okumalarını sağlar. Yaşlılara konuk evleri açar. Kan merkezleri kurar. Kızılay, kara gün dostudur (Bilgin ve Karamustafa, 1999, s. 50).

2000 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Milletimiz dayanışma ve yardımlaşmaya çok önem verir. Atalarımız, yüzyıllardan beri pek çok yardım kurumu oluşturmuşlardır. Muhtaç olanlara yardım etmeyi görev bilmişlerdir. Ülkemizde bu amaçla kurulmuş çeşitli yardım kurumları vardır. Başlıcaları; Kızılay, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Yeşilay, Türk Hava Kurumu ve Milli Eğitim Vakfı gibi kurumlardır (Komisyon, 2000, s. 88).

2006 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay bir yardım kuruluşudur. Kızılay; felakete uğrayanlara çadır, battaniye, giyecek ve yiyecek yardımı bulundurur. Bu felaketlerde yaralananlar için geçici hastaneler kurar. Kızılay'ın açtığı aş evlerinde yoksul ve kimsesiz insanlara yiyecek ve içecek dağıtılır. Kızılay, sadece yurt içindeki değil, diğer ülkelerdeki felakete uğrayan kişilere de yardım yapar (Özdemir ve Yıldız, 2006, s. 72).

Şekil 362. Kızılay. Özdemir A., Yıldız M. (2006). *Hayat Bilgisi 2*. Feza Gazetecilik.

2006 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Yurdumuzdaki en büyük yardım kurumu Kızılay'dır. Bütün illerde şubesi vardır. Kızılay Derneği yoksullara, hastalara yardım eder. Deprem, sel baskını, yangın gibi felaketlere uğrayanların yanında olur. Onlara para, eşya, yiyecek, giyecek yardımında bulunur. Felakete uğrayanlara doktor, hemşire, ilaç gönderir. Aş evleri açarak yoksul insanlara yiyecek içecek dağıtır. Kızılay, bu yardımların büyük bir kısmını halkın bağışları ile karşılar (Toker ve Çelik, 2006, s. 62).

Şekil 363. Kızılay. Tokar M., Çelik Y. (2006). *Hayat Bilgisi 2*. Bilsa.

2018 yılı kitabında şu ifadelere yer verilmiştir:

Kızılay; deprem, yangın, sel, salgın hastalık vb. gibi durumlarda yardıma koşan gönüllü bir kuruluştur. Kızılay; ihtiyaç sahiplerine çadır, battaniye, giyecek ve yiyecek yardımında bulunur. Ayrıca bağışlanan kanları acil durumlarda kullanmak üzere saklar. Kızılay; açtığı aşevlerinde yoksul, kimsesiz kişilere yiyecek ve içecek dağıtır. Kızılay; sadece yurt içinde değil, başka ülkelerdeki yardıma muhtaç kişilere de yardım eder (Çelikbaş vd., 2018, s. 43).

Şekil 364.Kızılay. Çelikbaş E., Gürel F., Özcan N. (2018). *Hayat Bilgisi 3. Cem.*

1991 yılı kitabında şu ifadeler yer verilmiştir: "İlçemizdeki yardıma muhtaç kimselere bakmak, korumak ve toplumsal dayanışmayı sağlamak amacıyla kurulmuş kurumlara yardım kurumları deriz. Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay, Türk Hava Kurunu, Yeşilay, Veremle Savaş Derneği gibi kuruluşlar yardım kurumlarıdır." (Arkın ve Karaç, 1991, s. 71).

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, bulgular ve alt problemlere dayalı olarak sonuç, tartışma ve öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın her alt problemine ilişkin sonuç ve tartışma aşağıda sunulmuştur.

5.1.1. Sağlığın korunmasına yönelik alınması gereken tedbirlere yer verilmiş midir?

1972-2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, geçmiş yıllarda dinlenmenin önemine, iş kazalarından korunmaya yakın yıllarda ise teknolojik ürünlerin sağlık açısından zararlı kullanımına yönelik alınacak tedbirlere sıkça yer verildiği göze çarpmaktadır. Günümüzde teknolojik ürünlerin günlük hayatta daha fazla kullanılmaya başlanması bu konunun üzerinde durma ihtiyacı hissettirmiş olabilir. Geçmişte iş kazalarının sık yaşanması, bunları azaltmaya yönelik önlemler alınmasına bağlı olarak kitaplara da yansımıştır. Trafik kazalarına yönelik geçmiş yıllarda sıkça yer verildiği dikkat çekmektedir. Günümüzde ise daha az yer verilmesinin sebebi ayrıca Trafik Güvenliği dersinin okutulması olduğu düşünülmektedir. Sağlık için çalışanlara ve sağlık kurumları hakkında oldukça çok bilgiye rastlanmıştır. Çocukların

ileride sağlıkla ilgili mesleklere yönelmesi, bu mesleklerin değerinin bilinmesi, bu mesleklere olan ihtiyacın anlaşılması açısından faydalı olduğu düşünülmektedir.

1932-2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, sağlığımızı korumak için dikkat edilmesi gerekenlere çokça yer verildiği ve sağlık için çalışanlar konusuna da değinildiği göze çarpmaktadır. Özellikle küçük yaşlarda öğrenilen bilgilerin daha kalıcı olduğu düşünüldüğünde bu konulara ağırlık verilmesinin yerinde bir karar olduğu söylenilebilir. Çocukların, sağlıkla ilgili mesleklerin önemini kavraması ve mesleklerin görevlerini öğrenmesi açısından yine aynı şekilde bu konulara çokça değinildiği yorumu yapılabilir.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, bazı yıllarda sağlığın korunmasına yönelik alınacak tedbirlere değinildiği ancak genel anlamda sağlığı korumak için alınması gereken önlemlere az yer verildiği fark edilmiştir.

5.1.2. Hastalık sırasında yapılması gerekenler ifade edilmiş midir?

1972 - 2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, geçmiş yıllarda özellikle trafik kazalarından sonra neler yapılması gerektiğine yer verilmiştir. Trafik kaza oranlarının fazla olması bu durumu tetiklemiş olabilir. Günümüzde de özellikle trafik kazalarından sonra yapılması gerekenler, uygulanması gereken ilk yardıma yer verilmesinin hem bireye hem de topluma katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yakın yıllarda hastalıklara teşhis ve tedavi için yapılan teknolojik cihazlara ve yeniliklere yer verilmiştir. Çocukları güncel gelişmelerden haberdar etmek, ileride bu tür faydalı bilisel çalışmalar yapmaları için çocukları istekli hale getirmek için bu konulara fazlaca değinilmiş olabilir. Genel anlamda hastalık anında yapılması gerekenlerle ilgili olarak az bilgiye rastlanmıştır. Sağlığın korunması için özellikle hastalıktan sonra teşhis ve tedavi oldukça büyük bir önem arz etmektedir.

1932 - 2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, hastalık çeşitlerine, hastalık anında neler yapılması gerektiğine, trafik kazalarında nelerin yapılması gerektiği konularına oldukça değinilmiştir. Sağlık için çalışanlar konusu üzerinde de durulmuştur. Özellikle bu yaş grubunda çokça aşının yapılması, aşının önemi konusu üzerinde durulmasına sebep olmuş olabilir. Çocuklar arasında yakın bir temas, ortak eşya kullanımı gibi durumların çokça yaşanması bu durumların da hastalıklara davetiye çıkarmasından dolayı hastalıklar, hastalık anında neler yapılması gerektiği

konusuna önemi arttırdığı düşünülebilir. Özellikle küçük yaşlarda çok görülmeyen (saç dökülmesi gibi) hastalıklara yer verilmediği görülmektedir. Buna sebep olarak da daha sık karşılaşılan hastalıklara daha fazla yer ayırmak olduğu düşünülebilir.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, genellikle trafik kazalarına değinildiği göze çarpmaktadır. Trafik kazalarının Türkiye'de çokça yaşanması ders kitaplarında bu konulara çokça yer verilmesine sebep olmuş olabilir. Sağlık için çalışanlar konusu üzerinde de durulmuştur. Özellikle sağlık personeli ihtiyacını karşılamak, sağlık personelinin itibarını yükseltmek için de bu konulara değinildiği düşünülebilir. Özellikle de geçmiş yıllarda sağlık personeli ihtiyacının daha fazla olduğu bilinmektedir.

5.1.3. Sağlıklı birey tanımı nasıl yapılmıştır?

1972 - 2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, özellikle 2005 yılında yapılandırmacı anlayışla gelen programla birlikte basılan kitaplarda sağlığın tanımına yer verilmiş, onun dışında çokça yer verilmediği genellikle sağlık hakkı üzerinde durulurken ifade edildiği göze çarpmaktadır. 2005 yılında "Sağlıklı Olmaya Önem Verme" ve "Temizlik" değerlerine yer verilmesi sağlıklı bireyin sahip olması gereken özellikler konusuna değinilmesine sebep olmuş olabilir. Toplumsal bağlamda; sağlık ve sağlıklı birey tanımına yer verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir çünkü sağlıklı bireyler sağlıklı toplumları oluşturur.

1932 - 2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, vücudumuzdaki organların isimleri ve görevlerine, nasıl korumamız gerektiğine sıkça yer verildiği göze çarpmaktadır. Sağlıklı bir birey olmak için neler yapılması gerektiği, nelere dikkat edilmesi gerektiği de anlatılmıştır.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, sağlık tanımına sıkça yer verildiği, sağlıklı bireyin özellikleri ve sağlık hakkının da detaylı olarak açıklandığı göze çarpmaktadır. Özellikle devletin; çalışan, sağlıklı bireylere ihtiyaç duyduğu vurgusu yapılmıştır. Sağlıklı insanın ülkesine daha faydalı olabileceği düşüncesi hakim olabilir.

5.1.4. Toplumu derinden etkileyen hastalıklara ve oluşabilecek hastalıklara değinilmiş midir?

1972 - 2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, özellikle AIDS, verem gibi bulaşıcı hastalıklara sıkça yer verildiği, günümüze yakın kitaplarda ise kuş gribine çokça yer verildiği göze çarpmaktadır. Bu bulaşıcı hastalıklara yönelik istatistiksel veriler paylaşılmış, bunlara yönelik alınması gereken tedbirler anlatılmıştır. Bu hastalıkların toplumu birçok açıdan olumsuz etkileyebileceği, her türlü sektörde zorluklar yaşatabileceği bilindiğinden bulaşıcı hastalıklar konusuna ağırlık verildiği düşünülebilir. Ayrıca bulaşıcı hastalıklardaki kontrolün zor ve yayılımın hızlı olması da yine aynı şekilde ders kitaplarında çokça değinilmesine neden olmuş olabilir.

1932 - 2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, bazı bulaşıcı hastalıklara değinilmiş ve aşının önemi üzerinde durulmuştur. Genel anlamda bulaşıcı hastalıklara az yer verildiği göze çarpmaktadır. Çocuklara da büyük zararlar verebilen bulaşıcı hastalıklar bulunmaktadır. Buna rağmen bulaşıcı hastalıklar konusuna hayat bilgisi ders kitaplarında bu kadar az yer verilmesi düşündürücüdür.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, eski yıllarda salgınlara yer verildiği genel anlamda ise bulaşıcı hastalıklara çok yer verilmediği görülmüştür. Geçmiş yılların bulaşıcı hastalıklarla ilgili istatistiksel verileri incelendiğinde bu konulara az yerilmesi düşündürücüdür.

5.1.5. Sağlığı etkileyen temizlik konusuna değinilmiş midir?

1972 - 2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, eski yıllarda temizliğin önemine değinilmiş günümüze yakın kitaplarda ise çok fazla temizliğe değinilmemiş, ev ve okulda temizlik konuları yüzeysel geçilmiş daha çok çevre temizliği üzerinde durulmuş, sıkça yer verilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin verildiği sınıf seviyesinde öğrencilerin daha büyümüş olduğu ve geçmiş yıllarda ev temizliği, okul temizliği konularını öğrendiği bundan dolayı sosyal bilgiler kitaplarında az verilmiş olabileceği düşünülmektedir. Çevre kirliliğinin fazla olması, bilinçsiz insanın çokça olması çevre temizliği konusunu daha önemli olduğunu hissettirmiş bundan dolayı da daha fazla yer verilmiş olabileceği düşünülmektedir.

1932-2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, hem kişisel bakım hem evde ve okulda temizlik hem de çevre temizliği konularına sıkça yer verildiği ve detaylı olarak anlatıldığı göze çarpmaktadır. Küçük yaşlarda öğrenilenlerin daha kalıcı olduğu, çocuklarda kazanılan değerlerin ilerideki yaşamlarında daha faydalı olabilmesi için bu konulara çokça yer verildiği düşünülmektedir. Ayrıca çocukların okulla tanışması, bir arada yaşaması, sınıflarının temizliğinden sorumlu olması da okulda temizlik konusuna olan önemi arttırdığı söylenebilir.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, kişisel bakım ve çevre temizliği konularına sıkça yer verildiği fark edilmiştir. Çocuklarda temizlik bilinci oluşturmak, daha temiz bir çevre sağlamak, kişisel hijyene dikkat ederek hastalıklardaki sayıyı düşürmek için bu konulara çokça yer verildiği düşünülebilir.

5.1.6. Sağlığı etkileyen fiziksel aktivite ve spor konusuna değinilmiş midir?

1972 - 2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, sporun faydaları, spor aktiviteleri, spordaki başarılarımız, sporcuların özellikleri konularına sıkça değinildiği göze çarpmaktadır. Spordaki başarılarımızı arttırmak, çocukları hem şimdiki zamanları hem de geleceklerinde spora yöneltmek, spor yapmanın pek çok hastalıktan koruduğu bilgisinden hareketle ders kitaplarında spor ve sporla ilgili konulara çokça yer verildiği düşünülebilir.

1932 - 2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, sporun faydaları konularına bazı yıllarda değinildiği ancak genel anlamda spor konusuna yönelik bilgilerin az olduğu fark edilmiştir. İlkokul yaş grubundaki çocuklar içinde spor ve fiziksel aktivite oldukça önemli olmasına rağmen spor konusuna az yer verilmesi düşündürücüdür. İlkokullarda Beden Eğitimi ve Oyun dersinin olması bu konulara orada da yer verilmesinden kaynaklı olarak daha az yer verilmiş olabileceği de düşünülebilir.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, sporun faydalarına ve spor türlerine ilişkin konularına değinildiği göze çarpmaktadır. Çocukları hem şimdi hem de ileriki dönemlerinde spora teşvik, sporla bazı hastalıklardan korunmaya yönelik tedbir olarak bu konulara yer verilmiş olabilir.

5.1.7. Sağlığı etkileyen beslenme konusuna değinilmiş midir?

1972-2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, eski yıllara nazaran daha az değinildiği ve besinlerin değerlerine yönelik bilgilerin verildiği göze çarpmaktadır. Eski yıllarda özellikle daha kolay ulaşılabilen ve ucuz besinlere yönelik örneklerin verildiği göze çarpmaktadır. O yıllardaki politikaya yönelik olarak böyle örnekler verilmiş olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca besinlere, yeterli ve dengeli beslenmeye Fen Bilimleri ders kitaplarında da değinildiği için Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çok yer verilmemiş olabilir.

1932-2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, beslenme konusuna detaylı olarak yer verildiği dikkat çekmektedir. Özellikle ilkokul seviyesinde beslenme çocukların fiziksel gelişimi açısından çok önemli bir yer tutmaktadır. Bundan dolayı hayat bilgisi dersinde beslenme konusuna oldukça fazla yer verildiği düşünülebilir.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, beslenme konusuna pek değinilmediği fark edilmiştir. Çocukların gelişimi açısından büyük öneme sahip olan beslenme konusuna az yerilmesi düşündürücüdür.

5.1.8. Sağlığı etkileyen gündelik hayat konusuna değinilmiş midir?

1972 - 2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, giyinme, ısınma, gibi gündelik hayatta karşılaştığımız durumlara yer verilmediği sadece bazı kısımlarda giyinmeye yönelik örnekler verildiği grlmştir. Eski yıllarda barınma ve barınma yerinin özelliklerine yönelik bazı bilgilere de yer verilmiştir. Eski yıllarda soba kullanımının yaygın olması ısınma konusunda bazı görsellere ve bilgilere yer verilmesine neden olmuş olabilir. Giyinmeyle ilgili olarak çocukların yaşlarının arttığı giyinme konusuyla ilgili yeterli bilgiye sahip olduğu düşüncesiyle çokça yer verilmemiş olabilir.

1932 - 2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, giyinme, barınma ve hava durumları konularına çokça yer verildiği göze çarpmaktadır. Hava sıcaklıkları, hava olayları konusuna çokça yer verilmesinin sebebi, hem çocuklarda hava olaylarının vereceği zararı en aza indirmek hem de çocukların hava sıcaklığına göre giyinmeyi öğretmek açısından çok yer verildiği yorumu yapılabilir.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, ısınma ve barınmaya yönelik bazı yıllarda bilgiler verildiğine ancak genel anlamda çok değinilmediği fark edilmiştir. Giyinme konusuna çocukların hakim olduğu düşüncesine bağlı olarak yer verilmediği düşünülebilir.

5.1.9. Sağlığı etkileyen madde ve tütün kullanımı konusuna değinilmiş midir?

1972 - 2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, diğerlerine oranla sigara kullanımının zararına yönelik bilgilere yer verildiği alkol ve uyuşturucu kullanımına yönelik bilgilere ise daha az yer verildiği görülmüştür. Genel anlamda bakıldığında sağlığa zararlı maddelere değinilmesinin oldukça az olduğu fark edilmiştir. Çocuklarda bir özendirmeye sebep olmamak için ders kitaplarında zararlı maddelere ilişkin konulara çok yer verilmemiş olabilir. Ayrıca fen bilimleri dersinde de zararlı maddelerle ilgili bir konunun yer alması da sosyal bilgiler ders kitaplarında az yer verilmesine neden olmuş olabileceği düşünülmektedir.

1932 - 2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, bu konulara değinildiği alkol kullanımına ise daha fazla yer verildiği fark edilmiştir. Ayrıca görsellerden bazılarının da bu yaş grubundaki çocuklara pek uygun olmadığı da düşünülmektedir.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, sigara kullanımına yönelik bilgiye rastlanmamış, alkol ve madde kullanımına yönelik de bazı yıllarda az yer verildiği görülmüştür. Eski yıllarda kapalı alanlarda sigara içme yasağının olmaması, sigara ikramı gibi geleneklerin güçlü olması gibi faktörler sigaranın zararlarına ilgili ders kitaplarında yer verilmemesine sebep olmuş olabilir.

5.1.10. Kan bağışı ve organ bağışı önemine değinilmiş midir?

1972 - 2019 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, organ bağışı konusuna sıkça değinildiği, kan bağışı konusuna ise daha az değinildiği göze çarpmaktadır. Organ bağışı olan ihtiyacın çok fazla olması gelecekte bu ihtiyacı karşılayabilmek için bu durumu ders kitaplarına yansıtmış olabilir.

1932 - 2018 yılları arası hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, kan bağışı konusuna bazı yıllarda yer verildiği ancak genel olarak bunun çok olmadığı fark

edilmiştir. Organ bağışı konusuna ise rastlanmamıştır. Organ bağışı konusunun çocukları korkutabileceği, anlamlandırmada sıkıntı yaşayabilecekleri düşüncesiyle hayat bilgisi ders kitaplarında yer verilmemiş olabilir.

1933 - 2018 yılları arasında yurt bilgisi ve diğer derslerin kitaplarındaki metin ve görseller incelendiğinde, kan ve organ bağışına yönelik bilgilere rastlanmamıştır. Özellikle geçmiş yıllarda kan bağışı ve organ bağışının tıbbi imkânlarının yeterli olmaması ders kitaplarında yer almamasına sebep olmuş olabilir.

Geçmiş yıllarda teknolojinin günümüzdeki kadar gelişmiş olmaması, insanların bilgiye bu kadar kolay ulaşamaması, insanları bilinçlendirmek için ders kitaplarına öncelik verilmiş olabileceği düşüncesini doğurmaktadır.

Tüm bu sonuçlardan hareketle genel olarak geçmişten günümüze doğru bakıldığında sosyal bilgiler dersinde sağlık konularına az yer verildiği, hayat bilgisi kitaplarında ise sıkça yer verildiği fark edilmiştir. Bu durumun daha küçük yaşlarda sağlığın korunmasına yönelik bilgilerin kazandırılabilmesi düşüncesi hakim olmuş olabileceği düşünülmektedir. Yıllar olarak değerlendirildiğinde ise eski yıllardan günümüze doğru ilgili kitaplarda daha çok sağlık konularına değinildiği fark edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular; Pelitoğlu (2013) "Türkiye’de İlköğretim Düzeyinde Verilen Sağlık Eğitiminin Etkinlik Ve Yeterliliğinin, Transpozisyon Didaktik Süreci Kapsamında İrdelenmesi" adlı çalışma tarafından da desteklenmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına dayalı olarak şu öneriler geliştirilmiştir:

Hazırlanan ders kitaplarında;

- Sosyal bilgiler kitaplarında temizlik konusuna özellikle de kişisel bakım konusuna daha fazla yer verilmelidir.
- Hayat bilgisi kitaplarında sağlıkla ilgili teknolojik gelişmelere daha çok yer verilmelidir.
- Hayat bilgisi kitaplarında bulaşıcı hastalıklar konusuna daha çok yer verilmeli ve bulaşıcı hastalıklardan nasıl korunulması gerektiği konusu daha ayrıntılı belirtilmelidir.

- Sosyal bilgiler kitaplarında sağlıklı bireylerin özelliklerine ve sağlıklı bireyler olmak için yapılması gerekenlere yönelik daha çok bilgiye yer verilmelidir.
- Sosyal bilgiler kitaplarında dengeli beslenme ve besinlerin değerlerine yönelik daha çok bilgi verilmeli, dengeli beslenme ile ilgili örnek listelere daha çok yer verilmelidir.
- Sosyal bilgiler kitaplarında ısınma, barınma, giyinmeye yönelik daha fazla bilgi sunulmalıdır.
- Hem hayat bilgisi hem de sosyal bilgiler ders kitaplarında Covid-19 hastalığına ve bu hastalıktan korunma yollarına yer verilmelidir.
- Hem hayat bilgisi hem de sosyal bilgiler ders kitaplarında sağlığa zararlı maddeler konusu çocukları özendirmeden daha faydalı bir şekilde anlatılmalıdır.
- Kan bağıışı ve organ bağıışı konusuna hem hayat bilgisi hem de sosyal bilgiler kitaplarında daha çok yer verilmelidir.
- Sosyal bilgiler dersinde tıpkı hayat bilgisi dersinde olduğu gibi ayrı bir ünite oluşturulabilir.

KAYNAKLAR

- Akgün, N. (1989). *Egzersiz fizyolojisi*. (3. Baskı. Cilt. 1). Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü: Ankara.
- Aktan, E., Ertem, A.A., Hatemoğlu, E., Hülür, Ü. ve Mollahaliloğlu, S. (2005). Mevcut durum raporu. *Okullarda sağlık eğitimi*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı
- Aslantekin, F. (2010). *Okuryazarlık ve sağlık okuryazarlığı*, 19. Eğitim Bilimleri Kurultayı Sempozyumu.
- Aşçı, F. (2020). *Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet kalıp yargıları*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ataoğlu, A., Canan, F. (2010). Anksiyete, depresyon ve problem çözme becerisi algısı üzerine düzenli sporun etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 38-43.
- Avan, M. (2006). *Mardin ili Kızıltepe ilçesindeki merkez ilköğretim okullarında okuyan 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin beslenme alışkanlıkları üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Avar, L. (1992). *Aktif spor yapan yetişkin sporcuların beslenme alışkanlıkları ve hemoglobin, hemotokrit, ferritin bulgularının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Programı, Ankara.
- Avcı, K. (2007). *Üniversite öğrencilerinin besin tamamlayıcılarını kullanma durumlarının besin tüketimlerine etkileri üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, S. (2008). *Sağlık Bakanlığı sağlığın geliştirilmesi yaklaşımı ve sağlık hizmet sistemi reformundaki yeri*. Kronik Hastalıklar Risk Faktörleri Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Sempozyumu, Ankara.

- Aymankuy, Y. ve Sarioğlan, M. (2007). *Yiyecek-İçecek felsefesi ve beslenme alışkanlığının geliştirilmesine yönelik bir model önerisi*. I. Ulusal Gastronomi Sempozyumu, Antalya.
- Balçık, P. Y., Taşkaya, S. & Şahin, B. (2014). Sağlık okur-yazarlığı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(4), 321-326.
- Baltaş, Z. (2000). *Sağlık psikolojisi: halk sağlığında davranış bilimleri*. İstanbul: Remzi.
- Baysal, A. (2002). *Genel beslenme*. Ankara: Hatiboğlu.
- Baysal, A.(2004). *Beslenme*. Ankara: Hatipoğlu.
- Berker, N. (2007). *Sağlık bilgisi ortaöğretim ders kitabı*. Ankara: Mega.
- Bilge, M. (2000). Türk bayan hentbol milli takımı oyuncularının somatotip profilleri ve yabancı ülke sporcuları ile karşılaştırılması. *Spor Araştırmaları Dergisi*. Ankara.
- Bilgili, A. S. (2008). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Bilir, N. (2014). Sağlık okuryazarlığı. *Turkish Journal of Public Health*, 12 (1), 61-68.
- Bulut, A., Nalbant, H. ve Çokar, M. (2002). *Ergenlerin sağlık bilincinin geliştirilmesi projesi: Ergenler ve sağlık durum raporu*. İstanbul: Kadın ve çocuk sağlığı eğitim ve araştırma birimi, İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi.
- Bulut, A. (2003). *Sağlık, cinsellik ve eğitim*. İstanbul: Ceren.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Çatalbaş, G. (1997). *İlkokul dördüncü sınıflarda programlı öğretim yönteminin uygulanması*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Demir, M. ve Kemal, F. (2004). Spor egzersizlerinin insan organizması üzerindeki etkileri. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 109-114.
- Demir S. (1998). *Cumhuriyet döneminde program geliştirme açısından hayat bilgisi öğretim programlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Deniz, S. (2011). *Tibbileştirilen yaşam bireyselleştirilen sağlık*. İstanbul: Ayrıntı.
- Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı. *The Turkish Online*, 4(15), 159-166.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *VIII. Beş yıllık kalkınma planı 2001-2005*. Ankara: DPT Yayınları.

- Dikmen, D. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinin beslenme davranışları ve televizyon reklamları*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dinçer, A. & Kurşun, Ş. (2017). Üniversite öğrencilerinin sağlık okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 26(1), 20-26.
- Doğanay, A. (2003). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Durusu, K. (1996). *İlkokul öğrencilerine verilen sağlık eğitiminin öğrencilerin sağlıkla ilgili bilgi, tutum ve davranışlarına etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Alkım.
- Erkan, N. (1998). *Yaşam boyu spor*. Ankara.
- Fişek, N. (1986). *Sağlık eğitimi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı.
- Gökkoca, F.Z.U. (2001). Sağlık Eğitimi Açısından Temel İlkeler. *STED* 10(10), 371-374
- Güler,Ç., Akın,L. (1995). Sağlık eğitimi ve iletişim. *Halk Sağlığı: Temel Bilgiler* Ankara: Güneş.
- Gür, H. (1992). Değişik tip aktiviteler yapan sporcularda koşu bandında yapılan maksimal ve submaksimal test sonuçlarının değerlendirilmesi ve sonuçlarının 5 km koşusunun başarısıyla olan ilişkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, Ankara.
- Güven A. (2016). *Sağlık Okuryazarlığını Etkileyen Faktörler ve Sağlık Okuryazarlığı ile Hasta Güvenliği İlişkisi* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İlgaz, A. & Gözümlü, S. (2016). Tamamlayıcı sağlık yaklaşımlarının güvenilir kullanımı için sağlık okuryazarlığının önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(2), 67-77.
- İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı. (2003). *İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı'ndan cinsel sağlık eğitimi: Öğretmen ve öğretmen adayları için*. İstanbul: Ceren.
- İzoğlu A. (2017). *15-17 Yaş arası ergenlerde sağlık okuryazarlığı* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kahveci, G., Demirtaş, Z. (2012). İlköğretim Okulu 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin temizlik ve hijyen algıları. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(2), 51-61.
- Karabayır, E. (2004). *Okul yöneticilerinin okul sağlığı algılamaları ve hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim

Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı.

Köksal O, Attila S.(2006). *Toplum Beslenmesi*, Güler, Ç.,Akın, L.(Ed.). *Halk sağlığı temel bilgiler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Küzdere Y. (2008). *Çubuk İlçesi'nde İki İlköğretim Okulunda Okuyan Üçüncü Sınıf Öğrencileri Arasında Yeterli Ve Dengeli Beslenme Konusunda Bir Müdahale Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Mekik, F. (1998). *Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaşları arasındaki çocukların sağlık kavramı gelişimine çok metodlu eğitimin etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Muratlı, S. (1976). *Antrenman ve istasyon çalışmaları*. Ankara: Beden Eğitimi Öğretmenleri Derneği.

Oktar, İ. ve Şanlıer, N. (1999). İlköğretim okullarında uygulanan beslenme programları ve öğrencilerin beslenme davranışları ile ilgili öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 1(2), 55-66.

Oralgül, E. D. (2016). Judith Butler'ın Kimlik ve Siyaset Anlayışı. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 9(1), 47-62.

Ögel, K., Tamar, D., Evren, C. ve Çakmak, D. (2001). Lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1): 47-52.

Örmeci, A. Ö. (1987). *Isparta İline Bağlı Senirkent İlçesi ve Köylerinde İlkokul Çocuklarının Beslenme Durumları Üzerinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özdemir, E. (2018). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik: Ortaokul Matematik Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi*. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü .

Özden, M. (1991). *Sağlık eğitimi ders kitabı*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.

Özdiñç, Ö. (2005). Çukurova Üniversitesi öğrencilerinin sporun ve spora katılımın sosyalleşmeyle ilişkisi üzerine görüşleri. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, III(2), 77-84.

Özsarı, S. H. (2013). Sağlık yönetimi ve sağlık eğitimi ilişkisi. *Yükseköğretim Dergisi*, 3(1), 9-11.

- Öztürk G. ve Bıkmaz F. (2007). İlköğretim programlarında sağlık bilinci: sağlığa bütüncül yaklaşım çerçevesinde bir içerik analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 215-242.
- Öztürk, Y. (1995). *Halk sağlığı ders notları*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Özvarış, Ş.B. (2001). *Sağlık eğitimi ve sağlığı geliştirme*. Ankara: Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı.
- Pehlivan, A. (2000). Fitness salonlarında risk faktörü taşıyan kişilerde uygulanabilecek, interval prensipli aerobik antrenman programı. *Spor Araştırmaları Dergisi*, 4(1), Ankara.
- Pelitoğlu F. (2013). *Türkiye’de ilköğretim düzeyinde verilen sağlık eğitiminin etkinlik ve yeterliliğinin, transpozisyon didaktik süreci kapsamında irdelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Balıkesir.
- Safran, M. (2015). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Silwerman, D. (2018). *Nitel verileri yorumlama*. (E. Dinç, Çev.) Ankara: Pegem.
- Şahiner, D. G. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde aktif öğrenme tekniklerinin demokratik tutumlara ve ders başarısına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sönmez, S. (2015). *Ortaöğretimde sağlık okuryazarlığı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, S., & Seyhan, G. B. (2016). MEB 2013 okul öncesi eğitim programının sağlık kavramı açısından incelenmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(1), 146-174.
- Sönmez, V. (1999). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler Öğretiminde İlke, Strateji, Yöntem ve Teknikler. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (G. Can, Derleyici) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Szeremy, Y. (2018). *Sağlık temasını içeren Türkçe ve yabancı dillerdeki çocuk kitaplarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Şahin, İ., Özata, E. (2009). Türkiye'deki sağlık eğitiminin Finlandiya, Amerika (New Jersey ve Massachusetts), Kanada (Saskatchewan) sağlık eğitimleriyle karşılaştırılması. *Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 606- 623.
- Şahinöz, T., Şahinöz, S., & Kıvanç, A. (2018). Üniversite son sınıf öğrencilerinin sağlık okuryazarlığı düzeyleri üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(3), 71-79.
- Şimşek, Ç., Piyal, B., Tüzün, H., Çakmak, D., Turan, H. ve Seyrek, V. (2010). Ankara il merkezindeki bazı lise öğrencilerinde kişisel hijyen davranışları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(5): 433-440.
- Şimşek, S. (2015, Ocak). *Örnek olaya dayalı öğretimin ilköğretim hayat bilgisi dersinde akademik başarıya ve öğrenmede kalıcılığa etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tabak, R.S.(2000). *Sağlık eğitimi*. Ankara: Somgür Yayınları
- Tabak, R. S. (2002, Eylül). *Sağlık kültürü ve gençlik*. 8.Ulusal Halk Sağlığı Kongresinde sunulan bildiri, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Diyarbakır.
- Taşdemir, A. (2019). İlköğretim öğrencilerinde beslenme eğitimi üzerine bir araştırma. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 4(1), 34-52.
- TDK. (2020). 09 11, 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (1998). *Sağlığın teşviki ve geliştirilmesi alanındaki değerlendirmeler ilkeler ve bakış açıları*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (1998). *Sağlığın teşviki ve geliştirilmesi sözlüğü*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2007). *Birinci basamak sağlık çalışanlarına yönelik okul sağlığı pratik rehber el kitabı*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2011). *Toplum sağlığı merkezi çalışanlarına yönelik sağlığın geliştirilmesi eğitim rehberi*. Ankara: T.C.Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Daire Başkanlığı.

- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. (2011). *Adolesan sağlığı ve gelişimi programı rehber kitabı*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.
- Yıldırım, F. ve Keser, A. (2015). *Sağlık okuryazarlığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmazel, G. ve Çetinkaya, F. (2016). Sağlık okuryazarlığının toplum sağlığı açısından önemi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*,15(1), 69-74.
- Yüzbaşıoğlu, A., ve Atav, E. (2004). Öğrencilerin günlük yaşamla ilgili biyoloji konularını öğrenme düzeylerinin belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, (27), 276-285.

EKLER

Ek-1 Eser Kullanım Formu

T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü

FERİT RAGIP TUNCOR ARŞİV VE DOKÜMANTASYON KÜTÜPHANESİ ESER KULLANIM FORMU

KULLANICI :

Adı Soyadı
T.C.Kimlik No
Adres (İş)
Unvan/Branş
Cep Tel/İşyeri Tel. No
Eserin İncelenme Amacı
Eserin İncelendiği Tarih

: Çağatay Yıldız

: Sosyal Bilimler Branşı

: Yönetim Lisans 7021
03.02.2021

ESER:

Eserin Adı
Yayın Türü
Demirbaş No
Yazar/Çevirmen/Hazırlayan
Yayın Evi/Yayın Yılı
Cilt/Sayı
Basıldığı Matbaa
Kütüphanede Bulunduğu Bölüm

: 32624, 33114, 33116, 33164, 33214, 33662, 33740
33742, 34400, 34406, 34408

Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri ile 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 22. 23 ve 38. maddeleri ve ilgili mevzuat gereği korunması gereken eserlerin çoğaltılmaları dijital taramaları, kaynak gösterilmek şartıyla sadece şahsi bilimsel kullanımlar için yapılır.

Çoğaltılan ve dijital ortamda taraması yapılan eserler ticari amaçlı kullanılamaz ve üçüncü kişilere dağıtılamaz.

Bir eserin tamamı değil bunların sadece bir bölümünün veya farklı makalelerin çoğaltılmasına izin verilir.

Yukarıda belirtilen açıklamalar tarafımdan okunmuş olup söz konusu Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun ilgili maddelerine uymada ve kötüye kullanmada doğrudan sorumlu olduğumu beyan ederek, telif hakları yükümlülüğünü kabul ediyorum.

Çağatay Yıldız

Adı Soyadı

Ek-2 Uygulama İzin Formu

Evrak Tarih ve Sayısı: 08.12.2020-E.36144

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Sayı : 96732399-806.01.03-E.17393115
Konu : Uygulama İzin Yazısı
(Çağatay YILDIZ)

30.11.2020

GAZİ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

Enstitünüze bağlı Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Çağatay YILDIZ'ın Doç. Dr. Bahadır KILCAN'ın danışmanlığında yürütmekte olduğu "Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Sağlık Konularının Yer Alma Durumu" başlıklı tez konusuyla ilgili olarak 1924-2020 yılları arasında okutulan Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi ve Yurt Bilgisi ders kitaplarında inceleme yapmak istediği ilgi yazınızda belirtilmiştir.

Bu kapsamda yukarıda bahsi geçen öğrencinin geçmiş yıllara ait ders kitapları ile ilgili araştırma ve inceleme yapması uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
30.11.2020

Ek-3 Etik Komisyonu Onay Formu

Evrak Tarih ve Sayısı: 21.10.2020-E.113133

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Ölçme Değerlendirme Etik Alt Çalışma Grubu

Sayı : 91610558-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

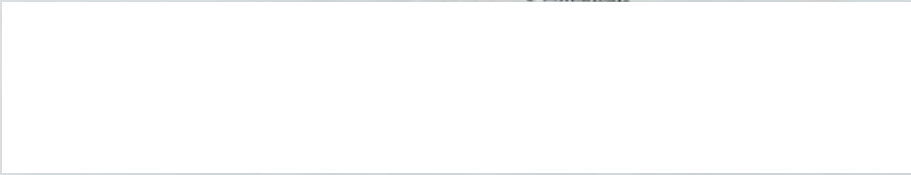
İlgili : 23.09.2020 tarihli ve E.99749 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi **Çağatay YILDEZ'in**, Doç.Dr.Bahadır KILCAN'ın danışmanlığında yürüttüğü "*Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi Kitaplarında Sağlık Konularının Yer Alma Durumu*" adlı tez çalışması ile ilgili konu Kurulumuzun **06.10.2020** tarih ve **09** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve kararın dışkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır

Ek: 1 Liste

GAZİ GELECEKTİR..